

فصلنامه قضاوت و تصمیم‌گیری در

حسابداری

(نشریه پژوهشی)

دوره ۳، شماره ۴، پیاپی (۱۲)

زمستان ۱۴۰۳

شاپا: ۱۷۰۷ - ۲۸۲۱

صاحب امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
مدیر مسئول: دکتر فرزانه حیدرپور
سرمدبیر: دکتر زهرا پورزمانی
مدیر داخلی: دکتر امیررضا کیقبادی
ویراستار علمی: دکتر زهره حاجیها
ویراستار ادبی: دکتر امیررضا کیقبادی
نسخه خوان: هلن محمدزاده
ناظر فنی: آقای رضا قاسمی

اعضای شورای تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	استاد حسابداری	دکتر زهرا پورزمانی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	دانشیار حسابداری	دکتر آریتا جهاننهاد
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	استاد مدیریت مالی	دکتر فرزانه حیدرپور
دانشگاه فردوسی مشهد	استاد حسابداری	دکتر مهدی صالحی
دانشگاه مازندران	استاد حسابداری	دکتر یحیی کامیابی
دانشگاه تهران	استاد حسابداری	دکتر ساسان مهرانی
دانشگاه شیراز	استاد حسابداری	دکتر غلامحسین مهدوی

آدرس: تهران، انتهای بلوار ارتش، خیابان شهید سوهانی، بالاتر از میدان سوهانک، مجتمع دانشگاهی ولایت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد

تهران مرکزی. کدپستی: ۱۹۵۵۸۴۷۸۸۱ تلفن و دورنگار: ۷۳۶۸۱۴۵۲ (۰۲۱)

وب سایت: jdaa.iauctb.ac.ir

- لیتوگرافی و چاپ: سازمان چاپ و توزیع دانشگاه آزاد اسلامی
- مطالب عنوان شده در مقالات بیانگر نظرات نویسندگان است و لزوماً نظرات نشریه نیست.

این فصلنامه به استناد رای پنجاهمین جلسه کمیسیون تعیین اعتبار نشریات حوزه علوم انسانی و هنر دانشگاه آزاد اسلامی مورخ ۹۹/۷/۱۴ مجوز انتشار گرفته است.

فصلنامه قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری

صاحب امتیاز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

داوران این شماره عبارتند از:

- دکتر محمد امری اسرمی
- دکتر مریم امامی میبیدی
- دکتر کاوه پرنندین
- دکتر زهرا پورزمانی
- دکتر آریتا جهانشاد
- دکتر مهدی خرم آبادی
- دکتر علی رحمانی
- دکتر محمد حسین فتحه
- دکتر حسن ولیان

راهنمای تدوین مقاله در فصلنامه " قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری "

هدف از انتشار فصلنامه "قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری حسابرسی" دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، توان‌افزایی از طریق پیوند میان خدمات آموزشی و پژوهشی بوده است. از این‌رو آخرین یافته‌های علمی و پژوهشی در زمینه حسابداری مالی، حسابرسی، بورس اوراق بهادار و هرگونه نظریه نوین در مباحث ذکر شده، مورد استقبال این فصلنامه قرار خواهد گرفت تا پس از مراحل ارزیابی و تأیید نهایی، برای چاپ استفاده گردد.

بایستی نکات زیر، برای ارسال مقاله‌ها، مورد توجه پژوهشگران محترم قرار گیرد:

- (۱) محتوای مقاله با اهداف نشریه متناسب بوده (تشخیص این مورد بر عهده هیئت تحریریه است) و حاصل مطالعات، تجربه‌ها و پژوهش‌های نویسنده باشد.
- (۲) فصلنامه عمدتاً مقاله‌های پژوهشی را می‌پذیرد.
- (۳) مقاله ارسال شده در هیچ همایشی ارائه نگردیده باشد و قبلاً در هیچ نشریه‌ای چاپ و یا هم‌زمان، به نشریه‌های دیگر فرستاده نشده باشد.
- (۴) فصلنامه در انتخاب، ویرایش، تلخیص یا اصلاح مقاله‌های دریافتی آزاد است.
- (۵) مسئولیت آراء و نظریات ارائه شده در مقاله‌ها برعهده نویسندگان است و چاپ مقاله به معنی تأیید مطالب آن نیست.
- (۶) مقاله روی کاغذ A4 و فقط در یک روی کاغذ چاپ شود.
- (۷) در متن مقاله تا حد امکان از معادل فارسی کلمات لاتین استفاده شود و چنانچه معادل فارسی به‌اندازه کافی رسا نباشد، عین کلمه لاتین در پانویس آورده شود.
- (۸) ارسال سه نسخه چاپی از مقاله تایپ شده، حداکثر در ۱۶ صفحه، با نرم‌افزار MS Word و ویرایش ۲۰۰۷ یا ۲۰۱۰، فونت B Nazanin سایز ۱۱ به همراه CD مقاله و چکیده انگلیسی، الزامی است. همچنین ارسال از طریق پست الکترونیکی faar.iau@gmail.com امکان‌پذیر می‌باشد.
- (۹) صفحه اول مقاله باید دربرگیرنده موارد زیر باشد:
عنوان مقاله، مشخصات نویسنده یا نویسندگان شامل نام و نام خانوادگی، عنوان شغلی یا مرتبه دانشگاهی و تخصص، ذکر نام دانشگاه (در صورتیکه عضو هیئت علمی می‌باشید)، آدرس کامل منزل همراه با کدپستی، تلفن تماس (منزل و همراه)، پست الکترونیکی نویسنده (نویسندگان). لازم به ذکر است مشخصات نویسندگان صرفاً در این صفحه درج شود (ذکر کلیه موارد فوق به‌صورت فارسی و انگلیسی الزامی است).
- (۱۰) صفحه دوم مقاله شامل عنوان مقاله، چکیده مقاله (حدود ۱۵۰ و حداکثر در ۲۰۰ کلمه) و واژه‌های کلیدی (حداکثر ۵ واژه مرتبط) می‌باشد.

۱۱) بخش‌های بعدی شامل مقدمه، چارچوب نظری، پیشینه و تحقیق‌های مرتبط، بیان مسأله و فرضیه‌ها، روش اجرای تحقیق، ارائه و تجزیه تحلیل یافته‌ها، تشریح و ارزشیابی نتایج و نتیجه‌گیری می‌باشد. پی‌نوشت‌ها و یادداشت‌های توضیحی در پایین هر صفحه مربوط به آن پی‌نوشت آورده شود.

۱۲) جدول به تعداد محدود با شماره و عنوان مشخص در بالا و توضیحات و منبع جدول در زیر آن در اندازه ۱۵*۱۱ و مناسب برای چاپ باشد.

۱۳) شکل‌ها، نمودارها و تصاویر به تعداد محدود با شماره و عنوان، توضیح و منبع مشخص در زیر آن در اندازه ۱۵*۱۱ و مناسب برای چاپ باشد.

۱۴) برای ارجاع منابع در متن مقاله به شرح زیر عمل شود:

۱۵) از " نام خانوادگی نویسنده - تاریخ - شماره صفحه " در متن برای ذکر کارهای دیگران استفاده شود. اگر به دو یا چند اثر یک نویسنده در یک سال اشاره شود، می‌توان بعد از سال از عبارت "الف" و "ب" یا "a" و "b" استفاده کرد.

۱۶) فهرست منابع استفاده شده (ابتدا منابع فارسی و سپس منابع خارجی) به ترتیب حروف الفبای نام خانوادگی و بدون شماره با توجه به الگوی زیر درج شود:

- کتاب تألیف شده: نام خانوادگی نویسنده، نام، سال انتشار کتاب، عنوان کتاب (نوبت ویرایش یا چاپ)، محل نشر، نام انتشارات.
- کتاب ترجمه شده: نام خانوادگی مؤلف، نام مؤلف، تاریخ ترجمه، عنوان کتاب به فارسی، نام و نام خانوادگی مترجم، محل نشر، ناشر، (تاریخ انتشارات به زبان اصلی).
- مراکز آماری: نام مرکز آماری، نام نشریه آماری، سال‌های استفاده شده، نام اداره یا دفتر منتشر کننده آمار.
- مقاله: نام خانوادگی نویسنده، نام، عنوان مقاله، نام نشریه، دوره، شماره، ماه، سال.
- منابع اینترنتی: نام خانوادگی نویسنده، نام، عنوان مقاله به‌طور کامل، [تاریخ کامل انتشار مقاله]، [ذکر اصطلاح online]، [آدرس کامل منبع]، [تاریخ کامل دسترسی به مقاله].
- عنوان کتاب و عنوان نشریه به‌صورت **Bold** تایپ شود.

۱۷) صفحه آخر مقاله شامل عنوان مقاله، چکیده مقاله (حدود ۱۵۰ و حداکثر در ۲۰۰ کلمه) و واژه‌های کلیدی (حداکثر ۵ واژه مرتبط) به زبان انگلیسی با قلم 11 Times New Roman می‌باشد

فهرست مطالب

۱-۱۸	• تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر بهزیستی ذهنی حسابرسان شهناز مشایخ و نسرين قدمیاری
۱۹-۳۸	• تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه سیدعلیرضا رضی، بهرام همتی و مریم گوارا
۳۹-۶۴	• بررسی ارتباط بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود با تأکید بر نقش میانجیگری مسئولیت اجتماعی کاوه پرندین، سمیه حسینی عقدایی، طیبه جمشیدی و شهریار پورشاد
۶۵-۸۸	• ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی و تأثیر آن بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران زینب راستی و علی ستاری
۸۹-۱۱۹	• شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی نرگس نژادرسول، بابک پور بهرامی و امیر رضا علیزاده مجد
۱۲۱-۱۴۵	• تأثیر ویژگی‌های رفتاری بر قصد به کارگیری تردید حرفه‌ای حسابرسان پیام سلیمی، محمد علی پور، میثم عرب زاده، حسین پناهیان و مهدی صفری گرایلی
۱۴۷-۱۶۸	• تأثیر محیط اطلاعاتی بر رابطه بین شدت هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام مهناز مدنی و مسعود فولادی

Doi:

تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر بهزیستی ذهنی حسابرسان

شهناز مشایخ^۱

نسرین قدمیاری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۵

چکیده

بهزیستی ذهنی یکی از سازه‌های مهم بهداشت روان است که شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آن از اهمیت شایان توجهی برخوردار است. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر بهزیستی ذهنی حسابرسان است. جامعه آماری پژوهش، کلیه حسابرسان مؤسسات حسابرسی شهر تهران می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۱۳۷ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور سنجش بهزیستی ذهنی از سه متغیر رضایت شغلی، کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی استفاده شده است. همچنین مسئولیت اجتماعی شرکت از چهار بعد اقتصادی، اخلاقی، قانونی و بشردوستانه مورد بررسی قرار گرفته است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه است. به منظور انجام تحلیل‌های آماری، با بکارگیری مدل معادلات ساختاری، از نرم-افزارهای Spss و Smart PLS3 استفاده شده است. نتایج نشان داد که چهار بعد مسئولیت اجتماعی بر کیفیت زندگی کاری تأثیر مثبت دارد. کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی و کیفیت زندگی تأثیر مثبت و معناداری دارد. رضایت شغلی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی دارد. و رضایت شغلی در رابطه بین کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی نقش میانجیگری دارد.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، بهزیستی ذهنی، رضایت شغلی، کیفیت زندگی.

۱ گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، (ایران نویسنده مسئول). sh.mashayekh@alzahra.ac.ir

۲ گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران ghadamyari.acc@gmail.com

۱- مقدمه

رسوایی مالی برخی از شرکت‌ها طی چند دهه اخیر و افزایش آگاهی به نقش و جایگاه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، حرکت شرکت‌ها به سمت پذیرش تعهدات اجتماعی و زیست‌محیطی را سرعت بخشیده است. به گونه ای که امروزه بسیاری از ذینفعان خواستار اطلاعات غیرمالی مرتبط با مسائل اجتماعی هستند. بنابراین شرکت‌ها به منظور توجیه فعالیت‌های خود، صرفاً گزارش عملکرد خود را به فعالیت‌های اقتصادی محدود نمی‌کنند. طبق گزارش مؤسسه بین‌المللی حسابرسی پرایس واتر هاوس کوپر^۱ در سال ۲۰۰۲، حدود ۷۰ درصد از مدیران معتقدند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها، نقش بسیار مهمی در سودآوری شرکت‌ها دارد. زیرا، همواره این اعتقاد وجود دارد که همه شرکت‌ها دارای ارتباطاتی با جامعه بوده و توجه و افشای مسئولیت اجتماعی در جامعه نقش مهمی در تداوم فعالیت آنها دارد و امکان بقای آنها را در بلندمدت فراهم می‌آورد (یزدی و همکاران، ۱۴۰۱). بنابراین مسئولیت اجتماعی به یکی از مهمترین موضوعات تبدیل شده و به توسعه چارچوب گزارشگری و تأکید بر ارائه اطلاعاتی فراتر از اطلاعات مالی منجر شده است (رحمان و همکاران^۱، ۲۰۱۱). اهمیت روزافزون مسئولیت اجتماعی شرکت (CSR) پاسخ به استانداردی است که در سال ۲۰۱۰، توسط سازمان بین‌المللی استاندارد، به نام ISO 26000 برای کمک به سازمان‌ها در ارزیابی و رسیدگی به مسئولیت‌های اجتماعی خود، منتشر شده است. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها برآیند چهار مؤلفه مسئولیت اقتصادی، مسئولیت قانونی، مسئولیت اخلاقی و مسئولیت بشردوستانه است (گنجی ارجنکی و عظیمی، ۱۳۹۴). مسئولیت اجتماعی شرکت را می‌توان به عنوان تعهد کسب و کار به منظور کمک به توسعه اقتصادی پایدار بیان کرد. تحقق این امر از طریق مشارکت مدیران، سهامداران، کلیه ذینفعان و به طور کلی عموم مردم به انجام فعالیت‌هایی است که هم برای خودشان و هم برای توسعه کسب و کار سودمند بوده و در راستای بهبود کیفیت زندگی، حاصل می‌شود (کولسی^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). امروزه حرفه حسابرسی به دلیل پیچیدگی نیازهای اطلاعاتی، فشار کاری زیادی را نسبت به گذشته تجربه می‌کند (واسعی چهارمحالی و همکاران، ۱۳۹۷). فشار روانی در حرفه حسابرسی، به دلیل انتظارات و حساسیت‌های جامعه نسبت به افشای واقعی عملکرد شرکت‌ها تا حدود زیادی غیرقابل کنترل و پیچیده است. (بنی هاشمی و خسروی پور، ۱۴۰۰). شرکت‌هایی که عملکرد اجتماعی بالایی دارند، انگیزه زیادی به افشای فعالیت‌های اجتماعی خود دارند. سطح بالای شفافیت در گزارشگری باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین شرکتها و سرمایه گذاران می‌شود (چو^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). با عنایت به اینکه افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی در قالب گزارش فعالیت هیئت‌مدیره و جدا از صورتهای مالی اساسی ارائه می‌شود، لذا برخی از شرکتها با هدف افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به این گزارشها، به دنبال حسابرسی هستند که از تخصص و اعتبار بالاتری برخوردارند. به اعتقاد سون^۴ و همکاران (۲۰۱۷) شرکتها تعهد خود به انتشار گزارشهای قابل اعتماد CSR را از طریق افزایش در مخارج و حق الزحمه‌های

¹ Price Water House Cooper's International

² Corporate Social Responsibility

حسابرسی نشان می‌دهند. حسابرسان نیز برای قیمت‌گذاری خدمات حرفه‌ای خود عوامل گوناگونی را مدنظر قرار می‌دهند. یکی از این عوامل، حجم و پیچیدگی عملیات واحد مورد رسیدگی است (نصر، ۱۴۰۱). نتایج برخی تحقیقات نشان داده است که بین هزینه‌های حسابرسی و اطلاعات غیرمالی مانند مسئولیت اجتماعی رابطه مثبتی وجود دارد. به طوری که هر چه سطح پیچیدگی اطلاعات گزارش شده بیشتر باشد، سطح ریسک حسابرسی افزایش می‌یابد که این امر موجب افزایش ساعات کاری حسابرسان می‌گردد (جامعی و نجفی، ۱۳۹۸). افزایش حجم کاری حسابرسان نیز موجب افزایش حق الزحمه حسابرسان می‌گردد (کیم^۵ و همکاران، ۲۰۱۷). بنابراین می‌توان اینگونه پنداشت که شرکتهایی که عملکرد بهتری در افشای اطلاعات غیرمالی مانند مسائل اجتماعی، اخلاقی و بشردوستانه دارند، حق الزحمه بیشتری به حسابرسان پرداخت می‌کنند. حق الزحمه‌های بالاتر حسابرسی نیز موجب رضایت شغلی حسابرسان می‌شود که این امر منجر به ارتقای کیفیت زندگی کاری به طور خاص، و افزایش کیفیت زندگی به طور کلی می‌گردد (فریمیت^۶، ۲۰۰۸). تحقیقات نشان داده است که انجام کار با کیفیت بالا با رضایت شغلی مرتبط است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸). افرادی که از شغل خود راضی هستند از انجام کار لذت می‌برند که همین عامل سبب کاهش استرس، فشارهای روحی و خستگی شده و آرامش و رفاه ذهنی و به عبارتی دیگر بهزیستی ذهنی را به دنبال خواهد داشت. بهزیستی ذهنی نیز به دلیل ارتباط با شیوه و نگرش فکری افراد، باعث بهبود و رضایت زندگی کاری می‌شود. رضایتمندی در زندگی کاری نهایتاً موجبات افزایش خودکارآمدی در مسیر زندگی را فراهم می‌آورد که آن نیز، پیامدهای مثبتی از جمله بهبود انگیزش و تلاش برای کسب موفقیت در زندگی و ارتقای کیفیت زندگی افراد (در حوزه‌های کاری و غیر کاری) را در پی خواهد داشت. با توجه به موارد فوق، مطالعه حاضر در پی آن است که تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر بهزیستی ذهنی حسابرسان را بررسی نماید. انتظار می‌رود پژوهش حاضر بتواند علاوه بر غنا بخشیدن به ادبیات مربوط به مسئولیت اجتماعی و بهزیستی ذهنی، به مدیران در جهت ارتقای گزارشگری اطلاعات CSR کمک کند. همچنین در آگاهی‌بخشی به حسابرسان تأثیرگذار بوده تا به جای ایجاد حس رقابت، حس همکاری را ترغیب کرده تا از این طریق موجب کاهش تنش روانی، افزایش بهزیستی ذهنی و ایجاد نوعی سرمایه‌گذاری در سازمان‌ها شوند. ساختار مقاله در ادامه بدین صورت است: در بخش دوم، مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها ارائه می‌گردد. در بخش سوم، روش‌شناسی پژوهش شامل جامعه و نمونه آماری و مدل مفهومی پژوهش بیان می‌شود. در بخش چهارم آماره‌های توصیفی و یافته‌های پژوهش تشریح شده و در نهایت، نتیجه‌گیری مطرح می‌گردد.

۲- مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

مسئولیت اجتماعی شرکت، مجموعه فعالیت‌هایی است که پیش برنده سود و منفعت اجتماعی بوده و فراتر از منافع سازمان و آن چیزی است که قانون الزامی می‌کند (رضائی و تامرادی، ۱۴۰۱). به عبارتی دیگر CSR مفهومی است که به موجب آن شرکتها از طریق مشارکت در فعالیتهای اجتماعی می‌توانند به شرکت مشروعیت بخشیده و

حمایت سهامداران را جلب نمایند (گروگیو و همکاران، ۲۰۱۴). در حال حاضر CSR از یک رویکرد داوطلبانه و بشردوستانه به یک ضرورت راهبردی به منظور دستیابی به مزیت رقابتی برای شرکتها تبدیل شده (احسان^۸ و همکاران، ۲۰۲۲) و امروزه شرکتها صرفاً از جنبه بشردوستانه و داوطلبانه در این زمینه فعالیت نمی‌کنند. بلکه آنها از منظر اقتصادی، اخلاقی و قانونی نیز در قبال مشتریان خود دارای مسئولیتهایی هستند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴). لذا CSR به این مفهوم اشاره دارد که شرکتها، ذینفعان را در جریان فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی خود قرار داده و ارزش شرکت را به حداکثر می‌رسانند (چاکرون و بن آمر^۹، ۲۰۲۲). طبق دیدگاه کارول^{۱۰} (۱۹۷۹) CSR معمولاً چهار بعد «اقتصادی»، «قانونی»، «اخلاقی» و «بشردوستانه» را دربر می‌گیرد. کارول (۱۹۷۹) بیان می‌کند که بعد بشردوستانه در بالاترین سطح و بعد اقتصادی در پایین ترین سطح قرار دارد. بعد اقتصادی به مسئولیت های اقتصادی شرکت در قبال ذینفعان می‌پردازد. بعد قانونی مربوط به تعهدات شرکت نسبت به رعایت قوانین و مقررات است. جنبه اخلاقی مربوط به مسئولیت شرکت جهت اخذ تصمیم‌های منصفانه و اخلاقی است. در نهایت، بعد بشردوستانه به مشارکت داوطلبانه شرکت در فعالیتهایی اشاره دارد که رفاه و حسن‌نیت انسانی را ارتقا می‌دهد (گودرزی و رشیدی، ۱۴۰۰).

لذا افشای مسئولیت اجتماعی در شرکتها، سبب ایجاد اتحاد و پیوستگی بین ارزش‌ها و فعالیت‌های سازمان شده و در برگیرنده منفعت‌های مربوط به همه گروه‌های ذی‌نفع در واحد اقتصادی از جمله سهامداران، کارکنان، مشتریان، جامعه، دولت و غیره می‌باشد (کریمی و نصیرزاده، ۱۴۰۲). اگرچه در گذشته بر افزایش کیفیت زندگی شخصی افراد تأکید زیادی شده اما در دنیای پرچالش کنونی، کیفیت زندگی کاری نیز به موضوع بااهمیت اجتماعی تبدیل شده است. به طوری که یکی از اهداف مهم شرکتیایی که به فکر بقا در صحنه رقابت هستند، بهبود زندگی کاری کارکنان می‌باشد. از این رو ارتقای کیفیت کاری، کلید موفقیت هر سازمانی به شمار می‌رود (بخشی و کلانتری، ۱۳۹۵). کیفیت زندگی کاری به سطحی از رضایتمندی و انگیزه افراد اشاره دارد که در محیط کاری تجربه شده و بیانگر اهمیت زندگی کاری افراد می‌باشد. نارضایتی از کیفیت زندگی در زمینه‌های شغلی و زندگی شخصی افراد، مشکلی است که همه کارکنان را صرفنظر از پست و موقعیت شغلی، تحت تأثیر قرار می‌دهد. زیرا کیفیت زندگی بطور مستقیم با روحیه و آرامش روانی در ارتباط بوده و فقدان آن موجب ایجاد خستگی، نارضایتی در کار، کاهش روحیه کاری و نهایتاً افزایش غیبت و ترک شغل می‌شود. اقدامات CSR یک شرکت از طریق تأمین نیازهای جسمی، روانی و رفاهی کارکنان در محیط کار، کیفیت زندگی آنها را افزایش می‌دهد. به عنوان مثال، فعالیتهای ناشی از مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک شرکت نظیر افزایش رفاه کارکنان (به عنوان مثال، از طریق اعطای پاداش)، و همچنین ارتقای بهزیستی ذهنی آنها (از طریق بهبود سبک زندگی) کیفیت زندگی کارکنان را افزایش می‌دهد. در زمینه افشای اطلاعات CSR دان و میهو^{۱۱} (۲۰۰۴) بیان کردند که انتخاب حسابرس، استراتژی افشای شرکت را نشان می‌دهد. به این صورت که انتخاب حسابرسانی با تخصص بالا، تمایل شرکت برای افشای بیشتر اطلاعات را به بازار مخابره می‌کند. هوکه^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۵) دریافتند که بین ارزشهای اخلاقی شرکتها و انتخاب

حسابرسان با اعتبار بالا، رابطه مثبتی وجود دارد. سرویکوزی و ژیکا^{۱۳} (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان دادند که شرکت‌های با عملکرد بالا در مسئولیت‌های اجتماعی، هزینه بیشتری را برای دریافت خدمات حسابرسی، پرداخت می‌کنند. پرداخت‌های بالا نیز موجب کاهش فرسودگی شغلی و بهبود کیفیت زندگی کاری خواهد شد. همچنین دریافتند که بین حق الزحمه حسابرسی بالا و مسئولیت اجتماعی رابطه مثبتی وجود دارد. کیم و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکتی بر بهزیستی ذهنی کارکنان در صنعت هتل‌داری را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که CSR بشردوستانه و اقتصادی بر کیفیت زندگی کاری تأثیر مثبت دارد، در حالی که CSR قانونی و اخلاقی بر کیفیت زندگی کاری تأثیری ندارد. همچنین کیفیت زندگی کاری و رضایت شغلی کارکنان بر کیفیت زندگی آنها تأثیر می‌گذارد.

با توجه به موارد فوق و با عنایت به اینکه مسئولیت اجتماعی به چهار بعد قانونی، اخلاقی، بشردوستانه و اقتصادی تقسیم می‌شود، لذا فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل بیان می‌شود:

فرضیه اول) مسئولیت اجتماعی قانونی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان دارد.

فرضیه دوم) مسئولیت اجتماعی اخلاقی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان دارد.

فرضیه سوم) مسئولیت اجتماعی بشردوستانه تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان دارد.

فرضیه چهارم) مسئولیت اجتماعی اقتصادی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان دارد.

طبق تحقیقات انجام شده یکی از عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی کاری، رضایت شغلی افراد است (کمالی و همکاران، ۱۳۹۹). رضایت شغلی بر رضایت در سایر حوزه‌های زندگی، مانند زمینه‌های مالی، اجتماعی، سلامتی و زندگی شخصی افراد تأثیرگذار است (سیرگی^{۱۴}، ۲۰۱۲). دانا و گریفین^{۱۵} (۱۹۹۹) دریافتند که سطح پایین رفاه در محل کار منجر به غیبت، کاهش بهره‌وری و کارایی، و کاهش کیفیت خدمات می‌شود. سوونی و سامرز^{۱۶} (۲۰۰۲) عوامل مؤثر بر کاهش کیفیت کاری حسابرسان را بررسی کرده و دریافتند که خستگی مفرط، احساس افسردگی و ناامیدی و عدم رضایت شغلی از عوامل بسیار مهم در کاهش کیفیت زندگی شغلی حسابرسان بوده است. یافته‌های پژوهش لی و همکاران (۲۰۱۲) نشان داد که ابعاد اقتصادی و بشردوستانه CSR بر تعهد سازمانی تأثیر دارد، در حالی که تنها بعد اخلاقی تأثیر معناداری بر رضایت شغلی دارد. بر همین اساس فرضیه‌های پنجم و ششم به شرح ذیل تبیین می‌گردد:

فرضیه پنجم) کیفیت زندگی کاری تأثیر مثبتی بر رضایت شغلی حسابرسان دارد.

فرضیه ششم) کیفیت زندگی کاری تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی حسابرسان دارد.

به طور کلی، کیفیت زندگی بیانگر ویژگی‌هایی است که برای فرد دارای ارزش بالایی بوده به گونه‌ای که فرد از تواناییهای خود در فعالیتهای ارزشمند زندگی استفاده کرده و آن را ارتقا می‌بخشد (خداپرست و امیدوی خانکهدانی،

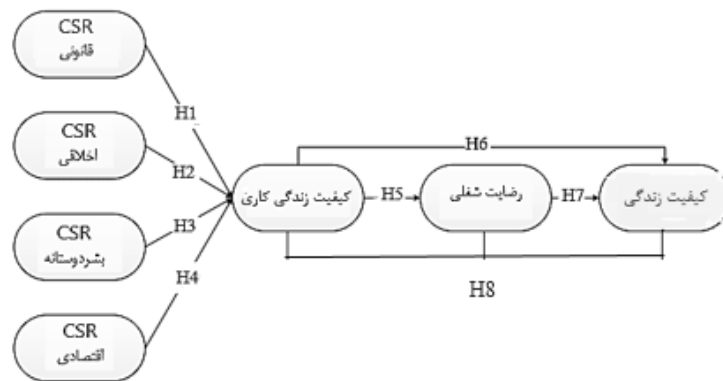
۱۴۰۰). اشرفی (۱۳۹۵) در پژوهشی تأثیر کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی حسابداران را بررسی کرده و دریافت کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی حسابداران تأثیر داشته و ارتباط معناداری بین آنها مشاهده شده است. لی^{۱۶} و همکاران (۲۰۰۳) روابط متقابل بین کیفیت زندگی کاری، رضایت شغلی و کیفیت زندگی را بررسی کردند. آنها دریافتند که کیفیت زندگی کاری از طریق بهزیستی ذهنی و رضایت شغلی بر کیفیت زندگی افراد تأثیر می‌گذارد. طبق موارد فوق، فرضیه هفتم و هشتم پژوهش به شرح ذیل مطرح می‌گردد:

فرضیه هفتم) رضایت شغلی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی دارد.

فرضیه هشتم) رضایت شغلی در رابطه بین کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی نقش میانجیگری دارد.

۳- مدل مفهومی پژوهش

بر اساس فرضیه‌های پژوهش، مدل مفهومی در قالب شکل ۱ ارائه می‌گردد:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

(کیم و همکاران، ۲۰۱۷)

۴- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر ماهیت جزء پژوهش‌های توصیفی - همبستگی به شمار می‌رود و مبتنی بر مدل معادلات ساختاری است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسش‌نامه مسئولیت اجتماعی لی و همکاران (۲۰۱۳)، پرسشنامه رضایت شغلی نیل^{۱۸} و همکاران (۲۰۰۷)، و پرسشنامه‌های کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی، کارا^{۱۹} و همکاران (۲۰۱۳) می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه حسابرسان مؤسسات حسابرسی شهر تهران تشکیل می‌دهند. لذا از آنجا که آمار رسمی جامعه این پژوهش در دسترس نیست، می‌توان تعداد جامعه آماری را نامحدود فرض کرد. با استفاده از فرمول کوکران، تعداد اعضای نمونه تعداد ۳۸۴ نفر

تعیین گردید. به دلیل حجم بالای نمونه، با روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده و در دسترس تعداد ۱۳۷ نفر به عنوان نمونه نهایی پژوهش انتخاب شدند. به منظور بررسی آمار توصیفی از نرم افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده و کشف روابط بین متغیرها، از نرم‌افزار smart-pls استفاده شده است.

۵- آمار توصیفی

۵-۱- توصیف متغیرهای جمعیت‌شناختی

فراوانی پاسخ‌دهندگان بر اساس جنسیت، سن، تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کار حسابرسی، عضویت در جامعه حسابداران رسمی ایران و رتبه حسابرسی، در جدول ۱، ارائه شده است.

جدول ۱- توزیع فراوانی

درصد	فراوانی	پاسخ	خصوصیت
۵۷.۷	۷۹	مرد	جنسیت
۴۲.۳	۵۸	زن	
۳۹.۴	۵۴	۲۰ تا ۳۵ سال	سن
۲۹.۹	۴۱	۳۶ تا ۴۵ سال	
۲۱.۲	۲۹	۴۶ تا ۵۵	
۹.۵	۱۳	بیشتر از ۵۵ سال	
۲۴.۸	۳۴	لیسانس	تحصیلات
۵۱.۱	۷۰	فوق لیسانس	
۲۴.۱	۳۳	دکتری	
۷۰.۱	۹۶	حسابداری	رشته تحصیلی
۲۹.۹	۴۴	حسابرسی	
۴۳.۱	۵۹	۵ سال و کمتر	سابقه کار حسابرسی
۵۶.۹	۷۸	بیشتر از ۵ سال	
۲۰.۴	۲۸	بلی	عضویت در جامعه حسابداران رسمی ایران
۷۹.۶	۱۰۹	خیر	
۹.۵	۱۳	شریک مؤسسه	رتبه حسابرسی
۵.۱	۷	مدیر فنی	
۲۷.۷	۳۸	حسابرس ارشد یا سرپرست	
۵۷.۷	۷۹	کمک حسابرس و حسابرس	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۲-۵. توصیف متغیرهای مورد مطالعه

در جدول ۲، شاخصهای توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است. لازم بذکر است که برای ایجاد متغیرها در فضای نرم افزار از میانگین نمرات گویه ها استفاده شده است.

جدول ۲- شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش

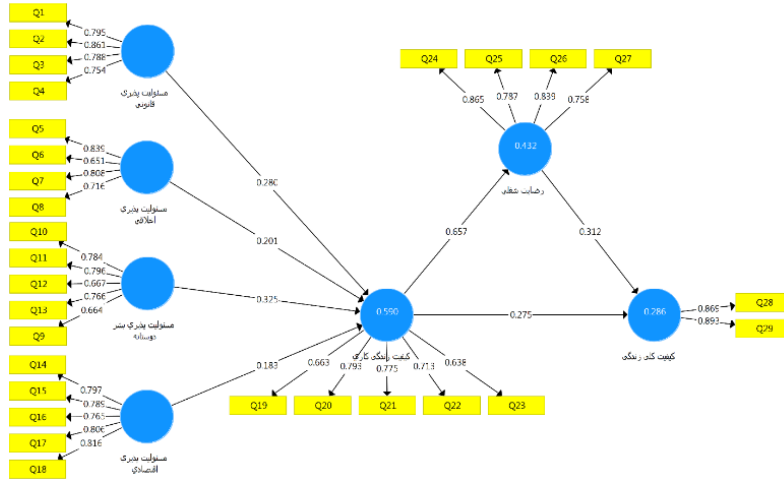
کشیدگی	چولگی	بازه نمرات کسب شده		انحراف معیار	میانگین	متغیرها
		بیشترین	کمترین			
1.264	-.901	5.00	1.00	.79571	3.7391	مسئولیت پذیری قانونی
1.713	.131	5.00	1.25	.63240	3.3759	مسئولیت پذیری اخلاقی
-.411	-.226	5.00	1.60	.74469	3.4628	مسئولیت پذیری بشر دوستانه
.638	-.577	5.00	1.60	.70743	3.7883	مسئولیت پذیری اقتصادی
-.528	-.183	5.00	1.00	.81532	3.4234	کیفیت زندگی کاری
-.008	-.299	5.00	1.00	.85763	3.3084	رضایت شغلی
-.045	-.570	5.00	1.50	.82755	3.6679	کیفیت زندگی

منبع: یافته های پژوهشگر

همانطور که در جدول فوق نمایان است، چولگی و کشیدگی متغیرها در بازه قابل قبول (+۲ و -۲) قرار دارد که نشان از جمع آوری داده های مطلوب بوده بطوری که می توان با اطمینان بالا نتایج نمونه را به جامعه آماری تعمیم داد.

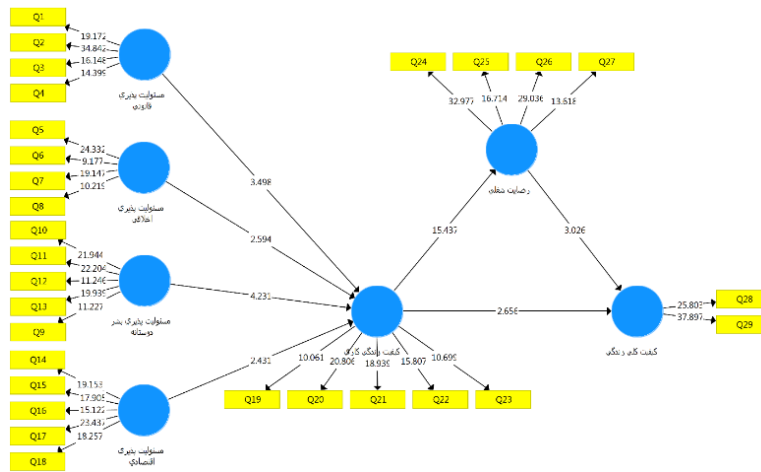
۳-۵. بررسی مدل نظری پژوهش با روش مدل سازی معادلات ساختاری

مدل پژوهش در حالت ضرایب مسیر استاندارد شده و در حالت ضرایب معناداری تی در نمودارهای ۲ و ۳ ارائه شده است.

نمودار ۲- مدل در حالت ضرایب مسیر استاندارد شده

منبع: یافته های پژوهشگر

نمودار ۳- مدل در حالت ضرایب معناداری تی

منبع: یافته های پژوهشگر

۶- آزمون فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: مسئولیت پذیری قانونی شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه اول در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- نتیجه فرضیه اول

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه اول
۰.۰۰۱	۳.۴۹۸	۰.۲۸۰	مسئولیت پذیری قانونی و کیفیت زندگی کاری

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۳.۴۹۸ و از ۱/۹۶ بیشتر می باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می توان نتیجه گرفت که مسئولیت پذیری قانونی شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه اول پژوهش تایید می شود.

فرضیه دوم: مسئولیت پذیری اخلاقی شرکت بر کیفیت زندگی کاری تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه دوم در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتیجه فرضیه دوم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه دوم
۰.۰۱	۲.۵۹۴	۰.۲۰۱	مسئولیت پذیری اخلاقی و کیفیت زندگی کاری

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۲.۵۹۴ و از ۱/۹۶ بیشتر می باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می توان نتیجه گرفت که مسئولیت پذیری اخلاقی شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه دوم پژوهش تایید می شود.

فرضیه سوم: مسئولیت پذیری بشر دوستانه شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه سوم در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- نتیجه فرضیه سوم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه سوم
۰.۰۰	۴.۲۳۱	۰.۳۲۵	مسئولیت پذیری بشر دوستانه و کیفیت زندگی کاری

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۴.۲۳۱ و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می‌توان نتیجه گرفت که مسئولیت پذیری بشردوستانه شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه سوم پژوهش تایید می‌شود.

فرضیه چهارم: مسئولیت پذیری اقتصادی شرکت بر کیفیت زندگی کاری تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه چهارم در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- نتیجه فرضیه چهارم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه چهارم
۰.۰۱۵	۲.۴۳۱	۰.۱۸۳	مسئولیت پذیری اقتصادی و کیفیت زندگی کاری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۲.۴۳۱ و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می‌توان نتیجه گرفت که مسئولیت پذیری اقتصادی شرکت بر کیفیت زندگی کاری حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه چهارم پژوهش تایید می‌شود.

فرضیه پنجم: کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه پنجم در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- نتیجه فرضیه پنجم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه پنجم
۰.۰۰۰	۱۵.۴۳۷	۰.۶۵۷	کیفیت زندگی کاری و رضایت شغلی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۱۵.۴۳۷ و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه پنجم پژوهش تایید می‌شود.

فرضیه ششم: کیفیت زندگی کاری بر کیفیت کلی زندگی تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه ششم در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸- نتیجه فرضیه ششم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه ششم
۰.۰۰۸	۲.۶۵۶	۰.۲۷۵	کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۲.۶۵۶ و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه ششم پژوهش تایید می‌شود.

فرضیه هفتم: رضایت شغلی بر کیفیت کلی زندگی تأثیر معنی داری دارد. نتایج مربوط به فرضیه هفتم در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹- نتیجه فرضیه هفتم

معناداری	t-value	ضریب مسیر	فرضیه هفتم
۰.۰۰۳	۳.۰۲۶	۰.۳۱۲	رضایت شغلی و کیفیت زندگی

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری (t-value) برابر با ۳.۰۲۶ و از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده؛ می‌توان نتیجه گرفت که رضایت شغلی بر کیفیت زندگی حسابرسان تأثیر مثبت و معناداری دارد. لذا فرضیه هفتم پژوهش تایید می‌شود.

فرضیه هشتم: رضایت شغلی در رابطه بین کیفیت زندگی کاری و کیفیت کلی زندگی نقش میانجیگری دارد. جهت بررسی فرضیه هشتم دو مسیر تأثیرگذاری کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی و مسیر اثرگذاری رضایت شغلی بر کیفیت کلی زندگی مورد آزمون قرار گرفت. نحوه داوری بدین صورت است که اگر تأثیر متغیر مستقل بر میانجی و تأثیر متغیر میانجی بر وابسته همزمان معنادار شود، نقش میانجیگری تایید شده و تأثیر غیر مستقیم را تایید خواهیم کرد. نتایج مربوط به فرضیه هشتم در جدول ۱۰ ارائه شده است.

همانطور که در جدول ۱۰ مشاهده می‌گردد، تأثیر متغیر کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی با ضریب مسیر ۰.۶۵۷ و مقدار آماره تی ۱۵.۴۳۷ تأیید شد. همچنین تأثیر رضایت شغلی بر کیفیت زندگی نیز با ضریب مسیر ۰.۳۱۲ و مقدار آماره تی ۳.۰۲۶ تأیید گردید. با توجه به آزمون این دو مسیر در قالب یک مدل میتوان استنباط کرد که متغیر رضایت شغلی نقش واسطه‌ای را در تأثیر گذاری کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی ایفا می‌نماید. از طرفی با توجه به اینکه مقدار قدر مطلق آماره سوبل (Sobel) برابر با ۲.۹۵۹ و از ۱/۹۶ بیشتر محاسبه

شده و سطح معناداری آزمون (۰.۰۰۳۱) کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ بدست آمده است، می‌توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر میانجی‌گری رضایت شغلی را در رابطه بین کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی حسابرسان را بار دیگر تأیید کرد.

جدول ۱۰- نتیجه فرضیه هشتم

مسیر	ضریب مسیر	آماره تی	معناداری	نتیجه
کیفیت زندگی کاری و رضایت شغلی	۰.۶۵۷	۱۵.۴۳۷	۰.۰۰۰	تأیید
رضایت شغلی و کیفیت زندگی	۰.۳۱۲	۳.۰۲۶	۰.۰۰۳	تأیید
کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی	۰.۲۷۵	۲.۶۵۶	۰.۰۰۸	تأیید
تأثیرات کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی		آزمون سوبل		
تأثیر مستقیم	تأثیر غیر مستقیم	تأثیر کل	مقدار آماره	معناداری
۰.۲۷۵	۰.۲۰۴	۰.۴۷۹	۲.۹۵۹	۰.۰۰۳۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۶- بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر بهزیستی ذهنی حسابرسان پرداخته شد. امروزه سهامداران تمایل به سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی دارند که در فعالیتهای مربوط به مسئولیتهای اجتماعی مشارکت دارند. زیرا اطلاعات ارائه شده این شرکتها را شفاف‌تر و قابل اعتمادتر تلقی می‌کنند. بررسی نتایج پژوهشهای پیشین نشان داد که اکثر شرکت‌هایی که در مسائل اجتماعی، از مسئولیت‌پذیری بالاتری برخوردار بوده‌اند، اقداماتی نظیر صرف هزینه‌های بیشتر برای حسابرسان را نیز در دستور کار خود قرار داده‌اند. همانگونه که پیش‌تر اشاره شد یکی از عوامل کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شرکتها، انتخاب حسابرسان متخصص است. شرکت‌هایی که به افشای اطلاعات CSR می‌پردازند، به دنبال افزایش سطح اطمینان حسابرسان نسبت به صورتهای مالی هستند. لذا برای خدمات حسابرسی، حق الزحمه‌های بالاتری در نظر می‌گیرند. یکی از مفاهیم مهم در کیفیت زندگی افراد، مفهوم بهزیستی ذهنی است که مرتبط با ارزیابی‌های فرد از زندگی خود است. این ارزیابی‌ها شامل واکنش‌های شناختی و هیجانی فرد به حوادث و قضاوت‌هایی است که فرد درباره رضایت از زندگی خود ارائه می‌دهد. بهزیستی ذهنی باعث رضایت از زندگی و افزایش کیفیت زندگی می‌شود. در فرضیه‌های اول تا چهارم به بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتها در چهار بعد قانونی، اخلاقی، بشردوستانه و اقتصادی پرداخته شد. یافته‌ها حاکی از تأیید هر چهار فرضیه فوق، مطابق با پژوهشهای فریمیت (۲۰۰۸)، سرویکوزی و ژیکا (۲۰۱۸) بوده است، همچنین از این منظر که CSR بشردوستانه و اقتصادی بر کیفیت زندگی کاری تأثیر مثبت دارد موافق با پژوهش کیم و همکاران (۲۰۱۷) می‌باشد

ولی از لحاظ تأثیر مثبت CSR قانونی و اخلاقی بر کیفیت زندگی کاری مخالف با پژوهش کیم و همکاران (۲۰۱۷) است. شرکتها از طریق مشارکت در فعالیتهای مسئولیت اجتماعی و به منظور جلب اعتماد سرمایه گذاران به نتایج مالی و غیر مالی ارائه شده، اقدام به جذب حسابرسان متخصص می‌نمایند، طبیعتاً در این گونه موارد با توجه به حجم کاری بالای حسابرسان و صرف زمان زیاد برای رسیدگی به گزارشگری شرکتها، پرداخت حق الزحمه‌های بالاتر حسابرسی ضروری خواهد بود. حق الزحمه بالا و متناسب با حجم و فشار کاری زیاد، موجب بهبود نتایج حسابرسی و همچنین بهبود کیفیت زندگی کاری حسابرسان خواهد شد. در بررسی فرضیه‌های پنجم و ششم پژوهش مبنی بر تأثیر کیفیت زندگی کاری بر رضایت شغلی و کیفیت زندگی حسابرسان دریافتیم که هرچقدر کیفیت زندگی کاری حسابرسان بهبود یابد، رضایت شغلی آنها نیز ارتقا خواهد یافت. همچنین در بررسی فرضیه هفتم دریافتیم که رضایت شغلی تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی دارد. و نتایج فرضیه هشتم نشان داد رضایت شغلی در رابطه بین کیفیت زندگی کاری و کیفیت زندگی نقش میانجیگری دارد. به طور کلی در تفسیر فرضیه‌های فوق می‌توان گفت ارتقاء و بهبود ابعاد کیفیت زندگی کاری می‌تواند منجر به رضایت شغلی بیشتری در حسابرسان و بهبود ارائه خدمات حسابرسی شود. رضایت شغلی عاملی است که سبب افزایش کارایی و نیز احساس رضایت فردی می‌شود. حسابرسانی که نسبت به حرفه و عملکرد شغلی خود احساس رضایت بیشتری دارند، از فرسودگی و احساس ناامیدی در حرفه به دور بوده و از بهزیستی ذهنی بالایی برخوردارند که به نوبه خود این موضوع کیفیت زندگی حسابرسان را تضمین خواهد کرد. بر همین اساس اگر شرکتها بتوانند تمامی ابعاد کیفیت زندگی کاری حسابرسان را افزایش دهند و در محیط کاری شرایطی را فراهم کنند تا آنها احساس آرامش، پیشرفت، موفقیت، امنیت، رشد و به طور کلی احساس رضایتمندی از شغل خود داشته باشند، آنگاه می‌توان شاهد بهبود کیفیت زندگی شغلی حسابرسان و رشد و پویایی شرکتها بود. یافته‌های مذکور مطابق با نتایج پژوهش کمالی و همکاران (۱۳۹۹)، لی و همکاران (۲۰۰۳) و اشرفی (۱۳۹۵) می‌باشد. مطابق با یافته‌های پژوهش به جامعه حسابداران رسمی ایران پیشنهاد می‌شود از طریق برگزاری دوره های آموزشی و کارگاه‌های رفتاری در زمینه پیشگیری از فشار روانی و استرس و فرسودگی شغلی، زمینه بهبود بهزیستی ذهنی را در حسابرسان فراهم نمایند. از آنجایی که اقدامات شرکتها در زمینه مسئولیت اجتماعی موجب بهبود کیفیت زندگی کاری حسابرسان شده است، به مسئولان و سیاستگذاران توصیه می‌شود برای شرکتهای فعال در زمینه CSR اقدامات انگیزشی و حمایتی همانند اعطای پاداش در نظر گرفته شود تا نسبت به مشارکت در اینگونه فعالیتها گرایش بیشتری داشته و از این طریق گامی در جهت بهبود کیفیت زندگی حسابرسان برداشته شود. همچنین به مدیران شرکتها توصیه می‌شود به منظور افزایش رضایت شغلی حسابرسان، کیفیت زندگی کاری آنها را در زمینه های مادی و غیر مادی افزایش دهند. پیشنهاد می‌شود که مشاوران تیم های حسابرسی و حسابرسان ارشد به منظور بهبود بهزیستی و رفاه ذهنی، بر توانایی‌های افراد، هیجانها و احساسات مثبت تأکید کنند، تا افراد با شناخت و درک دقیق توانمندی‌های خود، استرس کمتری داشته و احساس امیدواری و موفقیت در شغل، رضایت شغلی را برای آنها به ارمغان آورد.

پژوهشگران می‌توانند به منظور انجام پژوهش‌های آتی، موضوع مورد بررسی مطالعه حاضر را در سطح حسابرسان دیوان محاسبات انجام دهند. همچنین می‌توانند در تحقیقات خود از متغیرهای تعدیلگر دیگری نظیر سطح تحصیلات، حق‌الزحمه حسابرسی و فرسودگی شغلی حسابرسان استفاده نمایند.

یادداشت‌ها

1. Rahman	2. ۱۱.Dunn & Mayhew
3. Kolsi	4. ۱۲.Houqe
5. Cho	6. ۱۳.Sevrikozi & Tzika
7. Sun	8. ۱۴.Sirgy
9. Kim	10. ۱۵.Danna & Griffin
11. Frimette	12. ۱۶.Lee
13. Grougiou	14. ۱۷.Sweeney & Summers
15. Ehsan	16. ۱۸.Neal
17. Chakroun & Ben Amar	18. ۱۹.Kara
19. Carroll	

فهرست منابع

- اشرفی، بختیار، ۱۳۹۵. بررسی تأثیر کیفیت زندگی کاری بر کیفیت زندگی حسابداران، مورد مطالعه: حسابداران شرکتهای خصوصی شهر کرمانشاه. *رویکردهای پژوهشی در علوم اجتماعی*، ۶، صص. ۳۶-۴۵.
- بخشی، احسان و کلانتری، رضا، ۱۳۹۵. بررسی کیفیت زندگی کاری و ارتباط آن با عملکرد شغلی در کارکنان مراکز بهداشتی درمانی. *مجله مهندسی بهداشت حرفه ای*، ۳(۴)، صص. ۳۱-۳۷.
- بنی هاشمی کهنگی، سید علیرضا و خسروی پور، نگار، ۱۴۰۰. مسئولیت پذیری اجتماعی و حسابرسی صورتهای مالی. *دانش حسابرسی*، ۲۱ (۸۴)، صص. ۱۳۲-۱۴۸.
- جامعی، رضا و نجفی، قاسم، ۱۳۹۸. بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و حق الزحمه حسابرسی. *مجله علمی دانش حسابداری مالی*، ۶(۱)، صص. ۱۶۱-۱۳۷.
- حسینی، سید محمود، رضایی، مرتضی، و حسین آبادی، وحید، ۱۳۹۴. تأثیر مسئولیت اجتماعی بشردوستانه بر وفاداری با میانجی گری ارزش ویژه برند و شهرت شرکت. *چشم انداز مدیریت بازرگانی*، ۲۱، صص. ۱۵۸-۱۴۱.
- حیدری، یاسر، اکبرخانی، محمدعلی، و مرید احمدی یزدی، زهرا، ۱۳۹۸. رابطه بین درک حسابرسان از حجم کار حسابرسی، کیفیت حسابرسی و رضایت شغلی. *فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت*، ۲(۱۹)، صص. ۲۷-۴۱.

خداپرست، فاطمه و امیدوی خانکهدانی، مجید، ۱۴۰۰. اثربخشی درمان پذیرش و تعهد بر بهزیستی روان شناختی، کیفیت زندگی و فرسودگی شغلی حسابداران شرکت‌های فعال در منطقه آزاد چابهار. *مجله حسابداری سلامت*، ۱(۲۵)، صص. ۲۸-۴۷.

رضائی، زینب و تامرادی، علی، ۱۴۰۱. بررسی رابطه بین شیوع کووید ۱۹ و خطر سقوط قیمت سهام با تاکید بر نقش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران. *قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری*، ۱(۴)، صص. ۵۱-۸۲.

عظیمی، مجید و گنجی ارجنکی، سمیه، ۱۳۹۵. تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی. *مطالعات حسابداری و حسابرسی*، ۵(۱۷)، صص. ۹۶-۱۱۱.

کریمی، زهرا و فرزانه، نصیرزاده، ۱۴۰۲. افشای مسئولیت اجتماعی، آگاهی بخشی قیمت سهام با تاکید بر نقش حاکمیت شرکتی. *قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری*، ۲(۲)، صص. ۱۹-۴۲.

کمالی، محمد، معین شاهنگیان، محدثه السادات، مبارکی، حسین، و اکبر فهیمی، ملاحظت، ۱۳۹۹. بررسی رابطه رضایت شغلی و کیفیت زندگی کاری در معلمان مدارس استثنایی شهر تهران. *مجله مطالعات ناتوانی*، ۱۰(۲۱)، صص. ۱-۸.

گودرزی، محمد و رشیدی، اسماعیل، ۱۴۰۰. بررسی عوامل موثر بر کیفیت زندگی کاری و تاثیر آن در بهره‌وری سازمان با مدل والتون (مطالعه موردی: دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج). *فصلنامه علمی نگرشهای نوین بازرگانی*، ۱(۴)، صص. ۷۱-۸۲.

نصر، سجاد، ۱۴۰۱. بررسی تأثیر اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی. *فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت*، ۵(۶۴)، صص. ۴۰-۵۳.

واسعی چهارمحالی، مهدی، ولیان، حسن، عبدلی، محمدرضا، و صفری گرایلی، مهدی، ۱۳۹۷. بررسی تأثیر فشار روانی شغلی حسابرسان بر کیفیت حسابرسی با تاکید بر نقش تعدیل‌کنندگی اولین حسابرسی برای مشتریان جدید. *مجله حسابداری سلامت*، ۷(۲)، صص. ۸۲-۱۰۳.

یزدی، روزبه، خلیل زاده، سید محمدرضا، و اسلامی مفیدآبادی، حسین، ۱۴۰۱. نقش نفوذ ذی‌نفعان بر رابطه بین قدرت مدیرعامل و مسئولیت اجتماعی شرکت. *قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری*، ۱(۲)، صص. ۹۸-۵۹.

Carroll, A.B., 1979. A three dimensional conceptual model of corporate performance. *The Academy of Management Review*, 4(4), pp. 497-505.

Chakroun, S. and Ben Amar, A., 2022. Earnings management, financial performance and the moderating effect of corporate social responsibility: evidence from France. *Management Research Review*, 45(3), pp. 331-362.

Cho S.Y., Lee, C. and Pfeiffer, Jr. R. J., 2013. Corporate social responsibility performance and information asymmetry. *Journal of Accounting and Public Policy*, 32(1), pp. 71-83.

- Danna, K. and Griffin, R.W., 1999. Health and well-being in the workplace: A review and synthesis of the literature. *Journal of Management*, 25(3), pp. 357-384.
- Dunn, K.A. and Mayhew, B.W., 2004. Audit firm industry specialization and client disclosure quality. *Review of Accounting Studies*, 9(3), pp. 35-58.
- Ehsan, S., Tariq, A., Nazir, M.S., Shabbir, M.S., Shabbir, R., Lopez, L.B. and Ullah, W. 2022. Nexus between corporate social responsibility and earnings management: Sustainable or opportunistic. *Managerial and Decision Economics*, 43(2), pp.478-495.
- Frimette K., 2008. An Examination Of The Job Satisfaction Of Certified Public Accountants As It Relates To Their Area Of Practice And Their Locus Of Control. *Working Paper Series*.24(4).pp 1-28.
- Grougiou, V., Leventis, S., Dedoulis, E., and Owusu-Ansah, S. 2014. Corporate social responsibility and earnings management in U.S. banks. *Accounting Forum*, 6(3), pp14, 1–15.
- Houqe, M., van Zijl, T., Dunstan, K. and Karim, A. K. M., 2015, Corporate ethics and auditor choice – international evidence. *Research in Accounting Regulation*, 27(1), pp. 57-65.
- Kara, D., Uysal, M., Sirgy, M.J., and Lee, G., 2013. The effects of leadership style on employee well-being in hospitality. *International Journal of Hospitality Management*, 34(2), pp. 9-18.
- Kim, H., Woo, E., Uysal, M., and Kwon, N., 2018. The effects of corporate social responsibility (CSR) on employee well-being in the hospitality industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(3), pp. 1584-1600.
- Kolsi, M. C. Muqattash, R., and Al-Hiyari, A., 2021. How do external auditor attributes impact corporate social responsibility disclosures: empirical evidence from ADX-listed companies. *Social Responsibility Journal*.pp101-131.
- Lee, D., Sirgy, M.J., Efraty, D. and Siegel, P., 2003. A study of quality of work life, spiritual well-being and life satisfaction. In Giacalone, R.A. & Jurkiewicz, C. L. (Eds.), *Handbook of workplace spirituality and organizational performance*. 41(13), pp. 209-230.
- Lee, Y., Kim, Y., Lee, K., and Li, D., 2012. The impact of CSR on relationship quality and relationship outcomes: A perspective of service employees. *International Journal of Hospitality Management*, 31(3), pp. 745-756.
- Neal, J., Uysal, M., and Sirgy, M. J., 2007. The effect of tourism services on travelers' quality of life. *Journal of Travel Research*, 46(2), pp. 154-163.
- Rahman, N. H. W. A., Zain, M. M. and Al-Haj, N, 2011. CSR disclosures and its determinants: Evidence from Malaysian government link companies. *Social Responsibility Journal*, 7 (2), pp. 181-201.
- Sevrikozi, A., and Tzika, V. 2018. the link between CSR and Audit Fees: Are Audit Fees associated with CSR: *Journal of Travel Research*. 21(1), pp. 1-67.
- Sirgy, M. J.. 2012. The psychology of quality of life: hedonic well-being, Life satisfaction and eudemonia. *Springer*, New York.
- Sun, W. C., Huang, H. W., Dao, M. and Young, C. S., 2017. Auditor selection and corporate social responsibility. *Journal of Business Finance & Accounting*, 44(9), pp. 1241-1275
- Sweeney, J.T. and S.L. Summers. 2002. The effect of the busy season workload on public accountants' job burnout. *Behavioral Research in Accounting* 14: pp.223-245.

The effects of corporate social responsibility (CSR) on auditors' mental well-being

Shahnaz Mashayekh¹

Nasrin Ghadamyari²

Received: 26/ September /2024 Accepted: 25/ November /2024

Abstract

Mental well-being is one of the important constructs of mental health, and it is very important to identify the factors influencing it. The aim of this study is to evaluate The effects of corporate social responsibility (CSR) on auditors' mental well-being. The statistical population of the research is all the auditors of auditing institutions in Tehran, ۱۳۷ of whom were selected as a statistical sample by using Convenience sampling method. In order to measure mental well-being, three variables of job satisfaction, quality of work life and quality of life have been used. Also, the social responsibility of the company has been examined from four economic, ethical, legal and philanthropic dimensions. The results revealed that philanthropic ,economic, legal and ethical CSR positively affected Quality of Working Life. The quality of work life has a positive and significant effect on job satisfaction and quality of life. Job satisfaction has a positive effect on quality of life. And job satisfaction plays a mediating role in the relationship between quality of work life and quality of life.

Keywords: corporate social responsibility, mental well-being, job satisfaction, overall quality of life.

¹ Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran .
(Corresponding author).sh.mashayekh@alzahra.ac.ir.

² Department of Accounting, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University Tehran, Iran,
.ghadamyari.acc@gmail.com

Doi:

تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه

سیدعلیرضا رضی^۱

بهرام همتی^۲

مریم گوارا^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۶

چکیده

هدف، بررسی و تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه می باشد. پژوهش حاضر، پژوهش کاربردی و ماهیتاً توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری، اعضای شاغل و فعال عضو جامعه حسابداران رسمی به تعداد ۱۸۷۹ نفر بوده که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۱۹ نفر تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس مورد مطالعه قرار گرفتند. برای اندازه‌گیری دیدگاه محافظه کارانه و دیدگاه لیبرال از پرسشنامه اوقات (۲۰۱۳) و برای اندازه‌گیری تعهد حرفه‌ای از پرسشنامه آرانیا و همکاران (۱۹۸۱) استفاده شده است و برای اندازه‌گیری درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب، از پرسشنامه دزورت و همکاران (۲۰۱۸)، استفاده می‌شود. در مورد سنجش پایایی از آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شده و از پایایی قابل قبولی برخوردار است. جهت بررسی روابط بین متغیرها، از نرم افزارهای SPSS25 و Smart PLS4 استفاده شده است. نتایج حاکی از آنست که وجود دیدگاه لیبرال و دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است. و تعهد حرفه‌ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است. و در نهایت، دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه حسابرسان بر تعهد حرفه‌ای آنها اثرگذار است.

واژه‌های کلیدی: دیدگاه لیبرال، دیدگاه محافظه کارانه، درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب، تعهد حرفه‌ای حسابرسان.

۱ گروه حسابداری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران ایمیل: alireza.razi@yahoo.com

۲ گروه حسابداری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول) ایمیل: hemmati1965@gmail.com

۳ گروه حسابداری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران ایمیل: maryam_gavara@yahoo.com

۱- مقدمه

پیچیده شدن فرایند کسب و کار خطر انحراف صورت های مالی هر روز بیشتر می شود. در این راستا پژوهشگران به دنبال مدل هایی برای کشف تقلب در صورت های مالی بوده اند (پورقدیمی و همکاران، ۱۴۰۱). کشف تقلب از دیرباز مورد توجه حسابرسان مستقل، داخلی و نهادهای حرفه ای بوده و بر همین اساس تأکید این نهادهای حرفه ای و استانداردهای حسابرسی بر اصلاح ساختار سازمانی، بهبود نظام حفاظت و نظارت داخلی و انجام حسابرسی های مداوم و منظم می باشد تا از این طریق، احتمال وقوع تقلب کاهش و اعتبار گزارش های مالی افزایش یابد (برزگر عباسپور و همکاران، ۱۴۰۲). موضوع تقلب برای حسابداران عمومی، اعم از حسابرسان داخلی و خارجی، بسیار مهم است؛ چرا که تقاضای فزاینده ای از سوی مردم وجود دارد که آنها باید مهارت ها و توانایی کافی برای ارزیابی خطرات تقلب در جهت شناسایی و کشف تقلب صورت های مالی داشته باشند. توانایی حسابرس در شناسایی و کشف تقلب، تخصصی است که وی را در صورت نداشتن آن، ناتوان از حذف خلأ مرتبط با شناسایی و کشف تقلب خواهد کرد. از این رو، کلید شناسایی تقلب و بررسی علائم مرتبط با اشتباه و تقلب این است که ببینیم آیا معاملات غیرعادی با اهمیت تجاری وجود دارد یا خیر (علی زاده گان و همکاران، ۱۴۰۲).

بیانیه (استاندارد) شماره ۹۹ استانداردهای حسابرسی، حسابرسان را به کسب آگاهی لازم در مورد منطقی بودن این نوع معاملات از لحاظ تجاری ملزم کرده است و فهرست مناسبی از مواردی که حسابرسان باید ضمن کسب شناخت لازم در مورد منطق تجاری معاملات غیرعادی مدنظر قرار دهند، ارائه داده است. در واقع، حسابرسان بایستی قبل از کسب آگاهی لازم در مورد منطقی بودن معاملات تجاری نسبت به شرکت و فعالیت آن، شناخت کافی داشته باشند. کسب چنین شناختی اهمیت زیادی دارد؛ زیرا حسابرس را قادر می سازد تا به آنچه در وضعیت عادی رخ می دهد، آگاه شود و سپس بتواند موارد غیرعادی و خلاف قاعده را شناسایی کند. در واقع، حسابرس از تخصص خود برای افشاء و توضیح این ناکارآمدی ها استفاده می کند (دویراندر و سرایان^۱، ۲۰۱۸). بنابراین، توانایی کشف تقلب به معنی پرده برداری و کشف عملی غیرقانونی است که منجر به تحریف با اهمیت عمدی در گزارشگری صورت های مالی شده است (اده و همکاران^۲، ۲۰۲۰).

پژوهشگران در حوزه های رفتاری به این نتیجه رسیده اند که دیدگاه ها، گرایش ها و واکنش های رفتاری، نقش به سزایی در فرایند قضاوت و تصمیم گیری دارند و قضاوت های گوناگون از جانب افراد، ناشی از واکنش های رفتاری متفاوت آن ها به عوامل درونی و بیرونی است (میلرز^۳، ۲۰۰۰) کیدا و اسمیت^۴ (۱۹۹۵) کرن^۵ (۱۹۹۶) فینوکین و

¹ Dwirandra

² Ode

³ Mellers

⁴ Kida & Smith

⁵ Keren

همکاران^۱ (۲۰۰۰). نتایج تحقیقات روانشناسی و جامعه شناسی حاکی از آن است که فرایند تصمیم گیری مناسب مستلزم برقراری تعادل میان دیدگاه افراد، احساسات و ادراک افراد است (لی دوکس^۲ ۱۹۹۳؛ داماسیو^۳ ۱۹۹۴). رئالیسم معادل واژه «واقع گرایی» در فارسی است. رئالیسم در لغت به معنای مکتبی است که به حقیقت و واقع اعتقاد دارد و به آن اصالت می دهد (فرهنگ هزاره). واقع گرایان، خارج از فاعل شناسا و ذهن و عواطف وی، به جهانی قائل هستند که از وی مستقل است (احمدی امین و مجتبی مصباح، ۱۳۹۸). بنابراین حسابرسی که پا را فراتر از استانداردهای حرفه‌ای می گذارند و اقدام به گزارش خطاکاری می کنند، افرادی واقع گرا و لیبرال بوده و در مقابل، افرادی که در قالب و چارچوب استانداردهای حرفه‌ای به وظیفه خود عمل می کنند و اقدام به گزارش خطاکاری نمی کنند را می توان افراد غیرواقع گرا دانست.

در طرف دیگر، محافظه کاری اجتماعی به عنوان یک ویژگی شخصیتی - رفتاری است و به این معنی است که افراد تمایل دارند چیزها را همان گونه که هستند، حفظ کنند. محافظه کاران اجتماعی خود را معتقد به سنت، اصول و مبانی فرهنگی جامعه می دانند. این افراد با هر گونه اندیشه خیالی و مواجهه با مسائل جهان نو مخالف اند؛ و اجرای چنین طرح هایی را ناممکن می پندارند (بشریه، ۱۳۹۶).

نتایج تحقیقات در حوزه اقتصاد رفتاری نشان می دهد که محافظه کاری اجتماعی بر قضاوتها و تصمیم گیری - های اقتصادی تأثیری مثبت دارد. این تحقیقات نشان داده اند افرادی که از درجه بالای محافظه کاری برخوردار هستند شک و تردید در آنها بالا می باشد (باقری و همکاران، ۱۳۹۵). افرادی که از ویژگی شخصیتی محافظه کاری بالایی برخوردار هستند، افرادی هستند که پایبند به مذهب و سنت می باشند. این تحقیقات نشان می دهند هر چه سطح پایبندی به سنت افزایش یابد در آن صورت سطح شک و تردید افراد بیشتر خواهد شد. در نتیجه قضاوت آنها نیز تحت تأثیر این موضوع قرار می گیرد (فیلیپس^۴ ۱۹۵۶). برخی از پژوهشگران معتقدند که طرز تفکر افراد با توجه به اصول و ارزشهای اجتماعی، تصمیم گیری و قضاوت آنها را تسهیل می نماید (فری تیاس و همکاران^۵، ۲۰۱۴). گریفیس و همکاران^۶ (۲۰۱۶) دریافتند که کیفیت قضاوت و تصمیم گیری افراد به شدت متأثر از طرز تفکر و ایدئولوژی افراد می باشد. تردید حرفه‌ای را می توان مجموعه‌ای از ویژگی‌های نظیر ذهن پرسشگر و متفکر، حس کنجکاوی، واقع بینی دانست. این ویژگیها روی هم رفته نشان دهنده طرز تفکر افراد است. شعبان و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی اثر محافظه کاری اجتماعی بر استقلال حسابرسان پرداختند. نتایج آنها نشان داد هر چه سطح محافظه کاری اجتماعی در حسابرسان افزایش یابد رعایت استقلال توسط آنها نیز بیشتر می شود. اشخاصی که از ویژگی رفتاری محافظه کاری اجتماعی برخوردارند معمولاً با تردید و احتیاط بیشتری

¹ Finucane et al

² Ledoux

³ Damasio

⁴ Phillips

⁵ Freitas et al

⁶ Griffith et al.

قضاوت و تصمیم‌گیری می‌کنند و خود را ملزم به رعایت اخلاق و ضوابط حرفه‌ای می‌دانند (کانگ و همکاران^۱ ۲۰۰۴). اما برعکس، افراد با شخصیت لیبرالیسم واقع‌گرا بوده و بر منافع گروهی جامع تمرکز دارند. بنابراین در این تحقیق، می‌توان اظهار داشت که محافظه‌کاری اجتماعی به عنوان ایدئولوژی یک جامعه، بر تعهد حرفه‌ای حسابرسان اثرگذار است. به بیان دیگر میتوان اظهار داشت، بکارگیری سطح مناسبی از تعهد حرفه‌ای در حسابرسان تحت تاثیر میزان تمایل آنها به محافظه‌کاری اجتماعی می باشد.

جدای از ایدئولوژی که نقش مهمی در عملکرد رفتاری حسابرسان دارد، تعهد حرفه‌ای نیز به عنوان یکی از مهمترین عوامل عملکرد رفتاری حسابرسان مطرح است. علاوه بر این، حسابرسان ملزم به رعایت اخلاق حرفه‌ای و رفتارهای حرفه‌ای در ایفای وظایف خود هستند، زیرا انجام رفتارهای غیر حرفه‌ای میتواند کیفیت حسابرسی را کاهش دهد و اعتماد عموم را به حرفه حسابداری و حسابرسی سلب کرده و به حیثیت کل حرفه آسیب برساند. مجموعه این موارد را میتوان در نگرش سازمانی و حرفه‌ای حسابرسان که همان تعهد سازمانی و تعهد حرفه‌ای است، جست‌وجو کرد (دمینو وینگرین و بلانتون، ۲۰۱۵).

همچنین، تعهد حرفه‌ای بر استرس سازمانی، عملکرد کاری فردی و کیفیت حسابرسی مستقل تأثیر مستقیم دارد. این نتایج نشان می‌دهد که تعهد شخصی و حرفه‌ای نقش مهمی در درک مکانیسم اساسی بین، عملکرد کاری فردی و کیفیت حسابرس با توانایی کشف تقلب دارد (گرکان^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). تعهد حرفه‌ای می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر فرهنگ، احساسات و تفاوت‌های فردی قرار گیرد و یکی از مهمترین عوامل ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی حسابرسان است (مشعشی و همکاران، ۱۳۹۷). شواهد تجربی نشان می‌دهد که تعهد حرفه‌ای تأثیر مثبتی بر توانایی کشف تقلب دارد. تعهد به اخلاق بر کیفیت حسابرسی بر توانایی کشف تقلب از طریق کیفیت حسابرسی تأثیر می‌گذارد (یولیانتی و همکاران، ۲۰۲۴).

با توجه به تاثیر ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناسی بر کشف تقلب و تصمیم‌گیری حسابرسان که در تحقیقات مختلف خارجی اثبات شده است (شمس، ۱۴۰۱). لزوم انجام تحقیق علمی در این زمینه به منظور بررسی تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه بیش از پیش احساس می‌گردد. در مجموع، توجه به درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه به عنوان یک معضل اخلاقی در حرفه حسابرسی و ارائه پیشنهاد برای رفع این مشکل ضروری می‌باشد. که سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی، سازمان بورس اوراق بهادار، دانشجویان و اساتید حسابداری از جمله استفاده کنندگان این تحقیق هستند. تاکنون در داخل و خارج از ایران درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب مورد بررسی قرار گرفته است اما هیچ کدام از تحقیقات گذشته تاثیر تعهد حرفه‌ای، دیدگاه لیبرال و دیدگاه محافظه کارانه حسابرسان بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب را مورد توجه قرار نداده اند. در این

¹ Kang et al

² Gerekan

پژوهش به تاثیر این متغیرهای مستقل و متغیرهای میانجی، بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب توجه شده است که این، بیانگر نوآوری پژوهش حاضر است و از طرفی تحقیق در این حوزه می تواند سبب بسط و توسعه دانش درحسابداری و حسابرسی رفتاری گردد. لذا هدف این پژوهش نیز در درجه اول بسط و گسترش مبانی نظری تحقیقات رفتاری در خصوص مسئولیت حسابرسان در برابر کشف تقلب در حوزه حسابرسی و در درجه دوم مطالعه اثرات دیدگاه لیبرال، دیدگاه محافظه کارانه و تعهد حرفه‌ای حسابرس بر درک او از مسئولیت در برابر کشف تقلب است.

۲. چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

طبق استانداردهای حسابرسی، حسابرسان مسئولیت کشف تقلب را نداشته و وظیفه اصلی آنان انطباق صورتهای مالی با استانداردهای حسابداری است. ولی نتیجه تحقیقات حاکی از آن است که انتظار عموم از حسابرسان کشف و افشای تقلب است. به همین ترتیب، تحقیقات در حوزه‌ی روان شناسی نشان دادند که عملکرد افراد تحت تاثیر دیدگاه آنان بوده و این ویژگی ها بر تصمیمات آن ها اثرگذار است (چانگ کوهن و مونرو، ۲۰۰۸). همچنین تحقیقات رفتاری در حوزه‌ی حسابرسی نیز نشان داده اند که عوامل روان شناختی، دیدگاهها، تمایلات و سوء گیری‌های حسابرسان در تحلیل شواهد موضوعی با اهمیت است و می تواند بر تصمیم گیری های آنان اثر بگذارد. درک حسابرسان از مسئولیت در برابر تقلب، بیانگر نگرش افراد از وظیفه خود در برابر کشف تقلب و گزارش خطاکاری است (دزورت و همکاران، ۲۰۱۸).

دیدگاه لیبرال یک دیدگاه واقع‌گرایی است که به ارزش‌های سنتی و از پیش تعیین شده اعتقادی نداشته و از تغییر حمایت می‌کند. ولی غیر واقع‌گراها در فلسفه، وجود و عینیتی را که خارج و مستقل از ذهن باشد، نفی می‌کنند (برون، ۲۰۱۸). تعریف لیبرالیسم به عنوان یک مکتب سیاسی و مبتنی بر مبانی و ارزش‌های خاص، بسیار دشوار است. تلاش‌های انجام شده برای ارائه تعریف جامع از لیبرالیسم همواره با کاستی‌هایی همراه بوده است (شهریاری، ۱۳۸۸). محدودسازی قدرت دولت به حفظ و حراست از حقوق فردی و اموری چون تجارت و مالکیت آزاد، از جمله ویژگی‌های لیبرالیسم است. در این دوره، لیبرالیسم با بورژوازی و سرمایه داری پیوندی عمیق دارد و گویی هدف آن، تأمین منافع این قشر خاص است. چالشی که لیبرالیسم کلاسیک با آن مواجه می‌باشد، این مسئله است که نمی‌توانست از منافع طبقات غیر تجاری و به ویژه طبقات پایین حمایت کند (قلعه بهمن، ۱۳۸۳). لیبرالیسم به عنوان یک جریان گسترده فکری، در تبیین ملاک ارزش اخلاقی دیدگاه‌های متفاوت و گاه متعارضی را دربردارد.

از طرف دیگر، دیدگاه محافظه کارانه، یک دیدگاه اثرگذار بوده و محافظه کاران اجتماعی خود را معتقد به سنت، اصول و مبانی فرهنگی جامعه می‌دانند. این افراد با هر گونه اندیشه خیالی و مواجهه با مسائل جهان نو مخالف اند؛

¹ Chung, J., J. Cohen, and G. S. Monroe

و اجرای چنین طرح‌هایی را ناممکن می‌پندارند. در نهایت، واژه تعهد حرفه‌ای، از روانشناسی برگرفته شده است و از مفهوم رایج‌تر تعهد سازمانی، توسعه یافته است (هال و همکاران^۱، ۲۰۰۵) و خط سیر مطالعه آن همانند تعهد سازمانی است. حرفه، اشاره به مجموعه‌ای از ویژگی‌هایی دارد که می‌تواند از کاری به کار دیگر متفاوت باشد. ویژگی‌هایی از قبیل مشارکت بالا، احساس هویت، استقلال و تبعیت بالا از اهداف و ارزش‌های حرفه‌ای تعریف حرفه تلقی می‌شود (لاپارودریگز و همکاران^۲، ۲۰۰۸). عموماً، حرفه به عنوان شغلی که نیازمند تحصیلات بالا و آموزش‌های خاص است، تعریف می‌شود. لازمه حرفه‌ای شدن صرفاً مقدار زیادی انرژی و زمان برای یادگیری، کسب دانش و مهارت‌های حرفه‌ای می‌باشد (وانگ و آرمسترانگ^۳، ۲۰۰۴). تعاریف مربوط به تعهد حرفه‌ای از میزانی که فردی درگیر انجام وظایف خاصی در محیط کار می‌شود تا میزانی از اهمیت که شغل در زندگی فرد ایفا می‌کند، متفاوت است. آرانیا، پولاک و ارمنیک در یک مطالعه تعهد حرفه‌ای را با جایگزینی کلمه حرفه‌ای به جای سازمانی در تعریف پورتر از تعهد، این گونه تعریف کرده‌اند که تعهد حرفه‌ای شامل اعتقاد به اهداف و ارزش‌های حرفه‌ای و پذیرش آن‌ها، تمایل به انجام تلاش زیاد نسبت به حرفه، تمایل برای ادامه و حفظ عضویت در حرفه می‌باشد. بنابراین افرادی که تعهد بالایی به حرفه خود دارند تمامی تلاش خود را صرف حرفه می‌کنند که منجر به درونی سازی موفقیت شود. این افراد موفقیت حرفه‌ای را به عنوان موفقیت خود و شکست حرفه‌ای را به عنوان شکست خودشان می‌دانند (هال و همکاران^۴، ۲۰۰۵).

در مجموع، با بررسی و جستجو در مقالات منتشر شده در مجلات داخلی و خارجی کمتر مقاله‌ای درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه را به طور کامل مورد تبیین قرار داده‌اند. در ادامه این پژوهش به بررسی مقالات نزدیک در حوزه تحقیق اشاره می‌گردد.

بذرافشان کوجل و همکاران (۱۴۰۲) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر محافظه کاری اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت با در نظر گرفتن نقش میانجی کاربرد تکنیک‌های حسابداری مدیریت استراتژیک بیان کردند که محافظه کاری اجتماعی مدیران بر تکنیک‌های حسابداری مدیریت استراتژیک تاثیر معناداری دارد و جهت تاثیر منفی بدست آمده است. همچنین تکنیک‌های حسابداری مدیریت استراتژیک و محافظه کاری اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت تاثیر معناداری دارد.

باقرزادگان و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر نئولیبرالیسم بر قضاوت اخلاقی حسابرسان بیان کردند که نئولیبرالیسم رابطه منفی و معناداری با قضاوت اخلاقی حسابرسان دارد و با افزایش تفکر لیبرالیسم قضاوت اخلاقی حسابرسان کاهش می‌یابد.

¹ Hall et al

² Llapa-Rodríguez et al

³ Wang & Armstrong

⁴ Hall et al

بمانی محمد و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر ایدئولوژی سیاسی و تعهد حرفه ای بر قضاوت حرفه ای حسابرسان بیان کردند که ایدئولوژی سیاسی حسابرسان بر قضاوت حرفه ای و تعهد حرفه ای آنها تاثیر دارد همچنین تعهد حرفه ای بر قضاوت حرفه ای حسابرس موثر است.

قاسمی نژاد و بنی مهد (۱۳۹۹) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر محافظه کاری اجتماعی بر تردید حرفه ای حسابرسان بیان کردند که وجود ویژگی شخصیتی محافظه کاری اجتماعی در میان حسابرسان مستقل موجب افزایش تردید حرفه ای آنان می گردد.

دراجی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی تحت عنوان رابطه میان محافظه کاری اجتماعی و جهت گیری اخلاقی حسابداران و حسابرسان بیان کردند که آرمان گرایی با محافظه کاری اجتماعی رابطه ای معنی دار دارد. اما نسبی گرایی رابطه ای با محافظه کاری اجتماعی ندارد. همچنین میان نوع شغل، محل اشتغال و جنسیت رابطه ای معنی دار با سطح محافظه کاری اجتماعی وجود دارد.

شعبان رضوان و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی تحت عنوان اثر محافظه کاری اجتماعی و ماکیاولیسم بر استقلال حسابرس بیان کردند که هرچه سطح ماکیاولیسم در میان حسابرسان افزایش یابد، تمایل به رعایت استقلال در آنها کاهش می یابد. به بیان دیگر رابطه ای منفی و معکوس میان ماکیاولیسم و درک حسابرسان درباره استقلال وجود دارد. اما محافظه کاری اجتماعی رابطه ای مثبت و مستقیم با رعایت استقلال توسط حسابرسان دارد.

یولیانتی و همکاران (۲۰۲۴) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر تعهد حرفه ای، تعهد به اخلاق، منبع کنترل درونی و هوش هیجانی بر توانایی کشف تقلب از طریق کاهش رفتارهای کیفیت حسابرسی نشان می دهد که تعهد حرفه ای و هوش هیجانی تاثیر مثبتی بر توانایی کشف تقلب دارد.

یانتو^۱ (۲۰۲۳) در تحقیقی تحت عنوان تاثیر تعهد حرفه ای و تجربه حسابرسی بر تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان خارجی در دفتر حسابرسی عمومی شهر صرابایا بیان کردند که تعهد حرفه ای و تجربه حسابرسی تا حدی تاثیر مثبتی بر تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان خارجی دارد. این مطالعه بر اهمیت تعهد حرفه ای و تجربه حسابرسی در شکل دادن به فرآیند تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان تاکید می کند.

پل مانتر^۲ (۲۰۲۲) در تحقیقی تحت عنوان مسئولیت حسابرس برای کشف تقلب بیان کردند که تقلب هر ساله باعث ضرر و زیان قابل توجهی به سرمایه گذاران می شود. کلاهبرداری هایی که ناشران و سرمایه گذاران آنها را تحت تاثیر قرار می دهند ممکن است شامل سوء استفاده از دارایی ها، سوء رفتار گزارشگری مالی، یا به طور کلی تر، فساد باشد.

مستینیواتی و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی قصد هشداردهی حسابرسان مستقل به تقلب در مالزی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که کنترل رفتاری ادراک شده رابطه مثبت با قصد هشداردهی به تقلب دارد در

¹ Yanto

² Paul Munter

حالی که شواهد پژوهش از تاثیر نگرش نسبت به رفتار و هنجارهای ذهنی بر قصد هشداردهی به تقلب پشتیبانی نمیکند.

تاد دزورت^۱ (۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان درک احساس مسئولیت حسابرسان برای کشف تقلب در سازمان ها بیان کردند که تعهد حرفه ای و کنترل شخصی به طور قابل توجهی با مسئولیت مرتبط هستند، در حالی که وضوح کار اینطور نیست.

لذا، بر اساس ابعاد مختلف فرضیه های زیر تنظیم می گردد:

فرضیه اول: دیدگاه لیبرال بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه دوم: دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه سوم: تعهد حرفه ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه چهارم: دیدگاه لیبرال حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

فرضیه پنجم: دیدگاه محافظه کارانه حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

۳- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، پژوهش کاربردی و ماهیتاً توصیفی-همبستگی است که هدف آن تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه است. نتایج حاصل از این بررسی می تواند برای گروه های متعددی من جمله قانون گذاران حرفه حسابرسی سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی و مؤسسه های حسابرسی مورد استفاده قرار گیرد. بخش میدانی پژوهش از طریق پرسشنامه در دو بخش سؤالات عمومی و سؤالات تخصصی و توزیع در جامعه هدف گردآوری شده است. در بخش عمومی سؤالات در خصوص ویژگی های جمعیت شناختی مطرح شده که برای سنجش متغیر مستقل و وابسته مورد استفاده قرار گرفتند. جامعه آماری در این مطالعه، کل اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران به تعداد ۲۹۹۰ نفر می باشند. که اعضای غیر شاغل برابر ۱۱۱۱ نفر بوده که از مجموع جامعه کسر خواهد شد. بنابراین، اعضای شاغل و فعال عضو جامعه حسابداران رسمی ایران به تعداد ۱۸۷۹ نفر می باشند که در این تحقیق، این تعداد مدنظر خواهد بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۱۹ نفر تعیین شده و نمونه ها با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی در دسترس انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. بدین منظور در حدود ۳۳۰ پرسشنامه توزیع شده و سپس ۳۱۹ پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفتند. همچنین در پژوهش حاضر، بر اساس سؤالات تحقیق، برای گردآوری داده ها از ابزار پرسشنامه استاندارد، استفاده شده است. متغیرهای مستقل این تحقیق شامل دیدگاه لیبرال و محافظه کاری اجتماعی و متغیر وابسته درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب است. متغیر میانجی این تحقیق نیز تعهد حرفه ای است. همچنین

^۱ Todd DeZoort

متغیرهای جنسیت، سطح تحصیلات، تجربه کاری، مرتبه شغلی و سن از جمله متغیرهای کنترل در این تحقیق است. برای اندازه گیری دیدگاه محافظه کارانه و دیدگاه لیبرال از پرسشنامه اوقاقت (۲۰۱۳) استفاده می‌شود. این پرسش نامه شامل ۱۲ گویه می‌باشد. و برای اندازه گیری تعهد حرفه‌ای از پرسشنامه آرانیا^۱ و همکاران (۱۹۸۱) استفاده می‌شود. این پرسش نامه شامل ۱۳ گویه می‌باشد. و برای اندازه گیری درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب، از پرسشنامه دزورت و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، استفاده می‌شود. نحوه نمره دهی به سؤالات در پرسش نامه های مذکور بر حسب طیف ۵ درجه ای لیکرت از کاملاً مخالفم امتیاز ۱ تا کاملاً موافقم امتیاز ۵ است. روایی مقیاس با استفاده از روایی سازه (تحلیل عاملی تأییدی-CFA) تأیید شده است. در بررسی روایی و پایایی ابزار پژوهش، با تحلیل عاملی تأییدی، ساختار کلی پرسش نامه های تحقیق مورد روائی سنجی سازه محتوانی قرار گرفت. بار عاملی بین ۰/۴ تا ۰/۶ قابل قبول و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد، خیلی مطلوب است که بار عاملی تمامی گویه ها بزرگتر از ۰/۴ میباشد لذا روایی پرسشنامه تأیید میگردد. همچنین در مورد سنجش پایایی از آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شده است. که چون این ضرایب بزرگتر از ۰/۷ باشد، آزمون از پایایی قابل قبولی برخوردار است. جهت بررسی روابط بین متغیرها با استفاده از روش مدل سازی معادلات ساختاری، از نرم افزارهای SPSS و Smart PLS4 استفاده شده است.

۴. یافته ها

به منظور شناخت بهتر جامعه‌ای که در پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری لازم است این داده‌ها توصیف شوند. نتایج حاصل از یافته های توصیفی در جدول ۱ نشان می‌دهد که اکثر افراد نمونه مرد بوده و دارای سن ۴۱ تا ۵۰ سال و دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و سابقه ۱۰ تا ۱۵ سال می‌باشند.

جدول ۱. یافته های توصیفی

تعداد نفرات نمونه در طیف مورد استفاده				متغیر جمعیت شناختی		
زن		مرد		جنسیت		
۷۸		۲۴۱				
۶۱ سال به بالا	۵۱ تا ۶۰ سال	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۱ تا ۴۰ سال	۲۰ تا ۳۰ سال	سن	
۱۳	۶۸	۱۰۵	۱۲۷	۶		
دکتری		کارشناسی ارشد	کارشناسی		سطح تحصیلات	
۵۶		۱۸۵	۷۸			
بیشتر از ۱۵ سال		۱۱ تا ۱۵ سال	۶ تا ۱۰ سال	کمتر از ۵ سال		سابقه کاری

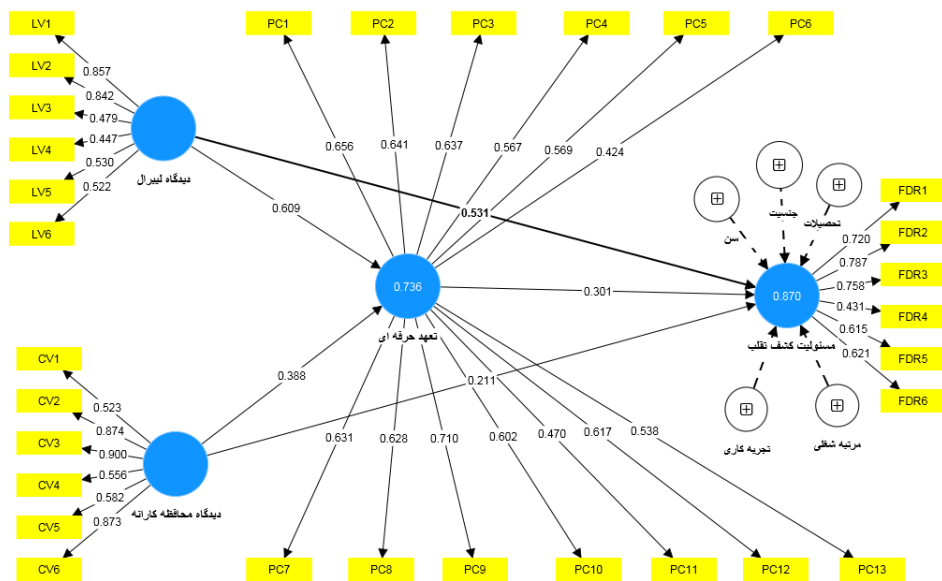
¹ Aranya

² DeZoort et al

تعداد نفرات نمونه در طیف مورد استفاده				متغیر جمعیت شناختی
۲۹	۱۲۴	۱۱۵	۵۱	
شریک حسابرسی	مدیر حسابرسی	سرپرست ارشد	حسابرس ارشد	مرتبۀ شغلی
۱۷	۳۹	۵۲	۱۵۲	

منبع: یافته های پژوهشگر

در ادامه، نتایج حاصل از تحلیل عاملی تائیدی هر یک از متغیرهای پژوهش توسط نرم افزار SmartPLS نسخه ۴ آورده شده است. قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده بوسیله بار عاملی نشان داده می شود. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۴ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می شود. بار عاملی بین ۰/۴ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگتر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است. بار عاملی متغیرهای پژوهش بصورت جداگانه محاسبه گردیده است.

نمودار ۱- بارهای عاملی سنجه های مدل در حالت استاندارد

منبع: یافته های پژوهشگر

همان گونه که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود در تمامی سازه‌های مدل، بارهای عاملی دارای مقادیر بیشتر از ۰/۴ می‌باشند؛ بنابراین پایایی مدل‌های اندازه‌گیری قابل قبول می‌باشد. مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در SmartPLS4، بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات، نوبت به محاسبه و گزارش ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (دلونین گلدشتاین) می‌رسد، که نتایج آن در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0.7)	میانگین واریانس استخراجی (AVE>0.5)
تعهد حرفه ای	0.851	0.864	0.556
دیدگاه لیبرال	0.740	0.776	0.504
دیدگاه محافظه کارانه	0.832	0.890	0.543
مسئولیت کشف تقلب	0.738	0.758	0.644

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰.۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی پژوهش را تأیید نمود. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE¹ ۰.۵ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیار در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، در نتیجه مناسب بودن روایی همگرای پژوهش تأیید می‌شود. جهت سنجش روایی واگرا از معیار فورنل-لارکر استفاده شده است. چون مقادیر قطر اصلی (جزر AVE) برای هر متغیر پنهان از همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان موجود در مدل بیشتر می‌باشد روایی واگرای مدل نیز تأیید می‌شود. که نتایج بصورت جدول ۳ می‌باشد.

جدول ۳. محاسبه روایی واگرا

متغیرها	تعهد حرفه ای	دیدگاه لیبرال	دیدگاه محافظه کارانه	مسئولیت کشف تقلب
تعهد حرفه ای	0.896			
دیدگاه لیبرال	0.786	0.836		
دیدگاه محافظه کارانه	0.665	0.456	0.737	
مسئولیت کشف تقلب	0.660	0.667	0.661	0.666

منبع: یافته‌های پژوهشگر

¹ Average Variance Extracted

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در یک پژوهش ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا دارد و سه مقدار ۰.۱۹، ۰.۳۳ و ۰.۶۷ به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود. مطابق با نمودار ۱، مقدار R^2 برای سازه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت.

جدول ۴. مربوط به مقادیر R^2

متغیرهای مکنون	R^2	R^2 تعدیل شده	Q^2
تعهد حرفه ای حسابرس	0.736	0.735	0.233
مسئولیت کشف تقلب	0.870	0.868	0.363

منبع: یافته های پژوهشگر

دومین شاخص برازش مدل ساختاری، شاخص Q^2 است. این معیار قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد و در صورتی که مقدار Q^2 در مورد یک سازه درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید، به ترتیب نشان از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه برون‌زای مربوط به آن است. و برازش مدل ساختاری پژوهش را بار دیگر تأیید می‌سازد. بر اساس نظر هنسler^۱ و همکاران (۲۰۱۴) درباره ریشه استاندارد شده میانگین مربع باقی مانده، ارزش کمتر از ۰.۱ و در حالت محافظه کارانه ۰.۰۸ مناسب می باشد. (هیو و بنتلر^۲ ۱۹۹۹) که در این مدل برازش کلی مدل مناسب ارزیابی شده است.

جدول ۵. نتایج برازش مدل کلی با آزمون ریشه استاندارد شده میانگین مربع باقی مانده (SRMR) و معیار NFI

متغیرهای مکنون	مدل اشباع شده	مدل برآورد شده
SRMR	0.085	0.083
NFI	0.908	0.908
d_ULS	1.795	2.312
d_G	2.418	2.418

منبع: یافته های پژوهشگر

شاخص NFI^3 که شاخص بنتلر-بونت^۴ نامیده می‌شود، شاخص برازش تطبیقی می باشد. این شاخص، مدل را از جهت مقایسه بین مقادیر کای اسکوتر مدل مستقل و کای اسکوتر مدل اشباع شده ارزیابی می کند. و برای مقادیر

¹ Henseler et al.

² Hu and Bentler

³ Normed Fit Index

⁴ Bentler-Bonett

بالای ۰/۹ قابل قبول و نشانه برازندگی مدل است. بوت استرپ فواصل اطمینان این مقادیر اختلاف را فراهم می کند. مقادیر بیشتر از ۰.۰۵ برای معیار d_ULS یعنی مجذور فاصله اقلیدسی) و d_G (یعنی فاصله ژئودزیکی)، مقادیر مناسب این معیار برآزش می باشند. با توجه به مقادیر معیار d_ULS و d_G که بیشتر از ۰.۰۵ می باشد، نشاندهنده مقادیر مناسب این معیار برآزش می باشند.

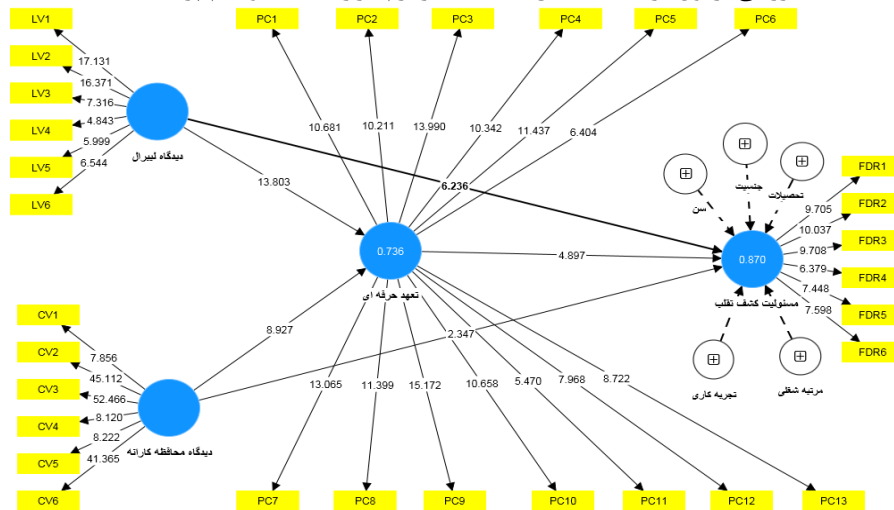
در جدول ۶ نتایج روابط مستقیم و ضرایب معناداری مسیرها در مدل پژوهش نمایش داده شده است.

جدول ۶- نتایج رابطه مستقیم و ضرایب معناداری فرضیات مدل پژوهش

مسیرهای مدل	ضریب مسیر (β)	معناداری (T-Value)	سطح معناداری	نتیجه مسیر
مسئولیت کشف تقلب -> تعهد حرفه ای	0.301	4.897	0.000	تأیید
تعهد حرفه ای -> دیدگاه لیبرال	0.609	13.803	0.000	تأیید
مسئولیت کشف تقلب -> دیدگاه لیبرال	0.531	6.236	0.000	تأیید
تعهد حرفه ای -> دیدگاه محافظه کارانه	0.388	8.927	0.000	تأیید
مسئولیت کشف تقلب -> دیدگاه محافظه کارانه	0.211	2.347	0.019	تأیید

منبع: یافته های پژوهشگر

در این قسمت به بررسی آزمون فرضیات تحقیق با استفاده از نرم افزار PLS4 خواهیم پرداخت.

نمودار ۲- مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی ضرایب مسیر و ضرایب آماره t

منبع: یافته های پژوهشگر

همانطور که مشاهده می کنید، مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی و ضرایب معناداری در نمودار ۲ نمایش داده شده است.

تحلیل فرضیات

فرضیه اول: دیدگاه لیبرال بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

با توجه به نتایج مسیر دیدگاه لیبرال بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب در فرضیه اول پژوهش، این مسیر دارای ضریب ۰.۵۳۱ با آماره معناداری ۶.۲۳۶ می باشد. آماره معناداری بالاتر از ۱.۹۶ می باشد، لذا این مسیر مورد تأیید قرار می گیرد. و نتایج نشان می دهد دیدگاه لیبرال بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه دوم: دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

با توجه به نتایج مسیر دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب در فرضیه دوم پژوهش، این مسیر دارای ضریب ۰.۲۱۱ با آماره معناداری ۲.۳۴۷ می باشد. آماره معناداری بالاتر از ۱.۹۶ می باشد، لذا این مسیر مورد تأیید قرار می گیرد. و نتایج نشان می دهد دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه سوم: تعهد حرفه ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

با توجه به نتایج مسیر تعهد حرفه ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب در فرضیه سوم پژوهش، این مسیر دارای ضریب ۰.۳۰۱ با آماره معناداری ۴.۸۹۷ می باشد. آماره معناداری بالاتر از ۱.۹۶ می باشد لذا این مسیر مورد تأیید قرار می گیرد. و نتایج نشان می دهد تعهد حرفه ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است.

فرضیه چهارم: دیدگاه لیبرال حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

با توجه به نتایج مسیر دیدگاه لیبرال حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها در فرضیه چهارم پژوهش، این مسیر دارای ضریب ۰.۶۰۹ با آماره معناداری ۱۳.۸۰۳ می باشد. آماره معناداری بالاتر از ۱.۹۶ می باشد؛ لذا این مسیر مورد تأیید قرار می گیرد. و نتایج نشان می دهد دیدگاه لیبرال حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

فرضیه پنجم: دیدگاه محافظه کارانه حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

با توجه به نتایج مسیر متغیر دیدگاه محافظه کارانه حسابرسان بر تعهد حرفه ای در فرضیه پنجم پژوهش، این مسیر دارای ضریب ۰.۳۸۸ با آماره معناداری ۸.۹۲۷ می باشد. آماره معناداری بالاتر از ۱.۹۶ می باشد؛ لذا این مسیر مورد تأیید قرار می گیرد. و نتایج نشان می دهد دیدگاه محافظه کارانه حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

۵- بحث و نتیجه گیری

با بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه حسابرسی مشخص شد که مطالعات اندکی به تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه توجه داشته اند. نتایج حاصل از آزمون فرضیات تحقیق حاکی از آنست که وجود دیدگاه لیبرال و دیدگاه محافظه کارانه بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است. و تعهد حرفه ای بر درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب اثرگذار است. و در نهایت، دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه حسابرسان حسابرسان بر تعهد حرفه ای آنها اثرگذار است.

دیدگاه محافظه کارانه تمایل و انگیزه حسابرسان مستقل را نسبت به جمع آوری اطلاعات و شواهد در خصوص یک موضوع مشکوک افزایش می دهد. به عبارت دیگر، این گونه رفتار شخصیتی تأمل حسابرسان را نسبت به جمع آوری شواهد و مدارک صاحبکار به منظور درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب افزایش می دهد. دیدگاه لیبرال موجب می گردد تا اثبات ادعاهای مدیریت در صورت های مالی به وسیله استدلال، شواهد، برهان و دلیل از سوی حسابرسان مستقل افزایش یابد. دیدگاه لیبرال استقلال و بی طرفی حسابرسان مستقل را جهت ارزیابی، ارائه و ثبات اظهارنظرهای حسابرسی در خصوص شواهد و مدارک مالی صاحبکار و در برابر کشف تقلب افزایش می دهد. دیدگاه محافظه کارانه در میان حسابرسان مستقل میزان اعتماد و اطمینان آنان را به منظور ارائه مسئولیت در برابر کشف تقلب افزایش می دهد. دیدگاه لیبرال توجه و انگیزه حسابرسان مستقل را نسبت به مقاصد و رفتارهای خاص صاحبکار و تعهد حرفه ای آنها افزایش می دهد. دیدگاه لیبرال، ذهنیت کنجکاوانه و علاقه حسابرسان مستقل را در خصوص جستجوی شواهد به منظور مسئولیت در برابر کشف تقلب افزایش می دهد.

شواهد این پژوهش منطبق با نتایج حاصل از تحقیقات قاسمی نژاد و بنی مهد (۱۳۹۹) می باشد که در تحقیقی بیان کردند که وجود ویژگی شخصیتی محافظه کاری اجتماعی در میان حسابرسان مستقل موجب افزایش تردید حرفه ای آنان می گردد. همچنین منطبق با نتایج حاصل از تحقیقات دراجی و همکاران (۱۳۹۸) می باشد که در تحقیقی رابطه میان محافظه کاری اجتماعی و جهت گیری اخلاقی حسابداران و حسابرسان را تایید کردند و بیان کردند که آرمان گرایی با محافظه کاری اجتماعی رابطه ای معنی دار دارد. اما نسبی گرایی رابطه ای با محافظه کاری اجتماعی ندارد. همچنین میان نوع شغل، محل اشتغال و جنسیت رابطه ای معنی دار با سطح محافظه کاری اجتماعی وجود دارد. منطبق با نتایج حاصل از تحقیقات یولیانتی و همکاران (۲۰۲۴) می باشد که در تحقیقی تحت عنوان تأثیر تعهد حرفه ای، تعهد به اخلاق، منبع کنترل درونی و هوش هیجانی بر توانایی کشف تقلب از طریق کاهش رفتارهای کیفیت حسابرسی نشان می دهند که تعهد حرفه ای و هوش هیجانی تأثیر مثبتی بر توانایی کشف تقلب دارد. همچنین منطبق با نتایج حاصل از تحقیقات یانتو (۲۰۲۳) می باشد که در تحقیقی بیان کردند که تعهد حرفه ای و تجربه حسابرسی تا حدی تأثیر مثبتی بر تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان خارجی دارد. این مطالعه بر اهمیت تعهد حرفه ای و تجربه حسابرسی در شکل دادن به فرآیند تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان تاکید می کند. پل مانتر (۲۰۲۲) نیز، در تحقیقی تحت عنوان مسئولیت حسابرس برای کشف تقلب بیان کردند که تقلب هر

ساله باعث ضرر و زیان قابل توجهی به سرمایه گذاران می شود. کلاهبرداری هایی که ناشران و سرمایه گذاران آنها را تحت تأثیر قرار می دهند، ممکن است شامل سوء استفاده از دارایی ها، سوء رفتار گزارشگری مالی، یا به طور کلی تر، فساد باشد. همچنین منطبق با نتایج حاصل از تحقیقات مستینیواتی و همکاران (۲۰۲۰) می باشد که در پژوهشی به بررسی قصد هشداردهی حسابرسان مستقل به تقلب در مالزی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که کنترل رفتاری ادراک شده رابطه مثبت با قصد هشداردهی به تقلب دارد در حالی که شواهد پژوهش از تأثیر نگرش نسبت به رفتار و هنجارهای ذهنی بر قصد هشداردهی به تقلب پشتیبانی نمیکنند. تاد دزورت (۲۰۱۸) نیز، در تحقیقی تحت عنوان درک احساس مسئولیت حسابرسان برای کشف تقلب در سازمان ها بیان کردند که تعهد حرفه ای و کنترل شخصی به طور قابل توجهی با مسئولیت مرتبط هستند، در حالی که وضوح کار اینطور نیست. بنابراین، با توجه به نتایج این پژوهش، به منظور افزایش درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب، به نهادهای نظارتی کشور از جمله سازمان حسابرسی، دیوان محاسبات کشور و موسسات عضو جامعه حسابداران رسمی پیشنهادهایی بدین شرح ارائه می گردد:

مطابق نتایج به دست آمده، به هیأت های نظارت کننده بر کار حسابرسان پیشنهاد می گردد که دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه را در آیین رفتار حرفه ای حسابرسان مد نظر قرار دهند. به منظور افزایش درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب و در نتیجه افزایش کیفیت حسابرسی، حسابرسان مستقل باید بر اساس ایدئولوژی اخلاقی و دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه مورد ارزیابی قرار گیرند.

هنگام استخدام نیروهای جدید، در کنار آزمون های کتبی، حتماً به شناخت دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه افراد از طریق آزمون های مربوطه دست یابند. چرا که تردید حسابرسان به عنوان یک مبنای معیار قضاوت و ارتقا دهنده سطح شفافیت ها مطرح می باشد. در صورت تناسب مناسب بین ویژگی های شخصیتی و رفتاری با ویژگی های حرفه ای حسابرسی، می توان انتظار داشت جامعه ای سالم تر و خالی از فساد را شاهد باشیم.

در انتها، با توجه به اینکه دانشجویان حسابداری و حسابرسی می توانند حسابداران و حسابرسان رسمی آینده خطاب شوند به دانشگاه ها و مراکز آموزشی نیز پیشنهاد می شود در آموزش مباحث دیدگاه لیبرال و دیدگاه محافظه کارانه و درک حسابرسان از مسئولیت در برابر کشف تقلب به دانشجویان حسابداری و حسابرسی دریغ نکنند. همچنین علاوه بر آموزش تست های مختلفی در این زمینه از آنها گرفته شود و آگاهی آنان را در زمینه انواع تصمیم گیری های اخلاقی ارتقاء دهند.

با در نظر گرفتن این موضوع که در این پژوهش از ابزار پرسشنامه برای گردآوری داده ها استفاده شده است پژوهش دچار محدودیت هایی شده است. بدین صورت که پاسخ دهنده ممکن است به دلیل بالا بودن مشغله کاری و خستگی و همچنین با توجه به زیاد بودن تعداد سؤالات و صرف زمان دقت و صداقت لازم را در تکمیل پرسشنامه نداشته باشد که این مورد در کیفیت نتایج پژوهش می تواند اثرگذار باشد. محدود نمودن جامعه آماری پژوهش به حسابداران رسمی ایران، امکان تعمیم نتایج به شاخه های دیگر حرفه حسابداری را محدود می سازد.

همچنین با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر برای انجام پژوهش های آتی ارائه می گردد:

پیشنهاد می شود که بر اساس روش پژوهش کیفی و از طریق مصاحبه، تأثیر هر یک از مفاهیم موجود در مدل پژوهش آزمون شود. همچنین به دلیل وجود خصوصیات متفاوت فردی و تفاوت های فرهنگی توصیه میشود در تحقیقات آتی این موضوع بررسی شود که تفاوت های فرهنگی و با عوامل دیگر نظیر خصوصیات فردی تا چه اندازه میتواند در کشف تقلب و تعهد حسابرس نقش داشته باشد. طراحی مدل تبیین درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه با رویکرد تحلیل داده بنیاد پیشنهاد می شود. در انتها، به پژوهشگران آتی توصیه می شود درک حسابرس از مسئولیت در برابر کشف تقلب از دیدگاه لیبرال و محافظه کارانه با توجه به نقش فشارهای شغلی نظیر فشارهای اجتماعی یا فشارهای مبتنی بر نقش مورد بررسی و تبیین قرار گیرد.

فهرست منابع

- احمدی امین، علی، مصباح، مجتبی. (۱۳۹۹). واقع گرایی و اخلاق لیبرال. فصلنامه علمی پژوهشی آیین حکمت، ۱۱(۴۲)، صص ۷-۳۰.
- باقرزادگان، رضا، مراد زاده فرد، مهدی، بنی مهد، بهمن، و پورزمانی، زهرا. (۱۴۰۱). تأثیر نئولیبرالیسم بر قضاوت اخلاقی حسابرسان. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۴)، صص ۱۱۵-۱۳۴.
- باقری، منصور، بنی مهد، بهمن، و نیکومرام، هاشم. (۱۳۹۵). محافظه کاری اجتماعی و تمایل به مدیریت سود: یک رویکرد رفتاری. حسابداری مدیریت، ۹(۲۹)، صص ۳۱-۳۹.
- بذرافشان کوجل، مهدی، یوسفوند، داود، رکابدار، قاسم. (۱۴۰۱). تأثیر محافظه کاری اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت با در نظر گرفتن نقش میانجی محافظه کاری حسابداری. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۴۲)، صص ۷۷-۹۲.
- بذرافشان کوجل، مهدی، یوسفوند، داود، رکابدار، قاسم. (۱۴۰۲). تأثیر محافظه کاری اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت با در نظر گرفتن نقش میانجی کاربرد تکنیک های حسابداری مدیریت استراتژیک. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۲(۴۷)، صص ۱۱۳-۱۳۰.
- برزگر عباسپور، کسری، اسلامی مفیدآبادی، حسین، ابراهیمی شقاقی، مرضیه. (۱۴۰۲). تأثیر ویژگی های حسابرس و ساختار هیئت مدیره بر احتمال وقوع تقلب در صورت های مالی شرکت های تجاری، قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری، ۷(۱۲)، صص ۱۱۵-۱۴۵.
- بشریه، حسین (۱۳۹۶). تاریخ اندیشه های سیاسی در قرن بیستم، تهران: نشر نی. جلد دوم. چاپ پانزدهم.
- پورقدیمی، کیومرث، جبارزاده کنگرلوئی، سعید، بحری ثالث، جمال. (۱۴۰۱). 'ارائه الگوی توسعه یافته مدل بنیاد با تأکید بر ویژگی های خاص شرکت با استفاده از شبکه عصبی، ماشین بردار و جنگل تصادفی'، قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری، ۴(۱)، صص ۸۳-۱۱۰.

قلعه بهمن، اکبر (۱۳۸۳)، واقع گرایی اخلاقی در نیمه قرن بیستم، قم موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی. بمانی محمد، مجید، و رویایی، رمضانعلی. (۱۴۰۰). تاثیر ایدئولوژی سیاسی و تعهد حرفه ای بر قضاوت حرفه ای حسابرسان. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۰(۳۹)، صص ۵۷-۶۷.

دراجی، میترا، بنی مهد، بهمن، و شکری، اعظم. (۱۳۹۸). رابطه میان محافظه کاری اجتماعی و جهت گیری اخلاقی حسابداران و حسابرسان. تحقیقات حسابداری و حسابرسی (تحقیقات حسابداری)، ۱۱(۴۲)، صص ۱۷۷-۱۹۲.

شعبان، رضوان، بنی مهد، بهمن، و رویایی، رمضانعلی. (۱۳۹۶). اثر محافظه کاری اجتماعی و ماکیاولیسم بر استقلال حسابرس. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۶(۲۲)، صص ۷۵-۸۶. شمس، امیر. (۱۴۰۱) نقش شک سازمانی در رابطه ریسک کشف تقلب و شک و تردید حرفه‌ای حسابرس، قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری، ۲(۱)، صص ۹۹-۱۱۶.

شهریاری، حمید (۱۳۸۸)، فلسفه اخلاق در تفکر غرب از دیدگاه السدیر مک اینتایر، تهران، نشر سمت. قاسمی نژاد، احسان، بنی مهد، بهمن. (۱۳۹۹). تاثیر محافظه کاری اجتماعی بر تردید حرفه ای حسابرسان مستقل: آزمون از نظریه روانشناختی شخصیتی. دانش حسابداری مالی، ۷(۳)، صص ۱-۲۷.

علی زاده گان، لیلا، صمدی، محمود، ایمنی، محسن. (۱۴۰۲) تحلیل توانایی حسابرسان در کشف تقلب با استفاده از تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده: تأثیر تجربه حسابرس و تیپ شخصیتی با نقش تردید حرفه‌ای، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۵۷(۱۵)، صص ۱۴۹-۱۸۴.

مشعشعی، سید محمد، هاشمی، سید عباس، فروغی، داریوش. (۱۳۹۷). تأثیر تفاوت‌های فردی حسابرسان بر تعهد حرفه‌ای آنها: بررسی نقش میانجی سازگاری جو اخلاقی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۵(۳)، صص ۴۱۵-۴۳۲.

Chung, J.O., Cohen, J.R. and Monroe, G.S., 2008. The effect of moods on auditors' inventory valuation decisions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27(2), pp.137-159.

DeZoort, F.T. and Harrison, P.D., 2018. Understanding auditors' sense of responsibility for detecting fraud within organizations. *Journal of Business Ethics*, 149, pp.857-874.

Domino, M.A., Wingreen, S.C. and Blanton, J.E., 2015. Social cognitive theory: The antecedents and effects of ethical climate fit on organizational attitudes of corporate accounting professionals— a reflection of client narcissism and fraud attitude risk. *Journal of Business Ethics*, 131, pp.453-467.

Dwirandra, A.N., & Suryanawa. I.K, 2018, "Idealism and Professional Commitment Mediation the Effect of Work Experience and Training on Ethical Decision Making of Tax Consultan. Research", *Journal of Finance and Accounting*, 9(21), PP 85.94.

Freitas, A.L., Gollwitzer, P. and Trope, Y., 2004. The influence of abstract and concrete mindsets on anticipating and guiding others' self-regulatory efforts. *Journal of experimental social psychology*, 40(6), pp.739-752.

- Griffith, E.E., Kadous, K. and Young, D., 2016. How insights from the “new” JDM research can improve auditor judgment: Fundamental research questions and methodological advice. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 35(2), pp.1-22.
- Hall, M., Smith, D. and Langfield-Smith, K., 2005. Accountants' commitment to their profession: Multiple dimensions of professional commitment and opportunities for future research. *Behavioral research in accounting*, 17(1), pp.89-109.
- Kang, Tony; Lee, Lian Fen; NG, Tee Yong Jeffrey; and Tay, Joanne, Siok Wan. 2004. The Impact of Culture on Accounting Choices: Can Cultural Conservatism Explain Accounting Conservatism?. Fourth Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference Research Collection School Of Accountancy. Available at, 14(4), pp 246-267.
- Keren, G., 1996. Perspectives of behavioural decision making: some critical notes. *Organizational behavior and human decision processes*, 65, pp.169-178.
- Kida, T. and Smith, J.F., 1995. The encoding and retrieval of numerical data for decision making in accounting contexts: Model development. *Accounting, Organizations and Society*, 20(7-8), pp.585-610.
- LLapa-Rodríguez, E.O., Trevizan, M.A. and Shinyashiki, G.T., 2008. Conceptual reflections about organizational and professional commitment in the health sector. *Revista latino-americana de enfermagem*, 16, pp.484-488.
- LeDoux, J.E., 1993. Emotional memory systems in the brain. *Behavioural brain research*, 58(1-2), pp.69-79.
- Tuan Mansor, T.M., Mohamad Ariff, A. and Hashim, H.A., 2020. Whistleblowing by auditors: the role of professional commitment and independence commitment. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), pp.1033-1055.
- Mellers, B.A., 2000. Choice and the relative pleasure of consequences. *Psychological bulletin*, 126(6), p.910.
- Munter P., 2022, The Auditor's Responsibility for Fraud Detection, Statement Acting Chief Accountant, 11(1), pp.12-24.
- La Ode, A., Wahyuniati, H., Angela, F. and Oktri, S., 2020. Auditor's Ability to Detect Fraud: Independence, Audit Experience, Professional Skepticism, and Work Load. *Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences*, 107(11), pp.192-205.
- Phillips, N.R., 1956. The Conservative Implications of Skepticism. *The Journal of Politics*, 18(1), pp.28-38.
- Yanto, A.F.F., 2023. The influence of professional commitment and audit experience on external auditors'ethical decision making in public accounting office in surabaya city. *Journal of management, accounting, general finance and international economic issues*, 2(2), pp.450-457.
- Yulianti, Y., Zarkasyi, M.W., Suharman, H. and Soemantri, R., 2024. Effects of professional commitment, commitment to ethics, internal locus of control and emotional intelligence on the ability to detect fraud through reduced audit quality behaviors. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 15(3), pp.385-401.
- Wang, X. and Armstrong, A., 2004. An empirical study of PM professionals' commitment to their profession and employing organizations. *International Journal of Project Management*, 22(5), pp.377-386.

**Explaining the auditor's understanding of the responsibility
against the detection of fraud from a liberal and
conservative point of view**

Alireza Razi¹
Bahram Hemmati²
Maryam Gavara³

Received: 27/ September /2024 Accepted: 26/ November /2024

Abstract

The purpose is to examine and explain the auditor's understanding of the responsibility against the detection of fraud from a liberal and conservative point of view. The current research is an applied and descriptive-correlational research in nature. The statistical population is 1879 working and active members of the chartered accountants society, and the sample size was determined by using the Cochran formula of 319 people and studied using the available random sampling method. To measure the conservative point of view and the liberal point of view, the questionnaire of Ogakhet (2013) and the questionnaire of Aranya et al. et al. (2018), is used. Cronbach's alpha and composite reliability were used to measure reliability and it has acceptable reliability. SPSS25 and Smart PLS4 software were used to investigate the relationships between variables. The results indicate that the existence of a liberal view and a conservative view have an effect on auditors' understanding of the responsibility against fraud detection. And professional commitment affects the auditors' perception of responsibility against fraud detection. And finally, the auditors' liberal and conservative views affect their professional commitment.

Keywords: liberal view, conservative view, auditors' understanding of responsibility against fraud detection, auditors' professional commitment

1 Department of Accounting, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. alireza.razi@yahoo.com

2 Department of Accounting, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran (Correspond author). hemmati1965@gmail.com

3 Department of Accounting, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran. maryam_gavara@yahoo.com

Doi:

بررسی ارتباط بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود با تاکید بر نقش میانجیگری مسئولیت اجتماعی

کاوه پرندین^۱

سمیه حسینی عقدایی^۲

طیبه جمشیدی^۳

شهریار پورشاد^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۷

چکیده

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و تعیین رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود با میانجیگری مسئولیت اجتماعی است. جامعه آماری این پژوهش از کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۱ (دوره ۶ ساله) تشکیل شده و نمونه انتخابی بر مبنای یک سری محدودیت‌ها تعداد ۱۸۸ شرکت انتخاب گردید. روش انجام پژوهش بر مبنای هدف از نوع کاربردی و از نظر روش کمی از نوع همبستگی است. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش با روش مطالعات سازمانی به کمک نرم افزار ایویوز نسخه نسخه ۱۲ انجام شده است. نتایج پژوهش نشان داد که بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود رابطه معنادار و مثبت و هم‌جهت وجود دارد. بین مسئولیت اجتماعی شرکت و مدیریت سود رابطه منفی و معکوس وجود دارد. مسئولیت اجتماعی شرکت نقش تعدیلی منفی و معناداری بر رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود دارد. همچنین بین مسئولیت اجتماعی شرکت و هزینه نمایندگی رابطه معناداری منفی وجود دارد. نتایج حاصل از این پژوهش مطابق با دیدگاه رفتار فرصت طلبانه مدیریتی نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و مدیریت سود رابطه مثبتی داشته و افزایش مسئولیت اجتماعی شرکت موجب افزایش مدیریت سود می‌گردد. علاوه بر این، اتخاذ و اجرای استراتژی‌های مسئولیت اجتماعی می‌تواند توسط مدیرانی که منافع شخصی خود را دنبال می‌کنند تا پروژه‌های غیرانتفاعی را انجام دهند، مورد سوء استفاده قرار گیرد. نقش نظارتی مسئولیت اجتماعی توسط نظریه مدیریت خوب پشتیبانی می‌شود به این ترتیب، سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی ارتباطات اساسی سهامداران از جمله ارتباطات اجتماعی و کارکنان را بهبود می‌بخشد.

واژه‌های کلیدی: هزینه نمایندگی، مدیریت سود، مسئولیت اجتماعی.

۱. گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)، kparandin@pnu.ac.ir

۲. گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، hosseinia@pnu.ac.ir

۳. گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی باختر، ایلام، ایران، taibhjamshidi@yahoo.com

۴. گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، shariyarpourshad2022@gmail.com

۱- مقدمه

سود حسابداری، یکی از اساسی ترین معیارها برای ارزیابی تداوم فعالیت، عملکرد واحد تجاری و پیش بینی فعالیت های آتی واحد تجاری می باشد. سود خالص هر بنگاه اقتصادی، همواره به وسیله سرمایه گذاران، اعتباردهندگان، حرفه حسابداری، مدیران مالی و تحلیلگران بازار سهام مورد استفاده قرار می گیرد (دموری و مانس، ۲۰۱۱). سود حسابداری نقش مهمی در پیش بینی عملکرد آتی شرکت ها دارد. قیمت فعلی هر واحد تجاری (قیمت سهام) با جریان سود مورد انتظار آتی مرتبط است و سرمایه گذاران اغلب سهام خود را بر اساس انتظاراتشان از سود آتی شرکت می فروشند یا نگه می دارند. بیانیه مفهومی شماره یک هیئت استانداردهای حسابداری مالی نشان می دهد که سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و سایرین ممکن است از سود گزارش شده و اطلاعات مربوط به عناصر صورت های مالی برای ارزیابی چشم انداز جریان نقدی استفاده کنند. آنها ممکن است بخواهند عملکرد مدیریت را ارزیابی کنند، قدرت سودآوری را تخمین بزنند، درآمدهای آتی را پیش بینی کنند، ریسک را ارزیابی کنند یا تایید کنند، ارزیابی ها یا پیش بینی های قبلی را تغییر یا رد کنند. حتی اگر گزارشگری مالی باید اطلاعات پایه ای را برای کمک به آنها ارائه دهد، آنها خودشان را ارزیابی، برآورد، پیش بینی، تأیید، تغییر یا رد می کنند (بقایی و اعتمادی، ۲۰۲۳). سرمایه گذاران، اعتباردهندگان، مدیران، کارکنان شرکت، تحلیلگران، دولت و سایر استفاده کنندگان صورت های مالی از سود به عنوان مبنای جهت اتخاذ تصمیم های سرمایه گذاری، اعطای وام، سیاست پرداخت سود، ارزیابی شرکت ها، محاسبه مالیات و سایر تصمیم های مربوط به شرکت استفاده می کنند (مشایخی و شاهرخی، ۱۳۸۶). پیش بینی مدیران یا تحلیلگران نسبت به پیش بینی براساس مدل های سری زمانی دقیق تر است. از آنجا که بسیاری از تحلیلگران مالی و سرمایه گذاران توجه به پیش بینی های مدیریت تصمیم گیری می کنند و سودهای پیش بینی شده توسط مدیریت در ارزیابی شرکت ها و تأثیرگذاری بر قیمت سهام شرکت ها معیار با اهمیتی است، باید انتظار داشت مدیران در پیش بینی های خود نهایت دقت را به عمل آورند (بوچود و کراگر^۲، ۲۰۱۷). فرض نمایندگی بر این است که بین منافع سهامداران و مدیریت یک تعارض بالقوه وجود دارد و مدیران به دنبال کسب منافع بالاتر هستند. تعیین نوع ساختار مالکیت و ترکیب سهامداران شرکت، یک ابزار کنترل و اعمال حکمرانی در شرکت هاست. با بزرگ تر شدن شرکت ها، مالکان اداره ی شرکت را به مدیران تفویض نموده اند. با کم شدن اختیار حاکمیت مستقیم مالکان بر شرکت، کنترل به گروه های دیگری سپرده می شود که هیأت مدیره و مدیران را تشکیل می دهد. این بعد از حاکمیت در قالب ابعاد مختلف تعیین کننده نوع مالکیت شرکت نظیر توزیع مالکیت، تمرکز مالکیت وجود سهامداران جزء اقلیت و عمده در ترکیب مالکیت شرکت و درصد مالکیت آن ها قابل بررسی است. نیاز به حاکمیت شرکتی ناشی از تضاد منافع است که بین مشارکت کنندگان در شرکت وجود دارد، این تضاد منافع اغلب با مسئله نمایندگی در ارتباط است. این تضاد منافع همراه با عدم امکان

1. FASB
2. Bouchaud & Krueger

انعقاد یک قرارداد صریح و شفاف بین مدیران و سهامداران منجر به ایجاد مسائل لاینحل در ساختار مالکیت می‌گردد که بر ارزش شرکت تأثیرگذار است. زمانی که سهامداران عمده دارای کنترل مطلق بر اداره امور شرکت باشند و این خود ناشی از تمرکز مالکیت است، هزینه نمایندگی و کنترلی کاهش می‌یابد. در عین حال توان کنترل و نظارت سهامداران به مراتب خیلی کم می‌شود تا جایی که آن‌ها تأثیری در منافع خود نخواهند داشت. لذا با توجه به غالب بودن ترکیب مالکیتی از نوع سهامداران عمده در ساختارهای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، این پرسش مطرح است که آیا افزایش تعداد سهامداران عمده و اعمال کنترل مطلق از سوی آنان تأثیر مثبتی بر عملکرد شرکت‌ها خواهد داشت یا خیر؟ (نوذری و شهابی، ۱۳۹۶). با جدا شدن مالکیت از مدیریت در شرکت‌ها، این امکان بالقوه وجود دارد که مدیران تصمیماتی را اتخاذ نمایند که در جهت منافع آنان و در جهت عکس منافع مالکان باشد. این امکان وجود دارد که بین مالکان، عدم تقارن اطلاعاتی وجود داشته باشد و سهامداران نتوانند اعمال و فعالیت‌های مدیران را به طور مستمر مشاهده نمایند. در یک رابطه نمایندگی، یک یا چند نفر (مالک یا مالکین) شخص دیگری (نماینده یا مدیر) را مأمور به اجرای عملیاتی می‌کنند. در این راستا، اختیار اتخاذ برخی تصمیمات را نیز به وی تفویض می‌نماید. با برقراری رابطه نمایندگی، هریک از طرفین رابطه به دنبال حداکثر کردن منافع شخصی خویش می‌باشند. از آنجا که تابع مطلوبیت مدیران با مالکان یکسان نیست، بین آن‌ها تضاد منافع وجود دارد. با شکل‌گیری رابطه نمایندگی و به واسطه وجود تضاد منافع بین طرفین هزینه‌های نمایندگی ایجاد می‌شود (بهزادی و بحری ثالث، ۱۴۰۲). به عبارت دیگر، وقتی تضاد منافع بین سهامداران و مدیران به وجود می‌آید، سهامداران باید مخارجی را متحمل شوند تا منافع مدیران را با خود همسو کنند. از آنجا که چنین مخارجی به واسطه شکل‌گیری رابطه نمایندگی به وجود می‌آید، هزینه نمایندگی نامیده می‌شود (جنسن و مک‌کلینگ، ۱۹۷۶). مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دهه اخیر به پارادایم غالب و مسلط حوزه اداره شرکت‌ها تبدیل شده است و شرکت‌های بزرگ و معتبر جهانی مسئولیت در برابر اجتماع و محیط اجتماعی را جزئی از راهبرد شرکتی خود می‌بینند. این مفهوم، موضوعی است که هم اکنون در کشورهای توسعه یافته و کشورهای با اقتصاد باز به شدت از سوی حکومت‌ها، شرکت‌ها، جامعه مدنی، سازمان‌های بین‌المللی و مراکز علمی دنیا دنبال می‌گردد (یزدی و خلیل زاده، ۱۴۰۱). الزام شرکت‌ها به پاسخگویی و صیانت از منافع گروه‌های ذینفع، اعم از درون سازمانی و برون سازمانی را مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها می‌گویند و با توجه به اینکه منافع بعضی از این گروه‌ها با گروه‌های دیگر تناقض دارند، لذا میزان مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها در عملکرد آنها تأثیر خواهد داشت (دیوختیمورلویی و عابدینپور تیمورلویی، ۱۳۹۰). تعداد قابل توجهی از شکست‌های جهانی شرکت‌ها تأکید به مربوط بودن حاکمیت شرکتی قوی، حساب‌پذیری، مدیریت ریسک، مسئولیت اجتماعی، شفافیت اطلاعات حسابداری و عملیات افشا نمودند. افشای مسئولیت اجتماعی در شرکت‌ها، سبب ایجاد اتحاد و پیوستگی بین ارزش‌ها و فعالیت‌های سازمان شده و در برگیرنده منفعت‌های مربوط به همه گروه‌های ذی‌نفع در واحد اقتصادی

I . Jensen & Meckling

از جمله سهامداران، کارکنان، مشتری ان، جامعه، دولت و غیره می باشد. مسئولیت اجتماعی بیان می کند که سازمان همواره بخشی از جامعه است و باید در رفتار اجتماعی خود نسبت به همه اعضای جامعه احساس مسئولیت نموده و برای افزایش سطح رفاه عمومی تلاش نماید (فنگ و حبیب^۱، ۲۰۱۹). درک مسئولیت اجتماعی فعالیت شرکتها نه تنها برای سرمایه گذاران و مشتریان جهت ارزیابی عملکرد ریسک بلکه هم چنین برای تعدیل کردن اعتماد به نفس مردم در سیستم مالی نیز مهم است. پژوهش های انجام شده نشان می دهد که گزارش افشای مسئولیت اجتماعی می تواند تأثیر مثبتی بر ادراک ذینفعان از عملکرد شرکت، ارزش شرکت و ریسک و افزایش نقدینگی شود و در نتیجه بر سودآوری شرکتها، هزینه سرمایه و قیمت سهم تأثیر بگذارد (تقی پوریان و همکاران، ۱۳۹۶). علاوه بر این همان طور که گزارش مسئولیت اجتماعی به ذینفعان کمک می کند و باعث کاهش عدم تقارن اطلاعات بین مدیران و سرمایه گذاران می شود، می تواند به نظارت و کنترل مدیران کمک کند. بنابراین از هیئت مدیره انتظار می رود گزارش افشای مسئولیت اجتماعی را ترویج دهد و باعث افزایش نقدینگی در شرکت شود (فارسی جانی و سمیعی نیستانی، ۱۳۸۹). بنابراین پیش بینی سود حسابداری و تغییرات آن به عنوان یک رویداد اقتصادی از دیرباز مورد علاقه سرمایه گذاران، مدیران، تحلیلگران مالی، پژوهشگران و اعتباردهندگان بوده است. مهم ترین منبع اطلاعاتی سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده کنندگان (در بورس اوراق بهادار) پیش بینی های سود آرایه شده توسط شرکتهاست. با توجه به اهمیت سود هر سهم افشا شده توسط شرکتها، پژوهش حاضر در پی آن است تا عوامل مؤثر بر دقت سود پیش بینی شده را شناسایی کند. وجود اطلاعات صحیح و معتبر از جمله عوامل توسعه کشورها می باشد. اطلاعات صحیح منجر به کاهش تردیدها در امر تصمیم گیری شده و آن را برای مدیران بنگاه های اقتصادی و همچنین سرمایه گذاران و تحلیلگران آسان می نماید. اطلاعات شفاف، قابل مقایسه و معتبر به سرمایه گذاران کمک می کند تا فرآیند تصمیم گیری خود را بهبود بخشند و خطر تصمیم های خود را کاهش دهند. یکی از مهم ترین منابع اطلاعات در بازار سرمایه، پیش بینی هایی است که مدیریت شرکتها به بازار عرضه می نمایند. با توجه به مطالب بیان شده بالا در این پژوهش به دنبال بررسی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود با میانجیگری مسئولیت اجتماعی هستیم.

مبانی نظری و تدوین فرضیه های پژوهش

با توجه به محدودیت سرمایه گذاران و در نتیجه اهمیت روزافزون ساختار مالکیت بررسی هزینه نمایندگی اهمیت یافته است. تشکیل شرکت با مسئولیت محدود و گشودن مالکیت شرکت برای عموم، بر روش اداره ی شرکتها، تأثیر قابل ملاحظه ای گذاشت. سیستم بازار به گونه ای سازماندهی گردید که مالکان شرکتها، اداره ی شرکت را به مدیران شرکت تفویض کنند. در قالب کلی رابطه ی ساختار مالکیت بر هزینه نمایندگی و برنامه ریزی مالیاتی آن چه که نیازمند دقت و بررسی است، قدرت گرفتن گروهی از مالکان به نام سرمایه گذاران نهادی است که سهم مالکانه

1 . Feng & Habib

زیادی را به خود اختصاص داده‌اند و تعامل این گروهها با سایر مالکان است که می‌تواند بر هزینه نمایندگی و برنامه‌ریزی مالیاتی و سازمان مؤثر واقع شود (نوذری و شهابی، ۱۳۹۶). هزینه‌های نمایندگی را به صورت مجموع هزینه‌های مربوط به چارچوب و ساختار قراردادها (رسمی و غیررسمی) تعریف می‌کنند که می‌توان شامل، مخارج نظارت توسط شرکت اصلی، محدود کردن مخارج توسط نماینده و زیان مانده باشد. زیان مانده عبارت است از هزینه فرصت مرتبط با تغییر در فعالیت‌های واقعی که به خاطر عدم اجرای کامل قرارداد به وقوع می‌پیوندد. در زمان مذاکره بر روی قرارداد همیشه ابهامات و تعارضاتی در بندهای آن به چشم می‌خورد که می‌تواند بعداً مبنایی برای تفاسیر متناقض باشد. جنسن و مک‌لینگ تجزیه و تحلیل‌هایی را در خصوص رفع این ابهامات با توجه به منافع بین سهامداران، مدیران و دارندگان اوراق قرضه شرکت انجام دادند. توسعه تئوری ساختار بهینه قرارداد در شرکت شامل ایجاد یک تئوری کلی سازمان‌هاست (جنسن و مک‌لینگ^۱، ۱۹۷۶). در دیدگاه تئوری نمایندگی که بخش عظیمی از پژوهش‌ها را در حوزه حسابداری و مدیریت مالی به خود اختصاص می‌دهد، فرض بر آن است که مدیران بر اساس منافع شخصی خود عمل می‌نمایند و منافع سهامداران در اولویت امور قرار نمی‌گیرد. در تئوری نمایندگی مشکل تضاد با کارگزار دغدغه‌ای همیشگی برای کارگمار است. بر این اساس همواره کارگمار در پی راهی برای حل این مشکل بوده تا به نحوی کارگزار را به اقدام در جهت هدف اصلی هر شرکت یعنی حداکثر سازی منافع کارگماران آن تحریک نماید. بنابراین کارگمار می‌بایست مخارجی را متحمل گردد تا بتواند منافع کارگزار را با خود همسو نماید یا حداقل از اقدامات وی در جهت منافع خودش کسب اطمینان نماید. از آنجا که چنین مخارجی به واسطه انعقاد قرارداد میان کارگمار و کارگزار و شکل‌گیری رابطه نمایندگی پدید می‌آید هزینه‌های نمایندگی نامیده می‌شود. هزینه‌های نمایندگی از مسائلی نظیر تضاد منافع بین سهامداران و مدیریت ناشی می‌شود. سهامداران از مدیران می‌خواهند که شرکت را چنان اداره نمایند که ارزش سهام را افزایش دهد اما مدیریت ممکن است بخواهد قدرت و ثروت شخصی را افزایش دهد. مدیر یک بنگاه کنترل زیادی بر امور اجرایی، تخصیص منابع و چگونگی افشای اطلاعات دارد و منفعت‌طلبی‌اش می‌تواند مانع از تخصیص منابع به فعالیت‌هایی گردد که ارزش بنگاه را حداکثر می‌سازد. این در حالی است که مالکان و سایر تأمین‌کنندگان مالی نیز قادر به نظارت بر رفتار مدیر به‌گونه‌ای مؤثر و کارا نمی‌باشند. به‌طور کلی می‌توان گفت هزینه‌هایی که ناشی از تضاد منافع بین سهامداران و دارندگان اوراق قرضه با مدیران واحد تجاری است را هزینه‌های نمایندگی می‌نامند (قدمیاری و افتخاری خراسان، ۱۳۹۴). پیش‌بینی سود حسابداری و تغییرات آن به عنوان یک رویداد اقتصادی از دیرباز مورد علاقه سرمایه‌گذاران، مدیران، تحلیلگران مالی، پژوهشگران و اعتباردهندگان بوده است. مهم‌ترین منبع اطلاعاتی سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان پیش‌بینی‌های سود آرایه شده توسط شرکت‌هاست. با توجه به اهمیت سود هر سهم افشا شده توسط شرکت‌ها، پژوهش حاضر در پی آن است تا عوامل مؤثر بر دقت سود پیش‌بینی شده را شناسایی کند. وجود اطلاعات صحیح و معتبر از جمله عوامل توسعه کشورها می‌باشد. اطلاعات صحیح منجر به

1. Jensen & Meckling

کاهش تردیدها در امر تصمیم‌گیری شده و آن را برای مدیران بنگاه‌های اقتصادی و همچنین سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران آسان می‌نماید. اطلاعات شفاف، قابل مقایسه و معتبر به سرمایه‌گذاران کمک می‌کند تا فرآیند تصمیم‌گیری خود را بهبود بخشند و خطر تصمیم‌های خود را کاهش دهند. یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعات در بازار سرمایه، پیش‌بینی‌هایی است که مدیریت شرکت‌ها به بازار عرضه می‌نمایند (ملکیان و احمدپور، ۱۳۸۹).

از طرفی مدیریت سود یکی از ابعاد مهم کیفیت گزارش مالی و موضوع اصلی در میان تمامی سهامداران شرکت می‌باشد از آنجا که میزان سود یکی از معیارهای مهم ارزیابی عملکرد محسوب می‌شود، بنابراین هر گونه دخالتی که سبب شود صحت گزارش‌ها خدشه دار گردد می‌تواند بر نحوه تصمیم‌گیری کاربران گزارش‌های مالی تأثیر گذار باشد (تهنیت و البانا، ۲۰۲۳)، پس می‌توان گفت سرمایه‌گذاران به ابعاد کمی و کیفی سود اهمیت زیادی قائل هستند عناصر کمی سود را می‌توان اندازه ارقام تعهدی اختیاری در نظر گرفت، به این ترتیب که هر چه ارقام تعهدی اختیاری در سود بالا باشد نشان دهنده این است که امکان مدیریت سود بیشتر می‌شود (خردپور و نوربخش لنگرودی، ۱۴۰۲). مدیریت سود زمانی رخ می‌دهد که مدیران برای گزارشگری مالی و ساختار معاملات، با هدف تغییر در گزارش‌های مالی، قضاوت خود را به کار می‌گیرند تا برخی از ذینفعان را در مورد عملکرد اقتصادی شرکت گمراه کنند یا بر نتایج قراردادهایی که به ارقام حسابداری گزارش شده بستگی دارد، اثر بگذارند (هیلی و وال، ۱۹۹۹). مدیریت سود به دو طریق صورت می‌گیرد: مدیریت سود مبتنی بر ارقام حسابداری و مدیریت سود واقعی (بومن، ۲۰۱۴). در حالت اول، مدیریت از طریق ارقام تعهدی اختیاری، به آرایش ارقام حسابداری مطابق با اهداف مطلوب خود می‌پردازد. در حالت دوم، مدیریت با دستکاری فعالیت‌های واقعی، به مدیریت سود واقعی روی آورده و به سود مورد نظر خویش دست می‌یابد (معمدی و تاری وردی، ۱۴۰۱). توانایی بازار در تشخیص مدیریت سود دو پیامد اساسی دارد. پیامد اول اینکه منافع بالقوه مدیریت سود را به دلیل تضعیف اجزای دستکاری شده کاهش می‌دهد و دومین پیامد، افزایش هزینه‌های دستکاری سود است (یو، ۲۰۰۸). مدیریت سود، عدم اطمینان از جریان‌های نقدی آتی شرکت را برای سهامداران افزایش می‌دهد که این موضوع منجر به عدم تقارن اطلاعات بین سهامداران و مدیران می‌شود (باتاچاریا و دسای، ۲۰۱۲). از سوی دیگر تقاضای روزافزون ذینفعان از شرکت‌ها برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی، شرکت‌ها را به درگیر شدن در مسئولیت‌های زیست‌محیطی و اجتماعی تشویق کرده است. منظور از مسئولیت‌های اجتماعی سازمان، پیوستگی و اتحاد میان فعالیت‌ها ارزش‌های سازمان به‌گونه‌ای است که منافع تمام ذینفعان، شامل سهامداران، مشتریان، کارکنان، سرمایه‌گذاران و عموم جامعه در سیاست و عملکرد سازمان منعکس شود (مران جوری و همکاران، ۱۳۹۰). از سوی دیگر صنعتی شدن در سراسر جهان سبب ایجاد مسئولیت‌های زیست‌محیطی و اجتماعی مهمی شده است که خواهان‌خواه اثرهای مالی و غیرمالی خاص خود را بر جای می‌گذارد. در اثر جهانی شدن، شرکت‌های واقع در

1. Tahniyath & Elbanna
2. Healy & Wahlen

کشورهای در حال توسعه مایل به حرکت به سوی بازارهای جهانی هستند، از این رو به منظور مقبولیت در بازارهای جهانی، باید مسئولیت‌های زیست‌محیطی و اجتماعی انجام گرفته خود را به نمایش بگذارند. همچنین شرکت‌ها باید بدانند که گروه‌های مختلف جامعه متقاضی اطلاعات پاسخگویی زیست‌محیطی و اجتماعی هستند؛ زیرا این اطلاعات در تصمیم‌گیری‌های آن‌ها نقش مهمی دارند. با توجه به مسائل مطرح شده در بحث‌های فوق، همپوشانی مشخص بین حاکمیت شرکتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها مشاهده می‌شود. به‌ویژه هنگام توجه به اصول گسترده‌تر حاکمیت شرکتی مشاهده می‌گردد که حاکمیت شرکتی، مسئولیت‌های خاص را بر عهده دارد و از دیدگاه تمامی سهامداران اصلی در این زمینه تأثیر خواهد پذیرفت (تهنیت و البانا، ۲۰۲۳)، و تضمین خواهد کرد که برای تمام سهامداران نتایج مطلوبی به همراه دارد. در مورد حاکمیت شرکتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی این فرض مطرح می‌شود که با توجه به اصول مطرح شده، شرکت‌ها باید نسبت به مسئولیت‌های مالی و اخلاقی خود پاسخگو باشند (ستایش و همکاران، ۱۳۹۲). فعالیت مالی، عاملی حائز اهمیت برای دستیابی به سود و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران مالی و دیگر سهامداران می‌باشد (پیچ، ۲۰۰۵). سرمایه‌گذاری در مسئولیت‌های اجتماعی و تصمیم‌گیری مدیران برای مصرف منابع شرکت در راستای فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی ناشی از تقاضای ذینفعان، هزینه بر است و بسیاری از برنامه‌های مسئولیت اجتماعی برقرار شده به وسیله شرکت‌ها هزینه‌های عملیاتی را افزایش می‌دهند (حبیب و حسن، ۲۰۱۶). یکی از عوامل مهم در بحث هزینه نمایندگی مدیریت سود است. به دلیل تضاد منافع بین مدیران و مالکان، مدیران می‌توانند از انگیزه‌های لازم برای مدیریت سود به منظور حداکثر کردن منافع خود برخوردار باشند. در همین راستا دو فرضیه را می‌توان مطرح کرد. یکی از فرضیه‌های مهم هزینه نمایندگی بیانگر این است که اگر مدیریت سود با اهداف فرصت طلبانه مدیران و وجود طرح‌های پاداش مبتنی بر عملکرد انجام شود، باعث می‌شود شرکت‌هایی که هزینه نمایندگی بیشتری دارند سودآوری کمتری داشته باشند. عامل دوم فرضیه علامت دهی می‌باشد و بدین معناست که اگر مدیریت سود برای افزایش منافع شخصی خودشان نباشد یا به عبارتی مدیریت سود از نوع کارا باشد، می‌توان انتظار داشت، شرکت‌هایی که مدیریت سود بیشتری دارند، از سودآوری بیشتری برخوردار باشند (محمدزاده مقدم، ۱۳۹۷). تئوری نمایندگی به عنوان پایه و اساس ارتباط بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مدیریت سود ارائه شده است. جدایی مالکیت از مدیریت منجر به مشکلات نمایندگی می‌شود. مشکلات نمایندگی زمانی اتفاق می‌افتد که مدیران اقدامات فرصت طلبانه‌ای مانند مدیریت سود برای به حداکثر رساندن منافع خود انجام دهند که هزینه‌های نمایندگی را افزایش می‌دهد (جنسن و مک‌لینگ، ۱۹۷۶). مسئولیت اجتماعی موجب کاهش مشکلات نمایندگی و افزایش شفافیت در گزارشگری مالی می‌شود (وانگ و کاو، ۲۰۱۸). بنابراین، مدیرانی که درگیر دستکاری سود هستند احتمالاً از مسئولیت اجتماعی

1. Tahniyath & Elbanna
2. Page
3. Wang & Cao

بیشتری برای دنبال کردن منافع خود استفاده می کنند(امنا و جامل^۱، ۲۰۲۲). از سویی دیگر، به منظور توضیح ارتباط بین مسئولیت پذیری اجتماعی و مدیریت سود، پژوهش های قبلی دو دیدگاه را پیشنهاد کرده اند: دیدگاه اخلاقی و دیدگاه رفتار فرصت طلبانه مدیریتی؛ دیدگاه اخلاقی فرض می کند که مسئولیت اجتماعی با مدیریت سود ارتباط منفی دارد، درحالیکه دیدگاه رفتار فرصت طلبانه مدیریتی استدلال می کند که مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود رابطه مثبتی دارند(محمدی و اوربایی، ۱۴۰۲). مدیران زمانی درگیر سود می شوند که با افزایش اقلام تعهدی اختیاری، مسئولیت اجتماعی بیشتری را ارائه کنن(موتاکین و خان^۲، ۲۰۱۵). از سویی دیگر، منطبق با دیدگاه رفتار فرصت طلبانه مدیریتی، مدیران می توانند برای حمایت از تظاهر به فرصت های رشد قوی، اطلاعات مالی را دستکاری کنند و درگیر عمل شناخته شده مدیریت سود شوند و به طور استراتژیک از اطلاعات مسئولیت اجتماعی برای پنهان کردن رفتار فرصت طلبانه خود استفاده کنند(پریور و سوروکا^۳، ۲۰۰۸).

پیشینه پژوهش

تهنیت و الباناً^۴ (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت: مرور و دستورالعمل پژوهش هایی برای ایجاد یک چارچوب یکپارچه پرداختند. علیرغم افزایش توجه علمی و مدیریتی از دهه ۱۹۵۰ به سمت مسئولیت اجتماعی شرکت، اجرای آن هنوز یک موضوع رو به رشد است زیرا از نظر علمی همچنان ناشناخته باقی مانده است. از آنجایی که مسئولیت اجتماعی شرکت در حال تثبیت جایگاه خود در استراتژی های سازمانی می باشد، درک اجرای آن برای دانشگاه و صنعت الزامی است. در تلاش برای پاسخگویی به این نیاز، ما یک بررسی سیستماتیک را از طریق مرور ۱۲۲ مطالعه تجربی در مورد اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت انجام می دهیم تا وضعیت موجود ادبیات مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکت را ارائه خواهد شد و محققان آینده را آگاه خواهد کرد. یک دستور کار پژوهشاتی را در قالب یک چارچوب یکپارچه در مورد اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت ایجاد می شود که ماهیت چند بعدی و چند سطحی آن را ارائه کرده و تصویری کلی از وضعیت فعلی ادبیات مرتبط با اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت را ارائه می دهد. در ادامه این مطالعه، مسیرهای پژوهشاتی آتی در زمینه مطالعات چند سطحی، مدل های پژوهشاتی مبتنی بر نظریات، توسعه زمینه های اقتصادی و موارد دیگر توصیه می شود. متخصصان همچنین می توانند با بکارگیری چارچوب کل نگر برای دستیابی به دید کلی و تدوین و اجرای استراتژی های مسئولیت اجتماعی شرکت که می تواند با همکاری با محققان و کارشناسان مسئولیت اجتماعی شرکت تسهیل شود، سود ببرند.

1. Emna and Jamel
- 2 . Muttakin & Khan
- 3 . Prior &., Surroca
- 4 . Tahniyath and , Elbanna

راشید و شمس^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان قدرت مدیرعامل و مسئولیت اجتماعی شرکت: آیا نفوذ ذینفعان تأثیر دارند؟ و با استفاده از نمونه ای از ۹۸۶ مشاهدات سال شرکت از ۲۰۱۲-۲۰۰۲، نشان دادند که شرکت هایی که سطح قدرت مدیرعامل بالاتری دارند با افشای مسئولیت اجتماعی ارتباط منفی دارند. با این حال، این ارتباط منفی بین قدرت مدیرعامل و سطح افشای مسئولیت اجتماعی به طور مثبت توسط میزان نفوذ ذی نفعان تعدیل می شود. به عبارت دیگر، این یافته نشان داد که در حالی که قدرت مدیرعامل باعث کاهش سطح افشای مسئولیت اجتماعی می شود، نفوذ ذینفعان اثر منفی قدرت مدیرعامل در سطح افشای مسئولیت اجتماعی را کاهش می دهد.

مین چانگ و هانگ هی^۲ (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان «مسئولیت پذیری اجتماعی و ارزش سهام شرکت های رستورانی» رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی و ریسک سیستماتیک و همچنین عملکرد مالی مورد مطالعه قرار داده اند و نتایج نشان می دهد با تقویت مسئولیت اجتماعی به منظور افزایش ارزش سهام، عملکرد مالی نیز افزایش پیدا می کند، در حالی که با ضعیف شدن مسئولیت اجتماعی، ارزش سهام کاهش و ریسک سیستماتیک افزایش می یابد.

برادشاو و لیاو^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی رابطه بین هزینه های نمایندگی و برنامه ریزی مالیاتی با تاکید بر نقش حاکمیت شرکتی پرداختند. نتایج این پژوهش که با استفاده از اطلاعات ۳۵۱۶ شرکت آمریکایی طی بازه زمانی ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۶ انجام شد نشان داد که برنامه ریزی مالیاتی شامل اجتناب مالیاتی و فرار مالیاتی با افزایش هزینه های نمایندگی می شود و مکانیزم های حاکمیت شرکتی این رابطه را تضعیف می کنند به عبارتی وجود مکانیزم حاکمیت شرکتی قوی باعث کاهش شکاف مالیاتی و هزینه های نمایندگی می شود.

صامت و جاربویی^۴ (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین مسولیت اجتماعی شرکتی، هزینه های نمایندگی با حساسیت سرمایه گذاری به وجه نقد در ۳۹۸ کشور اروپایی در دوره زمانی ۲۰۱۴-۲۰۰۹ پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که رابطه بین عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکتی با حساسیت سرمایه گذاری به وجه داخلی ضعیف است. همچنین نتایج نشان داد که هزینه های نمایندگی جریان وجه نقد، اثر منفی مسئولیت اجتماعی شرکتی بر حساسیت سرمایه گذاری به وجه نقد را تعدیل می کند. بنابراین، این پژوهش بطور تجربی پیشنهاد می کند که شرکت ها با مسئولیت اجتماعی، دارای موقعیت بهتری برای تامین مالی در بازارهای سرمایه از طریق کاهش اصطکاک بازار و هزینه های نمایندگی هستند.

یینگ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین افشای اطلاعات کنترل داخلی، هزینه های نمایندگی و مدیریت سود پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که افشای اطلاعات کنترل داخلی می تواند مدیریت سود را از

1. Rashid & Shams
2. Min clang and hang hi
3. Bradshaw & Liao
4. Samet and Jarbouy

طریق هزینه های نمایندگی تحت تاثیر قرار دهد. چرا که بهبود افشای اطلاعات کنترل داخلی می تواند به طور ویژه ای هزینه های نمایندگی را کاهش داده و اقدامات مدیریت سود را کاهش دهد.

خرد پور و نوربخش لنگرودی (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی تاثیر کیفیت کنترل داخلی بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت و هزینه های نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تاثیر کیفیت کنترل داخلی بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت و هزینه های نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. این پژوهش یک پژوهش کاربردی از نوع توصیفی همبستگی است. جامعه آماری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند که نمونه آماری پژوهش شامل ۱۳۴ شرکت از بورس اوراق بهادار تهران در یک دوره ۷ ساله بین سال های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفت. فرضیه های پژوهش با استفاده از روش رگرسیون پانل دیتا و رگرسیون ترکیبی در نرم افزار ایوبوز تجزیه و تحلیل گردید. تجزیه و تحلیل فرضیه ها در این پژوهش با استفاده از روش تخمین EGLS در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان داد که کیفیت کنترل داخلی تاثیر مثبت و معناداری بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت دارد. لذا با افزایش کیفیت کنترل داخلی، گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت افزایش می یابد. کیفیت کنترل داخلی تاثیر معناداری بر هزینه های نمایندگی ندارد.

کریمی و نصیرزاده (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی افشای مسئولیت اجتماعی، آگاهی بخشی قیمت سهام با تأکید بر نقش حاکمیت شرکتی پرداختند. هدف این پژوهش بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی، اطلاع رسانی قیمت سهام با تأکید بر نقش واسطه ای حاکمیت شرکتی است. بدین منظور داده های ۱۸۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و با استفاده از مدل رگرسیون مبتنی بر داده های ترکیبی و با استفاده از نرم افزار ایوبوز نسخه ۸، مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج آماری آزمون فرضیه های پژوهش نشان می دهد که بین مسئولیت اجتماعی شرکت و اطلاع رسانی قیمت سهام و حاکمیت شرکتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بنابراین نقش میانجی حاکمیت شرکتی مورد تأیید است. همچنین، در شرکت های با مسئولیت اجتماعی بالاتر، تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت و حاکمیت شرکتی بر اطلاع رسانی قیمت سهام قوی تر است.

کریمی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی تأثیر مؤلفه های پنج گانه شخصیت حسابرسان بر مدیریت سود پرداختند. مقاله حاضر تأثیر ابعاد شخصیتی حسابرسان بر مدیریت سود را مورد بررسی قرار داده است. داده های مربوط به متغیر ابعاد شخصیتی حسابرس با استفاده از آزمون پنج مؤلفه های اصلی شخصیت، شامل برونگرایی، روانرنجوری، انعطاف پذیری، توافق پذیری و مسئولیت پذیری از طریق پرسشنامه پنج عاملی نئو مک کری و کاستا، اندازه گیری گردیده است. برای اندازه گیری متغیر مدیریت سود از مدل جونز تعدیل شده استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل حسابرسان (مدیر/ شریک) مؤسسه های حسابرسی معتمد بورس و شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می باشد که توسط این مؤسسات، حسابرسی شده اند. اطلاعات صورت های مالی این شرکت ها بصورت مقطعی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته ها نشان می دهد بعد شخصیتی روانرنجوری،

انعطاف‌پذیری و توافق‌پذیری اثر معناداری بر مدیریت سود ندارند، حساب‌رسان مسئولیت‌پذیر، بهترین نوع حساب‌رسان برای کاهش مدیریت سود می‌باشند و حساب‌رسان برون‌گرا، مدیریت سود را افزایش می‌دهند.

کرمی و اعتبار (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر هزینه نمایندگی بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و نگهداشت وجه نقد در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به بررسی نقش تعدیلگر هزینه نمایندگی بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و نگهداشت وجه نقد در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج نشان داد که بین مدیریت سود واقعی و نگهداشت وجه نقد رابطه منفی و معناداری وجود دارد. هم‌چنین، نتایج نشان دهنده عدم ارتباط معنادار بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود واقعی می‌باشد. علاوه بر این، نتایج نشان داد که رابطه معناداری بین هزینه نمایندگی و نگهداشت وجه نقد وجود ندارد. در نهایت، نتایج نشان دهنده عدم تأثیر هزینه نمایندگی بر رابطه بین این دو متغیر می‌باشد.

بهشت آئین (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر هزینه های نمایندگی بر رابطه بین ارتباطات سیاسی شرکت و افشای مسئولیت پذیری اجتماعی در قبال ذی نفعان نشان دادند که شرکت هایی که ارتباطات سیاسی بالاتری دارند، شدت افشای مسئولیت پذیری اجتماعی آن ها بیشتر از شرکت هایی است که ارتباطات سیاسی پایین تری دارند؛ بنابراین بین ارتباطات سیاسی و افشای مسئولیت پذیری اجتماعی در ذی نفعانی همچون شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، هزینه نمایندگی به عنوان تعدیل گر بر شدت رابطه بین ارتباطات سیاسی و مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها تأثیر می‌گذارد.

کامیابی و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر رابطه کیفیت ارقام تعهدی و هزینه های نمایندگی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد کیفیت ارقام تعهدی تأثیر منفی و معناداری بر هر دو معیار هزینه نمایندگی دارد. همچنین هنگام استفاده از نسبت هزینه های عملیاتی به فروش به عنوان نماینده هزینه نمایندگی، مالکیت نهادی، مالکیت مدیریتی و مالکیت شرکتی تأثیر مثبت و معناداری بر رابطه بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه نمایندگی دارند، اما هنگام استفاده از نسبت گردش دارایی ها به عنوان معیار هزینه نمایندگی مالکیت نهادی و مالکیت مدیریتی تأثیر منفی و مالکیت شرکتی تأثیر مثبت و معناداری بر رابطه بین این دو متغیر دارد.

نعمتی کشتلی و کلانتری (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین مدیریت سود مبتنی بر دست کاری فعالیت های واقعی و هزینه های نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که جریان های نقدی عملیاتی غیر عادی و هزینه های تولید غیرعادی (به عنوان معیارهای مدیریت سود واقعی) ارتباط معناداری با هزینه های نمایندگی دارند.

فرضیه‌های پژوهش

بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود رابطه معناداری وجود دارد.
 بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.
 مسئولیت اجتماعی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود را تعدیل می نماید.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف توصیفی از نظر ماهیت از نوع کاربردی و از نظر روش کمی از نوع همبستگی است. برای انجام این تحقیق اطلاعات مربوط به متغیرهای پژوهش از طریق بانک اطلاعات ره آوردنوبین و نیز از طریق سایت کدال (سایت متعلق به سازمان بورس اوراق بهادار) جمع‌آوری می‌گردد. ضمناً در صورتی که نتوان با استفاده از موارد مذکور اطلاعات را به دست آورد، به کتابخانه‌ی سازمان بورس اوراق بهادار تهران مراجعه و از طریق مطالعه‌ی صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه، داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری خواهد گردید. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، همه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران خواهد بود. به منظور انتخاب نمونه‌ی آماری از داده‌های شرکت‌هایی استفاده شد که دارای شرایط زیر باشند: شرکت‌ها تا پایان سال ۱۳۹۵ در بورس تهران پذیرفته شده باشند. طی دوره زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۱ (دوره ۶ ساله) در بورس تهران فعال بوده باشند. جزء شرکت‌های مالی، سرمایه‌گذاری، بیمه و بانک‌ها نباشند. اطلاعات آنها در دسترس بوده باشد. سال مالی آنها به پایان اسفند منتهی شده باشد و تغییر سال مالی نداده باشند. در پایان تعداد ۱۸۸ شرکت عضو بورس اوراق بهادار تهران که شرایط بالا را داشتند، به عنوان نمونه انتخاب شدند. متغیرهای اصلی پژوهش (مستقل و وابسته) مورد استفاده در پژوهش حاضر عبارتند از:

مدیریت سود

برای مدیریت سود از مدل جونز ۱۹۹۱ که در واحد‌های تجاری ارائه داد استفاده شده است، براساس این مدل اقلام تعهدی غیراختیاری در طول زمان ثابت هستند. و سعی بر تفکیک اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری دارد. سعی شده است که تاثیر شرایط اقتصادی یک واحد تجاری بر اقلام تعهدی غیراختیاری را کنترل کند. در این مدل اولین قدم ارتباط مجموع اقلام تعهدی برای یک دوره زمانی مشخص که به دوره رویداد معروف است، با متغیرهای فروش و اموال، ماشین آلات و تجهیزات به شرح زیر است:

$$\frac{TA_{it}}{A_{t-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

این فرمول برگرفته از مقاله صالحی (۱۳۹۳) تحت عنوان "مروری بر مدل‌های اندازه‌گیری مدیریت سود: اقلام تعهدی اختیاری و درآمد اختیاری" می باشد.

TA_{it} : جمع اقلام تعهدی (سود خالص قبل از اقلام غیر مترقبه) روش، در سال i منهای جریان های نقدی عملیاتی شرکت

TA: هزینه استهلاک- (حصه جاری بدهی های بلندمدت- بدهی های جاری (-) وجوه نقد- دارایی های جاری)

A_{it-1} : جمع دارایی شرکت i در سال t

ΔREV_{it} : تغییرات درآمد فروش شرکت i در سال t نسبت به سال $t-1$

PPE_{it} : مبلغ ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات شرکت i در سال t

هزینه نمایندگی

در این پژوهش هزینه های نمایندگی مطابق با معیارهای هنری (۲۰۱۰) و مهدوی و منفرد مهارلویی (۱۳۹۰) انتخاب شده و شامل موارد زیر می باشد: نسبت های کارایی (شامل نسبت هزینه های عملیاتی به فروش که معیاری از افراط گرایی مدیریت در انجام مخارج اختیاری است و هرچه بیشتر باشد، هزینه نمایندگی نیز بیشتر است) و نسبت گردش دارایی های (که چگونگی بهره وری توسط مدیران است و معیار معکوسی برای هزینه های نمایندگی می باشد، یعنی هر چه این نسبت بیشتر باشد، هزینه نمایندگی کمتر است).

مسئولیت اجتماعی

برای هر شرکت در سال t ، با استفاده از چک لیست افشای مسئولیت اجتماعی ارائه شده توسط اریبی و جائو^۱ (۲۰۱۰) اقدام به محاسبه رتبه افشای مسئولیت اجتماعی خواهد شد. به این صورت که مسئولیت اجتماعی در شش بعد مسائل محیطی، محصولات و خدمات، منابع انسانی، مشتریان، مسئولیت های جامعه و انرژی می باشد. تجزیه و تحلیل محتوا در مورد طبقه بندی این افشاها در متن یادداشت های پیوست صورتهای مالی و گزارشات هیئت مدیره دسته بندی می شود. در پژوهش حاضر برای اندازه گیری سطح افشای اطلاعات اجتماعی شرکت ها، پس از مرور گسترده ادبیات مربوطه، چک لیست اولیه ای شامل ۳۹ نوع اطلاعات تدوین شد که انتظار می رود به صورت داوطلبانه یا اجباری در گزارش های سالانه شرکت های ایرانی افشاء شود. چک لیست نهایی شامل مسایل محیطی، محصولات و خدمات، منابع انسانی، مشتریان، مسئولیت های جامعه و انرژی است.

جهت بررسی فرضیه های پژوهش از مدل های زیر استفاده می شود:

جهت بررسی فرضیه های اول و سوم از مدل شماره ۱ استفاده می شود.

$$\text{Earning}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{social responsible}_{it} + \beta_2 \text{Agency cost}_{it} + \beta_3 \text{social responsible}_{it} \times \text{Agency cost}_{it} + \beta_4 \text{size}_{it} + \beta_5 \text{lev}_{it} + \beta_6 \text{Age}_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل شماره ۱

۱ . Eribi and Jao

جهت بررسی فرضیه فرعی دوم از مدل شماره ۲ استفاده می شود.

$$\text{Agency cost}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{social responsible}_{it} + \beta_2 \text{size}_{it} + \beta_3 \text{lev}_{it} + \beta_4 \text{Age}_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل شماره 2

روش تجزیه و تحلیل در دو بخش صورت می پذیرد:

الف- آمار توصیفی که به شرح داده های پژوهش از حیث جمعیت شناختی و با استفاده از نمودارهای مناسب پرداخته است.

ب- آمار استنباطی که به بررسی داده های پژوهش جهت آزمون فرضیه های پژوهش با روش مطالعات سازمانی به کمک نرم افزار ایویوزن نسخه ۱۲ انجام شده است

آزمون فرضیه ها

جهت آزمون فرضیه ها، ابتدا فرضیه های پژوهش را در قالب فرض صفر و یک نشان می دهیم. پس از تعریف فرضیه ها، مدل مورد نظر جهت بررسی فرضیات پژوهش برآورد گردید.

آمار توصیفی

در جدول شماره ۱، آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش ارائه شده است. این جدول، آمار توصیفی برای کلیه متغیرهای این پژوهش می باشد. آمار توصیفی ارائه شده بیانگر اطلاعاتی در مورد پارامتر مرکزی (میانگین) و پارامترهای پراکندگی (انحراف معیار، ماکزیمم و مینیمم) متغیرهای پژوهش است. به عنوان مثال میانگین هر متغیر نشان می دهد که وضعیت متغیر در سال مورد بررسی به چه میزان است. و یا مینیمم و ماکزیمم نشان می دهد که وضعیت این متغیر در چه مقدار از کمترین و بیشترین قرار دارد.

جدول ۱: آمار توصیفی

متغیر	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
مدیریت سود	۰.۱۲	۰.۰۸	۱.۱۰	۰.۰۰۰۲	۰.۱۲	۲.۴۴	۱۲.۹۱
هزینه نمایندگی	۰.۰۹	۰.۰۷	۱.۵۱	۰.۰۰۰۴	۰.۱۱	۶.۸۳	۷۱.۲۱
مسئولیت اجتماعی	۰.۶۰	۰.۶۱	۱.۳۱	۰.۱۴	۰.۲۰	۰.۲۵	۳.۴۱
اندازه شرکت	۱۴.۸۹	۱۴.۶۴	۲۰.۷۷	۱۱.۱۳	۱.۶۰	۰.۸۹	۴.۳۰
اهرم مالی	۰.۵۴	۰.۵۴	۱.۸۲	۰.۰۳	۰.۲۱	۰.۳۷	۴.۹۴
سن شرکت	۴۱.۹۵	۴۱.۰۰	۷۰.۰۰	۱۷.۰۰	۱۲.۹۹	۰.۰۵	۱.۷۹

منبع: یافته های پژوهشگر

۲. آمار استنباطی

آزمون معنی دار بودن گروه (آزمون لیمر)

جهت تعیین اثرات گروه‌ها از آزمون لیمر استفاده شده است و فرضیه صفر در این آزمون، عدم وجود اثرات گروه‌ها و فرضیه یک وجود اثرات گروه‌ها می‌باشد. نتایج حاصل از این آزمون به شرح جدول شماره ۲ می‌باشد.

جدول ۲: نتایج آزمون ۴ لیمر

مدل	آماره لیمر	حداقل سطح معناداری	مدل
مدل اول	۲.۸۰	۰.۰۰	پانل
مدل دوم	۶.۰۸	۰.۰۰	پانل

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که مقدار حداقل سطح معناداری در هر دو مدل پژوهش کمتر از ۰.۰۵ است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که فرض صفر در مدل‌های مورد استفاده پژوهش رد خواهد شد و بنابراین مدل‌ها پانل خواهد بود. پس از مشخص شدن پانل بودن مدل‌ها، برای انتخاب اثرات ثابت و یا تصادفی، از آزمون هاسمن استفاده شده است.

انتخاب بین اثرات ثابت و یا تصادفی

جهت تشخیص اثرات ثابت و تصادفی در مدل پانلی از آزمون هاسمن استفاده شده است. فرض صفر در این آزمون وجود اثرات تصادفی و فرض یک، وجود اثرات ثابت می‌باشد. نتایج حاصل از این آزمون، به شرح جدول شماره ۳ می‌باشد.

جدول ۳: نتایج آزمون هاسمن

مدل	آماره کای ۲	حداقل سطح معناداری	نتیجه	مدل
مدل اول	۶۵.۴۳	۰.۰۰	رد فرض صفر	اثرات ثابت
مدل دوم	۳۰.۹۳	۰.۰۰	رد فرض صفر	اثرات ثابت

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، با توجه به این که مقدار حداقل سطح معناداری در هر دو مدل مورد استفاده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد، فرض صفر مبنی بر وجود اثرات تصادفی رد خواهد شد و مدل‌های مورد استفاده دارای اثرات ثابت می‌باشند. در ادامه آزمون‌های تشخیصی مورد نیاز جهت برآورد رگرسیون مورد بررسی قرار می‌گیرد.

صفر بودن میانگین خطاها

فرض اول مورد نیاز صفر بودن مقدار میانگین خطاها می‌باشد. فرض صفر در این آزمون، صفر بودن میانگین خطاها است. جدول شماره ۴، نتایج آزمون صفر بودن میانگین خطاها را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نتایج آزمون صفر بودن میانگین خطاها

مدل	آماره آزمون	حداقل سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۰.۰۰	۱.۰۰	پذیرش فرض صفر
مدل دوم	۰.۰۰	۱.۰۰	پذیرش فرض صفر

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به آماره آزمون و احتمال مربوطه، فرض صفر مبنی بر صفر بودن میانگین پسماندها در مدل‌های مورد استفاده رد نمی‌شود. فرضیه‌های پژوهش نیز به شرح زیر می‌باشد:

فرضیه اول: بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: مسئولیت اجتماعی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود را تعدیل می‌نماید.

نتایج حاصل از برآورد مدل اول پژوهش جهت ارزیابی فرضیه‌های فوق به شرح جدول شماره ۵ می‌باشد:

جدول ۵: نتایج برآورد مدل‌ها پژوهش

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری	نتیجه آزمون
مدیریت سود	هزینه نمایندگی	۰.۱۴	۰.۰۷	۲.۰۲	۰.۰۴	تایید
	مسئولیت اجتماعی	۰.۰۴	۰.۰۲	۱.۹۰	۰.۰۴۸	تایید
	هزینه نمایندگی × مسئولیت اجتماعی	-۰.۲۲	۰.۱۲	۱.۹۳	۰.۰۴	تایید
	اندازه شرکت	۰.۰۷	۰.۰۰۳	۱۹.۶۳	۰.۰۰	تایید
	اهرم مالی	-۰.۰۳	۰.۰۲	-۱.۳۴	۰.۱۸	رد
	سن شرکت	-۰.۰۰۰۱	۰.۰۰۲	-۰.۰۷	۰.۹۴	رد
آماره F (سطح معناداری) = ۶.۹۶ (۰.۰۰)		ضریب تعیین = ۰.۶۵				
آماره دوربین واتسون = ۲.۳۱		ضریب تعیین تعدیل شده = ۰.۵۵				

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل مدل اول پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به مقدار F به دست آمده از مدل و همچنین سطح معناداری آن که کمتر از 0.05 است، کل رگرسیون در سطح معنادار و قابل قبولی می‌باشد. همچنین با توجه به مقدار ضریب تعیین تعدیل شده که برابر است با 0.55 در نتیجه متغیرهای مستقل مدل توانسته‌اند حدود 55 درصد از تغییرات مدیریت سود را تبیین کنند. علاوه بر این، نتایج برآورد مدل فرضیه اصلی پژوهش به شرح زیر خواهد بود: فرض صفر در هر فرضیه نشان دهنده عدم وجود رابطه معنادار بین متغیرهای مورد نظر خواهد بود. فرض یک آن نیز وجود ارتباط معنادار بین متغیرها را نشان می‌دهد.

فرضیه اول: بررسی فرضیه اول پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به ضریب متغیر هزینه نمایندگی، رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود مثبت می‌باشد و این رابطه با توجه به مقدار t ضریب متغیر هزینه نمایندگی و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می‌باشد. در نتیجه فرضیه اول پژوهش مبنی بر ارتباط معنادار بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، هزینه نمایندگی تاثیر مثبت و معناداری بر مدیریت سود خواهد داشت.

فرضیه دوم: بررسی فرضیه دوم پژوهش نیز نشان می‌دهد که با توجه به ضریب متغیر مسئولیت اجتماعی، رابطه بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی نیز مثبت بوده و این رابطه با توجه به مقدار t ضریب متغیر مسئولیت اجتماعی و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می‌باشد. بنابراین فرضیه دوم پژوهش مبنی بر ارتباط معنادار بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی نیز تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، هزینه نمایندگی تاثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اجتماعی خواهد داشت.

فرضیه سوم: در نهایت بررسی فرضیه سوم پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به ضریب منفی متغیر تعاملی (مسئولیت اجتماعی \times هزینه نمایندگی)، مسئولیت اجتماعی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود را تعدیل می‌کند و این تاثیر با توجه به مقدار t ضریب متغیر تعاملی (مسئولیت اجتماعی \times هزینه نمایندگی) و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می‌باشد. بنابراین فرضیه سوم پژوهش مبنی بر نقش تعدیلی مسئولیت اجتماعی بر رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود نیز تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، مسئولیت اجتماعی تاثیر مثبت هزینه نمایندگی بر مدیریت سود را تعدیل خواهد کرد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که اندازه شرکت با توجه به مقدار t و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است در سطح اطمینانی 95 درصد تاثیر معناداری بر مدیریت سود داشته است، با این حال نتایج مربوط به متغیرهای اهرم مالی و سن شرکت نشان می‌دهد که با توجه به مقدار t و همچنین سطح معناداری آنها که بیشتر از 0.05 است، بنابراین اهرم مالی و سن شرکت تاثیر معناداری بر مدیریت سود نداشته‌اند.

نتیجه گیری و بحث

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و تعیین رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود با میانجیگری مسئولیت اجتماعی است. جامعه آماری این پژوهش از کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۱ (دوره ۶ ساله) تشکیل شده نمونه انتخابی بر مبنای یک سری محدودیت ها تعداد ۱۸۸ شرکت انتخاب گردید. روش انجام پژوهش بر مبنای هدف از نوع کاربردی و از نظر روش کمی از نوع همبستگی است. جهت آزمون فرضیه های پژوهش با روش مطالعات سازمانی به کمک نرم افزار ایویوز نسخه ۱۲ انجام شده است. در فرضیه اول (بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود رابطه معناداری وجود دارد) می توان دریافت که افزایش هزینه های نمایندگی، انگیزه های مدیران را جهت دستکاری و مدیریت سود افزایش می دهد. افزون بر این، مدیران می توانند با افزایش سود از طریق روش های حسابداری، با افزایش اقلام تعهدی و با به تعویق انداختن هزینه ها به مدیریت و دستکاری سود بپردازند. از طرف دیگر، آنها ممکن است تحلیلگران را وادار کنند که پیش بینی های سود کمتری را منتشر کنند. بررسی فرضیه اول پژوهش نشان می دهد که با توجه به ضریب متغیر هزینه نمایندگی، رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود مثبت می باشد و این رابطه با توجه به مقدار t ضریب متغیر هزینه نمایندگی و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی ۰.۰۵ است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می باشد. در نتیجه فرضیه اول پژوهش مبنی بر ارتباط معنادار بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، هزینه نمایندگی تاثیر مثبت و معناداری بر مدیریت سود خواهد داشت. نتایج فرضیه اول پژوهش با نتایج پژوهش های یینگ (۲۰۱۶) و نعمتی کشتلی و همکاران (۱۳۹۳) همسو می باشد ولی با پژوهش کرمی و همکاران (۱۴۰۱) همسو نمی باشد. در فرضیه دوم (بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد) با توجه به ضریب متغیر مسئولیت اجتماعی، رابطه بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی نیز مثبت بوده و این رابطه با توجه به مقدار t ضریب متغیر مسئولیت اجتماعی و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی ۰.۰۵ است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می باشد. بنابراین فرضیه دوم پژوهش مبنی بر ارتباط معنادار بین هزینه نمایندگی و مسئولیت اجتماعی نیز تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، هزینه نمایندگی تاثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اجتماعی خواهد داشت. نتایج فرضیه دوم پژوهش با نتایج پژوهش های کرمی و همکاران (۱۴۰۱)، بهشت آئین (۱۴۰۰)، صامت و جاروبی (۲۰۱۷)، یینگ (۲۰۱۶) و نعمتی کشتلی و همکاران (۱۳۹۳) همسو می باشد. یافته حاکی از این است که یک رابطه منفی میان هزینه های نمایندگی و مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها وجود داد. به عبارت بهتر، زمانی که هزینه های نمایندگی در شرکت ها افزایش می یابد، فعالیت های مرتبط با مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها کاهش می یابد. به عبارت دیگر، فعالیت های مسئولیت اجتماعی، کیفیت اطلاعات را بهبود و هزینه های نمایندگی را کاهش خواهد داد و با کاهش کاستی های بازار سرمایه از طریق کاهش شکاف بین منابع داخلی و خارجی، هزینه های نمایندگی تعدیل می یابد. تئوری

نمایندگی بیان می‌کند که منافع مدیران با منافع گروه‌های برون سازمانی در یک راستا قرار ندارد. بنابراین، شرکت باید هزینه‌ای را متحمل شوند تا بتوانند منافع مدیران را با منافع ذینفعان همسو کند.

در فرضیه سوم (مسئولیت اجتماعی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود را تعدیل می‌نماید) با توجه به ضریب منفی متغیر تعاملی (مسئولیت اجتماعی \times هزینه نمایندگی)، مسئولیت اجتماعی رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود را تعدیل می‌کند و این تأثیر با توجه به مقدار t ضریب متغیر تعاملی (مسئولیت اجتماعی \times هزینه نمایندگی) و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است، از لحاظ آماری معنادار و قابل قبول می‌باشد. بنابراین فرضیه سوم پژوهش مبنی بر نقش تعدیلی مسئولیت اجتماعی بر رابطه بین هزینه نمایندگی و مدیریت سود نیز تایید خواهد شد. به عبارتی دیگر، مسئولیت اجتماعی تأثیر مثبت هزینه نمایندگی بر مدیریت سود را تعدیل خواهد کرد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که اندازه شرکت با توجه به مقدار t و سطح معناداری آن که کمتر از مقدار بحرانی 0.05 است در سطح اطمینانی 95 درصد تأثیر معناداری بر مدیریت سود داشته است، با این حال نتایج مربوط به متغیرهای اهرم مالی و سن شرکت نشان می‌دهد که با توجه به مقدار t و همچنین سطح معناداری آنها که بیشتر از 0.05 است، بنابراین اهرم مالی و سن شرکت تأثیر معناداری بر مدیریت سود نداشته‌اند. بسیاری از تحلیل‌گران معتقدند که مدیریت سود رفتار غیراخلاقی و در نتیجه غیر مسئولانه است. حمایت قانونی از حقوق سرمایه‌گذاران می‌تواند ابزاری برای ذینفعان مالی باشد تا تسلط خود را بر شرکت بهبود بخشند و از ادعای خود محافظت کنند. مطابق با نظریه ذینفعان نهادی، مسئولیت اجتماعی می‌تواند وسیله‌ای برای کاهش هزینه‌های نمایندگی باشد. تئوری ذینفعان نهادی نشان می‌دهد که شرکت‌ها می‌توانند هزینه‌های مبادله و نمایندگی را با اتخاذ ابتکارات اجتماعی که بر روابط ذینفعان تأثیر می‌گذارد کاهش دهند. همچنین، شرکت‌هایی که بر مسئولیت اجتماعی خود تأکید می‌کنند، تمایل دارند نشان دهند که شرکت‌های خوبی هستند. بنابراین، رفتار آنها در مورد مدیریت سود ممکن است با سایر مشاغل متفاوت باشد. مسئولیت‌پذیری اجتماعی به مباحث اخلاقی درباره رفتار و تصمیم‌گیری شرکت درباره موضوعاتی مانند مدیریت منابع انسانی، حمایت محیطی، سلامت کاری، روابط اجتماعی و روابط با عرضه‌کنندگان و مشتریان می‌پردازد. مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رضایت سهامداران را بهبود بخشیده و بر روی شهرت شرکت نیز اثر مثبتی دارد. مدیران درگیر فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی می‌شوند و با انگیزه‌های خاص برای رسیدن به سودهای هدف از مدیریت فعالیت‌های شرکت برای دستکاری سودها استفاده می‌کنند و انگیزه‌های منفعت شخصی خود را پنهان می‌نمایند. به عبارتی دیگر، مسئولیت‌پذیری اجتماعی ابزاری برای رسیدن مدیران به اهداف فرصت‌طلبانه و منافع شخصی آنها، بدون در نظر گرفتن منافع سهامداران می‌باشد. در واقع، مشارکت مدیران در فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌تواند با انگیزه منافع شخصی باشد. تمایل مدیران به اعمال مدیریت سود و سوءاستفاده از آن و در نتیجه ارائه اطلاعات نادرست به سهامداران، آسیب جدی به اعتماد سهامداران وارد می‌کند. بنابراین، مشارکت مدیران در مسئولیت اجتماعی، احتمال برکناری به دلیل فشار سهامداران معترض که منافع آنها با مشارکت در شیوه‌های مدیریت سود

آسیب‌دیده است، کاهش می‌دهند. علاوه بر این، اتخاذ و اجرای استراتژی‌های مسئولیت اجتماعی می‌تواند توسط مدیرانی که منافع شخصی خود را دنبال می‌کنند تا پروژه‌های غیرانتفاعی را انجام دهند، مورد سوء استفاده قرار گیرد. نقش نظارتی مسئولیت اجتماعی توسط نظریه مدیریت خوب پشتیبانی می‌شود. به این ترتیب، سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی ارتباطات اساسی سهامداران از جمله ارتباطات اجتماعی و کارکنان را بهبود می‌بخشد. بنابراین، مسئولیت اجتماعی شرکت می‌تواند در مقابله با تضاد بین مدیران و سهامداران هزینه‌های نمایندگی را افزایش دهد.

اهمیت این پژوهش این است که به طور تجربی می‌توان نشان داد که در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، هزینه نمایندگی بر مدیریت سود، هزینه نمایندگی بر مسئولیت اجتماعی و مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود تأثیر معناداری دارد. بنابراین، این پژوهش، تئوری و عمل هزینه نمایندگی، مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود را گسترش داد و به ادبیات مربوط افزود. با توجه به نتایج حاصل از بررسی فرضیات پژوهش و عوامل موثر بر مدیریت سود شرکت‌ها پیشنهاداتی در این زمینه به شرح زیر ارائه می‌شود:

پیشنهاد می‌شود در راستای سرمایه‌گذاری مطلوب و تخصیص بهینه منابع در اختیار، مسئولیت‌پذیری اجتماعی به عنوان عامل سوداستفاده مدیران در جهت کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و شفافیت اطلاعات مدنظر قرار گیرد.

پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاران برای کسب سودهای پایدار و کاهش هزینه‌های نمایندگی ناشی از جدایی مالکیت از مدیریت، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را کمتر مورد توجه قرار دهند و از آن به عنوان ابزاری جهت پنهان نمودن عملکرد ضعیف مدیران توجه نمایند.

همچنین، به نهادهای تعیین‌کننده سیاست‌های اقتصادی و نهادهای قانونگذاری پیشنهاد می‌شود به‌عنوان ایده‌ای برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و افشای هر چه بیشتر اطلاعات باکیفیت، بستر لازم برای فعالیتهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی مطلوب و کارآمد جهت کاهش نابرابری اطلاعات و پیش‌بینی سودهای آینده شرکت‌ها را در دستور کار خود قرار دهند و ز مسئولیت اجتماعی به عنوان مفهومی که به موجب آن سازمان‌ها بر منافع ذینفعانشان از طریق الزامات قانونی، تاکید داشته باشند در نظر گرفته شود.

در نهایت به سیاست‌گذاران و تدوین‌کنندگان مبانی نظری و ضوابط گزارشگری مالی و استانداردهای حسابداری مالی پیشنهاد می‌شود جایگاه مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در شرکت‌ها تقویت کنند. می‌توان با معرفی زوایای متفاوت مسئولیت‌پذیری اجتماعی و منافع آن برای شرکت‌ها و نیز فراهم کردن ساز و کارهای لازم برای گزارشگری مسئولیت اجتماعی، شرکت‌ها را به اجرای هر چه بیشتر اصول مسئولیت‌پذیری اجتماعی تشویق کرد.

فهرست منابع

- بهزادی، نهاد و جمال بحری ثالث و سعید جبارزاده کنگرلوئی و یونس بادآور نهندی (۱۴۰۲). ویژگی‌های خاص شرکتی مؤثر بر ریسک ریزش قیمت سهام. *یشرف‌های مالی و سرمایه‌گذاری*. ۴(۲)، ۸۴-۵۷.
- بهشت آئین، مهدی. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین ارتباطات سیاسی شرکت و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی در قبال ذی‌نفعان. *فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری*، سال پنجم، شماره ۸۲، پاییز ۱۴۰۰، جلد نهم، ۲۰۳-۱۸۱.
- تقی پوریان، محمدجواد و مهسا مشایخ بخش و آزاده محمدپور و عطایی، سپیده. (۱۳۹۶). نقش مسئولیت اجتماعی شرکتی بر وفاداری مشتریان در بخش بانکداری. *مدیریت بازاریابی*، ۱۲(۳۵)، ۳۷-۴۹.
- خرد پور، مرضیه و محسن محمد نوربخش لنگرودی. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر کیفیت کنترل داخلی بر گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکت و هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران؛ *کنفرانس ملی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه*. مرکز آموزش علمی کاربردی سازمان مدیریت صنعتی اردبیل.
- دیوخار تیمورلویی، سعید و علیرضا عابدینپور تیمورلویی. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها بر عملکرد آنها با استفاده از کارت ارزیابی متوازن، *اولین همایش ملی رویکردهای نوین حسابداری دولتی*، آمل.
- صالحی، اله‌کرم و برزو صالحی. (۱۳۹۴). مروری بر مدل‌های اندازه‌گیری مدیریت سود: اقلام تعهدی اختیاری و درآمد اختیاری، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، دوره ۴، شماره ۱۶، ص ۱۱۸-۱۰۳.
- فارسی جانی، حسن و ابوالفضل سمیعی نیستانی. (۱۳۸۹). بررسی نقش یک پارچگی بین مدیریت کیفیت جامع و مدیریت تکنولوژی در تعیین عملکردهای کیفیت و نوآوری (پژوهشی در مورد شرکت‌های تولیدی استان مرکزی). *مدیریت فناوری اطلاعات*، ۲(۴)، ۱۱۷-۱۳۶.
- قدمیاری، نسرین و فاطمه افتخاری خراسان. (۱۳۹۴). هزینه‌های نمایندگی، *اولین همایش ملی علوم انسانی اسلامی*، قم.
- کامیابی، یحیی، کوبی، صدریه، گلچین، زهرا. (۱۳۹۶). تأثیر ساختار مالکیت بر رابطه کیفیت اقلام تعهدی و هزینه‌های نمایندگی. *فصلنامه مدیریت کسب و کار*، شماره ۳۵.

کرمی، ابوالفضل و شکوفه اعتبار. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر هزینه نمایندگی بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و نگهداشت وجه نقد در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *فصلنامه پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی*، سال ششم، شماره ۳ (پیاپی ۲۲)، پاییز ۱۴۰۱، ۳۵-۴۸.

کریمی، زهرا و فرزانه نصیرزاده. (۱۴۰۲). افشای مسئولیت اجتماعی، آگاهی بخشی قیمت سهام با تأکید بر نقش حاکمیت شرکتی. *قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری*، ۲(۶)، ۱۹-۴۲.

کریمی، زهرا و احمد یعقوب نژاد و محمود صمدی لرگانی و محمدرضا پورعلی. (۱۴۰۲). تأثیر مؤلفه های پنج گانه شخصیت حسابرسان بر مدیریت سود، قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری. ۲(۶)، ۹۵-۱۱۴.

محمدزاده مقدم، محمدباقر. (۱۳۹۷). تأثیر هزینه نمایندگی بر پیش بینی سودآوری شرکت ها. *فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه گذاری*، سال هفتم، شماره بیست و پنجم، بهار ۱۳۹۷، ۲۸۵-۲۹۸.

محمدی، سامان و زهرا اوریایی و علی نادری. (۱۴۰۲). بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی و مدیریت سود بانک ها با تأکید بر نقش تعدیلی قدرت مدیرعامل. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، سال بیستم، شماره ۷۷، بهار ۱۴۰۲، ۲۱۸-۱۸۳.

مشایخ، شهناز و سیده سمانه شاهرخی. (۱۳۸۶). بررسی دقت پیش بینی سود از سوی مدیران و عوامل موثر بر آن، *بررسی های حسابداری و حسابرسی*، دوره ۱۴، ش ۵۰، ۶۵-۸۲.

معتمدی، پگاه و یداله تاری وردی و فرزانه حیدرپور. (۱۴۰۱). تأثیر قدرت مدیرعامل بر مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی و مدیریت سود واقعی. *پژوهش های تجربی حسابداری*، سال دوازدهم، شماره ۴۶، زمستان ۱۴۰۱، ۱۴۷-۱۷۲.

ملکیان، اسفندیار و احمد احمدپور و محمد رحمانی نصرآبادی و عباسعلی دریایی. (۱۳۸۹). عوامل موثر بر دقت سود پیش بینی شده توسط شرکت ها شواهدی از بازار بورس و اوراق بهادار تهران. *بررسی های حسابداری و حسابرسی*، ۱۷(۶۱)، ۲۱-۳۶.

مهدوی، غلامحسین و محمد منفرد مهارلوئی. (۱۳۹۰). ترکیب هیأت مدیره و هزینه های نمایندگی (بررسی مفروضات تئوری مباشرت در شرکت های ایرانی). *پژوهش های حسابداری و حسابرسی*، ۳(۱۰)، ۸۴-۹۷.

نعمتی کشتلی، رضا و مجید کلانتری. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین مدیریت سود مبتنی بر دست کاری فعالیت های واقعی و هزینه های نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، *سومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه گذاری*، گرگان.

نوذری، روح اله، و علیرضا شهابی. (۱۳۹۶). بررسی نگرش مؤدیان مالیاتی نسبت به سیستم ابراز و پرداخت مالیات الکترونیکی. فصلنامه مدیریت راهبردی در سیستم های صنعتی (مدیریت صنعتی سابق). ۱۱۸-۱۰۵، (۴۱)۱۲.

یزدی، روزبه و سیدمحمد رضا خلیل زاده و حسین اسلامی مفیدآبادی. (۱۴۰۱). نقش نفوذ ذینفعان بر رابطه بین قدرت مدیرعامل و مسئولیت اجتماعی شرکت. قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری و حسابرسی، (۲)۱، ۵۹-۹۸.

Baghaee, V., Etemadi, H., & Sepasi, S. (2023). Modeling Accounting Profit Behavior Based on Events Theory a Comparative Study of Companies Listed on the Tehran and Istanbul Stock Exchange. *International Journal of Professional Business Review*, 8(2), e01352. doi.org/10.26668/business review/2023.v8i1.1352.

Bhattacharya, N., Desai, H., & Venkataraman, K. (2012). Does Earnings Quality Affect Information Asymmetry? Evidences from Trading Costs. *Contemporary Accounting Research*, (191), 184-207.

Bouchaud, Jean-Philippe and Krueger, Philipp and Landier, Augustin and Thesmar, David. (2016). Sticky Expectations and the Profitability Anomaly, *Journal of Finance, Forthcoming*, HEC Paris Research Paper No. FIN-2016-1136, Swiss Finance Institute Research Paper No. 16-60.

Bouwman, C. H. (2014). Managerial optimism and earnings smoothing. *Journal of Banking & Finance*, 41, 283-303.

Bradshaw, Mark & Liao, Guanmin & Ma, Mark (Shuai). (2019). Agency costs and tax planning when the government is a major Shareholder, *Journal of Accounting and Economics*, Elsevier, vol. 67(2), pages 255-277.

Chia-Ming Wu, Jin-Li Hu. (2019). Can CSR reduce stock price crash risk? Evidence from China's energy industry, *Energy Policy*, 28, PP ۵۰۵- 518

Demouri, D., Aref Manesh, Z., & Abbas Mosloo, Kh (2011). Investigating the relationship between profit smoothing, profit quality and company value in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Financial Accounting Research*, 3(1), 39-54. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=131469>.

Emna, M., & Jamel, C. (2022). Does CEO power moderate the link between corporate social responsibility & bank earnings management? *Journal of Global Responsibility*, 13(2), 197-216.

Feng, H., Habib, A., & Liang Tian, G. (2019). Aggressive Tax Planning and Stock Price Synchronicity: Evidence from China, *International Journal of Managerial Finance*.

Habib, A., & Hasan, M. M. (2016). Corporate Social Responsibility and Cost Stickiness. *Business & Society*, 17: 1-40.

Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting horizons*, 13(4), 365-383.

Jensen, M. C, Meckling w, H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure, *Journal of Financial Economics*, Volume 3, Issue 4, 1976, Pages 305-360, ISSN 0304-405X.

Kim, Ch. and Zhang, L. (2016). Corporate political connections and tax aggressiveness. *Contemporary Accounting Research*, 33 (1), 78-114.

- Muttakin, M.B., Khan, A., & Azim, M. (2015). Corporate social responsibility disclosures & earnings quality. *Managerial Auditing Journal*, 30(3), 277-298. 38.
- Prior, D., Surroca, J., & Tribo, J.A. (2008). Are socially responsible managers really ethical? Exploring the relationship between earnings management & corporate social responsibility. *Corporate Governance: An International Review*, 16(3), 160-177.
- Rashid, A., Shams, S., Bose, S., & Khan, H. (2020). CEO Power and Corporate Social Responsibility (CSR) Disclosure: Does Stakeholder Influence Matter? *Managerial Auditing Journal*, doi: 10.1108/MAJ-11-2019-2463.
- Samet Marwa and Jarbouï Anis. (2017). CSR, agency costs and investment-cash flow sensitivity: A mediated moderation analysis, *Managerial Finance*, Vol. 43. Permanent link to this document: <http://dx.doi.org/10.1108/MF-02-2016-0042>.
- Tahniyath, F, Elbanna, Said. (2023). Corporate Social Responsibility (CSR) Implementation: A Review and a Research Agenda towards an Integrative Framework. *Journal of Business Ethics: JBE*; Dordrecht Vol. 183, 105-121. doi.org/10.1007/s10551-022-05047-8.
- Wang, X., Cao, F., & Ye, K. (2018). Mandatory Corporate Social Responsibility (CSR) reporting & financial reporting quality: evidence from a quasi-natural experiment. *Journal of Business Ethics*, 152(1): 253-274.
- Ying, Y. (2016). Internal control information disclosure quality, agency cost and earnings management—based on the empirical data. *Modern Economy*, 7(1), 64.
- Yu, Frank. (2008). Analyst Coverage and Earnings Management (2008). *Journal of Financial Economics*, Vol. 88, pp. 245-271, 2008, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=828484>.

Investigating the relationship between agency cost and earnings management with emphasis on the mediating role of social responsibility

Kaveh Parandin¹
Somayeh Hosseini Aghdaei²
Tayebeh Jamshidi³
Shahriar Porshad⁴

Received: 28/ September /2024 Accepted: 27/ November /2024

Abstract

The main purpose of this research is to identify and determine the relationship between agency cost and profit management with the mediation of social responsibility. The statistical population of this research was formed from all the companies accepted in the Tehran Stock Exchange during the period of 2017 to 2023 (a period of 6 years) and the selected sample was selected based on a series of restrictions, the number of 188 companies. The research method is based on the objective of the applied type, and in terms of the quantitative method, it is of the correlation type. In order to test the hypotheses of the research, it was done with the organizational studies method with the help of Eviews software, version 12. The results of the research showed that there is a significant and positive relationship between agency fees and profit management. There is a negative and inverse relationship between corporate social responsibility and profit management. Corporate social responsibility has a negative and significant moderating role on the relationship between agency cost and profit management. Also, there is a significant negative relationship between corporate social responsibility and agency cost. The results of this research show that there is a positive relationship between corporate social responsibility and profit management, and increasing corporate social responsibility increases profit management. In addition, the adoption and implementation of social responsibility strategies can be abused by managers who pursue their personal interests to carry out non-profit projects. The regulatory role of social responsibility is supported by good management theory. Thus, investment in social responsibility improves fundamental stakeholder relations, including social and employee relations.

Keywords: agency cost, profit management, social responsibility

1. Department of Accounting, Payame Noor University, Tehran, Iran, (corresponding author), kparandin@pnu.ac.ir
2. Department of Accounting, Payame Noor University, Tehran, Iran, hosseinia @pnu.ac.ir
3. Department of Accounting, Faculty of Management and Accounting, Bakhtar,Ilam, Iran,taibhjamshidi@yahoo.com
4. Department of management, Payam Noor University, Tehran, Iran, shariyarpourshad2022@gmail.com

Doi:

ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی و تاثیر آن بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران

زینب راستی^۱
علی ستاری^۲ ✉

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸

چکیده

ساختار سرمایه و نرخ بازگشت سرمایه از مهم‌ترین متغیرهایی هستند که مورد توجه سهامداران بالقوه و بالفعل می‌باشند. ساختار سرمایه، ترکیبی از حقوق صاحبان سهام و بدهی‌های شرکت است. نرخ بازگشت سرمایه (P/E) به‌عنوان معیاری برای ارزیابی ارزش سهام استفاده می‌شود. عدد طلایی (ϕ)، به‌عنوان یک نسبت ایده‌آل، می‌تواند در تعیین ساختار بهینه سرمایه مفید باشد. هدف این پژوهش، بررسی تاثیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر عدد طلایی بر نرخ بازگشت سرمایه است. با توجه به ماهیت توصیفی-همبستگی پژوهش، برای تحلیل داده‌ها از روش پس‌رویدادی و رویکرد داده‌های پانل با اثرات ثابت بهره‌گرفته شده است. در این روش، همبستگی بین متغیرهای ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر عدد طلایی و نرخ بازگشت سرمایه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر عدد طلایی تاثیر مثبت بر نرخ بازگشت سرمایه دارد. همچنین، بررسی‌های بیشتر حاکی از تاثیر مثبت ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر عدد طلایی بر متغیرهای درآمد، سود خالص و قیمت سهام شرکت‌ها بود است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که استفاده از عدد طلایی به‌عنوان معیاری برای تعیین ساختار سرمایه بهینه، می‌تواند به بهبود نرخ بازگشت سرمایه و افزایش ارزش شرکت‌ها منجر شود و به‌عنوان یک راهکار نوین و علمی برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه مورد توجه قرار گیرد. با توجه به نتایج حاصل، می‌توان استدلال کرد که بهره‌گیری از نسبت طلایی نه تنها به بهبود عملکرد مالی شرکت‌ها کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به جذابیت بازار سرمایه نیز منجر شود.

واژه‌های کلیدی: ساختار سرمایه بهینه، نسبت طلایی، نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران.

۱. گروه حسابداری، دانشگاه نوبی اکرم (ص)، تبریز، ایران. z.rasti97@gmail.com

۲. گروه مدیریت و حسابداری، دانشگاه نوبی اکرم (ص)، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول) sattari@ucna.ac.ir

۱- مقدمه

در دنیای اقتصادی پر رقابت امروزی، تعیین ساختار سرمایه بهینه یکی از مسائل بنیادی و حیاتی در حوزه مدیریت مالی شرکت‌ها است که علاوه بر اهمیت اقتصادی، تأثیر قابل توجهی بر عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها دارد و می‌تواند تصمیم‌گیری‌های مالی و عملکرد سرمایه‌گذاری‌ها را بهبود بخشد. نخستین بار مفهوم ساختار سرمایه به صورت کامل‌تر توسط میلر و مودیلیانی^۱ در سال ۱۹۵۸ مطرح گردید و شامل ترکیبی از بدهی و حقوق صاحبان سهام است. بهینه‌سازی ساختار سرمایه به معنای تعیین ترکیب بهینه‌ای از بدهی و حقوق صاحبان سهام بوده که هزینه سرمایه شرکت را به حداقل و ارزش شرکت را به حداکثر برساند. مدیران مالی همواره سعی می‌کنند با ابداع روش‌های نوین برای تأمین مالی، ارزش شرکت را افزایش دهند؛ این امر یکی از مسائل اصلی و حیاتی برای آن‌ها در دهه‌های اخیر بوده است. برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه، مدیران مالی باید تلاش کنند تا ترکیب مناسبی از بدهی و حقوق صاحبان سهام را پیدا کنند که با خواسته‌ها و شرایط تحمیل شده از سوی منابع تأمین مالی، سازگاری داشته باشد (رحمانیان و مطاعی، ۱۴۰۲). یکی از مفاهیم جالب و کمتر مورد توجه قرار گرفته شده در این زمینه، نسبت طلایی است. عدد طلایی یا نسبت فی (φ)، که تقریباً برابر با ۱.۶۱۸ است، یکی از مهم‌ترین نسبت‌های بدست آمده از سری اعداد فیبوناچی^۲ است که توسط لئوناردو فیبوناچی^۳، ریاضی‌دان نابغه در قرن ۱۳ میلادی کشف شد و به نام خودش معروف گردید. این نسبت به عنوان یک نسبت هندسی که در طبیعت و هنر به طور گسترده‌ای مشاهده می‌شود، مورد توجه قرار گرفته است. این نسبت در بسیاری از پدیده‌های طبیعی، از جمله ساختارهای هندسی، الگوهای رشد گیاهان، و حتی در بدن انسان دیده می‌شود بنجافیلد و گرین^۴ (۱۹۷۸). استفاده از این نسبت در طراحی ساختار سرمایه می‌تواند به ایجاد تعادل و هماهنگی بیشتر بین بدهی و حقوق صاحبان سهام منجر شود و در نتیجه تأثیر مثبتی بر نرخ بازگشت سرمایه داشته باشد. هدف اصلی این پژوهش، استفاده از نسبت طلایی در بهینه‌سازی ساختار سرمایه و بررسی تأثیرات آن بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران است. برای بررسی این موضوع و دستیابی به هدف مذکور، داده‌های ۱۳ ساله شرکت‌های مختلف در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۱ مورد استفاده قرار گرفته است. این پژوهش علاوه بر بررسی متغیر وابسته یعنی نرخ بازگشت سرمایه، از متغیرهای کنترلی نیز استفاده کرده است تا نتایج به دست آمده دقیق‌تر و قابل استنادتر باشند. در دنیای رقابتی و پیچیده امروز، افزایش بازدهی سرمایه‌گذاری و کاهش ریسک‌های مالی از اهداف کلیدی هر شرکت و سرمایه‌گذار به شمار می‌رود. بهره‌گیری از نسبت طلایی در تعیین ساختار سرمایه می‌تواند به بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی و افزایش کارایی سرمایه‌گذاری‌ها منجر شود. این رویکرد نوین، زمینه‌ساز ارائه راهکارهای جدید و علمی برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه است که تاکنون به صورت جامع مورد بررسی قرار

- 1- Moldyani and Miller
- 2- Fibonacci
- 3- Leonardo Fibonacci
- 4- Benjafield and Green

نگرفته‌اند. استفاده از این نسبت، نه تنها در تعیین میزان بدهی و حقوق صاحبان سهام، بلکه در مدیریت ریسک و بهره‌وری مالی نیز می‌تواند مؤثر باشد. نسبت طلایی به عنوان یک اصل هندسی که هماهنگی و تعادل را در ساختارهای مختلف نشان می‌دهد، می‌تواند به عنوان یک راهنمای ارزشمند در مدیریت ساختار سرمایه به کار رود. به‌کارگیری این نسبت در ترکیب ساختار سرمایه، می‌تواند منجر به کاهش هزینه سرمایه و افزایش نرخ بازگشت سرمایه گردد، زیرا توازن بهینه‌ای بین بدهی و حقوق صاحبان سهام ایجاد می‌کند. با توجه به فقدان پژوهش جامع و مستقیم در زمینه استفاده از نسبت طلایی در تعیین ساختار سرمایه بهینه و تاثیر آن بر نرخ بازگشت سرمایه این پژوهش به منظور پر کردن این خلا علمی صورت گرفته است. نتایج این پژوهش می‌تواند به عنوان یک ابزار مفید برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه و افزایش نرخ بازگشت سرمایه مورد استفاده قرار گیرد. امید است که نتایج این پژوهش بتواند راهنمایی‌های مفیدی برای مدیران مالی و سرمایه‌گذاران در بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی و افزایش سودآوری شرکت‌ها ارائه دهد. این مطالعه به تحلیل عمیق‌تر ارتباط بین ساختار سرمایه بهینه و نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه استفاده از عدد طلایی می‌تواند به بهبود نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران کمک کند. با تخمین بازده سرمایه‌گذاری و ارائه مدل‌های مناسب برای آن، شرایط پیش‌بینی دقیق‌تری در بازار سرمایه ایجاد می‌شود که انتخاب‌ها و تعیین پرتفوی‌های مورد نظر را آسان‌تر می‌کند؛ این اقدام به گسترش سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی کمک می‌کند (محمدی لداری و داداشی، ۱۴۰۲). هدف اصلی این پژوهش، ارائه یک چارچوب نظری و عملی برای استفاده از نسبت طلایی در بهینه‌سازی ساختار سرمایه و بررسی تأثیرات آن بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران است. در نهایت، نتایج این پژوهش می‌تواند به عنوان یک ابزار مفید برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه و افزایش نرخ بازگشت سرمایه مورد استفاده قرار گیرد.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- مبانی نظری

ساختار سرمایه به عنوان ترکیبی از منابع مالی مختلف یک شرکت تعریف می‌شود که شامل اوراق بهادار منتشر شده عمومی، سرمایه‌گذاری خصوصی، بدهی بانکی، بدهی تجاری، قراردادهای اجاره و دیگر منابع مالی است. این ترکیب معمولاً با استفاده از نسبت‌هایی همچون نسبت بدهی به مجموع دارایی‌ها، نسبت حقوق صاحبان سهام به مجموع دارایی‌ها و نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام اندازه‌گیری می‌شود. در این پژوهش، مفاهیم ارائه شده توسط کوپر^۱، هازی^۲، و بلکویی^۳ به عنوان تعاریف مختلف از ساختار سرمایه مطرح می‌شوند (سجادی و همکاران، ۱۳۹۰). از عوامل مؤثر بر ساختار سرمایه می‌توان به اندازه شرکت، حجم فروش، هزینه‌های تحقیق و توسعه و فرصت‌های رشد و به‌مواردی نظیر بدهی محیط زیست و منبع سرمایه به عنوان عوامل بیرونی مؤثر بر ساختار

1- Cooper
2- Hazel
3- Blackie

سرمایه اشاره نمود (مشایخی و شاهرخی، ۱۳۸۵). اگرچه نظریه ساختار سرمایه به صورت کامل‌تر برای اولین بار توسط مودیلیانی و میلر (۱۹۵۸) مطرح گردید و پس از مطالعه وی پژوهش‌های بیشتری در حوزه ساختار سرمایه توسط برجسته‌ترین صاحب‌نظران از جمله مایرز^۱ (۲۰۰۱)، فرایدن برگ^۲ (۲۰۰۴) انجام پذیرفت. مودیلیانی و میلر (۱۹۵۸) در نظریه خود، فرض کردند ساختار سرمایه یک شرکت نه تنها تأثیری بر ارزش بازار شرکت ندارد، بلکه سرمایه‌گذاران قادرند با استفاده از بازارهای مالی، تمام نیازهای مالی شرکت و همچنین پرداخت تمام بدهی‌های غیرخواسته آن را تأمین کنند. آنها به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین عوامل در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، جریان‌های نقدی مورد انتظار شرکت و تقسیم این جریان‌ها بین سرمایه‌گذاران مختلف است، پس از این نظریه مهم و معروف، پژوهش و نظریه‌ها حول ساختار سرمایه به دلیل اهمیت آن متوقف نشده است.

برای بیان ادبیات پژوهش، تئوری‌های ساختار سرمایه را می‌توان در قالب دو رویکرد و تئوری، به نام‌های رویکرد سنتی و رویکرد نوین جمع‌بندی نمود. در رویکرد سنتی ساختار سرمایه، فرض اصلی این است که ساختار بهینه سرمایه وجود دارد و مطابق با آن هزینه سرمایه حداقل بوده و ارزش شرکت حداکثر می‌باشد. در مقابل تأکید اصلی تئوری‌های نوین ساختار سرمایه که پس از انتشار مقاله مودیلیانی و میلر در سال ۱۹۵۸ مطرح گردید بر جریان نقد است. در این رویکرد به دو نظریه اصلی از جمله نظریه توازن و سلسله مراتبی می‌توان اشاره نمود در نظریه توازن فرض می‌شود ساختار بهینه سرمایه وجود دارد اما در این ساختار هزینه‌ها و مزایای تأمین مالی از طریق بدهی با هم برابر هستند. به طور مثال، تأمین مالی از طریق بدهی از سویی صرفه‌جویی مالیاتی و از سوی دیگر ریسک ورشکستگی ایجاد می‌کند، مادامی که صرفه‌جویی مالیاتی از ریسک ورشکستگی تحمیلی بیشتر باشد تأمین مالی از طریق بدهی صورت می‌گیرد و اگر صرفه‌جویی مالیاتی با هزینه تأمین مالی برابر شود استفاده از بدهی متوقف خواهد شد (رودپشتی، صالحی، ۱۳۸۹). در نظریه سلسله مراتبی که به وضوح در مطالعات دانلدسون^۳ در سال ۱۹۶۱ درباره عملکردهای تأمین مالی دیده می‌شود، در این تئوری شرکت‌ها تأمین مالی درونی را ترجیح داده و درصد سود تقسیمی خود را براساس فرصت‌های سرمایه‌گذاری تعیین می‌نمایند و اگر نیاز به تأمین مالی از خارج شرکت احساس شود شرکت‌ها ایمن‌ترین اوراق بهادار را منتشر می‌نمایند و در این نظریه هیچ ترکیب بدهی سرمایه مشخصی وجود ندارد. مطالعات دانلدسون با استفاده از تئوری سلسله مراتبی حاکی از این نتیجه بود که مدیران در صورت نیاز به منابع مالی خارجی اکثراً از استقراض استفاده می‌کردند و اکثریت عمده شرکت‌ها سهام جدید منتشر نمی‌کنند، این مسئله به ویژه به نسبت‌های بالای نرخ بازگشت سرمایه در سال‌های گذشته قابل توجه است، مدیران بسیاری از شرکت‌ها نشان دادند که به خوبی از بالا بردن این نسبت‌ها و مناسب بودن زمان فروش سهام عادی آگاهی داشتند اما هنوز بر بی‌میلی نسبت به انتشار سهام پافشاری می‌کردند (مایرز ۱۹۸۴).

- 1- Myers
- 2- Frieden Berg
- 3- Donaldson

سیاست اهرم و ساختار سرمایه اگرچه توازن بین ریسک و بازده را برقرار می‌کند ولی (دره من و بری^۱، ۱۹۵۵) نشان دادند بین نرخ بازگشت سرمایه و بازده رابطه معکوسی وجود دارد و سهم‌هایی که نرخ بازگشت سرمایه آن‌ها پایین‌تر بوده بازده بیشتری را ایجاد می‌کنند. ولی همواره نرخ بازگشت سرمایه راهی برای بررسی ارزندگی سهام و بازگشت سرمایه در ادبیات و بازار سهام بوده است.

۲-۲- پیشینه

تسفا نگا تسما^۲ (۲۰۲۴) به بررسی روابط ساختار سرمایه بر عملکرد در شرکت‌های اتیوپی پرداختند و نتایج آن‌ها نشان داد هر یک از نسبت کل بدهی و نسبت بدهی بلندمدت دارای اثرات منفی بر سودآوری خالص عملیاتی و بازده دارایی‌ها هستند و همچنین، متغیرهای کنترلی نسبت دارایی‌های ثابت به کل دارایی‌ها و اندازه شرکت تأثیر مثبت بر سودآوری خالص عملیاتی و بازده دارایی‌ها داشتند. این نتایج نشان می‌دهد که استفاده بیش از حد از بدهی می‌تواند به کاهش عملکرد مالی و عملیاتی شرکت‌ها منجر شود.

ویوین اولبرت و همکاران^۳ (۲۰۲۲) به بررسی ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی به عنوان ابزاری برای افزایش عملکرد مالی شرکت و پذیرش بازار در صنعت‌های مختلف، در شرکت‌های اروپایی و آمریکا پرداخته شد، نتایج پژوهش وجود رابطه مثبت بین ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و انحراف داده‌های درآمد، قیمت سهام و ارزش بازار شرکت را بیان نمود.

در پژوهشی که توسط بیانکو^۴ و همکاران در سال ۲۰۱۷ انجام شده و به بررسی نسبت طلایی در حوزه مالی پرداخته شد. آن‌ها با تمرکز بر تحلیل نسبت‌های مالی در ترازنامه و صورت‌های مالی شرکت‌ها، بر آن بودند که اثبات کنند میانگین نسبت‌های مالی برای هر شرکت برابر با عدد طلایی است. نتایج به دست آمده نشان داد که این ادعا به طور غیرقطعی صحیح است، به این معنی که در برخی موارد نسبت‌های مالی شرکت‌ها به نسبت فیبوناچی نزدیک بوده است.

عبدالحیمد و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی که بر روی شرکت‌های خانوادگی در مالزی انجام شد، به بررسی ارتباط بین ساختار سرمایه و سودآوری در دوره‌ی ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱ پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد، نرخ بدهی با سودآوری شرکت‌ها رابطه منفی دارد و شرکت‌هایی که سودآور هستند، اغلب به منابع داخلی برای تامین مالی نیازهای خود وابسته‌اند و افزایش سطح بدهی ممکن است با کاهش سودآوری همراه باشد.

کییت بیگوت^۵ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ساختار سرمایه و قیمت سهام در بورس اوراق بهادار نایروبی پرداختند. این پژوهش به ویژه تأثیر بدهی، حقوق صاحبان سهام را بر قیمت سهام بررسی و

- 1- Dere Man and Barry
- 2- Tesfa Nega Tesem
- 3- Ulbert
- 4- Biancone
- 5- Kibot Bigot

از تئوری مودیلیانی و میلر به عنوان چارچوب نظری استفاده کرده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد بدهی و حقوق صاحبان سهام بر قیمت سهام در بخش مورد بررسی تأثیرگذار هستند. به طور خاص، نسبت بدهی با قیمت سهام ارتباط مثبت دارد، در حالی که حقوق صاحبان سهام ارتباط منفی با قیمت سهام دارد. کیوان عزیز و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی نشان دادند که بین ساختار سرمایه، شامل نسبت کل بدهی به حقوق صاحبان سهام، و رفتار و عملکرد معاملاتی سرمایه‌گذاران ارتباط مثبت وجود دارد. فخر حسینی (۱۴۰۲) در پژوهشی به انتخاب ساختار سرمایه شرکت‌های موجود در بازار سرمایه ایران تحت ادوار تجاری پرداختند نتایج نشان می‌دهد که اهرم مالی رابطه مثبت با نسبت دارایی‌های ثابت مشهود دارد در حالی که با اندازه شرکت رابطه منفی داشته است. همچنین اهرم مالی رابطه مثبتی با سودآوری نداشته است اما در رکود اقتصادی اهرم مالی رابطه معکوسی با سودآوری و تمرکز مالکیت داشته است. اولاد غفاری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود تأثیر غیر بهینگی ساختار سرمایه بر عملکرد واقعی شرکت را بررسی نموده و نتایج نشان داد، انحراف از ساختار سرمایه بهینه، تأثیر منفی و معناداری بر بازده واقعی دارد و انحراف از ساختار سرمایه هدف در هر دو حالت بیش اهرمی و کم اهرمی، اثر منفی بر عملکرد واقعی شرکت دارد و با افزایش غیر بهینگی ساختار سرمایه، بازده واقعی دارایی‌ها و حقوق صاحبان سهام کاهش می‌یابد. زهرا آقاجان و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تأثیر ساختار مالی بر نوسانات قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که بین استقراض بانکی کوتاه‌مدت و افزایش سرمایه با نوسانات قیمت سهام رابطه منفی وجود دارد، در حالی که بین استقراض بانکی بلندمدت و نوسانات قیمت سهام رابطه معناداری وجود ندارد. آقای و همکاران (۱۳۹۳) به مطالعه عوامل موثر بر ساختار سرمایه شرکت‌های کوچک و متوسط ایرانی پرداختند و نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد بین سودآوری، اندازه شرکت و متغیر رشد با نسبت بدهی کل رابطه وجود دارد و همچنین در شرکت‌های متوسط نیز ارتباط بین اندازه، سودآوری و نسبت دارایی مشهود با نسبت بدهی کل مشاهده گردید.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر نرخ بازگشت سرمایه (P/E) تاثیر دارد.

فرضیه دوم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر درآمد عملیاتی تاثیر دارد.

فرضیه سوم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر سود خالص تاثیر دارد.

فرضیه چهارم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر قیمت تاثیر دارد.

۳- روش شناسی پژوهش

۳-۱- جامعه آماری و اندازه نمونه پژوهش

پژوهش حاضر از رویکرد قیاسی و استقرایی برای بررسی ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی و تأثیر آن بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه بهره برده است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی بوده و به واسطه استفاده از داده‌های تاریخی، جزء پژوهش‌های پس رویدادی محسوب می‌شود. از لحاظ تحلیل آماری، از رگرسیون خطی چند متغیره استفاده شده و در حیطه پژوهش‌های علی-همبستگی قرار دارد. نمونه مورد آزمون شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به مدت ۱۳ سال از سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۱ بوده است و شرکت‌های انتخاب شده دارای ویژگی‌هایی شامل این موارد بوده‌اند: اطلاعات کامل در صورت‌های مالی را دارا باشند. پایان سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند ماه باشد. وقفه معاملات سهام بیش از ۶ ماه نباشد. طی بازه مورد نظر سال مالی خود را تغییر ندهند. جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری و سایر واسطه‌گری‌های مالی نباشند. با در نظر گرفتن محدودیت‌های فوق، ۱۹۲۴ مشاهده از ۱۴۸ شرکت در بورس اوراق بهادار تهران که پس از حذف سیستماتیک انتخاب شده‌اند، باقی مانده و مورد بررسی و آزمون قرار گرفتند.

روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای بوده و داده‌های مالی و عملکردی شرکت‌های منتخب از طریق مراجعه به صورت‌های مالی و یادداشت‌های توضیحی از طریق سایت کدال و نرم‌افزار ره‌آورد نوین گردآوری و سپس با استفاده از نرم‌افزار اکسل پردازش و تخلیص شده و در نهایت، در نرم‌افزار ایویوز برای آزمون فرضیه‌ها و تجزیه و تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

۳-۲- روش اندازه گیری متغیرها

۳-۲-۱- متغیر مستقل: انحرافات ساختار سرمایه از نسبت طلایی

از تقسیم حقوق صاحبان سهام بر دارایی‌های شرکت بدست آمده و سپس انحراف آن از عدد ۰/۳۸۲ که نماینگر انحراف ساختار سرمایه از عدد طلایی است محاسبه می‌گردد. (نسبت طلایی ۰/۶۱۸).

$$D_{i,t} = 1 - 0/618 \quad \text{رابطه (۱)}$$

$$(SHE/TA_{D_{i,t}}) = |((SHE_{i,t}/TA_{i,t}) - 0/382)|$$

۳-۲-۲- متغیرهای وابسته: انحرافات نرخ بازگشت سرمایه (P/E)، انحرافات درآمد عملیاتی، انحرافات

سود خالص و انحرافات قیمت

۱- انحرافات نرخ بازگشت سرمایه (P/E)

برای محاسبه انحرافات نرخ بازگشت سرمایه، ابتدا قیمت هر سهم را بر سود خالص هر سهم (EPS) تقسیم نموده و سپس انحراف آن از بالاترین نرخ بازگشت سرمایه در بازه زمانی پژوهش محاسبه و از نتیجه لگاریتم گرفته شده است.

$$(P/E)_{Di,t} = \text{LOG} \left| (P/E_{i,t}) - \text{MAX} (P/E_i) \right| \quad \text{رابطه (۲)}$$

۲- انحرافات درآمد عملیاتی

برای محاسبه انحرافات درآمد عملیاتی، از اختلاف درآمد عملیاتی هر دوره از بالاترین درآمد عملیاتی در بازه زمانی پژوهش لگاریتم گرفته شده است.

$$\text{TR}_{Di,t} = \text{LOG} \left| (\text{TR}_{i,t}) - \text{MAX} (\text{TR}_i) \right| \quad \text{رابطه (۳)}$$

۳- انحرافات سود خالص

برای محاسبه انحرافات سود خالص، از اختلاف سود خالص هر دوره با بالاترین سود خالص در بازه زمانی پژوهش لگاریتم گرفته شده است.

$$\text{NI}_{Di,t} = \text{LOG} \left| (\text{NI}_{i,t}) - \text{MAX} (\text{NI}_i) \right| \quad \text{رابطه (۴)}$$

۴- انحرافات قیمت

برای محاسبه انحرافات قیمت سهام، از اختلاف قیمت هر دوره با بالاترین قیمت سهام در بازه زمانی پژوهش لگاریتم گرفته شده است.

$$\text{P}_{Di,t} = \text{LOG} \left| (\text{P}_{i,t}) - \text{MAX} (\text{P}_i) \right| \quad \text{رابطه (۵)}$$

نتایج متغیرهای وابسته همانند متغیر مستقل تنها شامل اعداد مثبتی خواهند بود که نشان می‌دهد متغیرهای پژوهش تا چه اندازه از بالاترین آن در فاصله ۱۳۸۹-۱۴۰۱ انحراف دارد.

۳-۲-۳- متغیرهای کنترلی: اندازه شرکت، فرصت‌های سرمایه‌گذاری، بازده حقوق صاحبان سهام و بازده دارایی

۱- اندازه شرکت **SIZE**: از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها برای محاسبه اندازه شرکت استفاده شده است.

۲- فرصت‌های سرمایه‌گذاری **MB**: از تقسیم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت به ارزش دفتری دارایی‌های آن در پایان سال استفاده شده است.

۳- بازده حقوق صاحبان سهام **ROE**: به وسیله تقسیم سود خالص پس از کسر مالیات بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سرمایه (سهام عادی) حاصل می‌شود.

۴- بازده دارایی **ROA**: از تقسیم سود خالص شرکت بر مجموع دارایی‌های آن حاصل می‌شود.

جدول ۱- معرفی متغیرها و نمادهای پژوهش

نوع متغیر	نام متغیر	نماد متغیر
مستقل	انحرافات ساختار سرمایه از نسبت طلایی	(SHE/TA)_D
وابسته	انحرافات نرخ بازگشت سرمایه	(P/E)_D
	انحرافات درآمد عملیاتی	TR_D
	انحرافات سود خالص	NI_D
	انحرافات قیمت	P_D
کنترلی	اندازه شرکت	SIZE
	فرصت‌های سرمایه‌گذاری	MB
	بازده حقوق صاحبان سهام	ROE
	بازده دارایی	ROA

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۳-۳- مدل آزمون فرضیه‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های مطرح شده در پژوهش و با توجه به مطالعات پیشین، ۴ مدل رگرسیون چند متغیره به شرح زیر معرفی شده است:

مدل (۱) برای آزمون فرضیه اول

رابطه (۶)

$$1) (P/E)_{D_{i,t}} = \beta_0 + \beta_1 (SHE / TA_{D_{i,t}}) + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MB_{i,t} + \beta_4 ROE_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۲) برای آزمون فرضیه دوم

رابطه (۷)

$$2) TR_{D_{i,t}} = \beta_0 + \beta_1 (SHE / TA_{D_{i,t}}) + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MB_{i,t} + \beta_4 ROE_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۳) برای آزمون فرضیه سوم

رابطه (۸)

$$3) NI_{D_{i,t}} = \beta_0 + \beta_1 (SHE / TA_{D_{i,t}}) + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MB_{i,t} + \beta_4 ROE_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۴) برای آزمون فرضیه چهارم

رابطه (۹)

$$4) P_{D_{i,t}} = \beta_0 + \beta_1 (SHE / TA_{D_{i,t}}) + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 MB_{i,t} + \beta_4 ROE_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

۴- یافته‌ها

۴-۱- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. جدول ۲ آمار توصیفی داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج آمار توصیفی برای مرکزیت داده‌ها مربوط به بازده دارایی برابر با ۰/۱۶۲ می‌باشد، انحراف معیار مطابق با جدول آمار توصیفی برای متغیر فرصت رشد برابر با ۲۶/۰۱۲ و برای متغیر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی برابر با ۰/۱۳۹ به ترتیب بیشترین و کمترین پراکندگی را نشان می‌دهد.

جدول ۲- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
انحرافات نرخ بازگشت سرمایه	۲/۱۱۹	۲/۱۵۱	۳/۸۶۳	-۰/۳۳۷	۱/۰۹۰	-۰/۳۰۹	۲/۰۸۴
انحرافات درآمد عملیاتی	۶/۴۶۸	۶/۸۷۳	۹/۵۱۵	۰/۰۰۱	۱/۹۸۷	-۲/۵۰۳	۸/۷۹۹
انحرافات سود خالص	۵/۸۶۹	۶/۲۱۳	۸/۹۲۰	۰/۰۰۱	۱/۸۳۷	-۲/۳۳۳	۸/۲۳۱
انحرافات قیمت	۴/۱۲۶	۴/۴۵۱	۵/۵۱۲	۰/۰۰۱	۱/۲۶۵	-۲/۵۸۶	۸/۷۹۴
انحراف ساختار سرمایه از نسبت طلایی	۰/۱۸۴	۰/۱۵۰	۰/۹۴۷	۰/۰۰۱	۰/۱۳۹	۱/۰۱۸	۳/۳۰۸
اندازه شرکت	۶/۳۶۱	۶/۲۷۹	۹/۳۶۸	۴/۳۰۵	۰/۷۴۶	۰/۵۷۰	۳/۶۳۵
فرصت های سرمایه گذاری	۵/۸۹۶	۲/۹۱۴	۸۲۰/۵۶۵	-۲۹۵/۹۷	۲۶/۰۱۲	۲۰/۱۱۲	۵۸۲/۲۴۶
بازده دارایی	۰/۱۶۲	۰/۱۳۴	۳/۳۲۴	-۰/۵۴۰	۰/۱۷۵	۴/۹۹۲	۸۰/۹۰۹
بازده حقوق صاحبان سهام	۰/۵۳۳	۰/۵۳۱	۱/۵۶۵	-۰/۰۷۲	۰/۲۱۵	۰/۱۰۶	۳/۲۲۷

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در بررسی عدم وجود همبستگی و هم خطی که در جدول ۳ نشان داده شده است، هیچ یک از ضرایب بین متغیرهای مستقل بیش از ۸۰ درصد نیست و این مورد بیانگر عدم وجود همبستگی شدید بین متغیرهای مستقل است و برای بررسی هم خطی چندگانه از آزمون تورم واریانس استفاده شده که نتایج نشان داد همخطی چندگانه نیز بین متغیرهای مستقل وجود ندارد.

جدول ۳- ضریب همبستگی

نام متغیر	انحرافات نرخ بازگشت سرمایه	انحرافات درآمد عملیاتی	انحرافات سود خالص	انحرافات قیمت	انحراف ساختار سرمایه از نسبت طلایی	اندازه شرکت	فرصت های سرمایه گذاری	بازده دارایی	بازده حقوق صاحبان سهام
انحرافات نرخ بازگشت سرمایه	۱								
انحرافات درآمد عملیاتی	۰/۰۱۵	۱							
انحرافات سود خالص	۰/۰۰۸	۰/۷۴۷	۱						
انحرافات قیمت	۰/۱۷۷	۰/۰۴۷	۰/۱۴۲	۱					
انحراف ساختار سرمایه از نسبت طلایی	۰/۰۳۷	-۰/۰۷۲	-۰/۰۳۹	-۰/۰۷۱	۱				
اندازه شرکت	-۰/۱۷۰	-۰/۰۸۶	-۰/۰۴۲	-۰/۲۵۰	۰/۰۰۱	۱			
فرصت های سرمایه گذاری	-۰/۰۸۲	-۰/۰۱۲	-۰/۰۲۱	-۰/۱۵۸	-۰/۰۲۲	-۰/۰۶۳	۱		
بازده دارایی	۰/۲۰۰	-۰/۰۹۶	-۰/۱۶۵	-۰/۱۹۱	۰/۱۷۹	۰/۱۶۸	۰/۰۱۶	۱	
بازده حقوق صاحبان سهام	۰/۰۴۸	۰/۱۲۰	۰/۰۷۱	۰/۰۴۳	-۰/۴۷۱	-۰/۰۴۵	۰/۰۲۵	-۰/۴۸۴	۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۲-۴- آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

نتایج سطح معناداری آزمون مانایی کمتر از ۵ درصد می باشد از این رو متغیرهای پژوهش در سطح مانا هستند و نیازی به اجرای آزمون هم جمعی برای تشخیص هم جمعی نمی باشد و میانگین، واریانس متغیرها طی زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف ثابت است و کاربرد این متغیرها در مدل منجر به کاذب شدن مدل رگرسیونی برآورد شده نمی گردد.

جدول ۴- ضریب همبستگی

نام متغیر	آماره آزمون	معناداری	نتیجه
انحرافات نرخ بازگشت سرمایه	۶.۸۱۸	۰.۰۰۰	مانا است
انحرافات درآمد عملیاتی	۱۶.۴۵۶	۰.۰۰۰	مانا است
انحرافات سود خالص	۱۴.۶۳۴	۰.۰۰۰	مانا است
انحرافات قیمت	۸.۰۳۸	۰.۰۰۰	مانا است
انحراف ساختار سرمایه از نسبت طلایی	۱۳.۳۵۹	۰.۰۰۰	مانا است
اندازه شرکت	۲۸.۶۱۱	۰.۰۰۰	مانا است

نام متغیر	آماره آزمون	معناداری	نتیجه
فرصت های سرمایه گذاری	۱۳.۵۳۵	۰.۰۰۰	مانا است
بازده دارایی	۹.۲۶۵	۰.۰۰۰	مانا است
بازده حقوق صاحبان سهام	۱۳.۶۱۵	۰.۰۰۰	مانا است

منبع: یافته‌های پژوهشگر

طبق قضیه حد مرکزی چون تعداد مشاهدات بیش از ۳۰ مشاهده (۱۹۲۴ مشاهده) است بنابراین نیازی به برقراری فرض نرمال بودن نیست.

۳-۴- بررسی هم خطی بین متغیرهای پژوهش

در آمار، عامل تورم واریانس VIF شدت همخطی چندگانه را ارزیابی می کند. در واقع یک شاخص معرفی می گردد که بیان می دارد چه مقدار از تغییرات مربوط به ضرایب برآورد شده بابت همخطی افزایش یافته است. همانطور که در نتایج آزمون هم خطی در جدول ۵ نشان می دهد مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از عدد ۱۰ است که بیانگر عدم وجود هم خطی می باشد.

جدول ۵- آزمون هم خطی برای مدل رگرسیونی اول تا چهارم

نام متغیر	نماد	عامل تورم واریانس (VIF)
ساختار سرمایه بهینه	(SHE/TA)_D	۱/۲۹۰
اندازه شرکت	SIZE	۱/۰۳۶
فرصت های سرمایه گذاری	MB	۱/۰۰۶
بازده حقوق صاحبان سهام	ROA	۱/۳۵۱
بازده دارایی ها	ROE	۱/۶۳۴

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۴-۴- گزینش مدل مناسب در داده های ترکیبی

برای انتخاب بین روش های رگرسیون پول دیتا و رگرسیون با اثرات ثابت از آزمون بی اف-لیمر استفاده شده است. چون سطح معناداری آزمون بی اف لیمر در جدول ۶ برای همه ی مدل ها کمتر از ۵ درصد است، از این رو رویکرد داده های تابلویی در مقابل رویکرد داده های تلفیقی مورد پذیرش بوده است و همچنین سطح معناداری آزمون هاسمن در جدول ۷ برای همه ی مدل های پژوهش کمتر از ۵ درصد است، بنابراین اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی عرض از مبدأ مورد پذیرش قرار می گیرد.

جدول ۶- نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۱۷/۷۴۱	۰/۰۰۰	داده های تابلویی
مدل دوم	۷/۰۵۴	۰/۰۰۰	داده های تابلویی
مدل سوم	۷/۹۴۸	۰/۰۰۰	داده های تابلویی
مدل چهارم	۲/۳۰۲	۰/۰۰۰	داده های تابلویی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۷- نتایج آزمون هاسمن

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۴۵/۲۵۸	۰/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل دوم	۹۷۳/۱۰۳	۰/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل سوم	۱۱۰/۴۵۶	۰/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل چهارم	۱۹۸/۳۱۸	۰/۰۰۰	اثرات ثابت

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۴-۵- بررسی فروض کلاسیک

در مدل‌های رگرسیون خطی کلاسیک، یکی از فرضیات مهم وضوح و همسانی واریانس خطاها است. با این حال، در داده‌های سری زمانی و داده‌های مقطعی، ممکن است واریانس خطاها ثابت نباشد و از تغییرات زمانی یا مکانی ناشی شود. در این شرایط، ناهمسانی واریانس خطاها به وجود می‌آید که می‌تواند به طور مستقیم بر تخمین‌های مدل رگرسیونی تأثیرگذار باشد. تجزیه و تحلیل آماری نشان می‌دهد که سطح معناداری آزمون ناهمسانی واریانس کمتر از ۵ درصد بوده است، که وجود ناهمسانی واریانس در خطاها را نشان می‌دهد. برای رفع این مشکل و بهبود تخمین‌های نهایی مدل‌ها، از روش‌هایی مانند وزن‌دهی به داده‌ها از طریق روش GLS استفاده شده است.

جدول ۸- نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل های پژوهش	آماره آزمون	معنی داری	نتیجه
مدل اول	۱۹/۴۲۰	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم	۶۹/۳۲۴	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل سوم	۷۵/۶۹۵	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل چهارم	۷۱/۷۵۶	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس

منبع: یافته‌های پژوهشگر

پیش از تفسیر نتایج، به بررسی پدیده GLS خود همبستگی سریالی بین جملات پسماند پرداخته شد که در جدول ۷ نشان می‌دهد با توجه به نتایج سطح معناداری آزمون خود همبستگی سریالی در همه مدل‌ها به جز مدل چهارم کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر وجود خود همبستگی سریالی است و با علاوه کردن جمله اتورگرسیون مرتبه اول به مدل در نرم افزار ایویوز، این مشکل برطرف شده است.

جدول ۹- نتایج آزمون خودهمبستگی سریالی

مدل های پژوهش	آماره آزمون	معنی داری	نتیجه
مدل اول	۵۸۷/۵۵۲	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل دوم	۱۸/۹۵۵	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل سوم	۳۶/۲۸۱	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل چهارم	۰/۹۴۰	۰/۳۹۰	عدم وجود خودهمبستگی سریالی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای مطالعه تاثیر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و تاثیر آن بر نرخ بازگشت سرمایه گذاران ۴ فرضیه مطرح گردید و نتایج فرضیه‌های پژوهش در جدول‌های ۱۰ تا ۱۳ نشان می‌دهد و مدل‌های پژوهش طبق روابط ۶ تا ۹ برای آزمون فرضیه‌ها مورد استفاده قرار گرفته است.

۴-۶- آزمون فرضیه اول

فرضیه اول: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر نرخ بازگشت سرمایه گذاران (P/E) تاثیر دارد. با توجه به نتایج فرضیه اول پژوهش، متغیرساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است بنابراین بین ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و انحرافات نرخ بازگشت سرمایه ارتباط مثبت وجود دارد و در افزایش یا کاهش آن تاثیرگذار می‌باشد. نتایج فرضیه اول، درصد ضریب تعیین تعدیل شده که بیش از ۰/۷۳ درصد است و سطح معنی‌داری آماره فیشر و دوربین واتسون برازندگی مدل اول نشان می‌دهد، بنابراین هر میزان انحرافات ساختار سرمایه از نسبت طلایی بیشتر شود انحرافات نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران نیز بیشتر خواهد شد. همچنین ارتباط بین متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و بازده دارایی با متغیر وابسته فرضیه اول معنی‌دار و در جهت مثبت می‌باشد، علاوه بر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی، اندازه شرکت و بازده دارایی‌ها بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران در جهت مثبت تاثیر دارد.

جدول ۱۰- تخمین نهایی مدل نرخ بازگشت سرمایه سرمایه‌گذاران

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	معناداری
ساختار سرمایه بهینه	(SHE/TA)_D	۰/۲۳۴	۰/۱۱۴	۲/۰۵۱	۰/۰۴۰
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۱۵۶	۰/۰۶۳	-۲/۴۵۴	۰/۰۱۴
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	MB	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	-۱/۴۶۸	۰/۱۴۲
بازده حقوق صاحبان سهام	ROA	-۰/۴۸۲	۰/۱۵۵	-۳/۱۰۶	۰/۰۰۱
بازده دارایی‌ها	ROE	۰/۰۲۸	۰/۰۶۰	۰/۴۶۶	۰/۶۴۰
عدد ثابت	C	۰/۵۷۵	۰/۰۲۳	۲۴/۸۵۷	۰/۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی					
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۷۳۸			
آماره فیشر- سطح معناداری		۳۳/۷۳۰			
دوربین واتسون		۲/۰۲۷			

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۷-۴- آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر درآمد عملیاتی تاثیر دارد. با توجه به نتایج فرضیه دوم پژوهش، متغیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است بنابراین تغییرات انحرافات متغیر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی هم‌راستا و معنی‌دار با تغییرات انحرافات درآمد عملیاتی شرکت می‌باشد. درصد ضریب تعیین تعدیل شده بیش از ۰/۴۷ درصد است و سطح معنی‌داری آماره فیشر و دوربین واتسون برازندگی مدل دوم را نشان می‌دهد. و همچنین بین متغیرهای کنترلی اندازه شرکت، فرصت‌های سرمایه‌گذاری و درآمد عملیاتی رابطه مثبت برقرار است، متغیر درآمد عملیاتی، علاوه بر متغیر سود خالص برای سهامداران بالقوه و بالفعل، اعتباردهندگان، مدیریت، کارکنان و مشتریان از منظر پیش‌بینی تداوم فعالیت و اهداف درآمدی شرکت مورد توجه می‌باشد.

جدول ۱۱- تخمین نهایی مدل درآمد عملیاتی

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	معناداری
ساختار سرمایه بهینه	(SHE/TA)_D	۰/۱۶۴	۰/۰۳۰	۵/۳۰۸	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۲/۵۹۶	۱/۰۸۲	-۲/۳۹۹	۰/۰۱۶
فرصت‌های سرمایه گذاری	MB	۰/۷۷۳	۰/۳۶۵	۲/۱۱۶	۰/۰۳۴
بازده حقوق صاحبان سهام	ROA	-۰/۲۷۲	۰/۷۳۳	-۰/۳۷۱	۰/۷۱۰
بازده دارایی‌ها	ROE	۰/۰۷۵	۰/۵۳۱	۰/۱۴۱	۰/۸۸۷
عدد ثابت	C	-۰/۴۷۹	۰/۰۹۹	-۴/۷۹۷	۰/۰۰۰
سایر آماره های اطلاعاتی					
		۰/۴۷۸		ضریب تعیین تعدیل شده	
		۱۱/۰۲۷		آماره فیشر- سطح معناداری	
		۲/۰۲۴		دوربین واتسون	

منبع : یافته‌های پژوهشگر

۸-۴- آزمون فرضیه سوم

فرضیه سوم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر سود خالص تاثیر دارد.

با توجه به نتایج فرضیه سوم پژوهش، متغیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است بنابراین بین ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و انحرافات سود خالص ارتباط مثبت وجود دارد لذا می توان چنین نتیجه گرفت، متغیر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر متغیر سود خالص اطلاعات مربوط تلقی شده و در افزایش یا کاهش آن طبق اطلاعات جدول ۱۲ تاثیرگذار می باشد. ضریب تعیین تعدیل شده بیش از ۵۴ درصد و سطح معناداری آماره فیشر کمتر از ۵ درصد می باشد. از این رو می توان بیان نمود که مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار بوده، همچنین آماره دوربین واتسون از نبود خود همبستگی مرتبه اول در مدل سوم را نشان می دهد. همانگونه که پیشتر گفته شد ساختار سرمایه بهینه و اهرم همواره مورد توجه بوده است. سود خالص، برای مدیران، مالکان، سرمایه گذاران و دولت از متغیرهای مهم ارزیابی شرکت است بنابراین عوامل موثر بر سود خالص همواره از عوامل با اهمیت خواهد بود زیرا سود مبنای بسیاری از قراردادهای شرکت می باشد. لذا سهامداران برای ارزیابی ریسک و بازده از اطلاعات سود خالص و اهرم شرکت در پیش بینی های خود برای خرید، نگهداری یا فروش سهام استفاده می کنند.

جدول ۱۲- تخمین نهایی مدل سود خالص

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	معناداری
ساختار سرمایه بهینه	(SHE/TA)_D	۰/۲۰۰	۰/۰۲۷	۷/۲۱۰	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۱/۹۵۲	۰/۷۱۲	-۲/۷۴۰	۰/۰۰۶
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	MB	۰/۳۴۲	۰/۰۴۷	۷/۲۳۳	۰/۰۰۰
بازده حقوق صاحبان سهام	ROA	۰/۴۲۷	۰/۰۰۵	۸۳/۰۶۹	۰/۰۰۰
بازده دارایی‌ها	ROE	۰/۰۹۸	۰/۴۰۵	۰/۲۴۳	۰/۸۰۷
عدد ثابت	C	-۰/۲۲۶	۰/۱۰۷	-۲/۱۰۷	۰/۰۳۵
سایر آماره‌های اطلاعاتی					
		ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۴۲	
		آماره فیشر- سطح معناداری		۱۸۳/۸۴۷	
		دوربین واتسون		۲/۰۹۳	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۹-۴- آزمون فرضیه چهارم

فرضیه چهارم: ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر قیمت سهام تاثیر دارد. با توجه به نتایج فرضیه چهارم پژوهش، متغیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است بنابراین بین ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و انحرافات قیمت سهام ارتباط مثبت وجود دارد و در افزایش یا کاهش آن تاثیرگذار می‌باشد. همچنین بین متغیرهای کنترلی اندازه شرکت، فرصت‌های سرمایه‌گذاری، بازده حقوق صاحبان سهام و بازده دارایی‌ها و قیمت سهام رابطه مثبت و معنی دار برقرار است. ضریب تعیین تعدیل شده بیش از ۶۵ درصد و سطح معناداری آماره فیشر کمتر از ۵ درصد می‌باشد. از این رو می‌توان گفت که مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار بوده است، همچنین آماره دوربین واتسون حاکی از نبود خود همبستگی مرتبه اول در مدل چهارم می‌باشد. و قیمت سهام نیز مانند سود خالص از متغیرهایی است که همواره سهامداران به آن توجه می‌نمایند بنابراین بر عوامل موثر بر آن حساس هستند.

جدول ۱۳- تخمین نهایی مدل قیمت سهام

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	معناداری
ساختار سرمایه بهینه	(SHE/TA)_D	۰/۷۷۶	۰/۲۲۰	۳/۵۲۱	۰/۰۰۴
اندازه شرکت	SIZE	-۰/۶۹۰	۰/۳۵۹	-۱/۹۲۰	۰/۰۵۴
فرصت‌های سرمایه گذاری	MB	۰/۰۱۶	۰/۰۰۴	۳/۹۲۹	۰/۰۰۱
بازده حقوق صاحبان سهام	ROA	۰/۵۲۵	۰/۱۶۰	۳/۲۶۶	۰/۰۰۱
بازده دارایی‌ها	ROE	۰/۷۰۵	۰/۲۴۳	۲/۸۹۸	۰/۰۰۳
عدد ثابت	C	-۰/۰۰۸	۰/۰۰۱	-۷/۸۲۰	۰/۰۰۰
سایر آماره های اطلاعاتی					
		ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۶۵۲	
		آماره فیشر- سطح معناداری		۵۲/۹۳۲	
		دوربین واتسون		۲/۳۲۴	

منبع : یافته‌های پژوهشگر

۵- بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر نرخ بازگشت سرمایه سرمایه گذاران (P/E)، درآمد عملیاتی، سود خالص و قیمت سهام شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران بود. داده‌های ۱۳ ساله شرکت‌های مختلف در بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۱ برای این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول نشان داد بین ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی و انحرافات نرخ بازگشت سرمایه ارتباط مثبت وجود دارد، به این معنی که انحرافات ساختار سرمایه از نسبت طلایی می‌تواند بر نرخ بازگشت سرمایه تأثیرگذار باشد. اخیراً، از نسبت طلایی در مطالعات حوزه مالی استفاده شده است، نظیر پژوهش ویوین اولبرت و همکاران (۲۰۲۲) که به بررسی ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی پرداخته‌اند و نتایج آنها نشان داد بهینه‌سازی این ساختار می‌تواند به افزایش عملکرد مالی و ارزش شرکت‌ها منجر شود. بنابراین، نتایج پژوهش ویوین اولبرت و همکاران (۲۰۲۲) با نتایج حاصل از فرضیه پژوهش حاضر هم‌راستا است، زیرا افزایش ارزش شرکت به عنوان نمایانگر سلامت و پتانسیل آینده، می‌تواند ارتباط مثبتی با نرخ بازگشت سرمایه داشته باشد و افزایش ارزش شرکت می‌تواند جذب سرمایه‌گذاران بیشتری را به دنبال داشته باشد و انتظارات بازار را بهبود بخشد، که هر دو این عوامل می‌توانند منجر به افزایش نرخ بازگشت سرمایه شوند. بیانکو و همکاران (۲۰۱۷) که به بررسی نسبت طلایی در صورت وضعیت مالی پرداختند و نشان دادند در برخی موارد نسبت‌های مالی شرکت‌ها به نسبت طلایی نزدیک

بوده‌اند، اما تأثیر قطعی و دائمی آن را اثبات نکردند. بنابراین، نتایج این پژوهش با نتایج حاصل از فرضیه پژوهش حاضر هم‌راستا نیستند. نتایج فرضیه دوم نشان داد انحرافات ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی با انحرافات درآمد عملیاتی شرکت‌ها هم‌راستا است، که این نتیجه با پژوهش ویوین اولبرت و همکاران (۲۰۲۲) هم‌خوانی دارد. با این حال، تفاوت این پژوهش با پژوهش سجادی و همکاران (۱۳۹۰)، تیلور و همکاران (۲۰۰۸) که به بررسی ساختار سرمایه به‌طور کلی و ارتباط آن با فروش و درآمد عملیاتی پرداخته‌اند وجود دارد در این پژوهش نیز از نسبت طلایی به عنوان مبنای بهینه‌سازی ساختار سرمایه استفاده نشده است. نتایج فرضیه سوم نشان می‌دهد ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر سود خالص شرکت تأثیر مثبت دارد، همچنین، اندازه شرکت و بازده دارایی‌ها نیز در این ارتباطات تأثیرگذارند. این نتایج با پژوهش آقایی و همکاران (۱۳۹۳) در ارتباط بین ساختار سرمایه و سودآوری هم‌سو بوده و با نتایج حسینی (۱۴۰۲) و عبدالحمید و همکاران (۲۰۱۵) که به دنبال ارتباط بین ساختار سرمایه و سودآوری بوده هم‌سو نیست. تفاوت اصلی در این است که پژوهش حاضر به‌طور خاص تأثیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی و تأثیر آن بر سود را بررسی کرده است، در حالی که مطالعات قبلی تنها به بررسی ساختار سرمایه به‌طور کلی پرداخته‌اند و از نسبت طلایی به عنوان بهینه‌سازی ساختار سرمایه استفاده نکرده‌اند. در فرضیه چهارم، ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر قیمت سهام بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهند تغییرات ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی با تغییرات قیمت سهام هم‌راستا است. همچنین، اندازه شرکت، فرصت‌های سرمایه‌گذاری و بازده دارایی‌ها نیز به قوت این تأثیرات افزوده‌اند. این نتایج با پژوهش ویوین اولبرت و همکاران (۲۰۲۲) در متغیر ساختار سرمایه مبتنی بر عدد طلایی و رابطه آن با قیمت هم‌راستا بوده و با نتایج پژوهش آقاجان و همکاران (۱۳۹۵) که رابطه منفی بین استقرای بانکی کوتاه‌مدت و افزایش سرمایه با نوسانات قیمت سهام و عدم رابطه بین استقرای بانکی بلندمدت و نوسانات قیمت سهام یافتند و همچنین با پژوهش آگوتی (۲۰۰۷) هم‌سو نیست و تفاوت اصلی این پژوهش‌ها نیز در عدم استفاده از نسبت طلایی برای بهینه‌سازی ساختار سرمایه بوده است.

یکی از دلایل این نتایج می‌تواند این باشد که نسبت طلایی، به عنوان یک اصل هندسی که هماهنگی و تعادل را نشان می‌دهد، می‌تواند به ایجاد تعادل بین بدهی و حقوق صاحبان سهام کمک کند. این تعادل می‌تواند باعث کاهش هزینه‌های سرمایه و افزایش بازده سرمایه‌گذاری شود. همچنین، نسبت طلایی می‌تواند بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی و افزایش کارایی سرمایه‌گذاری‌ها را به همراه داشته باشد. این یافته‌ها با نظریات کلاسیک مالی مبنی بر تأثیر ساختار سرمایه بر ارزش و عملکرد شرکت‌ها هم‌خوانی دارد. با توجه به ادبیات پژوهش، اهرم به‌کاررفته در شرکت از دیگر ویژگی‌هایی است که بر نرخ بازگشت سرمایه تأثیر دارد. بنابراین، این سوال همواره مطرح می‌گردد که ساختار سرمایه بهینه اصولاً چگونه باید باشد اهرم بالا ریسک مالی را بالا می‌برد و اگر واحد تجاری درآمدی بیشتر از هزینه تامین مالی کسب نماید، بازدهی حقوق صاحبان سهام مثبت می‌گردد. در نتیجه، وام اثرگذاری مثبتی بر نسبت‌های ارزش‌گذاری خواهد داشت. از نگاهی دیگر، در زمان افزایش تسهیلات و استقرای

در ساختار سرمایه، ریسک سهام عادی افزایش یافته و نرخ بازده مورد انتظار افزایش می‌یابد و بر نرخ بازگشت سرمایه تاثیر منفی دارد. لذا تأثیر ساختار سرمایه بر رابطه بین نرخ بازگشت سرمایه و بازدهی سهام تا حدودی گویا نیست؛ چالشی که در مطالعات اغلب پژوهش‌ها بوده، ساختار سرمایه بهینه است. همانند مطالعات آنتونیو و همکاران (۲۰۰۸) که به بررسی عوامل تأثیرگذار بر ساختار سرمایه شرکت‌ها پرداخته بودند و به این نتیجه رسیدند که شرکت‌ها عوامل موثر بر ساختار سرمایه را به گونه‌ای تنظیم می‌کنند که به ساختار سرمایه بهینه دست یابند. (ایزدی نیا و همکاران، ۱۳۸۸).

یافته‌های ما در این پژوهش مطابق نتایج چهار مدل و فرضیه‌ها، بیانگر تأثیر مثبت بر ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر متغیرهای نرخ بازگشت سرمایه، سود خالص، قیمت و درآمد عملیاتی می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که استفاده از نسبت طلایی در تعیین ساختار سرمایه بهینه می‌تواند تأثیر مثبت بر نرخ بازگشت سرمایه، درآمد عملیاتی، سود خالص و قیمت سهام شرکت‌ها داشته باشد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی می‌تواند به عنوان یک ابزار مؤثر برای بهبود عملکرد مالی و افزایش سودآوری شرکت‌ها مورد استفاده قرار گیرد. این نتایج می‌تواند راهنمایی‌های مفیدی برای مدیران مالی و سرمایه‌گذاران در بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی و افزایش سودآوری شرکت‌ها ارائه دهد. با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه نمود:

با عنایت به نتایج فرضیه اول مبنی بر تاثیر ساختار سرمایه بهینه مبتنی بر نسبت طلایی بر نرخ بازگشت سرمایه پیشنهاد می‌شود تحلیلی دقیق‌تر بر روی نقش مدیریت بهینه ساختار سرمایه در کنترل ریسک‌های مالی و ارتباط آن با عملکرد مالی شرکت‌ها انجام شود. برای مثال، بررسی تأثیرات تغییرات در ساختار سرمایه بر رفتار سهام در دوره‌های مختلف اقتصادی و شرایط بازار مختلف.

با توجه به تأثیر مثبت ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر درآمد عملیاتی شرکت‌ها، پیشنهاد می‌شود مطالعه‌ای برای بررسی نقش و تأثیرات استراتژیک این ساختار سرمایه در مواجهه با جریانات بین‌المللی صورت گیرد. این تحلیل می‌تواند شرکت‌ها را در انتخاب و اجرای استراتژی‌های مالی و مدیریتی مناسب‌تر در شرایط اقتصادی مختلف، از جمله تحریم‌ها و تغییرات سیاست‌های مالی، یاری رساند.

با عنایت به نتایج فرضیه دوم بر اثر مثبت ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی بر سود خالص، پیشنهاد می‌شود مطالعاتی بر روی تأثیر این ساختار سرمایه بر توزیع سود، سیاست‌های تقسیم سود و جذب سرمایه‌گذاران انجام شود. این تحلیل می‌تواند نقش سازنده ساختار سرمایه در بهبود ارزش سهام و جذب سرمایه‌گذاری را مشخص نماید.

با توجه به نتایج فرضیه چهارم که نشان می‌دهد ساختار سرمایه مبتنی بر نسبت طلایی دارای ارتباط مثبت با قیمت سهام است، پیشنهاد می‌شود تحقیقاتی انجام شود که به بررسی تأثیرات زمان‌بندی تغییرات در ساختار سرمایه بر پاسخ قیمت سهام در دوره‌های کوتاه و بلند مدت بپردازد. این تحقیقات می‌توانند به بهبود استراتژی‌های

مالی و مدیریتی شرکت‌ها در پاسخ به تغییرات در ساختار سرمایه کمک کرده و بهینه‌سازی تصمیم‌گیری‌های مالی بر مبنای تحلیل قیمت سهام در طول زمان کمک نمایند. با توجه به فرضیه‌های مطرح شده در پژوهش حاضر، محدودیت‌های اساسی به شرح زیر است: استفاده از ارزش‌های تاریخی: این پژوهش بر پایه اطلاعات ارزش‌های تاریخی متغیرهای مورد بررسی محاسبه شده است، بدون در نظر گرفتن تأثیر تورم و نوسانات قیمت‌ها که ممکن است بر نتایج تأثیر بگذارد. عدم کنترل عوامل خارجی: عواملی همچون شرایط اقتصادی، سیاسی، قوانین و مقررات که از دسترس پژوهشگر خارج بوده و در تحلیل‌ها مورد کنترل قرار نگرفته‌اند. عدم مدیریت این عوامل می‌تواند باعث کاهش قابلیت تعمیم نتایج به شرایط و زمینه‌های مختلف شود.

فهرست منابع

- آقاجان، زهرا، و فریدون، آقاجان. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر ساختار مالی بر نوسانات قیمت سهام شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش حسابداری، ۶(۲۱)، ۱-۱۶.
- آقایی، محمدعلی، احمدیان، وحید، و جهاز‌آتش، اکبر. (۱۳۹۳). عوامل موثر بر ساختار سرمایه در شرکتهای کوچک و متوسط ایرانی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۶(۲۲)، ۱۷۵-۲۱۲.
- اولاد غفاری، حمید و خسروی پور، نگار. (۱۳۹۹). تأثیر غیر بهینگی ساختار سرمایه بر عملکرد واقعی شرکت. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۲(۵۴)، ۲۳۹-۲۷۱.
- جهانخانی، علی، و قربانی، سعید. (۱۳۸۴). شناسایی و تبیین عوامل تعیین‌کننده سیاست تقسیم سود شرکتهای پذیرفته‌شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات مالی، ۷(۲۰)، ۲۷-۴۸.
- دولو، مریم، و بسطامی، مریم. (۱۳۹۷). تاثیر فرصت رشد بر اهرم مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۰(۳۸)، ۶۷-۹۱.
- رودپشتی رهنمایی، فریدون، و صالحی، اله‌کرم. (۱۳۸۹). مکاتب و تئوری‌های مالی و حسابداری. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- رحمانیان کوشکی، عبدالرسول، و مطاعی، سمیرا. (۱۴۰۲). نقش تأمین مالی مبتنی بر بدهی در رابطه بین حاکمیت شرکتی و سرمایه‌گذاری تحقیق و توسعه. قضاوت و تصمیم‌گیری حسابداری، ۲(۸)، ۹۱-۱۰۹.
- ایزدی نیا، ناصر و رحیمی دستجردی، محسن. (۱۳۸۸). تاثیر ساختار سرمایه بر نرخ بازده سهام و درآمد هر سهم. تحقیقات حسابداری، ۱(۳)، ۱۳۶-۱۶۱.
- سجادی، محمدی، کامران و سلگی محمد، (۱۳۹۰). بررسی تاثیر ویژگی‌های شرکت بر روی ساختار سرمایه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۳(۱۰)، ۲۲-۳۵.

عزیزی، کیوان، ایوانی، فرزاد، عبدی، حدیث، و دلاوری، سیدجواد. (۱۴۰۳). اثر توانایی مدیران بر رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری و رفتار و عملکرد معاملاتی سرمایه گذاران. قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری، ۳(۱)، ۳۰-۱.

فخر حسینی، فخرالدین. (۱۴۰۲). انتخاب ساختار سرمایه شرکت های موجود در بازار سرمایه ایران تحت ادوار تجاری. مطالعات راهبردی مالی و بانکی، ۱(۲)، ۱۱۷-۱۲۵.

Antoniou, Antonios and Guney, Yilmaz and Paudyal, Krishna, (2008). The determinants of capital structure: capital market oriented versus bank-oriented institutions. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 43 (1) , 59- 92

Biancone, P. P., Secinaro, S., & Brescia, V. (2017). Golden ratio accounting: the evidence in financial reporting. *International Journal of Business and Social Science*, 8 (1), 58-69.

Dreman, D., & Berry, M. (1995). Analyst Forecast Errors and Their Implications for Securities Analysis. *Financial Analysts Journal*, 30-41. <https://doi.org/10.2469/faj.v51.n3.1903>

Frydenberg, S. (2004). Theory of Capital Structure – A Review. Working Paper, Department of Business Administration, Sor-Trondelag University College, Trondheim, Norway.

Hamid, M. A., Abdullah, A., & Kamaruzzaman, N. A. (2015). Capital structure and profitability in family and non-family firms: Malaysian evidence. *Procedia Economics and Finance*, 31, 44-55. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01130-2](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01130-2)

Kibet Buigut, N., Soi, N., Koskei, I., & Kibet, J. (2013). The effect of capital structure on share price on listed firms in Kenya: A case of energy listed firms. *European Journal of Business and Management*, 5(9), 29

Modigliani, F., & Miller, M. (1958). The Cost of Capital, Corporation Finance, and the Theory of Investment. *American Economic Review*, 48 (3), 261-297.

Myers, S. C. (1984). The Capital Structure Puzzle. *Journal of Finance*, 39 (3), 592-574. <https://doi.org/10.3386/w1393>

Myers, S. C. (2001). Capital Structure. *Journal of Economic Perspectives*, 15 (2), 81-102. <https://doi.org/10.1257/jep.15.2.81>

Najjar, B., and P. Taylor. (2008). The Relationship between Capital Structure and Ownership Structure. *Managerial Finance*, (12) 919-933. <https://doi.org/10.1108/03074350810915851>

Rehwinkel, A. (2016). Corporate financial risk analysis according to the constructal law: exploring the composition of liabilities to assets. *International Journal of Heat and Technology*, 34 (1), 133-140. <http://dx.doi.org/10.18280/ijht.34S117>

Sisko, M., & Hodzic, K. Senad. (2020). The Golden Ratio and the Fibonacci Sequence in Theory and Practice- International Economics, Finance & Business Conference, Anglo-American University, Prague, Czech Republic, (19), 204-229.

Tesema, T. N. (2024). The effect of capital structure on performance: Empirical evidence from manufacturing companies in Ethiopia. *Cogent Economics & Finance*, 12(1), Article 2300926. <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2300926>

Ulbert, J. A., Takacs, A., & Csapi, V. (2022). Golden ratio-based capital structure as a tool for boosting firm's financial performance and market acceptance. *Heliyon*, 8(6). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09671>

The optimal capital structure based on the golden ratio and its effect on the return rate of investors

Zainab Rasti¹

Ali Sattary²

Received: 29/ September /2024 Accepted: 28/ November /2024

Abstract

Capital structure and capital return rate are the most important variables that are of interest to potential and actual shareholders. Capital structure is a combination of equity and debt of the company. The rate of return on capital (P/E) is used as a measure to evaluate the worthiness of stocks. The golden number (ϕ), as an ideal ratio, can be useful in determining the optimal capital structure. The purpose of this research is to investigate the effect of the optimal capital structure based on the golden number on the rate of return on investment. This research has used the financial information of 148 companies admitted to the Tehran Stock Exchange in the period from 2009 to 2023. Due to the descriptive-correlational nature of the research, post-event method and panel data approach with fixed effects have been used for data analysis. In this method, the correlation between the variables of the optimal capital structure based on the golden number and the rate of return on investment was investigated. The results of the data analysis showed that the optimal capital structure based on the golden number has a positive effect on the rate of return on investment. Also, further studies indicated the positive impact of the optimal capital structure based on the golden number on the variables of income, net profit and stock price of companies. The findings of this research show that the use of the golden number as a criterion for determining the optimal capital structure can lead to the improvement of the rate of return on capital and increase the value of companies, and it is considered as a new and scientific solution for optimizing the capital structure. According to the results, it can be argued that the use of the golden ratio not only helps to improve the financial performance of companies, but can also lead to the attractiveness of the capital market.

Keywords: Optimal capital structure, Golden ratio, Return rate of investors

¹. Department of Accounting, University College of Nabi Akram. Tabriz, Iran. rasti97@gmail.com

². Department of Accounting, University College of Nabi Akram. Tabriz, Iran
(Corresponding Author). sattari@ucna.ac.ir

Doi:

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی

نرگس نژادرسول^۱

بابک پور بهرامی^۲

امیر رضا علیزاده مجد^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۹

چکیده

ضرورت انجام این پژوهش شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی می‌باشد. روش پژوهش به لحاظ ماهیت داده از نوع آمیخته و به لحاظ هدف از نوع کاربردی می‌باشد. در بخش کیفی از نوع تحلیل محتوا و در بخش کمی از نوع توصیفی-پیمایشی بود. نمونه آماری در بخش کیفی استخراج کدباز از مقالات پیشینه براساس کدگذاری داده‌ها با الگوی سیپ، ۴ مؤلفه اصلی، ۲۸ مفهوم و ۱۳۲ کد استخراج شد. جامعه آماری بخش کمی مراکز آکادمیک، سازمان‌ها، انجمن‌ها، اساتیدهای دانشگاه‌ها، صاحب‌نظران در حوزه حسابداری منابع انسانی، مدیریت منابع انسانی تشکیل می‌داد و از طریق پرسشنامه آنلاین بود. (در بخش کمی) به منظور بررسی روایی تحقیق از نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی (CVI) که مورد تایید اساتید محترم راهنما و مشاور قرار گرفت، استفاده گردید. سپس با استفاده پرسشنامه محقق ساخته (پنج گزینه‌ای لیکرت) شاخص‌ها براساس مؤلفه‌ها گروه‌بندی شدند. در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل محتوا براساس مدل سیپ استفاده گردید، در بخش کمی نیز، متغیرهای جمعیت شناختی با استفاده از نرم‌افزار spss نسخه ۲۶ پرداخته شده است، و در انتها برای رتبه‌بندی شاخص‌های عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی از آزمون فریدمن و از نرم افزار spss استفاده شد. یافته‌ها نشان داد ۱۳۲ کدباز به عنوان عوامل کلیدی حسابداری منابع انسانی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند که در ۴ معیار اصلی مدل سیپ دسته‌بندی گردید. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بعد درون داد از نظر خبرگان دارای بیشترین اهمیت و بعد زمینه دارای کمترین اهمیت می‌باشد. و تمام گویه‌ها معنادار هستند و مورد تایید قرار گرفتند.

واژه‌های کلیدی: منابع انسانی، حسابداری، حسابداری منابع انسانی.

۱ گروه حسابداری، واحد پرند، دانشکده مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. narges.nejadrsool@gmail.com

۲ گروه حسابداری، واحد پرند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). babakpourbahrani@gmail.com

۳ گروه مدیریت کسب و کار، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران. majd.amirreza@gmail.com

۱- مقدمه

امروزه حسابداری منابع انسانی، به کاوش و به حساب آوردن هزینه‌ها و همچنین به اعتبار و ارزش منابع انسانی در سازمان‌ها، شرکت‌ها و نهادهای کمک می‌کند و مدیران را در تصمیم‌گیری‌های مرتبط به این مسئله یاری می‌دهد. هر سازمان و اداری، بزرگ یا کوچک، از هرگونه سرمایه‌ای برای عملیاتی کردن تجارت به کارگیری می‌نماید. سرمایه در برگیرنده پول نقد، اشیاء نفیس و همچنین نیروهای انسانی حرفه‌ای می‌باشد که به قصد کسب درآمد برای یک کسب و کار، معامله، بیزنس و پیشبرد هدف‌های از آن بهره برداری خواهد گردید. همه سازمان‌ها، شرکت‌ها و نهادهای یک قسمت مشترک و مهم دارند آن هم منابع انسانی می‌باشد. منابع انسانی به منظور توضیح توان‌های نیروهای انسانی که در یک شرکت یا اینکه سازمان فعالیت می‌کنند و همچنین تعریف بخشی که مسئول مدیریت کلیه امور مرتبط با کارمندان می‌باشد بهره برداری می‌شود. در واقع اصطلاح منابع انسانی آغازین مرتبه در دهه ۱۹۶۰ میلادی هنگامی که قیمت در زمینه‌ای کاری جلب توجه می‌کرد و وقتی که مفاهیمی مانند انگیزه، اخلاق سازمانی و ارزیابی انتخاب در گونه‌های دور و بر فعالیت شکل گرفت، مطرح شد. در واقع می‌توان اعلام کرد که منابع انسانی به کارمندان یا این‌که اشخاصی گفته می‌شود که برای یک سازمان یا این‌که شرکت کار می‌کنند. با رفع نیازها مالی و در پیشبرد هدف‌ها و مقصود سازمان‌ها آن هم نقش مهمی جاری می‌کنند (توتا^۱، ۲۰۲۰).

حسابداری منابع انسانی، به گفته آلوینو، دی وایو، حسن و پالادینو^۲ (۲۰۲۱)، فرآیند اندازه‌گیری است که قیمت و ارزش کارکنان را به عنوان دارایی نامشهود در صورت‌های مالی یک شرکت نشان می‌دهد به میزان که این هزینه‌ها مزایایی را برای شرکت ایجاد می‌کند، که فراتر از یک سال مالی (یک سال حسابداری) است. در نتیجه با ایجاد ارزش سازمان‌ها، استفاده‌کنندگان مختلف از صورت‌های مالی بهتر قادر به تصمیم‌گیری آگاهانه هستند. این‌ها منابع را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: منابع انسانی و غیر انسانی که هر دو برای وجود و شکوفایی سازمان. جزء انسانی آن ممکن است شکل فردی را که یکی را اداره می‌کند، بگیرد یا عناصر تولید غیر انسانی بیشتر، در حالی که جزء غیر انسانی ممکن است به شکل مواد دیگر باشد منابع مورد استفاده در عملیات روزانه شرکت، مانند پول نقد، تجهیزات، مواد و روش‌ها. به عنوان یک در نتیجه، موفقیت یا شکست یک شرکت عمدتاً براساس چگونگی استفاده مؤثر از سایر عوامل مرتبط با تولید است، یا چگونه سرمایه انسانی به طور مؤثر مورد استفاده قرار می‌گیرد (جیمو^۳، ۲۰۲۲). سایر اجزای تولید نمی‌توانند به تنهایی کار کنند. در نتیجه، استفاده مناسب و دقیق از اشیاء بی‌جان کاملاً به ویژگی‌ها، فرضیات، سطح صلاحیت و وضعیت افرادی که سرمایه انسانی آن هستند (جیمو و همکاران^۴، ۲۰۲۰).

¹ Totah

² Alvino, Di Vaio, Hassan & Palladino

³ Jimoh

⁴ Jimoh et al

ویژگی‌های مسئله حسابداری منابع انسانی (HRA)^۱ فرآیند از شناسایی و اندازه‌گیری داده‌های مرتبط به منابع انسانی و نقل این اطلاعات به کاربران علاقه‌مند است. و ویژگی‌های مهم این حسابداری این خواهد بود که باعث ایجاد تصمیم‌گیری‌های مدیریتی مؤثر، کیفیت مدیریت، جلوگیری از سوء استفاده از منابع انسانی، افزایش بهره‌وری از دارایی انسان، بهبود روحیه، رضایت شغلی، ارزیابی عملکرد، انگیزه و خلاقیت و غیره می‌شود تا اطمینان حاصل شود رشد و توسعه سازمانی و کارآیی افراد به صورت صحیح افزایش یافته باشد. در نتیجه بدون منابع انسانی، منابع دیگر نمی‌توانند از نظر عملیاتی مؤثر باشند. متغیرهای رفتاری انسانی، نمونه وفاداری گروهی، مهارت‌ها، انگیزه، کیفیت و گنجایش برای تعامل مؤثر، همکاری، ارتباطات و تصمیم‌گیری، سلامت اصلی سازمان‌ها و موسسات را نشان می‌دهد. افراد، مواد، ماشین‌آلات، پول و روش‌ها منابع مورد نیاز یک سازمان هستند. این منابع به طور کلی به دو نوع تقسیم می‌شوند که به منابع انسانی و فیزیکی. افراد که به عنوان منابع انسانی شناخته می‌شوند، منابع متحرک هم محسوب می‌شوند. و سایر موارد، یعنی مواد، ماشین‌آلات، پول و روش‌ها منابع بی‌جان یا فیزیکی محسوب می‌شوند (بنسل و شارما، ۲۰۱۹). از طرفی هر سازمان، شرکت یا موسسه‌ای برای انجام وظیفه و خدمات خود به منابع انسانی خود احتیاج دارد و وظیفه خود را که نقش آن در برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، اجرای عملیات و نظارت آشکار است، انجام می‌دهد. علاوه بر این، منابع انسانی نقش اصلی و مهم در موفقیت، سودآوری و تداوم شرکت در انجام عملکرد آن محسوب می‌شود. بر این اساس، منابع انسانی اهمیت ویژه‌ای در سازمان‌ها و شرکت‌ها به ویژه در میان افراد توانا و ماهر دارد (الطحات و الذوبی، ۲۰۲۰).

ابعاد مسئله کارآیی و اثر بخشی مدیریت هر سازمان به معنای توانایی مدیران آن سازمان در چگونگی تهیه، توسعه، تخصیص، نگهداری و به کارگیری منابع موجود می‌باشد و این امر نیازمند اطلاعات صحیح در مورد منابع سازمانی خواهد بود، منابع انسانی یکی از با ارزش‌ترین دارایی‌های سازمان محسوب می‌شود (احتشامی و همکاران، ۱۴۰۲). حسابداری منابع انسانی راهی عملی برای مدیرانی می‌باشد که مایلند منابع انسانی تحت اختیار خود را بهتر اداره نمایند. نداشتن اطلاعات درباره‌ی اینکه ارزش اقتصادی اینگونه دارایی‌های کمیاب انسانی چه قدر می‌باشد و یا این که چه میزان از هزینه‌های انجام شده برای پرورش و آموزش افراد دارای تخصص و مورد نیاز، ارزش به حساب دارایی بردن دارد و چه میزان از آن هزینه‌ای از دست رفته تلقی خواهد شد. از نکات ضعف سیستم‌های فعلی حسابداری به شمار می‌آید (ایمانی‌پور وفاضل‌یزدی، ۱۳۹۳).

اهمیت و ضرورت مسئله (چرایی)، با توجه به اینکه حسابداری منابع انسانی در ایران موضوعی جدید می‌باشد و با در نظر گرفتن جهان امروز که در حال تغییر و تحول و تولید دانش جدید می‌باشد لذا این مبحث نظر محقق را جلب نمود. اما چرا به شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی پرداخته شده. امروزه سازمان‌ها بدین حقیقت پی برده‌اند که منابع انسانی نقش مهمی در حصول به مزیت رقابتی استوار و اثر بخش ایفا

¹ Human Resource Accounting

² Bansal & Sharma

³ Al-Talat & Al-Zombie

می‌کند. لذا اکنون، منابع انسانی در هر سازمان، از جمله سرمایه‌های اصلی آن سازمان می‌باشد سازمان‌ها برای دستیابی به هدف‌ها خود و کسب مزیت‌های رقابتی به تجدید ساختار و روند و استعمال با صرفه از منابع انسانی روی آورده‌اند که بهتر می‌باشد آن را سرمایه انسانی بنامیم. سرمایه انسانی نقش پیچیده‌ای را در مراحل تولید کالا و یا این‌که مراحل و فرایند ارائه خدمات ایفا می‌نماید و تحت عنوان یک میزان دارایی مولد در سازمان تلقی خواهد شد. در نتیجه پیشینه ادبیات نشان می‌دهد که شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی نشان دهنده برخی از مشکلات رعایت نکردن آن در سازمان‌ها در صورت‌های مالی است، و اطلاعات دقیق از این منابع انسانی ندارند. لزوم به کارگیری از حسابداری منابع انسانی در عصر امروز انکار ناپذیر و تأثیر نتایج بدست آمده از تلفیق اطلاعات حاصل از حسابداری منابع انسانی در پیشبرد سازمان‌ها، مدیریت‌های داخلی و خارجی و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران نشانه بر این لزوم می‌باشد. از این رو آنچه کاربرد این سیستم اطلاعاتی را در سازمان‌های بزرگ و کوچک دچار نقض و مشکل می‌کند، موانع پیش‌روی طرز تهیه و تنظیم این سیستم اطلاعاتی و مشکل گزارشگری آن می‌باشد. بیشترین انتقاد از سوی حسابداران حرفه‌ای بر دشواری تحلیل دارایی‌های نامشهود و فقدان (بهترین) طرز برای ارزش‌گذاری این دارایی‌ها بوده است (هاروی و لوسچ^۱، ۱۹۹۹). به این معنا که هر سازمانی برای خود، استانداردهای خاص خود را ساخت نموده است (ماکروتیا^۲، ۲۰۰۵). البته به صورت کلی، دیدگاه اکثر مدیران نسبت به حسابداری منابع انسانی مثبت می‌باشد (گروجر و جانسون^۳، ۱۹۹۸).

درباره اهمیت و نقش منابع انسانی و حسابداری منابع انسانی آن سال‌هاست در مجامع علمی و بعضاً سازمان‌ها مباحث وسیع‌ای مطرح گردیده و اساتید و متفکرین توانمندی نیز تحقیقات، کتاب‌ها و مقالات زیادی به رشته تحریر در آورده‌اند. بعضی از سازمان‌ها نیز من جمله سازمان‌های شرکت کننده در نخستین کنفرانس توانمندی نیز بر ارتقای سطح بهره‌وری منابع انسانی تأکید داشتند و عملاً قدم‌هایی در راستای آن برداشته‌اند (شجاع و همکاران، ۱۳۹۹).

حسابداری منابع انسانی نیز تحت عنوان موضوعی جدید که از عمر طرح آن بیشتر از یک دهه در کشور ایران نگذشته با ترجمه آثار اندیشمندان خارجی در کشور ایران پا به عرصه وجود گذارده می‌باشد. نخستین اشارات به حسابداری منابع انسانی طی اولین مقاله‌ها مرتبط با این مورد در سال ۱۳۷۲ در نشریه شماره ۵ پژوهش‌های حسابداری با عنوان تئوری حسابداری اجتماعی با ترجمه آقای محمد رضا جعفری مطرح گردید. در سال ۱۳۷۳ عنوان حسابداری منابع انسانی در رأس آموزش مدیریت دولتی و با ترجمه آقای میرسیاسی و همکاران ذکر شد. و در سال ۱۳۷۴ نیز نشریه بررسی‌های حسابداری شماره ۱۵ مقاله حسابداری منابع انسانی آقای نوروش را به چاپ رسانده می‌باشد و کتاب حسابداری و منابع انسانی دکتر میرسیاسی نیز در همین سال انتشار یافت. از آن تاریخ تاکنون مقالات مختلف و چندین پایان‌نامه تحصیلات تکمیلی در این باره تهیه و تنظیم و به چاپ رسیده که عموماً

¹ Harvey & Lusch

² macrotia

³ Gröjer & Johanson

جنبه توصیفی تحلیلی و ترجمه داشته و عمدتاً به رده واهمیت موضوع پرداخته می‌باشد بی‌آنکه به مقولات عملی و شیوه‌های به کارگیری آن اشاره داشته باشد. یا اینکه به شرکت‌هایی که این شیوه حسابداری در آن انجام و پیاده گردیده است پرداخته گردد. سازمان حسابرسی نیز تحت عنوان متولی استاندارد‌گذاری حسابداری در کشور ایران همچون بقیه مؤسسات تدوین استاندارد ملی و بین‌المللی در سرتاسر دنیا استاندارد خاصی در این زمینه طراحی و لازم ننموده و به راهکارهای عملی نیز اشاره نکرده است (نجفی، ۱۳۹۵).

در ایران، مدل‌های مورد استفاده در بسیاری از بخش‌ها همانند مدل‌های حسابداری منابع انسانی به صورت مدل‌های غیربومی و قدیمی بوده و مطالعات مرتبط در این زمینه به خصوص در داخل کشور محدود و به صورت مطالعات کمی (نه کیفی و یا آمیخته) و منحصر به مدل‌های گذشته است و به توسعه مدل بومی و یا جدید در این زمینه اقدام نشده است و بسیاری از کارکنان با پرسش‌هایی از جمله، عدم تعیین ارزش واقعی آن‌ها با توجه به تخصص آن‌ها مواجه‌اند که بخشی از این سؤال‌ها و مشکلات از آنجا ناشی می‌شود که مراکز سازمانی، علمی و دانشگاهی در زمینه حسابداری منابع انسانی به تدوین مدل متناسب با سیستم اداری کشور نپرداخته‌اند. پژوهش‌های مختلفی در داخل کشور در زمینه حسابداری منابع انسانی انجام شده است که از آن جمله می‌توان به پژوهش برکباف و همکاران (۱۴۰۱)، کریم‌نژاد (۱۴۰۱)، امیرخانی و همکاران (۱۴۰۰)، دهمرده قله نو و همکاران (۱۳۹۹)، مهر علی و همکاران (۱۳۹۹) و زارعی و سلیمانی (۱۳۹۹) اشاره کرد که هر کدام از جنبه‌های مختلف به مسئله حسابداری منابع انسانی پرداختند. همچنین در بین پژوهش‌های خارجی نیز، پژوهش‌های مختلفی از جمله پژوهش بولن و آیلر^۱ (۲۰۱۰) و... یافت می‌شود که در این زمینه مطالعه انجام دادند. از آنجا که هیچ کدام از پژوهش‌ها به تدوین و ارائه مدل جامع در زمینه حسابداری منابع انسانی به خصوص در رتبه بندی و شناسایی عوامل مؤثر نپرداختند، لذا خلأ نظری و تجربی در این زمینه مشهود است و لازم است پژوهشی در این حوزه انجام گیرد. از سویی به نظر میرسد مدل‌های حسابداری منابع انسانی تاکنون نتوانسته است رضایت اعضای سازمان‌ها را به خود جلب نماید. لذا امید است با اجرای این پژوهش و استفاده از نتایج آن، مشکلات موجود در این زمینه را حل نماید. بنابراین آنچه در این راستا ضروری و مهم می‌کند، مشاخره و بررسی و انجام تحقیقات پیرامون شناسایی موانع استقرار این سیستم در کشور ایران می‌باشد. متأسفانه تاکنون پژوهش‌های جدی و کافی در حوزه حسابداری منابع انسانی انجام شده در این حوزه انجام نشده است. مسلم است که با انجام پژوهش‌هایی از این نوع می‌توان به خلأهای موجود در مورد منابع انسانی پاسخ داد. از سویی نتایج این پژوهش می‌تواند مورد توجه مسئولان، پژوهشگران، خط مشی‌گذاران و علاقه‌مندان این حوزه قرار گیرد.

پیامدهای ناشی از عدم حل مسئله به صورت کلی، مدیران حسابداری و مالی با پیشنهادات ارزیابی و تحلیل منابع انسانی موافق نیستند. در نتیجه، حامیان دارایی حسابداری منابع انسانی در اجرای شیوه‌های منابع انسانی شکست خورده‌اند. برهان اساسی اعتراض آن‌ها این می‌باشد که روش حسابداری منابع انسانی پیشنهادی بسیار

^۱ Bullen and Ayler

متفاوت از تکنیک‌های ارزیابی منابع انسانی شناخته گردیده است و براین اساس دشوار است نشان دهد که کارکنان دو آزمون یک دارایی را برآورده می‌کنند. دارایی‌ها بایستی درآمدهای آینده برای حسابداران ایجاد کنند و بوسیله سازمان در اختیار گرفتن شوند؛ البته، در مورد منابع انسانی، جریان واقعی یا حاشیه‌ای درآمد ناشی از اندازه‌گیری دقیق منابع انسانی می‌باشد که به وسیله حسابداران و سایر مدیران مالی قابل قبول وجود ندارد (هاسمن^۱ و هیدالگو، ۲۰۱۱). علاوه بر این، دارایی‌های منابع انسانی نمی‌تواند وابسته به سازمان باشد یا اینکه به فروش برسد و براین اساس با بقیه دارایی‌ها متفاوت خواهد بود. به صورت مشابه، تصور گسترده از اقتصاد دانش، مفهوم مالکیت فکری را توسعه داده است که مضمون سرمایه فکری تحت عنوان یکی از دارایی‌های مهم برای گزارش شرکت‌ها می‌گردد.

این پژوهش دارای شکاف نظری است و تاکنون پژوهشی که در بستر ایران و با رویکرد شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی مشاهده نشده است، با مرور پیشینه‌ی پژوهش و جستجو از پایگاه‌های اطلاعاتی (ایراندک^۲ و پایگاه اطلاعاتی جهاد دانشگاهی^۳ و مگیران^۴ و نورمگز^۵ و سیکا^۶) مشخص گردید پژوهشی با عنوان پژوهش حاضر در ایران مشاهده نگردیده است لذا می‌توان ادعا کرد این پژوهش جدید و دارای نوآوری می‌باشد. پژوهشگران زیادی از حدود چهل سال پیش تاکنون در زمینه‌های مختلف حسابداری منابع انسانی تحقیقات نموده‌اند. عمده این تحقیقات حول چهار محور مهم ذیل بوده است:

- ۱) تدوین و پی‌ریزی مدل‌ها و روش‌هایی برای سازمان‌ها به خواسته اندازه‌گیری بهای تمام شده و ارزش (پولی و غیر پولی کارکنان).
- ۲) طراحی و پیاده سازی سیستم‌های کاربردی برای استفاده از اطلاعات حسابداری منابع انسانی.
- ۳) تعیین اثر حسابداری منابع انسانی بر رفتار و طرز تلقی مردم.
- ۴) بررسی اثر ادراکی و رفتاری اطلاعات منابع انسانی.

عمده تحقیقات صورت گرفته پیرامون آثار احتمالی اطلاعات حسابداری منابع انسانی بر تصمیمات سرمایه گذاران، مدیران، اعتباردهندگان و بقیه استفاده‌کنندگان یعنی حول محور سوم طی سال‌های ۱۹۷۱ تا ۱۹۷۶ صورت گرفته است و نتیجه تحقیقات در شرکت‌های آمریکا یا کانادا و اروپایی مورد استفاده آزمایشی قرار گرفت. محققانی از

¹ Hausmann & Hidalgo

² Irandoc.ac.ir

³ www. Ensani.ir

⁴ Magiran.com

⁵ Noormags.ir

⁶ Sika.iau.ir

قبیل الیاس^۱، هندریکس^۲، توماسین^۳، شون^۴، آکلند^۵، فلم هولتز^۶، لیکرت^۷ و هرمانسون^۸، مطالعاتی در این زمینه داشتند که نتایج اکثر آن‌ها نشان داد که اطلاعات منابع انسانی تأثیر معنی‌دار از نظر آماری بر تصمیمات داشته است. در نهایت به نظر می‌رسد محققان علوم مختلف از جمله اقتصاد، مدیریت و حسابداری هنوز نتوانسته‌اند مدلی دقیق و فراگیر برای سنجش منابع انسانی ارائه دهند و این مبحث همچنان پس از سال‌ها بحث برانگیز باقی مانده است. در این راستا به همه دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از منابع انسانی استفاده می‌کنند، پیشنهاد می‌شود که با انجام و پیگیری تحقیقات در این زمینه، مشکلات پیاده‌سازی مدل حسابداری منابع انسانی را بررسی کنند و از طریق برپایی سمینارهای آموزشی، مدیران و ذینفعان را از فواید و نحوه ارزش‌گذاری منابع انسانی آگاه نمایند. پژوهش حاضر قصد دارد که اول اولویت‌بندی بکند چه عواملی بر حسابداری منابع انسانی مؤثر هست و مدیران به چه طریقی نیروی‌های انسانی خود را آموزش بدهند تا به بهترین نحوه از منابع انسانی سازمان استفاده کنند. چطور عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی را شناسایی بکنیم. در نتیجه سیستم حسابداری فعلی تحت عنوان یک سیستم اطلاعاتی و تأمین کننده نیازهای اطلاعاتی گروه‌های مختلفی از استفاده‌کننده‌ها می‌باشد، اطلاعات مالی مرتبط با مهم‌ترین سرمایه‌های اقتصادی یعنی نیروی انسانی را اندازه‌گیری و افشاء نمی‌کند. از طرفی در کشورهای در حال توسعه و گسترش یافته به ویژه در کشور ما ایران، منابع انسانی حرفه‌ای، ماهر و متخصص، جزء دارایی‌های نادری می‌باشند که مدیریت تمامی واحدهای اقتصادی برای افزایش سطح کیفی و کمی عملکرد خود، در جستجوی آن‌ها بوده و با صرف هزینه‌های هنگفت سعی در آموزش آن‌ها برای رسیدن به سطح مطلوب را دارند. لذا مدیران برای تصمیم‌گیری در مسئله برنامه‌های توسعه و اندازه‌گیری منابع انسانی به اطلاعات مربوط و قابل اتکاء نیازمندند که مشتمل بر: (۱) ارزش منابع انسانی چقدر می‌باشد؟ (۲) چه میزان از مخارج آموزش و پرورش منابع انسانی باید به عنوان دارایی شناسایی شوند؟ (۳) چه میزان از منابع مالی صرف شده جهت منابع انسانی باید به عنوان هزینه فرصت از دست رفته شناسایی شوند؟ منابع انسانی، نقش بسیار مهمی را در توسعه سازمان‌ها و موسسات دارد. حسابداری منابع انسانی، به سنجش هزینه و ارزش منابع انسانی سازمان‌ها کمک می‌کند و مدیران را در تصمیم‌گیری‌های حیاتی مربوط به کارکنان یاری می‌دهد. در این پژوهش به دنبال ارائه یک چارچوب تئوری هستیم و از سویی نتایج این پژوهش می‌تواند مورد توجه مسئولان، پژوهشگران، خط مشی‌گذاران و علاقه‌مندان در این حوزه قرار گیرد.

¹ Elias
² Hendricks
³ Tomassini
⁴ Schwan
⁵ Acland
⁶ Flan Holtz
⁷ Likert
⁸ Herman's son

بنابراین سؤال اصلی پژوهش را می‌توان این طور بیان کرد که؛ شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی چیست؟

مبانی نظری پژوهش

منابع انسانی

منابع انسانی را می‌توان اینگونه تعریف کرد: منابع انسانی مشتمل بر توانایی‌ها، دانش، مهارت و تجربیات فردی کارکنان و مدیران سازمان می‌باشد که آن‌ها از طریق وظایف محوله در سازمان و همچنین اندوخته‌های فردی خود کسب کرده‌اند. در تعریفی دیگر می‌توان گفت منابع انسانی نمایانگر ذخیره دانش یک سازمان است که توسط کارکنان سازمان تجلی می‌یابد (لیسکوا و ریدکوا^۱، ۲۰۲۰).

منابع انسانی با گران بهاترین دلیل تولید، مهم‌ترین سرمایه و ایجاد کننده قابلیت‌های اساسی هر سازمانی به شمار می‌آید و سازمان‌های مدرن امروزی مستلزم انعطاف، چابکی و توانایی کارکنان برای پذیرش انجام کار هستند. می‌توان گفت تحول و پویایی هر سازمان، به میزان توانمندی نیروی انسانی آن سازمان بستگی دارد. توانمندسازی روشی می‌باشد که قابلیت کارکنان را در راستای بهره‌وری سازمان و نیروی انسانی پیشرفت می‌دهد. براین اساس، نقش سازمان ایجاد زمینه برای اقدامات توانمندساز می‌باشد. مطالعات نشان می‌دهد که توانمندسازی زیر دستان بخش مهمی از اثربخشی سازمانی و مدیریتی است. بنابراین، برنامه‌ریزی در راستای توانمندسازی منابع انسانی، باید جزو برنامه‌های راهبردی سازمان قرار گیرد (تولایی و همکاران، ۲۰۲۳).

منابع انسانی، سرمایه اصلی هر سازمان و عامل به وجود آورنده قابلیت‌های کلیدی است. امروزه کارکنان با مهارت‌ها و توانایی جمعی و توان‌شان در نحوه به کارگیری این‌ها، به عنوان عاملی محوری در موفقیت سازمان و منبعی مهم برای ایجاد مزیت رقابتی مورد توجه قرار گرفته‌اند. استفاده مؤثر از منابع انسانی، به گونه‌ای که موجب رشد و توسعه توانمندی‌های محوری شود، از مهمترین اهداف سازمانی و عامل کسب مزیت رقابتی است (نصیری و همکاران، ۱۴۰۲). به طور کلی منابع انسانی، تجارب کاری افراد و دانش آنها دارایی‌های نامشهودی است که به راحتی توسط سایر سازمان‌ها قابل تقلید و کپی برداری نیست و این می‌تواند برای هر سازمانی یک مزیت رقابتی محسوب شود (یانگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۰).

حسابداری

تعریف حسابداری نیازمند اشراف به خصوصیات، اطلاعات اقتصادی، فرآیند تشخیص اندازه‌گیری و انتقال اطلاعات اقتصادی می‌باشد. (مندگاری و همکاران، ۱۳۹۹). وظیفه حسابداری به طور کلی عبارت است از شناسایی، اندازه‌گیری، ثبت، طبقه بندی و تلخیص آثار مالی معاملات، عملیات، فعالیت‌ها، شرایط و دیگر رویدادهای مالی مؤثر بر

¹ Lyskova & Rudakova

² Yong

واحدهای اقتصادی و سپس انتقال و گزارش این آثار در قالب اطلاعات مفهوم و آگاهی بخش برای استفاده اشخاصی که در واحدهای اقتصادی ذینفع یا ذی علاقه هستند و انتظار می‌رود که بر مبنای اطلاعات ارائه شده، درباره واحدهای اقتصادی قضاوت و تصمیم‌گیری کنند (کریم نژاد، ۱۴۰۱). حسابداری مرسوم، منابع فیزیکی، منابع مالی حاصل را گزارش می‌کند، اما یکی از بزرگترین منابع سازمان، یعنی منابع انسانی را گزارش نمی‌کند، و نگاه هزینه‌ای به نیروی انسانی دارد. با توجه به این موضوع، حسابداری منابع انسانی به عنوان گامی نوین در حسابداری با ارزش گذاری مثبت دارایی انسانی، نقش اساسی را ایفا می‌کند (میرسپاسی و همکاران، ۱۳۹۳).

حسابداری منابع انسانی

مفهوم حسابداری منابع انسانی: کمیته حسابداری منابع انسانی انجمن حسابداری آمریکا^۱ (AAA)، فرآیند سنجش و شناسایی اطلاعات مربوط به منابع انسانی و ارتباط آن اطلاعات با قسمت‌های مورد علاقه‌ی حسابداری منابع انسانی شامل اندازه‌گیری تمام هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری در استخدام، آموزش، توسعه و جایگزینی کارمندان و تعیین ارزش اقتصادی انسان‌ها در سازمان را حسابداری منابع انسانی می‌نامند (فلم هولتز^۲، ۱۹۹۹). هدف از این تعریف نزدیک کردن متغیرهای سرمایه انسانی به محدوده سنتی متغیرهای مدیریت تصمیم‌گیرنده و بهبود کیفیت تصمیمات مالی اتخاذ شده توسط عوامل داخلی و خارجی سازمان است (حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۹).

فلم هولتز منابع انسانی را اندازه‌گیری و گزارش هزینه‌ها و ارزش انسانی در منابع سازمانی بیان کرد. تعریف جامع حسابداری منابع انسانی اینگونه است که "حسابداری منابع انسانی فرآیند سنجش ارزش بدست آمده توسط کارمند در برابر هزینه‌ها از زمان اشتغال تا زمان بازنشستگی است" (فلم هولتز، ۱۹۶۹).
صفدری در سال ۱۳۹۷، "به عبارت ساده‌تر، می‌توان حسابداری منابع انسانی را تعیین کننده ارزش کارمند برای سازمان دانست" (صفدری، ۱۳۹۷).

اجزای حسابداری منابع انسانی

حسابداری منابع انسانی بخشی مستقیم از حسابداری اجتماعی با حسابداری زیست محیطی و اخلاقی را تشکیل می‌دهد (سیپریان^۳، ۲۰۰۷).

تاریخچه پیدایش حسابداری منابع انسانی

حسابداری منابع انسانی متولد نیازهای عصر خود، رشد و توسعه دانش بشری و همچنین نیازهای اطلاعاتی کاربران استفاده کننده از اطلاعات حسابداری است. تحقیقات در این زمینه از سال ۱۹۶۰ آغاز شده و متناسب با مکتب

^۱ American Accounting Association (AAA)

^۲ Flam Holtz

^۳ Ciprian

"مدیریت انسانی" گسترش یافته است، این مکتب توجه ویژه‌ای به انسان به عنوان یکی از منابع ارزشمند هر سازمان و به رفتاری شایسته این ارزش‌ها اعتقاد دارد.

به عنوان یک موضوع تحقیقی یا مطالعاتی، تعیین نقطه‌ی شروع حسابداری منابع انسانی دشوار است. در سال ۱۹۷۶، ژورنال حسابداری لیستی از سازمان‌ها و انجمن‌ها را در این زمینه منتشر کرد که یازده مورد آن رساله‌های دکتری منتشر نشده و اولین مرجع بود که بر اساس کار دوبلین و لاتکا^۱ در سال ۱۹۳۰ انجام شد.

سال‌های ۱۹۷۱ تا ۱۹۷۶ را می‌توان دوره توجه بیشتر به حسابداری منابع انسانی دانست. اما از سال ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۰ توجه به حسابداری منابع انسانی توسط محافل علمی و تجاری کاهش یافت. در سال ۱۹۷۰، بسیاری از نویسندگان علاقه‌مند به پیشگامی ایده‌های جدید به عنوان پیشکسوتان و ارائه دهندگان حسابداری منابع انسانی بودند. این ایده‌ها معمولاً به حسابداری دارایی‌های انسانی اشاره می‌کردند. اما اظهارات کوتاه آن در مورد کارکنان در طولانی مدت اهمیت منابع انسانی را تعمیم داد.

مدیریت کارکنان در پوشش جدید آن یا مدیریت منابع انسانی از جمله واژه‌های حسابداری دارایی‌های انسانی در ادبیات دهه‌ی ۱۹۶۰ می‌باشند که می‌خواهند ادعای اهمیت محوری در مدیریت را تقویت کنند.

شاید آنچه منجر به ظهور مجدد حسابداری نیروی انسانی در عصر حاضر شده است، علاقه‌ی واقعی در برخی مدیران اجرایی برای سنجش ارزش نیروی انسانی بر حسب واحد پول باشد. تا مدیران ارشد آماده شوند که کارکنان را به عنوان با ارزش‌ترین دارایی در نظر بگیرند (تیکه^۲، ۲۰۰۵).

سیر تحولات حسابداری منابع انسانی

توسعه‌ی منابع انسانی را می‌توان در شش دوره به شرح جدول ۱ بیان نمود:

جدول ۱- سیر تحولات حسابداری منابع انسانی

دوره‌ی اول	۱۹۶۰-۱۹۶۷	اشتقاق مفاهیم بنیادی حسابداری منابع انسانی از پیکره‌ی نظریه‌های مربوطه
دوره‌ی دوم	۱۹۶۷-۱۹۷۱	تحقیقات بنیادین دانشگاهی برای توسعه مدل‌های اندازه‌گیری
دوره‌ی سوم	۱۹۷۱-۱۹۷۶	رشد سریع گرایش‌ها به حسابداری منابع انسانی در جامعه‌ی دانشگاهی
دوره‌ی چهارم	۱۹۷۶-۱۹۸۰	رکود تمایل جامعه‌ی دانشگاهی به حسابداری منابع انسانی
دوره‌ی پنجم	۱۹۸۰-۱۹۹۵	احیای تمایل جهانی به حسابداری منابع انسانی در نظریه و عمل
دوره‌ی ششم	۱۹۹۵- تاکنون	پیدایش سرمایه‌ی فکری

منبع: (فلم هولتز، ۱۹۹۵)

¹ Dublin and Latka

² Theeke

پیشینه تحقیق

همچنین در برخی از مطالعات مرتبط با بررسی مؤلفه حسابداری منابع انسانی به بررسی آن پرداخته شده است. برای مثال، یافته‌های پژوهش حاکی و شجاعی مهر در سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد، که پژوهش بررسی تأثیر حسابداری منابع انسانی بر عملکرد مالی سازمان‌ها به این نتیجه رسیدند که بین حسابداری منابع انسانی به روش بهای تمام شده تاریخی، حسابداری منابع انسانی به روش ارزش جایگزینی، حسابداری منابع انسانی به روش اقتصادی (ارزش فعلی) و حسابداری منابع انسانی به روش الگوی ارزشگذاری پاداش‌های تصادفی متغیرهای مستقل و عملکرد مالی سازمان‌ها به عنوان متغیر وابسته رابطه معنی داری وجود دارد.

احتشامی و همکاران در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، که پژوهش بازنمایی شاخص‌های حسابداری منابع انسانی در صنعت مخابرات به این نتیجه رسیدند که مدل حسابداری منابع انسانی از شش مؤلفه؛ هزینه انفعال از خدمت؛ پرورش منابع انسانی؛ هزینه جذب، انتخاب و استخدام؛ شایستگی‌های کارکنان؛ سیستم اطلاعات منابع انسانی و فرآیند مدیریت عملکرد و جبران خدمات می‌باشد. لذا با بکارگیری شاخص‌های شناسایی شده در ارتباطات زیر ساخت می‌توان باعث ارتقای حسابداری منابع انسانی گردید.

شهپانی و همکاران در سال ۱۴۰۱ در پژوهش بررسی تأثیر حسابداری منابع انسانی بر بهره‌وری مالی سازمان در زمینه شرکت‌های کوچک و متوسط منطقه ویژه عسلویه به این نتیجه رسیدند که حسابداری منابع انسانی بر بهره‌وری مالی سازمان در زمینه شرکت‌های کوچک و متوسط منطقه ویژه عسلویه تأثیر مثبت و معناداری دارد. بنابراین، حسابداری منابع انسانی می‌تواند بر شاخص‌های بهره‌وری سازمانی نظیر کارایی انسانی، سودآوری، بازده دارایی‌ها، بازده حقوق صاحبان سهام در شرکت‌های کوچک و متوسط منطقه ویژه عسلویه اثرگذار باشد که در نهایت، پایداری شرکت، تداوم فعالیت و رشد شرکت را به همراه دارد.

پروانه‌پور و خلفی در سال ۱۴۰۱ پژوهشی را تحت عنوان حسابداری منابع انسانی به عنوان ابزاری مؤثر بر تصمیمات مدیران در قبال کارکنان و استفاده دینفعان سازمان نتایج حاکی از آن است که سعی شده از یک سو استفاده صحیح از داده‌های حسابداری منابع انسانی توسط مدیران که منجر به شایسته‌سالاری و ایجاد انگیزه در کارکنان را به عنوان یک راهکار در راستای حفظ و نگهداشت و افزایش کارایی نیروی انسانی در سازمان معرفی نماید و از سوی دیگر الزام به ارائه این اطلاعات، دینفعان داخلی و خارجی را در تحلیل وضعیت سازمان و چگونگی برخورد مدیران با کارکنان را در پیش‌بینی بر سود و زیان و تداوم فعالیت شرکت یاری رساند.

برکیاف و همکاران در سال ۱۴۰۱ در پژوهش حسابداری منابع انسانی و افزایش کارایی و اثربخشی (بهره‌وری) در سازمان نتایج حاکی از آن یکی از مؤثرترین عوامل افزایش بهره‌وری در سازمان دارد. استفاده از حسابداری منابع انسانی به عنوان ابزاری جهت ارزشیابی و مدیریت منابع انسانی و گزارش در صورت‌های مالی جهت اتخاذ تصمیمات صحیح و نهایت افزایش بهره‌وری است.

کریم نژاد در پژوهشی در سال ۱۴۰۱ تحت عنوان بررسی حسابداری منابع انسانی بعنوان ابزار قدرتمند و با ارزش یک سازمان که نتایج حاصل بیانگر آن است که حسابداری منابع انسانی به عنوان ارزشمندترین دارایی سازمان می‌باشد. لذا توجه اساسی به حسابداری منابع انسانی با توجه به نقشی که در سنجش هزینه، ارزش گذاری منابع انسانی و یاری مدیران در تصمیم‌گیری صحیح سازمان دار، امری ضروری می‌باشد.

آرسنو و گانیون^۱ در سال ۲۰۲۴ پژوهشی تحت عنوان شیوه‌های حسابداری مدیریتی، معیارهای منابع انسانی و عملکرد شرکت که یافته‌های پژوهش حاکی از این است که یافته‌های نشان می‌دهد که در مقایسه با کارکنان حسابداری، کارکنان منابع انسانی ارزش بیشتری برای استفاده از معیارهای منابع انسانی و سبک‌های تشخیصی سیستم‌های حسابداری مدیریتی قائل هستند. علاوه بر این، سیستم‌های حسابداری داخلی و منابع انسانی بر عملکرد شرکت و محیط اطلاعات شرکت تأثیر می‌گذارد. تحقیقات نشان داد پیامدهای علمی برای سیاست‌گذاران استراتژیک در شرکت‌های فهرست شده عمومی دارد که بر فرهنگ‌های سازمانی حسابداری و منابع انسانی تأثیر می‌گذارد.

در سال ۲۰۲۳ بورا^۲ در تحقیقی با عنوان مفهوم حسابداری منابع انسانی: چشم اندازه‌ها و چالش‌ها نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که متأسفانه تا امروز اصول حسابداری پذیرفته شده جهانی از این دارایی مهم، یعنی دارایی‌های انسانی برخوردار است. اقتباس نشده است بنابراین، در این لحظه، توجه لازم به آن بسیار مهم است توسعه مناسب چنین منبع مهمی از یک شرکت. این مطالعه توصیه کرد که الف: مدل رویکرد جهانی برای گزارش اندازه گیری سرمایه انسانی باید مورد توافق قرار گیرد، در حالی که کمپین‌ها و تبلیغات مشابه به استاندارد بین المللی گزارشگری مالی داده شده است.

نیرو و رائیش^۳ در سال ۲۰۲۳ پژوهشی تحت عنوان وجود استانداردهای گزارشگری در شناخت حسابداری منابع انسانی که یافته‌های پژوهش حاکی از این است که حسابداری منابع انسانی (HRA) شامل حسابداری است برای مدیریت و کارکنان شرکت به عنوان سرمایه انسانی که مزایای آتی را فراهم می‌کند. قویترین است برای دستیابی به اهداف سازمانی مقرون به صرفه اشاره کنید. در حالی که IFRS در حال حاضر استاندارد ندارد که به HRA نیاز دارد، می‌تواند به کارشناسان نشان دهد که به ارائه بیشتر نزدیک‌تر می‌شوند رویکردهای قابل مدیریت و مؤثر برای رفتارهای حسابداری و شیوه‌های افشا. با این حال، اخیراً پذیرش IFRS توسط بسیاری از شرکت‌های چند ملیتی به شدت برای تحقق این موارد مورد بحث قرار گرفته است منابع انسانی به عنوان یک دارایی با ارزش برای سازمان. بنابراین در نظر گرفتن استانداردهای گزارشگری بین المللی برای عملکرد بهتر حسابداری منابع انسانی بلافاصله با پای قوی انتظار می‌رود.

¹ Arsenault and Gagnon

² Borah

³ Nair and Ratheesh

در سال ۲۰۲۱ آندری^۱ در پژوهشی تحت عنوان تأثیر درک حسابداری و بکارگیری سیستم‌های اطلاعات مالی منطقه‌ای بر کیفیت گزارش مالی دولت‌های محلی با صلاحیت‌های منابع انسانی در سطح شهرستان پکانبارو نتایج این پژوهش حاکی از درک حسابداری نقش مهمی در امور مالی در مدیریت منطقه داشته.

اودونایو^۲ و همکاران در سال ۲۰۲۰ در پژوهشی تحت عنوان حسابداری منابع انسانی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های نفت و گاز در نیجریه نتایج حاکی از آن است که گزارشگری مالی ابزار واقعی است که اطلاعاتی را برای تصمیم‌گیری در اختیار همه ذینفعان قرار می‌دهد. حسابداری منابع انسانی تأثیر قابل توجهی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های نفت و گاز در نیجریه دارد.

دیوی زولویا^۳ و همکاران در سال ۲۰۲۰ در تحقیقی با عنوان تأثیر اجرای استانداردهای حسابداری دولتی، حسابرسی داخلی و کیفیت منابع انسانی بر کیفیت صورت‌های مالی در مؤسسه دولتی منطقه‌ای شهر پادنگ نتایج حاکی از آن است که استفاده از استانداردهای حسابداری دولتی معنادار نیست، سیستم حسابداری مالی منطقه‌ای تأثیر مثبت و ناچیز دارد.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش به لحاظ ماهیت داده، جزء پژوهش‌های آمیخته (کیفی- کمی) و به لحاظ هدف از نوع کاربردی است که در زیر به صورت جداگانه توضیح داده شده است:

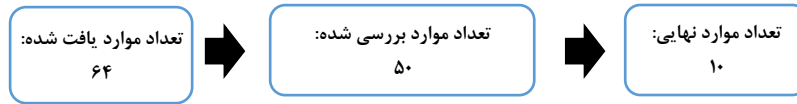
تجزیه و تحلیل داده‌ها

بخش کیفی

در این مرحله، با توجه به این که در عمل، امکان دسترسی به تمام مدارک وجود ندارد، با مشورت و راهنمایی استادان راهنما و مشاور از نمونه‌گیری نظری استفاده و تعدادی از مستندات داخلی و خارجی مرتبط با حسابداری منابع انسانی انتخاب می‌شود که فرایند آن در ادامه تشریح می‌شود.

به منظور جستجوی ادبیات و برای گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است، جامعه آماری این پژوهش را مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع مقالات داخلی سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲ و خارجی از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۳ است.

¹ Andri
² Odunayo
³ Dewi Zulvia

شکل (۱): جستجوی جامع ادبیات پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهشگر

که ۱۶۱ شاخص از عوامل مؤثر بر حسابداری منابع انسانی از پیشینه پژوهش شناسایی و استخراج شد. بعد از شناسایی شاخص‌های عوامل مؤثر از ادبیات موضوع موجود، اشتراکات تلفیق و همه افتراقات و با توجه به مدل سیپ و براساس بررسی پژوهش‌های پیشین و طبقه‌بندی کدهای استخراج شده، فرآیند حسابداری منابع انسانی در مقوله زمینه ۳ مفهوم و ۲۳ کد، در زمینه درون‌داد ۹ مفهوم و ۴۰ کد، در زمینه فراگرد ۷ مفهوم و ۳۱ کد، در زمینه برون‌داد ۹ مفهوم و ۳۸ کد شناسایی شد.

بخش کمی

روش تحقیق در این بخش به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ نحوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری در بخش کمی را استادان و مدرسان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و مدیران و کارشناسان سازمان‌ها، نهادها و مؤسسات منابع انسانی به تعداد ۱۰۰ نفر تشکیل می‌داد که نمونه آماری براساس جدول مورگان به تعداد ۷۰ نفر و به صورت تصادفی انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری در بخش کمی به صورت پرسشنامه مستخرج از بخش کیفی بود. روایی ابزار سنجش در این پژوهش از نوع روایی محتوا و صوری است. چرا که با مبنا قرار دادن الگویی مدل ارزشیابی سیپ فرآیند شناسایی و استخراج مؤلفه‌ها و شاخص‌ها از مستندات داخلی و خارجی در جهت طراحی و تدوین گویه‌ها و ترسیم ابعاد چهارگانه و جانمایی مؤلفه‌های مرتبط با ابعاد زمینه، درون‌داد، فراگرد و برون‌داد با بهره‌گیری توسط اساتید محترم راهنما و مشاور بررسی و مورد تایید قرار گرفت. برای آزمون روایی، پس از طراحی پرسشنامه‌ی اولیه مشتمل بر ۱۳۲ گویه، نظرات اساتید محترم راهنما و مشاور دریافت و داده‌ها در برنامه‌ی Excel وارد شد. پس از انجام محاسبات لازم، مقدار CVR، برابر با ۰/۶۹ به دست آمد که با توجه به جدول لاوشه قابل قبول است؛ همچنین شاخص CVI برای هر یک از گویه‌ها محاسبه شد که با توجه به مقادیر بالاتر از ۰/۷۹ روایی تمام گویه‌ها تأیید و پرسشنامه نهایی با ۱۳۲ گویه در میان اعضای جامعه‌ی آماری توزیع شد. در این پژوهش برای سنجش پایایی و ارزیابی گویه‌های پرسشنامه از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها هم از نرم افزار spss استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو قسمت کیفی و کمی مورد بررسی و تشریح قرار می‌گیرد.

بخش کیفی

در این بخش ابتدا با بررسی ادبیات نظری و بعد از شناسایی شاخص‌های عوامل مؤثر از ادبیات موضوع موجود، اشتراکات تلفیق و همه افتراقات و با توجه به مدل سیپ و براساس بررسی پژوهش‌های پیشین و طبقه‌بندی کدهای استخراج شده، کدگذاری مطالعات انجام شده براساس روش الگوی سیپ، که از ۴ مؤلفه اصلی (زمینه، درون‌داد، فراگرد و برون‌داد)، ۲۸ مفهوم و ۱۳۲ کد شناسایی شده است را نشان می‌دهد. که شامل فرآیند حسابداری منابع انسانی در مقوله زمینه ۳ مفهوم و ۲۳ کد، در زمینه درون داد ۹ مفهوم و ۴۰ کد، در زمینه فراگرد ۷ مفهوم و ۳۱ کد، در زمینه برون داد ۹ مفهوم و ۳۸ کد شناسایی شد. که در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۲- کدهای استخراج شده در قالب مدل سیپ

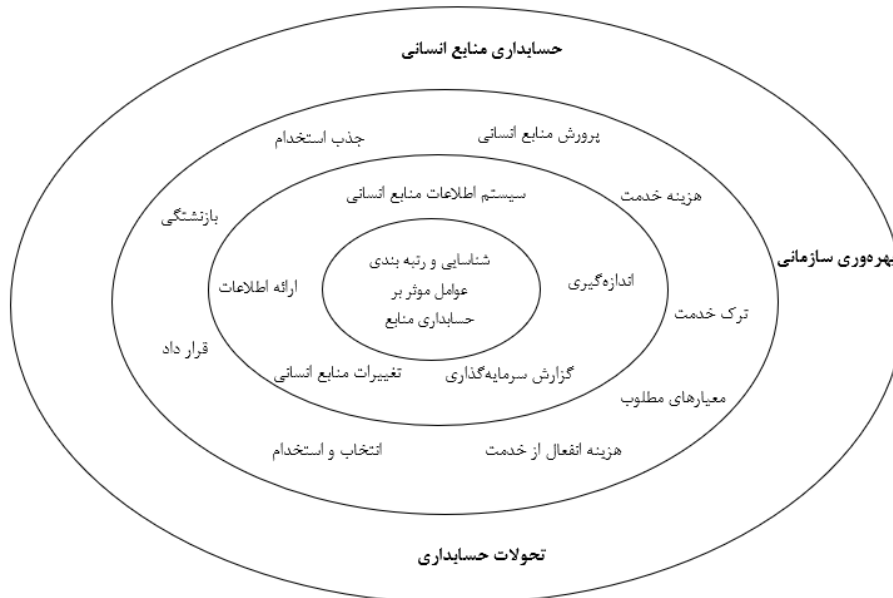
منابع	کد	مفهوم	مقوله
احتشامی نسب و همکاران، ۱۴۰۲ فیل سرائی و همکاران، ۱۳۹۶ مهرعلی و همکاران، ۱۳۹۹ دهمرد قلع نو و همکاران، ۱۳۹۹ امیرخانی و همکاران، ۱۴۰۰ سید نژاد فهیم و عاشوری، ۱۴۰۰ برکباف و دباغ زاده، ۱۴۰۱ پروانه پور و خلفی، ۱۴۰۱ شهبانی و همکاران، ۱۴۰۱ کریم نژاد، ملیکا، ۱۴۰۱	شناسایی، اندازه گیری داده ها مربوط به منابع انسانی، انتقال اطلاعات به اشخاص علاقه مند، کارایی انسانی، ارزش اقتصادی انسان ها، سازمان های خدماتی، نسبت برون داد یک سازمان به درون داد آن، سودآوری، بازده دارایی‌ها، بازده حقوق صاحبان سهام اثر گذار، حسابداری سیاه نویسی، حسابداری مالی، حسابداری مدیریت، حسابداری اجتماعی، اقتصادی، حسابداری زیست محیطی و اخلاقی، اختراع بشر، سرمایه انسانی، ارزش گذاری، ارزش واقعی، مفهوم کیفی و ذهنی، عنصر ضروری، تلفیقی	حسابداری منابع انسانی - بهره - وری سازمانی - تحولات حسابداری - منابع انسانی	زمینه
احتشامی نسب و همکاران، ۱۴۰۲ فیل سرائی و همکاران، ۱۳۹۶ مهرعلی و همکاران، ۱۳۹۹ دهمرد قلع نو و همکاران، ۱۳۹۹	آموزش ضمن خدمت، آموزش، بازآموزی و آموزش های کاربردی و تخصصی، آموزش کارکنان، سرمایه گذاری در آموزش، رشد و ارتقای منابع انسانی، افزایش نرخ ارتقاء، ارتقای شغلی، بهبود کیفیت کاری کارکنان، بهبود مهارت کارکنان، افزایش	پرورش منابع انسانی، هزینه انفعال از خدمت، هزینه جذب، انتخاب و استخدام - شایستگی کارکنان - آموزش - ارتقاء - توانمند سازی - ترک خدمت -	درون داد

مقوله	مفهوم	کد	منابع
	بازنشستگی - جذب - استخدام - قرارداد - معیار های مطلوب	توانمندی کارکنان، جدایی از سازمان، ترک شغل، ترک خدمت، اخراج از سازمان، اتمام دوره خدمت، بازنشستگی پیش از موعد، بازنشستگی قهری، بازنشستگی اجباری، هزینه آگهی جذب، هزینه نظر خواهی از نخبگان درباره جذب، جذب و نگهداشت افراد، هزینه استخدام، بکارگیری نیروی جدید، امضای قرار داد، پرداخت حقوق و دستمزد طبق قرار داد، تبعیت از مفاد قرار داد، فرایند مدیریت عملکرد و جبران خدمات، عملکرد اقتصادی، پرورش و آموزش افراد متخصص، نرخ غیبت، نظر سنجی رضایت مشتریان، شایستگی ها، هزینه افراد، رضایت شغلی، رهبری، یادگیری، تعهد سازمانی، بازدهی آموزش، نرخ ترک خدمت	امیرخانی و همکاران، ۱۴۰۰ سید نژاد فهیم و عاشوری، ۱۴۰۰ برکباف و دباغ زاده، ۱۴۰۱ پروانه پور و خلفی، ۱۴۰۱ شهبانی و همکاران، ۱۴۰۱ کریم نژاد، ملیکا، ۱۴۰۱
فراگرد	سیستم اطلاعات منابع انسانی - اندازه‌گیری - تغییرات منابع انسانی - گزارش سرمایه گذاری - ارائه اطلاعات - ارزش گذاری منابع انسانی - روش و مدل های ارزش گذاری - رفتار استفاده کنندگان	فرایند اندازه گیری، اندازه گیری داده های مربوط به منابع انسانی، اندازه گیری منافع، اندازه گیری هزینه ها، گزارش تعداد کارکنان، گزارش متخصصان سازمان، شناسایی کارکنان بر حسب تخصص و توانمندی، گزارش عملکردهای کارکنان، گزارش میزان سرمایه گذاری انجام شده در زمینه منابع انسانی، ثبت میزان سرمایه گذاری، ثبت بازدهی سرمایه گذاری، سرمایه ساختاری، کیفیت رضایت مشتری، ارائه اطلاعات به سرمایه گذاران، ارائه اطلاعات به مدیران، ارائه اطلاعات به ذینفعان، ارائه اطلاعات عینی و دقیق به ذینفعان، ارتقای سامانه های هوشمند سیستم حسابداری منابع انسانی، ارزش	بهار مقدم و همکاران، ۱۳۹۴ احتشامی نسب و همکاران، ۱۴۰۲ فیل سرائی و همکاران، ۱۳۹۶ مهرعلی و همکاران، ۱۳۹۹ دهمده قلعه نو و همکاران، ۱۳۹۹ امیرخانی و همکاران، ۱۴۰۰ سید نژاد فهیم و عاشوری، ۱۴۰۰ برکباف و دباغ زاده، ۱۴۰۱ پروانه پور و خلفی، ۱۴۰۱ شهبانی و همکاران، ۱۴۰۱ کریم نژاد، ملیکا، ۱۴۰۱

منابع	کد	مفهوم	مقوله
	<p>گذاری دارایی های نامشهود، ارزش گذاری منابع انسانی سازمان، ارزش اقتصادی (ارزش فعلی)، ارزش جایگزینی، ضریب ارزشی، الگوی ارزشگذاری پاداش های تصادفی، نظریه مزایده، بهای تمام شده تاریخی، سرمایه گذاران، تحلیل گران مالی و مدیران سازمان ها، تصمیم گیری داخلی، اطلاعات مفید</p>		
<p>احتشامی نسب و همکاران، ۱۴۰۲ فیل سرائی و همکاران، ۱۳۹۶ مهرعلی و همکاران، ۱۳۹۹ دهمرده قلعه نو و همکاران، ۱۳۹۹ امیرخانی و همکاران، ۱۴۰۰ سید نژاد فهیم و عاشوری، ۱۴۰۰ برکباف و دباغ زاده، ۱۴۰۱ پروانه پور و خلفی، ۱۴۰۱ شهبانی و همکاران، ۱۴۰۱ کریم نژاد، ملیکا، ۱۴۰۱</p>	<p>برخورداری از مهارت فنی، برخورداری از مهارت ارتباطی، برخورداری از منابع ادراکی، برخورداری از تحصیلات عالی، ارتقای دانش، ارتقای تخصص، کسب تجربه، یادگیری، تجربه و مهارت، آشنایی با کارکردهای سازمان از طریق تجربه، افزایش آگاهی کارکنان از طریق تجربه، تصمیم گیری در مورد برنامه ها براساس اطلاعات دریافت شده، تصمیمات مدیریتی، تصمیم گیری آگاهانه، تصمیم گیری براساس شواهد، ارائه اطلاعات برای ارزیابی، پاداش دهی، پرداخت حقوق و مزایا، حمایت معنوی، شناسایی نقاط و ضعف منابع انسانی، شناسایی نیازمندی های منابع انسانی، بازخورد به کارکنان، بازنگری در حسابداری منابع انسانی، گزارش هیات مدیره به مجمع عمومی صاحبان سهام، گزارش در دارایی های نامشهود، گزارش در صورت های مالی اساسی، وفاداری، رفتار، حرکات، عملکرد و هدف های و درک اعضای سازمان، قدرت تولید، هزینه ها، رشد، سهم بازار و درآمد،</p>	<p>شایستگی های کارکنان - مهارت - دانش - خیرگی - فرایند مدیریت عملکرد و جبران خدمات - برنامه ریزی عملکرد - جبران خدمات - بازخوردهای عملکرد - روش گزارشگری منابع انسانی - متغیرهای واسطه ای - متغیرهای نهایی</p>	<p>برون داد</p>

مقوله	مفهوم	کد	منابع
		هزینه ارزش کارکنان، سود و زیان، سود خالص، عملکرد مدیران، گزارشگری	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

شایستگی‌های کارکنان- مهارت- دانش- خیرگی- فرایند مدیریت عملکرد و
 جبران خدمات- برنامه ریزی عملکرد- جبران خدمات- بازخوردهای عملکرد-
 روش گزارشگری منابع انسانی- متغیرهای نهایی- متغیرهای واسطه‌ای

شکل (۲): مدل مفهومی پژوهش (بر مبنای رویکرد پارادایمی مدل سیپ)

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بخش کمی

در بخش توصیفی، همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌کنید خلاصه نتایج از ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ دهندگان مشاهده می‌شود.

جدول ۳- خلاصه نتایج ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

سن				متغیر
کمتر از ۳۰ سال	بین ۳۱ الی ۴۰ سال	بین ۴۱ الی ۵۰ سال	بالای ۵۰ سال	طبقه
۱	۱۴	۳۱	۲۴	فراوانی
۱.۴٪	۲۰٪	۴۴.۲٪	۳۴.۲٪	درصد فراوانی
جنسیت				متغیر
مرد		زن		طبقه
۴۶		۲۴		فراوانی
۶۵.۷٪		۳۴.۲٪		درصد فراوانی
تحصیلات				متغیر
کاردانی	لیسانس	فوق لیسانس	دکتری	طبقه
۰	۰	۲۷	۴۳	فراوانی
۰٪	۰٪	۳۸.۵٪	۶۱.۴٪	درصد فراوانی
سابقه کاری				متغیر
کمتر از ۵ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال	بین ۱۰ تا ۱۵ سال	بالای ۱۵ سال	طبقه
۴	۳	۱۰	۵۳	فراوانی
۵.۷٪	۴.۲٪	۱۴.۲٪	۷۵.۷٪	درصد فراوانی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در بخش استنباطی برای این که روایی ابزار سنجش در این پژوهش از نوع روایی محتوا و صوری است. چرا که با مبنا قرار دادن الگویی مدل ارزشیابی سیپ فرآیند شناسایی و استخراج مؤلفه‌ها و شاخص‌ها از مستندات داخلی و خارجی در جهت طراحی و تدوین گویه‌ها و ترسیم ابعاد چهار گانه و جانمایی مؤلفه‌های مرتبط با ابعاد زمینه، درون داد، فراگرد و برون داد با بهره‌گیری توسط اساتید محترم راهنما و مشاور بررسی و مورد تایید قرار گرفت. با توجه به توضیحات ارایه شده، برای آزمون روایی، پس از طراحی پرسشنامه‌ی اولیه مشتمل بر ۱۳۲ گویه، نظرات اساتید محترم راهنما و مشاور دریافت و داده‌ها در برنامه‌ی Excel وارد شد. پس از انجام محاسبات لازم، مقدار CVR، برابر با ۰/۶۹ به دست آمد که با توجه به جدول لاوشه قابل قبول است؛ همچنین شاخص CVI برای هر یک از گویه‌ها محاسبه شد که با توجه به مقادیر بالاتر از ۰/۷۹ روایی تمام گویه‌ها تأیید و پرسشنامه نهایی با ۱۳۲ گویه در میان اعضای جامعه‌ی آماری توزیع شد.

در این پژوهش برای سنجش پایایی و ارزیابی گویه‌های پرسشنامه از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها مقدار آلفای کرونباخ (ضریب پایایی) را به شرح زیر مشخص نمود:

- ✓ پایایی سوالات بعد زمینه ۰/۸۵۱
- ✓ پایایی سوالات بعد درون داد ۰/۸۸۶
- ✓ پایایی سوالات بعد فراگرد ۰/۹۳۷
- ✓ پایایی سوالات بعد برون داد ۰/۹۴۷

با توجه به اینکه مقدار این شاخص در رابطه با کل پرسشنامه بیشتر از ۰/۷ بوده و به عدد یک نزدیک است می توان گفت سوالات پرسشنامه از سازگاری درونی مناسب برخوردار هستند. همچنین در جدول ۴ نشان داده شده است، ضرایب پایایی بعدهای پرسشنامه.

جدول ۴- محاسبه پایایی پرسشنامه

ابعاد الگوی ارزشیابی سیپ (cipp)	تعداد سوالات	ضریب آلفای کرونباخ	وضعیت پایایی
بعد زمینه	۲۳	۰/۸۵۱	قابل قبول
بعد درون‌داد	۴۰	۰/۸۸۶	قابل قبول
بعد فراگرد	۳۱	۰/۹۳۷	قابل قبول
بعد برون داد	۳۸	۰/۹۴۷	قابل قبول
کل	۱۳۲	۳.۶۲۱	-

منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای رتبه بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های عوامل مؤثر از آزمون فریدمن استفاده شد. در این پژوهش متغیرهای اصلی حسابداری منابع انسانی در قالب ارزیابی مدل سیپ به چهار دسته (زمینه، درون داد، فراگرد و برون داد) مطرح شده‌اند و همچنین با توجه به میانگین رتبه‌های هر مقوله، نتایج آزمون نشان می‌دهد که بعد درون داد در رتبه ۱، برون داد در رتبه ۲، فراگرد در رتبه ۳ و زمینه در رتبه ۴ به ترتیب جدول زیر است.

جدول ۵- نتایج آزمون فریدمن

رتبه	میانگین رتبه‌ها	مقوله‌ها
۱	۲۰/۵۰۰۷۵	درون داد
۲	۱۹/۵	برون داد
۳	۱۶/۰۰۰۹۶۸	فراگرد
۴	۱۲/۰۰۰۴۳۴۷۸	زمینه

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج آزمون فریدمن نشان داد که مقدار کی دو معنادار می‌باشد. لذا شرکت کنندگان در پژوهش بعدهای زمینه، درون داد، فراگرد و برون داد را به ترتیب از بالاترین تا پایین‌ترین رتبه‌بندی کردند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

چهار تم (موضوع اصلی) به ترتیب به شرح زیر ارائه شدند:

- ۱) زمینه و بستر
- ۲) ورودی و درون‌داد
- ۳) فراگرد
- ۴) خروجی و برون داد

در بعد زمینه حسابداری منابع انسانی فرآیند شناسایی، اندازه‌گیری داده‌های مربوط به منابع انسانی و انتقال این اطلاعات به اشخاص علاقه مند است. مزایای عمده این حسابداری این است که باعث ایجاد تصمیم‌گیری مدیریتی مؤثر، کیفیت مدیریت، جلوگیری از سوء استفاده از منابع انسانی، افزایش بهره‌وری دارایی انسان، بهبود روحیه، رضایت شغلی، ارزیابی عملکرد، انگیزه و خلاقیت و غیره می‌شود تا اطمینان حاصل شود رشد و توسعه سازمانی و کارآیی افراد به صورت صحیح افزایش یافته باشد. بدون منابع انسانی، منابع دیگر نمی‌توانند از نظر عملیاتی مؤثر باشند. متغیرهای رفتاری انسانی، مانند وفاداری گروهی، مهارت، انگیزه، کیفیت و ظرفیت برای تعامل مؤثر، همکاری، ارتباطات و تصمیم‌گیری، سلامت اصلی سازمان را نشان می‌دهد. افراد، مواد، ماشین آلات، پول و روش - های منابع مورد نیاز یک سازمان هستند. این منابع به طور کلی به دو نوع مانند منابع انسانی و فیزیکی طبقه بندی می‌شوند: افراد که به عنوان منابع انسانی شناخته می‌شوند، منابع متحرک محسوب می‌شوند. سایر موارد، یعنی مواد، ماشین آلات، پول و روش‌ها منابع بی جان یا فیزیکی محسوب می‌شوند. از طرفی هر سازمان، شرکت یا موسسه‌ای برای انجام وظیفه خود به منابع انسانی خود احتیاج دارد و وظیفه خود را که نقش آن در برنامه ریزی، سازماندهی، نظارت، اجرای عملیات و نظارت آشکار است، انجام می‌دهد.

علاوه بر این، منابع انسانی نقش اصلی موفقیت، سودآوری و تداوم شرکت در انجام عملکرد آن محسوب می‌شود. براین اساس، منابع انسانی اهمیت ویژه‌ای در سازمان‌ها به ویژه در میان افراد توانا و ماهر دارد. منابع انسانی بخش مهمی از سازمان‌ها را به خود اختصاص داده است زیرا موفقیت آن‌ها به دلیل تأثیر مؤثر آن در انجام مشاغل و در نتیجه مهارت‌ها و توانایی‌های آن‌ها به این منابع بستگی دارد. با توجه به اهمیت منابع انسانی، آن‌ها باید بطور مؤثرتر در یک روش دقیق علمی نظارت، مدیریت و کنترل شوند تا حسابداری منابع انسانی از نظر شناسایی، اندازه‌گیری و نظارت مؤثر عمل نماید و به عنوان اطلاعاتی در مورد هزینه‌های تصمیم‌گیری برای دستیابی و توسعه آن‌ها برای دستیابی به بالاترین سطح کارایی انجام شود. علاوه بر این ایجاد یک روش مؤثر برای اندازه‌گیری

منابع انسانی از طریق طبقه بندی مالی آن‌ها و شناخت، اندازه گیری، کنترل، مدیریت، نظارت و گزارش در مورد منابع انسانی لازم است.

تحقیقات قابل توجهی، به دلیل اهمیت فزاینده سرمایه انسانی در اقتصاد، برای توسعه مفاهیم و روش‌های ارزیابی منابع انسانی که به عنوان حسابداری منابع انسانی به رسمیت شناخته شده است، انجام شده است. از این رو نیاز شدیدی به یک سیستم حسابداری منابع انسانی است که برای حسابداران حرفه‌ای، مدیران و دیگر تصمیم گیرندگان، سرمایه گذاران، اعتبار دهندگان و سایر سهامداران قابل قبول باشد.

حسابداری منابع انسانی تلاش می‌کند تا کیفیت‌های نامحدودی را که افراد برای یک کسب و کار می‌آورند، تعیین کند. منابع انسانی به لحاظ تاریخی ثابت کرده است که حسابداران و اقتصاددانان برای ارزیابی این سرمایه مشکل دارند. لذا درک روشنی از این زمینه حسابداری ضروری است. زیرا کسب و کار به طور فزاینده‌ای وابسته به دانش و توانایی‌های کارمندان در عصر اطلاعات می‌باشد. بعضی گروه‌ها حسابداری منابع انسانی را به عنوان آنچه مردم از یادگیری، تجربه و مهارت دارند، در نظر می‌گیرند، در حالی که گروه دیگری آن را به عنوان توانایی انسانی تعریف می‌کند که به طور مستقیم با کارهای دیگر مرتبط می‌باشد.

حسابداری منابع انسانی، در واقع کاربرد مفاهیم سیستم اطلاعات حسابداری در محدوده مدیریت نیروی انسانی است. این حسابداری معیار سنجش و گزینش هزینه و ارزش گذاری نیروی انسانی به عنوان منابع اصلی هر مؤسسه است. بدون شکد برای هماهنگ شدن با پیشرفت و توسعه جهانی، منابع انسانی و کارکنان مهم‌ترین منابع یک سازمان محسوب می‌شوند. زیرا بدون داشتن نیروی‌های ماهر و متخصص نمی‌توان از منابع فیزیکی و مادی بهترین و مطلوب‌ترین استفاده را نمود.

در بعد درون داد یکی از عوامل شناسایی شده مربوط به استخدام و هزینه جذب می‌باشد. لذا در این زمینه می‌توان بیان کرد که هر فعالیتی که در سازمان انجام می‌شود، هزینه‌ای دارد که هزینه مربوط به استخدام و جذب نیروی کار نیز همین طور است. در واقع پرداخت هزینه منجر به فعالیت و داشتن سازمان می‌شود که چنین هزینه‌هایی باعث تولید و کسب درآمد می‌شود. بنابراین یکی از عوامل و مؤلفه‌های حسابداری منابع انسانی در سازمان‌ها مربوط به هزینه استخدام و جذب است. که شامل هزینه آگهی جذب، هزینه نظر خواهی از نخبگان درباره جذب، جذب و نگهداشت افراد، هزینه استخدام و بکارگیری نیروی جدید است. مؤلفه‌های دیگر مربوط به پرورش منابع انسانی است که شامل آموزش، ارتقاء شغلی و توانمند سازی تشکیل شده است. آموزش به آموزش ضمن خدمت، بازآموزی اطلاق می‌شود. لذا پرورش منابع انسانی نیز نیازمند هزینه‌یابی و مدیریت حسابداری منابع انسانی است و هر چقدر سازمان به پرورش منابع انسانی خود توجه کند، از یک سو به کارایی خود افزوده و از سوی دیگر، هزینه بیشتری را در این زمینه باید تقبیل نماید. مؤلفه دیگر در زمینه جدایی از سازمان، ترک شغل، اخراج از سازمان و بازنشستگی است که بر سازمان اثر گذار است و باعث تحمیل هزینه به سازمان می‌شود و اگر کارکنانی که از خدمت انفسال می‌شوند به لحاظ تجربه و علم در سطح بالایی قرار داشته باشند. انفسال چنین کارکنانی

برای سازمان هزینه‌گرافی را در پی خواهد داشت. نتایج این بخش از پژوهش را می‌توان با نتایج پژوهش‌های احتشامی نسب و همکاران (۱۴۰۲)، دهمرده و همکاران (۱۳۹۹) و امیری و همکاران (۱۳۹۶) همسو و منطبق دانست.

در بعد فراگرد یکی از عوامل شناسایی شده سیستم اطلاعات منابع انسانی شاخص دیگری است که در زمینه حسابداری منابع انسانی مورد شناسایی قرار گرفت که شامل زیر شاخص‌های اندازه‌گیری، تغییرات منابع انسانی و گزارش و ارائه اطلاعات ارزش‌گذاری منابع انسانی است. داده‌های منابع انسانی، منافع سازمانی و هزینه‌ها باید در سازمان مورد اندازه‌گیری قرار گیرد. اندازه‌گیری داده‌ها، ارزش آن رامشخص می‌کند و لذا اندازه‌گیری مقوله مهمی برای حسابداری منابع انسانی است. تغییرات منابع انسانی در زمینه تعداد کارکنان، متخصصان سازمانی، میزان عملکرد کارکنان و تخصص آنان می‌تواند به مدیریت سازمانی کمک شایانی نماید. همچنین گزارش سرمایه‌گذاری در زمینه منابع انسانی، ثبت میزان سرمایه‌گذاری، بازدهی سرمایه‌گذاری و ارائه اطلاعات دقیق از ارزش‌های سازمانی به مدیران و ذینفعان می‌تواند تصمیم‌گیری مدیران را در زمینه‌های مختلف سازمانی کارا تر نماید.

در بعد برون داد یکی از عوامل مهم شایستگی‌های کارکنان مورد شناسایی قرار گرفته است. شایستگی کارکنان شامل مهارت، دانش و خبرگی است. در واقع شایستگی کارکنان نوعی ارزش است که هر چقدر کارکنان دارای ویژگی شایستگی باشند، ارزش آنان به لحاظ هزینه خیلی بالاتر هست. یعنی ارزش‌گذاری کارکنان با نوع و توان شایستگی آنان مشخص می‌شود و هر میزان، شایستگی کارکنان بالاتر باشد، ارزش آنان نیز بالاتر خواهد رفت. با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن، نتایج رتبه بندی برای کل افراد، مردان و زنان یکسان است و همه آن‌ها بعدهای (زمینه، درون داد، فراگرد و برون داد) را به ترتیب از بالاترین تا پایین‌ترین رتبه بندی کردند، که به این طور نشان می‌دهد که بعد درون داد با میانگین نمره‌ی ۲۰/۵۰۷۵، بعد برون داد با میانگین نمره‌ی ۱۹/۵، بعد فراگرد با میانگین نمره‌ی ۱۶/۰۰۹۶۸ و بعد زمینه با میانگین نمره‌ی ۱۲/۰۰۴۳۴۷۸، به ترتیب بیشترین میانگین را دارند.

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن در رتبه بندی بعد درون داد از بالاترین به پایین‌ترین به این ترتیب می‌باشد: رهبری، رشد و ارتقای منابع انسانی، پرورش و آموزش افراد متخصص، بازآزمونی و آموزش‌های کاربردی و تخصصی، شایستگی، بهبود کیفیت کار کارکنان، افزایش توانمندی کارکنان، بهبود مهارت کارکنان، سرمایه‌گذاری در آموزش، تعهد سازمانی، یادگیری، رضایت شغلی، ارتقای شاغلی، ارتقای شغلی، بازدهی آموزش، آموزش کارکنان، نظرسنجی رضایت مشتریان، افزایش نرخ ارتقاء، پرداخت حقوق و دستمزد طبق قرار داد، آموزش ضمن خدمت، عملکرد اقتصادی، آموزش رسمی، جذب و نگهداشت نیرو، تبعیت از مفاد قرار داد، هزینه افراد، هزینه نظرخواهی از نخبگان درباره جذب، نرخ غیبت، بکارگیری از نیروی جدید، هزینه استخدام، جدایی از سازمان، نرخ ترک خدمت، امضای قرار داد، ترک شغل، اخراج از سازمان، استعفا یا اخراج، اتمام دوره خدمت، بازنشستگی پیش از موعد، هزینه‌های آگهی جذب، بازنشستگی قهری و بازنشستگی اجباری هستن.

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن در رتبه بندی بعد برون داد از بالاترین به پایین‌ترین به این ترتیب می‌باشد: ارتقای تخصص، یادگیری، شناسایی نقاط و ضعیف منابع انسانی، شناسایی نیازمندی‌های منابع انسانی، رشد، ارتقای دانش، تصمیمات مدیریتی، پرداخت حقوق و مزایا، بازنگری در حسابداری منابع انسانی، تجربه و مهارت، عملکرد مدیران، برخورداری از مهارت ارتباطی، بازخورد به کارکنان، حمایت معنوی، برخورداری از مهارت ادراکی، برخورداری از مهارت فنی، پاداش دهی، افزایش آگاهی کارکنان از طریق تجربه، کسب تجربه، عملکرد و هدف های و درک اعضای سازمان، وفاداری، تصمیم گیری آگاهانه، ارائه اطلاعات برای ارزیابی، آشنایی با کارکردهای سازمان از طریق تجربه، رفتار، سودخالص، سهم بازار و درآمد، برخورداری از تحصیلات عالی، تصمیم گیری در مورد برنامه‌ها براساس اطلاعات دریافت شده، سود وزیان، هزینه‌ها، گزارش در صورت‌های مالی اساسی، قدرت تولید، حرکات، تصمیم‌گیری براساس شواهد، گزارشگری، گزارش هیات مدیره به مجمع عمومی صاحبان سهام و گزارش در دارایی‌های نامشهود هستند.

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن در رتبه‌بندی بعد فراگرد از بالاترین به پایین‌ترین به این ترتیب می‌باشد: ارتقای سامانه‌های هوشمند سیستم حسابداری منابع انسانی، کیفیت، ارائه اطلاعات به مدیران شناسایی کارکنان بر حسب تخصص و توانمندی، ارزش گذاری منابع انسانی سازمان، گزارش میزان سرمایه گذاری انجام شده در زمینه منابع انسانی، رضایت مشتری، گزارش عملکرد کارکنان، اندازه گیری منافع، اندازه‌گیری داده‌های مربوط به منابع انسانی، اطلاعات مفید، تصمیم‌گیری‌های داخلی، ارزش اقتصادی (ارزش فعلی)، تحلیل گران مالی و مدیران سازمان‌ها، گزارش متخصصان سازمان، ارائه اطلاعات به ذینفعان، ثبت بازدهی سرمایه‌گذاری، ارائه اطلاعات به سرمایه‌گذاران، ارزش جایگزینی، ارائه اطلاعات عینی و دقیق به ذینفعان، گزارش تعداد کارکنان، ضریب ارزشی، سرمایه‌ساختاری، ارزش گذاری دارایی‌های نامشهود، گزارش تعداد کارکنان، سرمایه‌گذاران، ثبت میزان سرمایه‌گذاری، الگوی ارزش گذاری پاداش‌های تصادفی، فرایند اندازه‌گیری، بهای تمام شده تاریخی و نظریه مزایده هستند.

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن در رتبه بندی بعد زمینه از بالاترین به پایین‌ترین به این ترتیب می‌باشد: سرمایه انسانی، کارایی انسان، اندازه گیری داده‌ها مربوط به منابع انسانی، شناسایی، ارزش اقتصادی انسان‌ها، سودآوری، عملکرد انسان، حسابداری مدیریت، بازده دارایی، انتقال اطلاعات به اشخاص علاقه مند، ارزش واقعی، ارزش گذاری، حسابداری اجتماعی و اقتصادی، مفهوم کیفی و ذهنی، بازده حقوق صاحبان سهام اثر گذار، نسبت برون‌داد یک سازمان به درون‌داد آن، حسابداری زیست محیطی و اخلاقی، حسابداری مالی، سازمان های خدماتی، اختراع بشر، عنصر ضروری، تلفیقی و حسابداری سیاهه نویسی هستند.

پیشنهاد‌های برخاسته از پژوهش

- ✓ ایجاد یک گرایش تخصصی درس تحت عنوان حسابداری منابع انسانی برای دانشجویان رشته حسابداری در دانشگاه‌ها، و برقراری بستر مناسب جهت مطالعه و اکتشافات جدید و کامل‌تر در این زمینه و حمایت‌های مالی از افراد.
 - ✓ برگزاری سمینارها و دوره‌های آموزشی آشنایی با مدل‌های حسابداری منابع انسانی و طرق بکارگیری آن توسط حسابداران و همچنین ارائه نتایج گزارشات حاصله از سیستم‌های آزمایشی به منظور جرح و تعدیل.
 - ✓ چاپ جزوات و کتب مرتبط با حسابداری منابع انسانی.
 - ✓ تدوین راهبرد توسعه منابع انسانی در سازمان‌ها و مطالعه تأثیر اطلاعات مالی سرمایه انسانی بر تصمیم‌گیری مدیران.
 - ✓ مطالعه و بررسی معیارهای اندازه‌گیری مناسب هزینه سرمایه انسانی و ارزش سرمایه انسانی با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی در ایران به صورت مطالعات دانشگاهی و یا تحقیقات خاص سازمانی.
 - ✓ آگاه نمودن مدیران از مزایای استقرار سیستم‌های حسابداری منابع انسانی با تأکید بر اینکه سرمایه‌گذاری در منابع انسانی هزینه نبوده و بایستی همانند سایر دارایی‌ها در ترازنامه انعکاس یابد.
 - ✓ تدوین نرم افزارهای رایانه‌ای حسابداری منابع انسانی و بکارگیری آن در سازمان‌های پیشرو.
 - ✓ اختصاص اعتبار توسط دولت به دانشگاه‌ها و موسسات ذیربط به منظور مطالعات علمی و پژوهشی در این خصوص در راستای تدوین استانداردهای حسابداری منابع انسانی.
 - ✓ نیاز به هم راستایی سازمان‌های مالی و مدیریت ارائه اطلاعات.
 - ✓ استفاده از داده‌های حسابداری منابع انسانی همراه با نتایج ممیزی و شاخص‌گذاری منابع انسانی به عنوان یک گزارش در پیوست صورت‌های مالی و یا گزارش هیات مدیره به مجامع عادی حقوق صاحبان سهام برای استفاده ذینفعان و سرمایه‌گذاران درج و ارائه گردد.
- البته تدبیر چارچوب نظری و ایجاد پارادایم برای حسابداری منابع انسانی موضوعی نیست که در یک پژوهش محدود به آن دست یافت که تلاش مجامع حرفه‌ای و دانشگاهی و صاحب‌نظرات بی‌شماری را می‌طلبد.

پیشنهاد‌هایی برای سایر پژوهشگران

به طور معمول در فرایند انجام پژوهش، ممکن است پژوهشگر با موضوعاتی مواجه شود که اطلاعات کمی در آن رابطه وجود دارد و یا اطلاعات موجود ضد و نقیض است. همچنین با پایان یافتن پژوهش و بررسی نتایج، موضوعات جدیدی شناسایی و احصاء می‌شوند که آگاهی از ابعاد مختلف آن‌ها نیازمند انجام پژوهشی جداگانه است. بر این اساس عناوین زیر جهت استفاده‌ی پژوهشگرانی که تصمیم دارند در حوزه حسابداری منابع انسانی مطالعه و تحقیق نمایند پیشنهاد می‌شود:

- ۱) از آنجا که قلمرو مکانی تحقیق حاضر، مراکز آکادمیک، اساتیدهای دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و دانشگاه علمی کاربردی تحقیقات صنعتی ایران، انجمن صنفی مدیران و مشاورین منابع انسانی، صاحب نظران در حوزه حسابداری منابع انسانی، مدیریت منابع انسانی و افراد خبره دارای تحصیلات تکمیلی و استفاده کنندگان از اطلاعات مالی در کشور ایران در استان تهران را تشکیل و مورد مطالعه است. پیشنهاد می‌شود قلمرو مکانی را گسترده‌تر کرده.
- ۲) به علاقه مندان پیشنهاد می‌شود نسبت به متناسب سازی شاخص‌ها و دیگر مؤلفه‌های تحقیقاتی صورت پذیرد.
- ۳) پیشنهاد می‌شود تحقیق مشابهی برای بررسی چگونگی ارتباط متقابل بین هر کدام از مؤلفه‌های استخراج شده صورت پذیرد.
- ۴) پیشنهاد دیگر برای پژوهش‌های آتی، چگونگی برگزاری و هزینه کلاس‌های آموزشی و سمینارها برای هرچه بهتر آموختن و جا افتادن حسابداری منابع انسانی باشد.
- ۵) پیشنهاد می‌شود پژوهش انجام شده از روش آمیخته استفاده شده است محققین می‌تواند روی هر کدام از روش‌ها به صورت مجزا کار کنند.

فهرست منابع

- احتشامی نسب، ندا، مومنی، ماندان، غلام زاده، داریوش، ۱۴۰۲. 'بازنمایی شاخص‌های حسابداری منابع انسانی در صنعت مخابرات'، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*. صص. 12(47). 291-306.
- امیرخانی، امیر حسین، رضائیان، سمیه، ۱۴۰۰. 'طراحی فرآیند و تبیین الگوی جامع و یکپارچه حسابداری منابع انسانی برای ثبت احوال'، *دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی*. margiran.com/p2382460. صص 18. 29-43.
- ایمانی پور، عزت، فاضل یزدی، علی، ۱۳۹۲. 'بررسی و رتبه بندی موانع پیاده سازی حسابداری منابع انسانی (مطالعه موردی: مجتمع مس سرچشمه)'، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*. صص. 3(11). 17-28. [SID. https://sid.ir/paper/238086/fa](https://sid.ir/paper/238086/fa)
- برکباف، خدیجه سادات، دباغ زاده، رضا، ۱۴۰۱. 'حسابداری منابع انسانی و افزایش کارایی و اثربخشی (بهره وری) در سازمان'، *اولین کنفرانس ملی کاربرد دانش و اصول حسابداری در کارآفرینی و کسب و کارها*، اردبیل، <https://civilica.com/doc/1490941> صص 1(3). 423-434.

- بهارمقدم، مهدی، حسینی نسب، حجت، رئیسی، هادی، ۱۳۹۴. 'اثر نقدشوندگی بر آگاهی بخشی قیمت سهام و مدیریت سود بر مبنای اقلام تعهدی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی، صص 39-56، 7(4)
- بیژن نصیری، حمید زارع، محمدرضا جابرا نصراری، ۱۴۰۳. 'طراحی مدل مدیریت منابع انسانی رفاه محور، نشریه مدیریت بهره‌وری، (۷۰) ۱۸، صص ۱۴۱-۱۶۴
- پروانه پور، جواد، خلفی، سپیده، ۲۰۲۳. 'حسابداری منابع انسانی به عنوان ابزاری مؤثر بر تصمیمات مدیران در قبال کارکنان و استفاده ذینفعان سازمان. 'نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۶(۲۳)، ۷۷۹-۷۹۷. صص <https://www.majournal.ir/index.php/ma/article/view/1707>
- حسن زاده، حسن، میرسپاسی، ناصر، فقیهی، ابوالحسن، نجف بیگی، رضا، و افشار کاظمی، محمدعلی، ۱۳۹۹. 'ارائه مدل نظام جذب، تأمین و تعدیل منابع انسانی کارآفرین محور در سازمان‌های دولتی ایران. 'مدیریت بهره‌وری (فراسوی مدیریت)، ۱۴(۵۲)، ۷۵-۹۶. صص <https://sid.ir/paper/181955/fa> SID.
- حوری شجاع، و مریم پورنصیر رودبینه، ۱۳۹۹. 'نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدیریت منابع انسانی و ارتقای عملکرد شبکه‌های دامپزشکی استان گیلان، 'مدیریت بهداشت و درمان (نظام سلامت)، 11، vol. 1، no. 1 (پیاپی ۳۵)، صص 47-55. Online. Available: <https://sid.ir/paper/955418/fa>
- خاکی، نبی‌الله، شجاعی مهر، رضا، ۱۴۰۳. 'بررسی تأثیر حسابداری منابع انسانی بر عملکرد مالی سازمان‌ها، 'چشم انداز حسابداری و مدیریت، (89) 7، صص 24-35.
- خدیجه سادات، برکاف، رضا، دباغ زاده، ۱۴۰۱. 'حسابداری منابع انسانی و افزایش کارایی و اثر بخشی (بهره‌وری) در سازمان، 'نشریه پژوهش‌های نوین در مدیریت کارآفرینی و توسعه کسب و کار، (۱) ۳، صص 423-434
- دهمرد قلع نو، محسن، بهمن دوست، بهزاد، زارعی، حمید، سلیمانی، محمد، ۱۳۹۹. 'حسابداری منابع انسانی: پیشینه، مفاهیم، معیارها و مدل‌های اندازه‌گیری، 'حسابداری و منافع اجتماعی، (2) 10، صص 21-45. Doi: 10.22051/ijar.2019.19047.1369
- سیدنژادفهم، سیدرضا، عاشوری فیشمی، ۲۰۲۲. 'رابطه مکمل بین حسابداری منابع انسانی و سیستم اطلاعات منابع انسانی. 'پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، صص ۷۳۸-۷۴۸.
- شجاع، حوری، پور نصیر رودبینه، مریم، ۱۳۹۹. 'نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدیریت منابع انسانی و ارتقای عملکرد شبکه‌های دامپزشکی استان گیلان، 'مدیریت بهداشت و درمان، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۵۶-۴۷.
- شهبانی، صالح، عباسی، اللهیاری، ۲۰۲۳. 'بررسی تأثیر حسابداری منابع انسانی بر بهره‌وری مالی سازمان در زمینه شرکت‌های کوچک و متوسط منطقه ویژه عسلویه. 'فصلنامه آموزش و بهبود منابع انسانی، ۹(سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱)، صص ۸۲-۹۹.

- صفدری، علیرضا، ۱۳۹۷، 'حسابداری منابع انسانی ابزار قدرتمند مدیریت'، دومین کنفرانس ملی حسابداری-مدیریت و اقتصاد با رویکرد اشتغال پایدار و نقش آن در رشد صنعت، ملایر، <https://civilica.com/doc/844549>
- فیل سرائی، مهدی، اصغر زاده هاف محمد، ۱۳۹۶. 'حسابداری منابع انسانی: حسابداری با ارزش ترین منبه اقتصادی یک سازمان'. *مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی)*. ۱۷ (۹ و ۱۰): صص-۸۹-۱۰۹
- کرامتی تولایی، دعایی، حبیب‌الله، کاظمی، ۲۰۲۳. 'ارائه و اعتبارسنجی مدل جذب منابع انسانی مبتنی بر اسناد بالادستی (مورد مطالعه: سازمان تامین اجتماعی کشور)'. *فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران*، ۱۸(۶۹)، صص ۷۸-۱۰۴.
- کریم نژاد، ملیکا، ۱۴۰۱. 'بررسی حسابداری منابع انسانی بعنوان ابزار قدرتمند و با ارزش یک سازمان'، *نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری*، 6(20)، صص ۱۴۳-۱۵۵. قابل دسترس در: <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1245>
- مندگاری، عقیل، کولک، عادل، ۱۳۹۹. 'بررسی تاثیر مدیریت استراتژیک منابع انسانی بر عملکرد سازمانی کارکنان (مورد مطالعه: پتروشیمیایی تخت جمشید پارس عسلویه)'، *فصلنامه رهیافتی در مدیریت بازرگانی*، دوره ۳، صص ۱۳۸-۱۱۷.
- مهرعلی، زهرا، غفاری، حسن، عاملی، سعید، ۱۳۹۹. 'بررسی حسابداری منابع انسانی و لزوم استفاده آن در سازمان ها'، *دومین کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق، تهران*، صص ۲۴۸-۲۲۲. <https://civilica.com/doc/1038935>.
- میرسپاسی، ناصر، حیدرپور، فرزانه، و ابراهیمی، رقیه، ۱۳۹۴. 'امکان سنجی حسابداری منابع انسانی سازمان مورد مطالعه: موسسه مطالعات بین المللی انرژی (وابسته به وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران)'. *حسابداری مدیریت*، ۸(۲۴)، صص ۱۳-۲۳. SID: <https://sid.ir/paper/198908/fa>
- نجفی، وحید، (۱۳۹۵)، 'تعیین ارزش پولی منابع انسانی'، *اولین همایش ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی، خرم آباد*، <https://civilica.com/doc/667993>
- Al-Tahat, S. S., & Al-Zombi, A. M. (2020). 'The challenges in applying human resources accounting in auditing companies'. *International Journal of Business and Social Science*, 11(3), pp. 170-180.
- Alvino, F., Di Vaio, A., Hassan, R., & Palladino, R. (2021). Intellectual capital and sustainable development: A systematic literature review. *Journal of Intellectual Capital*, pp. 22(1), 76-94.
- andri, a. u. (2021). "the influence of accounting understanding and application of regional financial information systems on quality of local government financial report with human resource competencies as moderating variable": empirical study of the government pekanbaru city.
- Arseneault, Rene, and Jacqueline Gagnon. "Managerial accounting practices, HR metrics, and firm performance." *Advances in accounting* 64 (2024): 100730.
- Bansal, A. and Sharma, P. (2019) "An Empirical Evaluation on Performance of Organization through Human Resource Accounting (HRA): A Study on Selected Corporate Units of India", *Indian Journal of Finance and Banking*, 3(1), pp. 1-12. Doi: 10.46281/jib. v3i1.229.

- borah, a. j. (2023). "the concept of human resource accounting: prospects and challenges". *journal of data acquisition and processing*, pp. 38(3), 987.
- Bullen Maria L & Eyelevel-Ann (2010). « Human resources accounting and international developments: implication for measurement of human capital ». *Journal of international business and cultural studies*. vol.3, No.3, pp.1- 16.
- Ciprian, G. G. (2007). Social accounting to make the social results visible, ,, *Annales Universitatis Apuleius series Economical*, "Universitates, 1.
- Di Vaio A, Palladino R, Hassan R, et al. (2021) "Human Resources Disclosure in the EU Directive 2014/95/EU Perspective": A Systematic Literature Review. *J Clean Prod* 257: 120509.
- Elias.N. S, "The effects of human asset statements on the investment decision".
- Flam Holtz, E. (1995). Managing organizational transitions: implications for corporate and human resource management. *European Management Journal*, 13(1), pp.39-51.
- Flam Holtz, E.G; Kannan, N.R; bullen, M.L (2004). « Human resource accounting today: contributions, controversies, and conclusions». *Journal of human resource costing & accounting*. vol.8, no.2, pp.32-37.
- Flam Holtz, E. (1999). "Human resource accounting: Advances in concepts, methods, and applications". Springer Science & Business Media.
- Flam Holtz, E. G. (1969). "The Theory and Measurement of an Individual's Value to an Organization". University of Michigan.
- Gröjer, J. E., & Johanson, U. (1998). "Current development in human resource costing and accounting: reality present, researchers absent?" *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 11(4), pp. 495-506.
- Harvey & lush, R. (1999). "Balancing the Intellectual Capital Books: Intangible Liabilities", *European Management Journal*, No. 17, pp. 1-11.
- Hausmann, R., & Hidalgo, C. A. (2011). "The network structure of economic output". *Journal of economic growth*, 16, pp.309-342.
- Jimoh, Adams Lukman (2022). "The influence of perceived organizational support on talent management and job performance." *Journal Aplikasi Basins dan Management (JABM)* 8.3: pp. 738-738.
- Jimoh, Adams Lukman, Daisy Mui Hung Kee, and Abayomi Tunde Ode Bunmi (2020). "Does Talent Management Practices Impact Service Quality in Nigeria?" *Journal of Southwest Jiao tong University*. 55.5.
- Likert, R., & Pyle, W. C. (1971). Human resource accounting: a human organizational measurement approach, Part II. *Financial Analysts Journal*, 27(1), 75-84.
- Lyskova, Irina, and Olga Rudakova. (2020, January). Agile management as a technology of professional development of the human resources in a credit organization. In 5th International Conference on Economics, Management, Law, and Education (EMLE 2019) (pp. 405-409). Atlantis Press.
- Macrotia. (2005). " The Need for Human Resource", [25 September 2009].248
- Nair, G. M., & Ratheesh, R. (2023). " The Presence of Reporting Standards in Recognizing the Human Resource Accounting".
- Ogunayo, Akinlade Olayinka, and Adegbile Folajimi Festus (2020). "Human resource accounting and quality of financial reporting of quoted oil and gas companies in Nigeria." *International Journal of Accounting, Finance and Risk Management* 5.4: pp. 195-206.
- The eke, H. A. (2005). A human resource accounting transmission: shifting from failure to a future. *Journal of Human Resource Costing & Accounting*, 9(1), pp. 40-59.

- Totah Z (2020). HR Trends in 2020: Future of Human Resource Management.HR Trends For 2020 | Future of Human Resource Management (selecthub.com) R
- Yong, J. Y., Yuliya, M. Y., Ramayah, T., Chiappetta Jabbour, C. J., Senjem, S., & Mani, V. (2020). Pathways towards sustainability in manufacturing organizations: Empirical evidence on the role of green human resource management. *Business Strategy and the Environment*, 29(1), pp. 212-228.
- zulvia, d., martha, l., magdalena, m., & ferno, j. (2020). the effect of the implementation of government accounting standards, internal audit and human resources quality on the quality of financial statements in the city of padang regional government institution. *international journal economic and business applied*, 1(2), pp. 135-146.

Identifying and ranking factors affecting human resource accounting

Narges Nejadrasoul¹

Babak pourbahrami²

AmirReza Alizadeh Majd³

Received: 30/ September /2024 Accepted: 29/ November /2024

Abstract

The necessity of conducting this research is to identify and rank the factors affecting human resource accounting. The research method is mixed type in terms of data nature and applied type in terms of purpose. In the qualitative part, it was a content analysis type and in the quantitative part, it was a descriptive-survey type. The statistical sample in the qualitative part of open code extraction was extracted from background articles based on data coding with SIP pattern, 4 main components, 28 concepts and 132 codes. The quantitative statistical population consisted of academic centers, organizations, associations, university professors, experts in the field of human resource accounting, human resource management and it was through an online questionnaire. (In the quantitative part) to check the validity of the research, the content validity ratio (CVR) and the validity index (CVI) were used, which were approved by the respected professors and advisors. Then, using a researcher-made questionnaire (five Likert options), the indicators were grouped based on the components. Finally, to analyze the data in the qualitative part, the content analysis method based on the SIP model was used, in the quantitative part, the demographic variables were analyzed using spss software version 26, and finally, for the ranking Friedman test and spss software were used to classify the indicators of factors affecting human resource accounting. The findings showed that 132 open codes are more important as the key factors of human resources accounting, which were categorized in the 4 main criteria of the SIP model. The results of this research showed that the input dimension has the most importance, and the context dimension has the least importance in the opinion of experts. And all the items are meaningful and approved.

Keywords: Human resources, accounting, human resources accounting

¹. Department of Accounting, Parand Branch, Faculty of Management, Islamic Azad University, Tehran, Iran. narges.nejadrasool@gmail.com

². Department of Accounting, Parand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Responsible author). babakpourbahrami@gmail.com

³. Department of Business Management, Central Tehran Branch, Islamic Azad University of Tehran, Iran. majd.amirreza@gmail.com

Doi:

تأثیر ویژگی‌های رفتاری بر قصد به کارگیری تردید حرفه‌ای حساب‌رسان

پیام سلیمی^۱

محمد علی پور^۲

میثم عرب زاده^۳

حسین پناهیان^۴

مهدی صفری گرایلی^۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۰

چکیده

تردید حرفه‌ای از مفاهیم بسیار مهم در حسابداری و به معنای ارزیابی نقادانه شواهد حسابداری است. رفتار تردید آمیز حرفه‌ای برای دستیابی به نتیجه‌گیری نهایی که مبنای اظهار نظر حساب‌رسان قرار می‌گیرد ضروری است که عدم به کارگیری صحیح و به موقع آن می‌تواند با تبعات نامناسب همراه باشد. هدف این پژوهش بررسی تأثیر ویژگی‌های رفتاری حساب‌رسان بر قصد به کارگیری تردید حرفه‌ای توسط آنان می‌باشد. این پژوهش از نوع پیمایشی با رویکرد کیفی و کمی است. در بخش کیفی، نمونه‌گیری به روش غیر احتمالی هدفمند از تعداد ۲۵ نفر از اساتید، مدیران و صاحب‌نظران حسابداری و حسابداری به انجام رسید. در بخش کمی تحقیق، جامعه آماری شامل ۱۴۲ نفر از اساتید و صاحب‌نظران در حوزه حسابداری و حسابداری بودند که به صورت تصادفی انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع‌آوری و نتایج با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی ال اس تجزیه و تحلیل شده‌اند. با توجه به نتایج پژوهش ۱۹ گویه به عنوان ویژگی‌های رفتاری حساب‌رسان بعد کیفی تعیین شد. نتایج نشان داد که ویژگی‌های رفتاری حساب‌رسان با تأثیرگذاری سه عامل نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده بر قصد به کارگیری تردید حرفه‌ای حساب‌رسان موثر می‌باشد. بنابراین شناخت دقیق از مولفه‌های رفتاری در حساب‌رسان می‌تواند سطح تمایل آنان در میزان به کارگیری تردید حرفه‌ای را آشکار نماید.

واژه‌های کلیدی: تردید حرفه‌ای، ویژگی‌های رفتاری، نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری ادراک شده

۱ گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران. paysalimi@gmail.com

۲ گروه حسابداری، واحد خلخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلخال، ایران. (نویسنده مسئول). uniclass.alipoor@gmail.com

۳ گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران. meysam.arabzadeh@iau.ac.ir

۴ گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران. panahian@yahoo.com

۵ گروه حسابداری، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران. mehdi.safari83@yahoo.com

۱- مقدمه

تردید حرفه ای، از مفاهیم بسیار مهم در حسابرسی است. در استاندارد حسابرسی ۲۰۰، تردید حرفه ای به عنوان نگرشی تعریف شده است که متضمن داشتن یک ذهن پرسشگر (هوشیار نسبت به شرایطی است که میتواند نشانه تحریف ناشی از تقلب و اشتباه باشد) و ارزیابی نقادانه شواهد حسابرسی توسط حسابرسان است. شواهد حسابرسی، اطلاعات مورد استفاده توسط حسابرس برای دستیابی به نتیجه گیری نهایی است که مبنای اظهار نظر وی قرار می گیرد و وجود شواهد کافی و مناسب برای پشتیبانی از اظهار نظر و گزارش حسابرس، ضروری است. تردید حرفه ای شامل ارزیابی نقادانه شواهد حسابرسی متناقض و قابلیت اتکای اسناد و مدارک، نتایج پرس و جوها و سایر اطلاعات اخذ شده از مدیران اجرایی و ارکان راهبری واحد تجاری است. همچنین، تردید حرفه ای شامل بررسی کافی و مناسب بودن شواهد حسابرسی کسب شده، با توجه به شرایط موجود است.

در این راستا، مراجع بین المللی مرتبط با حوزه حسابرسی نیز همواره بر اهمیت مفهوم تردید حرفه ای تاکید می کنند. به عنوان نمونه، کمیته حسابداران حرفه ای شاغل در کسب و کار که زیر نظر فدراسیون بین المللی حسابداران فعالیت می کند، در تاریخ ۲۴ جولای ۲۰۱۷ (۲ مرداد ۱۳۹۶)، از طریق ارسال پاسخ به متن پیشنهادی هیأت استانداردهای بین المللی اخلاقی برای حسابداران در زمینه تردید حرفه ای، موافقت خود مبنی بر نیاز به تقویت مفهوم تردید حرفه ای در آیین اصول اخلاقی برای حسابداران در زمینه حسابرسی و اطمینان بخشی اعلام کرده است. این کمیته تاکید کرده است که باور دارد مفهوم تردید حرفه ای نیز همانند قضاوت حرفه ای، باید توسط همه حسابداران حرفه ای و با توجه به موقعیت حرفه ای و اثرگذاری در زنجیره عرضه گزارشگری مالی، به کار گرفته شود.

با وقوع رسوایی های مالی متعدد در ابتدای قرن بیست و یکم، حرفه حسابرسی در وضعیت نامطلوبی قرار گرفت، به طوری که سؤال های اساسی در مورد ارزشهای اخلاقی حرفه مطرح شد. بنابراین به کارگیری افراد با اخلاق در حرفه، جهت بازگرداندن اعتماد از دست رفته، ضروری به نظر می رسید. یکی از مفاهیم اساسی مطرح شده، اهمیت اخلاق در تصمیم گیری و قضاوت حرفه ای است. به کارگیری قضاوت حرفه ای و مفاهیم مرتبط با آن بدین معنی است که حسابرسان می بایست اخلاقی عمل نمایند، از این رو از حسابرسان انتظار می رود هر عمل خطایی همچون تقلب را گزارش کنند. این مسئله زمانی بحرانی می شود که خود شخص حسابرس خطایی را مرتکب شود. از دیدگاه اخلاقی، خلاف ها باید به شخص یا ارگانی که قدرت اصلاح آنها دارند، گزارش گردد. پژوهش های انجام شده نشان می دهد هنگامی که خود حسابرسان اعمال خلاف انجام می دهند نارضایتی گسترده ای در مورد گزارش آن اعمال توسط سایر همکاران وجود دارد. بعد از رسوایی انرون و فروپاشی مؤسسه حسابرسی ارتور اندرسون این سؤال مطرح شد که آیا حسابرسان به عنوان کارشناسان مستقل، از بعد اخلاقی و قانونی مسئولیت گزارش اعمال پرسش برانگیز را دارند یا خیر. به دنبال این جریانات، هشداردهی در حرفه حسابرسی اهمیت بیشتری پیدا کرد. بسیاری از رفتارها و تصمیم های کارکنان و مدیران در سازمانهای امروزی تحت تأثیر ارزش های اخلاقی آنها است. فلسفه اخلاق فردی، نظام ارزشها و عقایدی است که فرد برای خود حفظ کرده و بر اساس آن در مورد مسائل

اخلاقی تصمیم‌گیری می‌کند. موضوع های مربوط به تصمیم‌گیری های اخلاقی و گزارشگری مالی اخلاقی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. در خصوص اهمیت تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرسان در ارتقای اعتبار حرفه، این موضوع مطرح می‌گردد که چه عواملی باعث تصمیم‌گیری های اخلاقی آنان می‌گردد، فعالان حرفه حسابداری باید سطح بالایی از صحت و درستی را در خدمات حرفه‌ای خود رعایت کنند و تصمیم‌گیری اخلاقی آنان برای کسب بازار سرمایه، کارا و منصفانه و جهت تخصیص بهینه منابع ضروری می‌باشد. از جمله عواملی که می‌تواند در شرایط شک و تردید حرفه ای بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرسان موثر باشد، ویژگی های رفتاری آنان است.

با توجه به اهمیت مفهوم تردید حرفه ای، علی‌رغم اینکه در سال های اخیر پژوهش هایی در این حوزه انجام و مدل هایی نیز در این زمینه ارائه گردیده، اما تاکنون مدلی برای تردید حرفه ای حسابرسان بر اساس تاثیر ویژگی های رفتاری حسابرس و نیز مولفه های مرتبط با نظریه رفتار برنامه ریزی شده ارائه نشده است. لذا بررسی تاثیر مولفه های رفتاری بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرسان، هدف اصلی انجام این پژوهش می‌باشد. نوآوری این پژوهش در تحلیل ویژگی های رفتاری خاص حسابرسان بر اساس نظریه رفتار برنامه ریزی شده و ارتباط آن ها با قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای است. این مطالعه به جای تمرکز صرف بر عوامل فنی و فرآیندی، به بررسی تأثیرات روان‌شناختی و اجتماعی ویژگی های رفتاری بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای می‌پردازد. با این رویکرد، پژوهش نه تنها به درک عمیق تری از عوامل مؤثر بر تردید حرفه ای حسابرسی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به توسعه آموزش ها و سیاست های حرفه ای کارآمدتر در حوزه حسابرسی و ارتقاء سطح کیفیت حسابرسی منجر شود.

۲- چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

تردید حرفه ای

تردید حرفه ای یکی از ویژگی های فردی حسابرسان است که برای به کارگیری استانداردهای حسابرسی و دستیابی به کیفیت حسابرسی حیاتی است (کنچل، کریشن، پوزنر، شفیک و ولری^۱ ۲۰۱۷). تردید حرفه ای با بدگمانی متفاوت است که شامل داشتن یک ذهن پرسشگر به همراه زیبایی نقادانه شواهد حسابرسی کسب شده از واحد مورد رسیدگی است که مبنای اظهار نظر حرفه ای حسابرس مستقل قرار گرفته است. یک موضوع غالب این است که حسابرسان تلاش می‌کنند تا تردید را به درستی و به طور مناسب اعمال و استفاده کنند (IFIAR، ۲۰۱۵) و به ریسک تقلب پاسخ و واکنش دهند. تحقیقات قبلی معیارهای تردید حسابرس (هرت^۲، ۲۰۱۰)، شجاعت اخلاقی و

¹ Kanchel&Krishnan&pozner shfik

² Hert

اعتماد بین فردی (راتر^۱، ۱۹۶۷) را همراه با مدل های نظری تردید ارائه کرده و به بررسی عوامل مؤثر بر قصد و عمل تردیدآمیز پرداخته اند (نولدر و کادوس^۲، ۲۰۱۸).

رفتار و ویژگی های رفتاری

از دیدگاه روانشناسی، هر گونه پاسخ قابل مشاهده و هر فعالیت و عملی که موجود زنده انجام می دهد و متضمن کارهای بدنی و پنهان، اعمال فیزیولوژیک، عاطفی و عقلی می باشد. خواه یک عمل خاص و یا مجموعه ای از اعمال باشد. یک بازتاب یا مجموعه بازتاب های فرد نسبت به یک وضعیت. روش کار شخص در یک وضع و موقعیت خاص و معین و آنچه شخص در آن موقعیت انجام می دهد. رفتار به دو صورت آشکار و پنهان اتفاق می افتد. رفتار آشکار، رفتاری است که دیگران می توانند آن را از طریق یکی از حواس خود دریافت کنند و رفتار پنهان آن است که فقط خود شخص رفتارش را درک می کند؛ مانند فکر کردن. بنابراین مجموعه ویژگی های رفتاری اعم از پنهان و آشکار می تواند نشان دهنده نگرش ها و باورهای فرد و عاملی تاثیر گذار بر نحوه تصمیم گیری ها و اقدامات عملی او باشد (واتسون^۳، ۱۹۲۸).

روانشناسان هرگونه پاسخ به محرک را رفتار می خوانند. رفتارها از یک منظر، به دو دسته بازتابی و غیر بازتابی یا کنش تقسیم می شوند. رفتارهای بازتابی رفتارهایی هستند که در آن ها بین محرک و پاسخ، ادراک (ذهن) واسطه نشده است. بنابراین دارای هیچ معنایی نیستند؛ از جمله هدیان گویی در عالم خواب و بیهوشی و برخی حرکات اعضا و جوارح که به صورت ناخود آگاه از انسان صادر میشود؛ اما رفتارهای غیر بازتابی رفتارهایی هستند که در آنها بین محرک و پاسخ، ذهن یا ادراک قرار گرفته است که رفتارهای معنادار نیز خوانده می شوند (براهنی، ۱۳۸۳).

روانشناسی رفتاری بررسی ارتباط میان ذهن و رفتار انسان است. روانشناسی رفتاری در تلاش است تا درک کنند دلیل رفتارهای انسان چیست و الگوهای رفتارها و اقدامات افراد را بشناسند یکی از فواید اصلی این حوزه این است که به پژوهش گران این امکان را داده است تا رفتارهای قابل مشاهده را به روشی علمی و منظم بررسی کنند. هرچند بسیاری از اندیشمندان بر این باور بودند که این سبک فکری به دلیل نادیده گرفتن برخی از تأثیرات بااهمیت روی رفتار، کمبودهایی دارد. برای نمونه فروید معتقد بود که رفتارگرایی به دلیل به حساب نیاوردن اندیشه های ذهنی ناخودآگاه، احساسات و آرزوهایی که کارهای انسان را تحت تأثیر قرار میدهند، دچار شکست شده است (باقری و خسروی، ۱۳۸۷).

ویژگی های رفتاری به صفات و خصوصیات فردی اشاره دارند که نحوه تعامل و واکنش فرد را در موقعیت های مختلف مشخص می کنند. این ویژگی ها به صفات و الگوهای رفتاری فردی اشاره دارند که به طور پایدار در

¹ Rater

² Nolder & kados

³ Watson

موقعیت‌های مختلف بروز می‌کنند. ویژگی‌های رفتاری جنبه‌های خاص شخصیت هستند که رفتار را در شرایط مختلف پیش‌بینی می‌کنند. این ویژگی‌ها شامل عادات و الگوهای رفتاری هستند و می‌توانند بر نحوه ارتباط فرد با دیگران و محیط اطراف و تصمیم انجام یا عدم انجام رفتار او تأثیر بگذارند. به عنوان مثال، ویژگی‌هایی مانند صداقت، همدلی، مسئولیت‌پذیری و توانایی کار تیمی از جمله ویژگی‌های رفتاری محسوب می‌شوند. (کتل^۱، ۱۹۶۵).

نگرش نسبت به رفتار

نگرش^۲ عبارت است از سازمان پایدار فرایندهای انگیزشی، احساسی، ادراکی و شناختی در ارتباط با برخی ابعاد محیط پیرامون ما (هاوکینز و مادرزباو^۳، ۲۰۱۰). نگرش دارای سه بعد است: شناختی، عاطفی/احساسی و رفتاری. بعد شناختی شامل باورهای فرد در مورد یک پدیده است. این باورها ویژگی‌های خاصی را به پدیده مورد نظر منتسب می‌کند. بعد عاطفی نشان دهنده واکنش‌های احساسی فرد در مقابل پدیده است. این بعد نشانگر مثبت یا منفی بودن ارزیابی فرد از پدیده، تنفر و یا دوست داشتن پدیده است. بعد رفتاری نشان دهنده قصد و برنامه ریزی و میزان تمایل فرد به واکنش به شیوه‌ای معین نسبت به پدیده است. نگرش نسبت به رفتار نشان دهنده ارزیابی فرد از رفتار مورد نظر است. نگرش معمولاً حاصل باورهای فرد در مورد مزایا و مضرات انجام کار است (آجنز، ۱۹۹۱).

هنجارهای ذهنی

هنجارهای ذهنی، بازتابی از فشار اجتماعی است که توسط شخص ادراک شده است و یک رفتار مشخص را شکل می‌دهد (فیش بین و آجنز^۴، ۱۹۷۵). به عبارت دیگر، هنجارهای ذهنی بیانگر ادراک شخص در این مورد هست که آیا افراد مهم از نظر فرد، یک رفتار معین را تایید می‌کنند یا خیر، یعنی ادراک شخص از فشارهای هنجاری اجتماعی یا باورهای دیگران است که مشخص می‌کند آیا شخص باید آن رفتار را انجام دهد یا نه. از این رو، هنجارهای ذهنی به میزان آگاهی یک شخص از عقیده‌ی مهم و برجسته‌ی شخص مورد قبولش وابسته می‌باشد. شمار زیادی از مطالعات حوزه‌ی روانشناسی این نظریه را بیان می‌دارند که هنجارهای ذهنی عامل مهمی در قصد انجام رفتار است. هنجارهای ذهنی تأثیر دیگران بر رفتار را اندازه‌گیری می‌کند. اگر انتظارات اجتماعی این باشد که افراد باید رفتار مورد بحث را انجام دهند، در آن صورت احتمال بیشتری وجود دارد که فرد آن رفتار را انجام دهد. هنجارهای ذهنی توسط باورهای هنجاری فرد در مورد امکان‌پذیری رفتار با در نظر گرفتن نحوه ارزیابی سایر افراد از آن رفتار تعیین می‌شود؛ به عبارت دیگر، ارزیابی افراد پیرامونی نسبت به انجام کار توسط فرد چگونه است (آجنز، ۱۹۹۱).

¹ Cattell

² Attitude

³ Hawkins & Mothersbau

⁴ Fishbein & Ajzen

کنترل رفتاری درک شده

کنترل رفتاری درک شده، نشان می دهد که انگیزه یک فرد به وسیله درک او از میزان دشواری رفتارها و میزان موفقیت وی در انجام یا عدم انجام یک رفتار، تحت تأثیر قرار می گیرد. اگر شخص اعتقادات قوی کنترلی درباره وجود عوامل تسهیل کننده یک رفتار داشته باشد، کنترل درک شده بالایی بر روی آن رفتار خواهد داشت. برعکس اگر شخص اعتقادات کنترلی قوی نداشته باشد، درک پایینی از کنترل خواهد داشت که مانع بروز رفتار می شود. این درک می تواند مربوط به تجارب گذشته، پیش بینی وقایع آینده و نگرش های متأثر از هنجارهای محیط اطراف فرد باشد. آجزن (۱۹۹۱) کنترل رفتار درک شده را تحت عنوان "سادگی یا مشکل بودن انجام رفتار" تعریف می کنند و فرض کردند که عمل به این رفتار، تجربه گذشته و همچنین موانع و مشکلات پیش بینی شده را منعکس کند.

قصد به کارگیری تردید حرفه ای

بر اساس نظریه رفتار برنامه ریزی شده، برآیند سه عامل نگرش نسبت به رفتار (قدرت خواسته شخص)، هنجارهای ذهنی (حساسیت نسبت به فشار) و کنترل رفتاری درک شده (درک شخص از میزان دشواری یا آسانی رفتار در کسب نتایج موفقیت آمیز) منجر به تمایل فرد به تصمیم گیری برای انجام یک رفتار و تعهد و تداوم آن رفتار می باشد. این سه عامل به عنوان پیش زمینه های قصد رفتاری عمل می کنند. قصد رفتاری نشان دهنده توان و قدرت تلاش اراده شده برای انجام یک کار است (آجزن، ۱۹۹۱). تئوری رفتار برنامه ریزی شده با این مفهوم سازگار است که قصد انجام یک رفتار، میانجی ارتباط بین نگرش ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده با توجه به اقدامات رفتاری است. نگرش «به درجه ارزیابی مطلوب یا نامطلوب از یک رفتار» و هنجار ذهنی «به فشار اجتماعی ادراک شده برای انجام یا عدم انجام رفتار» اشاره دارد. کنترل رفتاری ادراک شده به درک افراد از سهولت یا دشواری انجام رفتار مورد نظر اشاره دارد و ارتباط تنگاتنگی با خودکارآمدی دارد، به عنوان مثال، قضاوت در مورد اینکه فرد چقدر می تواند دوره های آموزشی را به خوبی اجرا کند.

نگرش ها، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده هر کدام قادر به پیش بینی قصد و نیت هستند و این به نوبه خود برای پیش بینی میزان انگیزه و تلاش افراد برای تضمین اهداف بلندمدت بسیار مهم است. تئوری رفتار برنامه ریزی شده ارتباط مثبتی را بین: نگرش فرد نسبت به یک رفتار، هنجارهای ذهنی پیرامون رفتار، کنترل رفتاری ادراک شده بالاتر با توجه به رفتار و قصد اقدام پیش بینی می کند. نولدر و کادوس (۲۰۱۸) نگرش ها را به عنوان «پاسخ های ارزیابی شناختی و عاطفی حسابرسان مرتبط با اظهارات مدیریت» مفهوم سازی می کنند و کنترل رفتاری ادراک شده را در چارچوب باورهای حسابرسان درباره اختیارشان برای اصلاح برنامه های حسابرسی در پرتو ارزیابی های ریسک به تصویر می کشند. تحقیقات در زمینه طوفان فکری تقلب نشان می دهد که رفتارهای رهبری مرتبط با هنجارهای ذهنی می تواند جهت گیری های تردیدآمیز زیردستان (یعنی نیات) و اقدامات بعدی

را تحت تأثیر قرار دهد (تروتمن و دانکن^۱، ۲۰۱۷). تحقیقات دیگر نشان می دهد که، وقتی همتایان نگرش هایی را به اشتراک می گذارند که منعکس کننده تأکید زیاد (کم) بر تردید است حسابرسان در قضاوت های خود تردید بیشتری (کمتری) دارند (رزمن^۲، ۲۰۱۲). فولرتون و دورتسچی^۳ (۲۰۰۴) نشان دادند که حسابرسان داخلی با تردید بالا (بر اساس مقیاس هرت) تمایل بیشتری برای توسعه جست و جوی مبتنی بر شواهد نسبت به حسابرسان با تردید پایین دارند. مطالعات دیگر ارتباط مثبتی را بین ارزیابی ریسک (یعنی قصد عمل با تردید) و اصلاح برنامه های حسابرسی و اجرای روش های حسابرسی نشان می دهند.

۲-۲- پیشینه پژوهش

دیانتی دیلمی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی اثر سبک های شناختی بر توانایی حسابرسان در کشف تقلب» چنین نتیجه گرفتند که سبک های شناختی انتزاعی-تصادفی، انتزاعی-متوالی، عینی-متوالی و عینی-تصادفی به ترتیب بیشترین تأثیر را بر توانایی کشف سوءاستفاده از دارایی ها دارند و تردید حرفه ای روابط آن ها را میانجی گری می کند. تردید حرفه ای حسابرسان نیز توانایی کشف سوءاستفاده از دارایی ها را افزایش می دهد.

کریم آبادی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «الگوی آئین رفتار حرفه ای حسابرسان مستقل بر اساس دیدگاه انتقادی» نتیجه گرفتند که رفتار حرفه ای حسابرسان مستقل در حسابداری پدیده ای دفعی نیست، نیازمند شکل گیری برخی شرایط و انجام برخی استراتژی ها است که منجر به پیامدهایی محسوسی می گردد و فرد را در انتخاب صحیح رهنمون می نماید.

صمدی لرگانی و همکاران (۱۴۰۲) در تحقیقی با عنوان «تحلیل توانایی حسابرسان در کشف تقلب با استفاده از تئوری رفتار برنامه ریزی شده: تأثیر تجربه حسابرس و تیپ شخصیتی با نقش تردید حرفه ای» نتیجه گرفتند که تجربه حسابرس، انواع تیپ های شخصیتی حسابرسان و تردید حرفه ای، بر توانایی کشف تقلب در صورت های مالی توسط حسابرسان، رابطه مثبت و معناداری دارند. همچنین، تجربه حسابرس و تیپ شخصیتی به طور غیرمستقیم با توجه به نقش میانجی تردید حرفه ای بر کشف تقلب در صورت های مالی رابطه مثبت و معناداری دارند.

شمس (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «نقش شک سازمانی در رابطه ریسک کشف تقلب و شک و تردید حرفه ای حسابرس» به این نتیجه رسید که با تقویت ریسک کشف تقلب، شک و تردید حرفه ای افزایش می یابد. همچنین، شک سازمانی رابطه ریسک کشف تقلب و شک و تردید حرفه ای را تعدیل می کند.

¹ Duncan & Troutman

² Plumlee & Rosman

³ Fullerton & Durtschi

صفی خانی و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیقی نتیجه گرفتند که تصمیمات و قضاوت های حسابرس هم تحت تأثیر سطح تردید حرفه ای وی و هم شناخت صاحب کار است.

بیرجندی و همکاران (۱۴۰۱) در بررسی رابطه بین چرخش اجباری مؤسسات حسابرسی و ویژگی های تردید حرفه ای حسابرس بیان کردند که چرخش اجباری مؤسسات حسابرسی بر شش ویژگی تردید حرفه ای حسابرس تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین از بین مؤلفه های تردید حرفه ای حسابرس، مؤلفه جستجوی دانش بیشتر تحت تأثیر چرخش اجباری مؤسسات حسابرسی قرار می گیرد. به منظور کاهش اثر افزایش دوره تصدی حسابرس، می بایست تردید حرفه ای حسابرس افزایش یابد تا کیفیت حسابرسی و قابلیت اطمینان گزارش های مالی افزایش یابد. این بدین معناست که آن دسته از مؤسسات حسابرسی که از حسابرسان با دیدگاه قوی تر از تردید حرفه ای بهره بردند در صدور گزارش حسابرسی و کشف انحرافات مهم توانایی بیشتری دارند و به اصلاح کیفیت حسابرسی شان بالاتر است.

وکیلی فرد و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «رابطه نظریه های اخلاقی و رفتار اخلاقی در قضاوت حسابرسان» نتیجه گرفتند که بین نظریه های اخلاقی و رفتار اخلاقی در حسابرسان رابطه معناداری درصد وجود دارد. ضمن اینکه، بین سن و جنسیت و رفتار اخلاقی حسابرسان رابطه معناداری وجود ندارد.

کرمی و مرادی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «شناسایی عوامل موثر بر تمایلات رفتاری و باورهای گزارشگری مالی متقلبانه» نتیجه گرفتند که وجود باورهای رفتاری، کنترلی و هنجاری و عوامل زمینه ای در کنار نگرش به رفتار، کنترل رفتار ادراک شده و هنجارهای ذهنی در تمایل شرکت های بورسی متقلب در حوزه گزارشگر مالی موثرند.

امانی و همکاران (۱۳۹۹) رابطه عواطف فردی و تردید حرفه ای حسابرس را بررسی نمودند. نتایج پژوهش آن ها نشان داد رابطه معنادار و مثبت بین عواطف مثبت و تردید حرفه ای و همچنین رابطه منفی معنادار و منفی بین عواطف منفی با تردید حرفه ای وجود دارد.

قاسمی نژاد و بنی مهد (۱۳۹۹) در بررسی تأثیر محافظه کاری اجتماعی بر تردید حرفه ای نشان دادند محافظه کاری اجتماعی موجب افزایش تردید حرفه ای حسابرسان و مؤلفه های آن شامل ذهن پرسشگر، وقفه در قضاوت، جستجوی دانش، درک میان فردی، اعتماد به نفس و خودرأی بودن می شود.

خواجوی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «نظریه رفتار برنامه ریزی شده و مدل ارائه گزارشگری پایندگی توسط مدیران» به این نتیجه رسیدند که گزارشگری پایندگی شرکت ها متأثر از قصد مدیران برای گزارشگری پایندگی است و قصد مدیران برای گزارشگری پایندگی از هنجار ذهنی و کنترل رفتاری درک شده تأثیر می پذیرد.

قاسمی نژاد و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه ای تأثیر جنسیت، تحصیلات و ذهنیت توطئه را بر تردید حرفه ای حسابرس بررسی نمودند. یافته های این تحقیق تأیید می کند که رابطه معنادار و منفی بین جنسیت با ذهنیت

توطئه و رابطه ی معنادار و مثبت میان سطح تحصیلات با ذهنیت توطئه وجود دارد. همچنین هر چه سوگیری ذهنیت توطئه در حسابرسان افزایش یابد، تردید حرفه ای حسابرس نیز افزایش می یابد.

غلامرضایی و حسنی (۱۳۹۸) در تحقیقی بیان کردند که میان اختلال های شخصیتی حسابرسان مستقل و تردید حرفه ای آنان، رابطه ای منفی و معنادار وجود دارد. آن ها دریافتند اختلالات شخصیتی دارای بیش ترین رابطه منفی با معیار درک میان فردی تردید حرفه ای است.

پورحیدری و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه ای به بررسی «تأثیر تجربه بر رفتارهای غیرارادی حسابرسان» پرداختند. نتایج این مطالعه حاکی از آن بود که تجربه در حسابرسان با تجربه بالا توانسته تا اثر پیشگویی کامبخش را تعدیل نماید. به همین خاطر بهتر است از طریق آموزش موجب آشنایی حسابرسان با تجربه کم با این پدیده شده تا اثر آن را بر روی تصمیمات خود در نظر داشته باشند.

عبدلی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تبیین و طراحی الگوی مفهومی عوامل مهم و موثر اعمال تردید حرفه ای حسابرسان: با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد» چهار مولفه معیارهای شناخت از واحد مورد رسیدگی، ویژگی های فردی و توانمندی های حرفه ای حسابرسان، محرک های اثربخش و منابع فشار را به عنوان عوامل مهم و مؤثر در اعمال تردید حرفه ای حسابرسان شناسایی نمودند.

گنجی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «طراحی مدل تردید حرفه ای حسابرسی مبتنی بر نظریه مبنایی»، داشتن شک مبتنی بر گمان را به عنوان مهمترین یافته پژوهش شناسایی نمودند.

ولیان و صفری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگویی برای درک تردید حرفه ای حسابرسان با رویکرد تحلیل محتوا» نتیجه گرفتند که ویژگی های روانشناختی، ویژگی های شخصیتی، مهارت های حرفه ای و عوامل محیطی تأثیر مثبت و معناداری در تردید حرفه ای حسابرسان ایفا می نمایند.

حیدر و نیکومرام (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی سبک های تفکر و تردید حرفه ای در حسابرسی پرداختند. نتایج تجزیه و تحلیل و یافته ها بیانگر این است که سبک تفکر قانونگذار بر تردید حرفه ای تأثیر منفی و معنادار و همچنین سبک های تفکر اجرایی، قضاوت گر، درون نگر، برون نگر، و آزاداندیش با تردید حرفه ای رابطه معنادار و مثبت دارد. همچنین سبک های تفکر کلی نگر، جزئی نگر و محافظه کار با تردید حرفه ای رابطه ی معناداری ندارند و در آن تأثیرگذار نیستند.

رضایی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی تأثیر هویت سازمانی و حرفه ای بر تردید حرفه ای حسابرس مستقل نشان دادند هویت سازمانی و هویت حرفه ای تأثیر معنادار و مثبتی بر هر شش بعد تردید حرفه ای شامل بعد جستجوی دانش، وقفه در قضاوت، خودرأی بودن، درک میان فردی، اعتماد به نفس و ذهن پرسشگر دارد.

سعیدی گراغانی و ناصری (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تفاوت های فردی و قضاوت حرفه ای حسابرس» نتیجه گرفتند که ویژگی های خوش بینی و اعتماد به نفس، تجربه و جنسیت منجر به وجود تفاوت در قضاوت حرفه ای حسابرسان می شود.

رویایی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «ارتباط بین تردید حرفه ای و قضاوت حرفه ای حسابداران مستقل» دریافتند که در مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران، بین تردید حرفه ای و قضاوت حرفه ای رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.

حسن و همکاران^۱ (۲۰۲۱) دریافتند زنان در مقایسه با مردان در قضاوت درباره سطح اهمیت حسابرسی، تردید بیش تری از خود نشان می دهند. همچنین آن ها نشان دادند حسابداران باتجربه و حسابداران با سبک تفکر انتقادی بالا، قضاوت بهتری درباره ی سطح اهمیت حسابرسی از خود نشان می دهند.

پژوهش سورنسن و اورتگن^۲ (۲۰۲۱) تأیید می نماید هرگاه حسابداران احساس کنند که حضور اجتماعی مدیران شرکت مورد رسیدگی در شبکه های اجتماعی بالا است، آن ها در رسیدگی های خود تردید حرفه ای بیش تری اعمال می نمایند، آن ها این حضور را نوعی پوشش ضعف در عملکرد مالی شرکت می دانند.

فرنباخر^۳ (۲۰۲۱) تأکید دارد هرگاه حسابداران درگیر چند کار حسابرسی متفاوت برای صاحبکاران مختلف هستند، سطح تردید حرفه ای آن ها نیز کاهش می یابد. به عقیده آن ها حسابداران باید یک کار حسابرسی را به اتمام برسانند و بعد کار حسابرسی دیگری را قبول کنند تا سطح تردید حرفه ای آن ها کاهش نیابد. آن ها وظایف گوناگون حسابداران را عاملی برای سوگیری های شناختی در تردید حرفه ای می دانند.

به نظر لامبولگلیا ومانچینی^۴ (۲۰۲۱) ویژگی های سرمایه انسانی می توانند در ایجاد سوگیری در فرآیند کسب شواهد حسابرسی بر تردید حرفه ای حسابداران نقش داشته باشند.

علی رغم اینکه در سال های اخیر پژوهش هایی در این حوزه انجام و الگوهایی در این زمینه ارائه گردیده، اما تاکنون مطالعه ای در خصوص تاثیر ویژگی های رفتاری حسابداران و نیز مولفه های مرتبط با نظریه رفتار برنامه ریزی شده بر تردید حرفه ای حسابداران مشاهده نشده است که هدف اصلی انجام این پژوهش می باشد.

۳- فرضیه های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش برای دست یابی به اهداف پژوهش، فرضیه ها تدوین گردید. روانشناسان هرگونه پاسخ به محرک را رفتار می خوانند. یکی از انواع رفتارها، رفتارهای غیر بازتابی هستند که در آنها بین محرک و پاسخ، ذهن یا ادراک قرار گرفته است که رفتارهای معنادار نیز خوانده می شوند (براهنی، ۱۳۸۳). ویژگی های رفتاری به صفات و خصوصیات فردی اشاره دارند که نحوه تعامل و واکنش فرد را در موقعیت های مختلف مشخص می کنند. این ویژگی ها به صفات و الگوهای رفتاری فردی اشاره دارند که به طور پایدار در موقعیت های مختلف بروز می کنند. ویژگی های رفتاری جنبه های خاص شخصیت هستند که رفتار را در

¹ Hasan et al

² Sorensen & Ortegren

³ Fehrenbachera

⁴ Lamboglia & Mancini

شرایط مختلف پیش بینی می کنند. این ویژگی ها شامل عادات و الگوهای رفتاری هستند و می توانند بر نحوه ارتباط فرد با دیگران و محیط اطراف و تصمیم انجام یا عدم انجام رفتار او تأثیر بگذارند. (کتل، ۱۹۶۵). نگرش نسبت به رفتار نشان دهنده ارزیابی فرد از رفتار مورد نظر است. نگرش معمولاً حاصل باورهای فرد در مورد مزایا و مضرات انجام کار است. (آجزن، ۱۹۹۱). بر اساس تعاریف ارائه شده از ویژگی های رفتاری و نگرش نسبت به رفتار، فرضیه اول پژوهش به شرح زیر مطرح می گردد:

فرضیه اول: ویژگی های رفتاری حسابرس بر نگرش او نسبت به رفتار تأثیر مثبت دارد. هنجارهای ذهنی، بازتابی از فشار اجتماعی است که توسط شخص ادراک شده است و یک رفتار مشخص را شکل می دهد (فیش بین و آجزن، ۱۹۷۵). به عبارت دیگر، هنجارهای ذهنی بیانگر ادراک شخص در این مورد هست که آیا افراد مهم از نظر فرد، یک رفتار معین را تایید می کنند یا خیر، یعنی ادراک شخص از فشارهای هنجاری اجتماعی یا باورهای دیگران است که مشخص می کند آیا شخص باید آن رفتار را انجام دهد یا نه. از این رو، هنجارهای ذهنی به میزان آگاهی یک شخص از عقیده ی مهم و برجسته ی شخص مورد قبولش وابسته می باشد. بر اساس تعاریف ارائه شده از ویژگی های رفتاری و هنجارهای ذهنی، فرضیه دوم پژوهش به شرح زیر مطرح می گردد:

فرضیه دوم: ویژگی های رفتاری حسابرس بر هنجارهای ذهنی او تأثیر مثبت دارد. آجزن (۱۹۹۱) کنترل رفتار درک شده را تحت عنوان "سادگی یا مشکل بودن انجام رفتار" تعریف و فرض کرده که عمل به این رفتار، تجربه گذشته و همچنین موانع و مشکلات پیش بینی شده را منعکس کند. کنترل رفتاری درک شده، نشان می دهد که انگیزه یک فرد به وسیله درک او از میزان دشواری رفتارها و میزان موفقیت وی در انجام یا عدم انجام یک رفتار، تحت تأثیر قرار می گیرد. اگر شخص اعتقادات قوی کنترلی درباره وجود عوامل تسهیل کننده یک رفتار داشته باشد، کنترل درک شده بالایی بر روی آن رفتار خواهد داشت. برعکس اگر شخص اعتقادات کنترلی قوی نداشته باشد، درک پایینی از کنترل خواهد داشت که مانع بروز رفتار می شود. بر اساس تعاریف ارائه شده از ویژگی های رفتاری و کنترل رفتاری ادراک شده، فرضیه سوم پژوهش به شرح زیر مطرح می گردد:

فرضیه سوم: ویژگی های رفتاری حسابرس بر کنترل رفتار درک شده او تأثیر مثبت دارد. بر اساس نظریه رفتار برنامه ریزی شده، برآیند سه عامل نگرش نسبت به رفتار (قدرت خواسته شخص)، هنجارهای ذهنی (حساسیت نسبت به فشار) و کنترل رفتاری درک شده (درک شخص از میزان دشواری یا آسانی رفتار در کسب نتایج موفقیت آمیز) منجر به تمایل فرد به تصمیم گیری برای انجام یک رفتار و تعهد و تداوم آن رفتار می باشد. این سه عامل به عنوان پیش زمینه های قصد رفتاری عمل می کنند. قصد رفتاری نشان دهنده توان و قدرت تلاش اراده شده برای انجام یک کار است (آجزن، ۱۹۹۱).

نولدر و کادوس (۲۰۱۸) نگرش ها را به عنوان «پاسخ های ارزیابی شناختی و عاطفی حسابرسان مرتبط با اظهارات مدیریت» مفهوم سازی می کنند و کنترل رفتاری ادراک شده را در چارچوب باورهای حسابرسان درباره

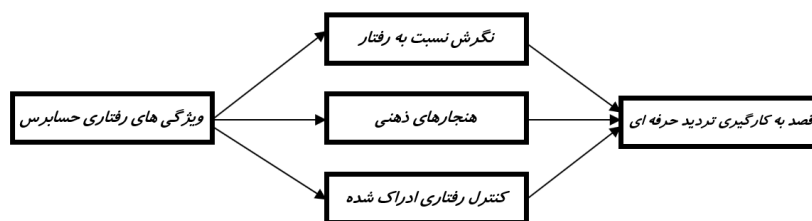

اختیارشان برای اصلاح برنامه های حسابرسی در پرتو ارزیابی های ریسک به تصویر می کشند. تحقیقات در زمینه طوفان فکری تقلب نشان می دهد که رفتارهای رهبری مرتبط با هنجارهای ذهنی می تواند جهت گیری های تردیدآمیز زیردستان (یعنی نیات) و اقدامات بعدی را تحت تأثیر قرار دهد (تروتمن و دانکن^۱، ۲۰۱۷). بر این اساس، غرضیات چهارم تا ششم پژوهش به شرح زیر تدوین گردیدند:

فرضیه چهارم: نگرش حسابرس نسبت به رفتار بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرس تأثیر مثبت دارد.

فرضیه پنجم: هنجارهای ذهنی حسابرس بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرس تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ششم: کنترل رفتار درک شده حسابرس بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرس تأثیر مثبت دارد. بنابراین همسو با مبانی نظری و در راستای فرضیه های پژوهش، مدل مفهومی پژوهش مطابق شکل زیر تدوین گردید:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش
منبع: یافته های پژوهشگر

۴- روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر روش شناخت، از نوع پیمایشی، از نظر نوع داده ترکیبی (کمی و کیفی) و از نظر هدف، کاربردی است. با توجه به اینکه ابزار گردآوری داده های این تحقیق پرسشنامه می باشد، بر اساس چگونگی گردآوری داده ها، از نوع توصیفی است. در پژوهش حاضر با استفاده از نظریه داده بنیاد چندوجهی، ابتدا از طریق مطالعه کتابخانه ای و پایگاه اطلاعاتی معتبر، مبانی نظری برای تعیین موضوع و مفاهیم بنیادی گردآوری گردید و سپس از مصاحبه برای بسط مبانی نظری، شناسایی مؤلفه ها و نهایتاً تدوین مدل مفهومی پژوهش استفاده شد. در ابتدای مصاحبه از مصاحبه های ساختار نیافته جهت دستیابی به کدها و مفاهیم استفاده و در ادامه به کمک مصاحبه نیمه ساختارمند مدل مربوطه استخراج و تکمیل گردید. به منظور غنای پژوهش، مصاحبه های حضوری عمیقی با اشخاصی که موضوع تحقیق را شخصاً تجربه کرده اند و در این حوزه دارای تبحر و تجربه و دانش بالایی هستند

¹ Duncan & Troutman

صورت پذیرفت؛ بنابراین برای نمونه گیری از روش نمونه گیری نظری که بر مفاهیم استخراج شده از داده ها استوار است استفاده شده است. جامعه آماری در بخش کیفی، شامل ۲۵ نفر از خبرگان حرفه حسابرسی و حسابداری، اساتید حسابرسی و حسابداری دانشگاه و شاغلین اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران، مدیران مالی شرکت ها که دارای تخصص حسابرسی هستند، بودند و پس از اشباع مصاحبه ها و کشف ابعاد پنهان و دستیابی به مدل اولیه، به کدگذاری داده های بدست آمده از مصاحبه پرداخته شد. در بخش کمی نیز بر اساس طبقه بندی و کدگذاری نهایی داده ها، پرسشنامه ای طراحی و با توزیع آن میان ۱۴۲ نفر از مدیران و کارشناسان حسابرسی و حسابداری تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری گردید.

برای اندازه گیری متغیر ویژگی های رفتاری، بر مبنای پرسشنامه های کرایچ و گارنفسکی^۱ (۲۰۱۹)، لایباند و لایباند^۲ (۱۹۹۵)، ریف^۳ (۱۹۸۹) و کتل (۱۹۷۰) پرسشنامه ای که ارتباط متناسبی با نتایج مربوط به پژوهش دارد طراحی گردید که پاسخ دهندگان بر اساس طیف لیکرت پاسخ دادند.

متغیر نگرش نسبت به رفتار بر اساس ارزیابی خبرگان کیفیت جامع (خوب/بد)، کیفیت ابزاری (با ارزش/بی ارزش)، کیغیت کاربردی (سودمند/مضر) و کیفیت های تجربی (مطلوب/نامطلوب) در زمینه قصد به کارگیری تردید حرفه ای طراحی و بر اساس طیف لیکرت اندازه گیری شده است (آجزن، ۲۰۰۶).

متغیر هنجارهای ذهنی در بر گیرنده نظر خبرگان در زمینه کیفیت های تاییدی (اهمیت تایید یا نهی رفتار توسط دیگران)، و کیغیت های توصیفی (میزان اهمیت رفتار توسط دیگران) در زمینه قصد به کارگیری تردید حرفه ای است (آجزن، ۲۰۰۶ و ۱۹۹۱).

متغیر کنترل رفتاری ادراک شده نشان دهنده طیف مورد نظر خبرگان در زمینه خودکارآمدی و توانایی کنترل رفتار (آجزن، ۲۰۰۶) بوده و سطح اطمینان و کنترل بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای را مورد توجه قرار داده است.

متغیر قصد رفتار به معنی تمایل فرد به انجام یک رفتار مشخص و معین می باشد که این عامل به کمک سوال های مطرح شده از خبرگان در خصوص میزان تمایل حسابرس به به کارگیری رفتار تردید حرفه ای مطابق با تعاریف استاندارد حسابرسی ۲۰۰ ایران مورد توجه قرار گرفته است.

برای اطمینان از روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه، ویرایش اولیه آن در اختیار صاحب نظران و خبرگان در حوزه حسابرسی و روانشناسی اجتماعی قرار گرفت. همچنین با توجه به استفاده از نتایج تحلیل محتوا در پرسشنامه، در مرحله مقدماتی با طرح سوال های باز از خبرگان درخواست شد که علاوه بر موافقت یا مخالفت در خصوص هر یک از باورهای رفتاری، کنترلی، هنجاری و مصادیق رفتاری، در صورت نیاز پیشنهادهایی در این خصوص ارائه کنند. در نهایت پس از انجام اصلاحات بر اساس نظرات و پیشنهادات آنان، ویرایش نهایی آماده

¹ Kraij & Garnevsy

² Laviband and Laviband

³ Reef

گردید. فرضیه های پژوهش به کمک روش معاملات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی و نرم افزار PLS Smart برازش و آزمون شدند. بررسی برازش نیز مدل طی سه مرحله برازش مدل اندازه گیری، برازش مدل ساختاری و برازش مدل کلی انجام گرفت.

۵- یافته های پژوهش

۵-۱- اطلاعات جمعیت شناختی

به منظور شناخت بهتر جامعه مورد مطالعه، جدول ۱ توزیع پاسخ دهندگان از نظر ویژگی های جمعیت شناختی را نشان می دهد.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

سطح تحصیلات پاسخ دهندگان			توزیع سنی پاسخ دهندگان		
درصد	تعداد	مدرک تحصیلی	درصد	تعداد	سن
۶	۹	کارشناسی	۲۲	۳۱	بیش از ۵۰ سال
۶۱	۸۶	کارشناسی ارشد	۵۴	۷۷	بین ۴۱ تا ۵۰ سال
۳۳	۴۷	دکتری	۲۱	۳۰	بین ۳۱ تا ۴۰ سال
			۳	۴	بین ۲۰ تا ۳۰ سال
۱۰۰	۱۴۲	جمع		۱۴۲	جمع
تجربه پاسخ دهندگان			موقعیت شغلی پاسخ دهندگان		
درصد	تعداد	سابقه کاری	درصد	تعداد	حوزه شغلی
۲۳	۳۳	بیش از ۲۰ سال	۶۹	۹۸	حسابرسی
۵۲	۷۴	بین ۱۰ تا ۲۰ سال	۱۸	۲۶	حسابداری
۲۳	۳۳	بین ۵ تا ۱۰ سال	۱۳	۱۸	سایر
۲	۲	کمتر از ۵ سال			
۱۰۰	۱۴۲	جمع	۱۰۰	۱۴۲	جمع

منبع: یافته های پژوهشگر

۵-۲- توصیف متغیرهای اصلی

نتایج مربوط به میانگین، کمترین مقدار و بیشترین مقدار و همچنین انحراف استاندارد و چولگی و کشیدگی در جدول ۲ ارائه گردیده است.

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می شود میانگین کلیه مولفه های ارائه شده در زمینه ویژگی های رفتاری موثر بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرسان، در محدوده عدد ۴ است که نشان می دهد پاسخ دهندگان

به طور متوسط موافقت خود را در مورد شاخص های ارائه شده نشان داده اند. همچنین انحراف معیار بدست آمده از نظران پاسخ دهندگان نیز حاکی از وجود اجماع نظر مناسب میان نظرات آنان در خصوص شاخص های ارائه شده می باشد.

جدول ۲- نتایج توصیف متغیرهای اصلی پژوهش

مؤلفه	تعداد	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف استاندارد	جولگی	کشیدگی
ویژگی های رفتاری	۱۴۲	۱/۰۰	۵/۰۰	۳/۸۴۹	۰/۵۸۴۶	۰/۳۵۴	۱/۳۱۲
نگرش نسبت به رفتار تردید آمیز	۱۴۲	۱/۰۰	۵/۰۰	۴/۱۱۲	۰/۶۰۴۱	۰/۵۱۲	۱/۳۶۲
هنجارهای ذهنی	۱۴۲	۱/۰۰	۵/۰۰	۴/۲۰۳	۰/۵۹۸۳	۰/۵۵۶	۱/۴۰۲
کنترل رفتاری درک شده	۱۴۲	۱/۰۰	۵/۰۰	۳/۹۹۸	۰/۵۲۳۱	۰/۵۰۴	۱/۳۹۶
قصد بکارگیری تردید حرفه ای	۱۴۲	۱/۰۰	۵/۰۰	۴/۴۱۰	۰/۵۹۸۶	۰/۴۰۲	۱/۴۱۹

منبع: یافته های پژوهشگر

۳-۵- برازش مدل اندازه گیری (سنجش پایایی و روایی)

برای برازش مدل اندازه گیری از دو معیار پایایی و روایی استفاده شده است. برای سنجش پایایی مدل، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ بررسی شد. روایی پرسشنامه نیز به کمک معیار روایی همگرا که مخصوص مدل سازی معادلات ساختاری است بررسی گردید. جهت روایی همگرا از معیار AVE که نشان دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر عامل با سوالات خود می باشد، استفاده شد. معیار AVE میزان همبستگی همبستگی یک عامل با سوالات خود را نشان می دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است. همان طور که در جدول ۳ ملاحظه می شود مقادیر پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ می باشند که حاکی از پایایی مناسب مدل می باشد. با توجه به اینکه مقدار مطلوب برای AVE، ۰/۵ یا بزرگتر از آن می باشد، لذا روایی همگرای مدل نیز تایید و مناسب بودن برازش مدل های اندازه گیری تایید می شود.

جدول ۳- ضرایب پایایی ترکیبی، آلفای کرونباخ و میانگین واریانس (AVE)

مؤلفه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس (AVE)
ویژگی های رفتاری	۰/۸۱۵	۰/۸۳۲	۰/۷۷۸
نگرش نسبت به رفتار تردید آمیز حرفه ای	۰/۸۵۵	۰/۷۷۸	۰/۷۴۸
هنجارهای ذهنی	۰/۹۲۱	۰/۸۱۵	۰/۷۹۹
کنترل رفتاری درک شده	۰/۸۴۵	۰/۷۶۲	۰/۸۰۶
قصد بکارگیری تردید حرفه ای حسابرسان	۰/۸۱۶	۰/۷۵۰	۰/۸۱۴

منبع: یافته های پژوهشگر

۴-۵- برازش مدل ساختاری

برای برازش مدل ساختاری از ضرایب مسیر، R2، F2، Q2 استفاده می شود. در ابتدا برای ضریب تعیین هر چند معادل با ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به ترتیب مقادیر ضعیف، متوسط و قوی قلمداد کرده اند. با این وجود مقدار مطلوب آن بستگی به موضوع پژوهش از یک طرف و تعداد متغیرهای پنهان برون زای مربوط به آن متغیر درون زائی دارد که آن محاسبه شده است. یعنی هر قدر که تعداد متغیرهای برون زای یک متغیر درون زای بیشتر باشد انتظار می رود که آن نیز بیشتر باشد.

اندازه اثر یا F2 به معنای توان تبیین کنندگی مدل می باشد و رابطه ی بین سازه های مدل را تعیین می کند که مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان از اندازه تأثیر کوچک، متوسط و بزرگ یک سازه بر سازه دیگر دارد. این شاخص بر اساس فرمول زیر به دست می آید.

$$f^2 = \frac{R_{included}^2 - R_{excluded}^2}{1 - R_{included}^2} \quad \text{رابطه (۱)}$$

شاخص دیگری که در این مرحله مورد بررسی قرار می گیرد شاخص توان پیش بینی کنندگی Q2 مدل می باشد که درصد واریانس شاخص ها را در بین سایر شاخص های یک متغیر نشان می دهد. Q2 بالا نشان دهنده قدرت پیش بینی بالای مدل است. برای این شاخص مقدار برشی جهت بررسی آن تعیین نشده است و محققان تأکید کرده اند در صورتی که این شاخص مقداری بالاتر از صفر داشته باشد قابل قبول می باشد و هر چه به یک نیز نزدیکتر گردد نشان از توان پیش بینی کنندگی بالای آن می باشد.

جدول ۴- نتایج ضریب تعیین R2، اندازه اثر F2 و معیار پیش بینی کننده ی Q2

Q2	F2	R2	مولفه
۰/۳۶۰	۰/۲۶۱	۰/۷۷۸	ویژگی های رفتاری
۰/۳۷۰	۰/۲۸۱	۰/۷۱۴	نگرش نسبت به رفتار تردید آمیز حرفه ای
۰/۳۷۳	۰/۲۷۶	۰/۷۲۴	هنجارهای ذهنی
۰/۳۶۹	۰/۲۸۶	۰/۷۵۳	کنترل رفتاری درک شده
۰/۳۶۵	۰/۲۸۳	۰/۷۶۴	قصد بکارگیری تردید حرفه ای حسابرسان

منبع: یافته های پژوهشگر

برای برازش مدل درونی از ضرایب مسیر، R2، F2، Q2 استفاده می شود. ضرایب مسیر در آزمون فرضیات بررسی شده است. ضریب تعیین نشان می دهد ارتباط قوی بین متغیرهای تحقیق وجود دارد.

طبق نتایج حاصل از برازش ساختاری مدل در جدول ۴، اندازه اثر یا F2 نشان می دهد که توان پیش بینی کنندگی تمامی مدل های این تحقیق در رده بزرگ قرار دارند. شاخص دیگری که در این مرحله مورد بررسی قرار می گیرد شاخص توان پیش بینی کنندگی Q2 مدل می باشد که درصد واریانس شاخص ها را در بین سایر شاخص های یک متغیر نشان می دهد. Q2 بالا نشان دهنده قدرت پیش بینی بالای مدل است که بر این اساس نتایج به دست آمده مورد تایید می باشد.

۵-۵- برازش مدل کلی

برای برازش کلیت مدل از سه شاخص $rms\ Theta$ ، NFI و SRMR (معیار میانگین اختلاف بین داده ها) استفاده شده است. در این پژوهش شاخص SRMR مقداری در حدود ۰/۰۶۰ می باشد که مقدار مطلوبی در نظر گرفته شده است. چرا که مقدار کمتر از ۰/۰۸ مقدار مطلوب برای این شاخص در نظر گرفته شده است و بر این مبنا کلیت مدل از برازش مناسبی برخوردار است. همچنین شاخص $rms\ Theta$ مقدار مؤثر ماتریس کوواریانس باقی مانده از باقیمانده مدل بیرونی است. این اندازه گیری برازش تنها برای ارزیابی مدل انعکاسی مفید است، چرا که باقیمانده مدل بیرونی برای مدل اندازه گیری ساختی (ترکیبی) معنی دار نیست و مقداری کمتر از ۰/۱۲ را برای مطلوبیت مدل در نظر گرفته است. در این پژوهش این شاخص برابر با ۰/۱۰۱ است. همچنین شاخص NFI نیز مقدار قابل قبول برای آن باید بزرگتر از ۰/۹ باشد که در محاسبات انجام شده برابر با ۰/۹۲۲ به دست آمده است که مقدار مطلوبی می باشد. همان طور که از نتایج حاصل از برازش کلی مدل به شرح جدول ۵ مشخص است، همه شاخص های مورد بررسی دارای نمره مطلوبی می باشند یعنی اینکه مدل تحقیق از برازش مطلوبی برخوردار است.

جدول ۵- شاخص های برازش مدل کلی

شاخص	آماره	مقدار استاندارد	منبع
SRMR	۰/۰۶۰	کمتر از ۰/۰۸	هو و بنتلر (۱۹۹۹)
$rms\ Theta$	۰/۱۰۱	کمتر از ۰/۱۲	رینگل و همکاران (۲۰۲۰)
NFI	۰/۹۲۲	بیشتر از ۰/۹	بانت و بنتلر (۱۹۸۰)

منبع: یافته های پژوهشگر

۵-۶- نتایج آزمون فرضیه های پژوهش

برای آزمون مدل مفهومی پژوهش با استفاده از نرم افزار Smart PLS از تکنیک معادلات ساختاری واریانس محور استفاده شد. بر این اساس نتایج حاصل در دو حالت ارائه شده است. در حالت اول ضرایب مسیرها مشخص شده است که نشان می دهد ضریب مسیر بین متغیرها چه اندازه است. ضرایب مسیر همان ضرایب بتا در رگرسیون

می‌باشند. مقادیر برآورد شده برای ضرایب مسیر در مدل ساختاری بر حسب علامت، مقدار و معناداری ارزیابی می‌شود. همچنین ضریب تعیین نیز مشخص است. هرچند ضریب تعیین معادل با ۰/۲۵، ۰/۵۰ و ۰/۷۵ را به ترتیب مقادیر ضعیف، متوسط و قوی قلمداد کرده‌اند با این وجود مقدار مطلوب آن بستگی به موضوع پژوهش از یک طرف و تعداد متغیرهای پنهان برون زای مربوط به آن متغیر درون زائی دارد که ضریب تعیین آن محاسبه شده است. یعنی هر قدر که تعداد متغیرهای برون زای یک متغیر درون زا بیشتر باشد انتظار می‌رود که ضریب تعیین آن نیز بیشتر باشد. در حالت دوم نتایج مربوط به ضرایب استاندارد Z یا (T-Value) آورده شده است که این مقدار با توجه به اینکه باید از ۱/۹۶ بیشتر یا از ۱-۱/۹۶ کمتر باشد در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. همچنانکه در بالا اشاره شد برای بررسی سوال‌ها نتایج در دو حالت استاندارد، t-value، p-value ارائه گردیده است. پس از اینکه نتایج در دو حالت فوق بیان گردید سپس به تشریح معنادار بودن یا نبودن سوال های پژوهش بر اساس نتایج ارائه شده اعم از ضرایب مسیر، ضرایب تی و سطح معناداری اقدام گردیده است. ضرائب و نتایج آزمون مدل سازی ساختاری پژوهش در جدول ۶ ارائه است.

جدول ۶- نتایج آمار استنباطی حاصل از آزمون فرضیات

فرضیه	رابطه ها	ضریب مسیر	مقدار t	مقدار p	نتیجه
اول	تاثیر ویژگی های رفتاری بر نگرش نسبت به رفتار تردید آمیز حرفه ای	۰/۲۹۵	۴/۷۵۲	<۰/۰۰۱	تایید
دوم	تاثیر ویژگی های رفتاری بر هنجارهای ذهنی	۰/۲۹۳	۵/۴۸۶	<۰/۰۰۱	تایید
سوم	تاثیر ویژگی های رفتاری بر کنترل رفتاری ادراک شده	۰/۴۶۸	۹/۹۸۷	<۰/۰۰۱	تایید
چهارم	تاثیر نگرش حسابرس نسبت به رفتار بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای	۰/۹۰۴	۱۷/۳۴۹	<۰/۰۰۱	تایید
پنجم	تاثیر هنجارهای ذهنی حسابرس بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای	۰/۵۷۹	۸/۱۶۳	<۰/۰۰۱	تایید
ششم	تاثیر کنترل رفتار ادراک شده حسابرس بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای	۰/۹۳۵	۱۸/۷۶۲	<۰/۰۰۱	تایید

منبع: یافته های پژوهشگر

در راستای تحلیل فرضیه ها، همانطور که در جدول ۶ قابل مشاهده است، آزمون فرضیه اول نشان می دهد که ویژگی های رفتاری حسابرس بر نگرش او نسبت به رفتار تردید حرفه ای تاثیر مثبت و معنی داری دارد چرا که ضریب مسیر برابر با ۰/۲۹۵ و مقدار آماره t برابر با ۴/۷۵۲ است. از آنجایی که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می

باشد، بنابراین فرضیه اول پژوهش تایید می شود. مطابق آزمون فرضیه دوم، ویژگی های رفتاری حسابرس بر هنجارهای ذهنی او تاثیر مثبت و معنی داری دارد چرا که ضریب مسیر برابر با ۰/۲۹۳ و مقدار آماره t برابر با ۵/۴۸۶ است. از آنجایی که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین فرضیه دوم پژوهش تایید می شود. آزمون فرضیه سوم حاکی از آن است که ویژگی های رفتاری حسابرس بر کنترل رفتاری ادراک شده او تاثیر مثبت و معنی داری دارد به این دلیل که ضریب مسیر برابر با ۰/۴۶۸ و مقدار آماره t برابر با ۹/۹۸۷ است. پس به دلیل این که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین فرضیه سوم پژوهش تایید می شود. مطابق آزمون فرضیه چهارم، نگرش حسابرس نسبت به رفتار بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او تاثیر مثبت و معنی داری دارد زیرا ضریب مسیر برابر با ۰/۹۰۴ و مقدار آماره t برابر با ۱۷/۳۴۹ است. از آنجایی که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین فرضیه چهارم پژوهش تایید می شود. طبق آزمون فرضیه پنجم، هنجارهای ذهنی حسابرس بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او تاثیر مثبت و معنی داری دارد چرا که ضریب مسیر برابر با ۰/۵۷۹ و مقدار آماره t برابر با ۸/۱۶۳ است. از آنجایی که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین فرضیه پنجم پژوهش تایید می شود. آزمون فرضیه ششم نیز حاکی از آن است که کنترل رفتار ادراک شده حسابرس بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او تاثیر مثبت و معنی داری دارد به این دلیل که ضریب مسیر برابر با ۰/۹۳۵ و مقدار آماره t برابر با ۱۸/۷۶۲ است. پس به دلیل این که مقدار آماره t بیشتر از ۱/۹۶ می باشد، بنابراین فرضیه ششم پژوهش هم تایید می شود.

۶- بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش به تبیین تمایل به انجام رفتار تردید حرفه ای بر اساس ویژگی های رفتاری حسابرس با استفاده از عوامل مرتبط در حوزه روانشناسی اجتماعی پرداخته شد. بدین منظور ابتدا عوامل موثر با استفاده از مطالعه تئوری های روانشناسی اجتماعی از جمله نظریه رفتار برنامه ریزی شده شناسایی و شاخص های مربوط با استفاده از تحلیل محتوای ادبیات تحقیق استخراج گردید. در مرحله نهایی نیز با استفاده از تحلیل عاملی نظرات خبرگان، ساختار نهایی شامل ویژگی های رفتاری، نگرش نسبت به رفتار (بر اساس پیامدهای مطلوب و نامطلوب رفتار)، هنجارهای ذهنی، و کنترل رفتاری ادراک شده تبیین گردید.

فرضیه های اول تا سوم این پژوهش به بررسی تاثیر ویژگی های رفتاری حسابرس بر سه عامل نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده که سه عامل اصلی نظریه رفتار برنامه ریزی شده هستند پرداخته است. ویژگی های رفتاری شامل عادات و الگوهای رفتاری هستند و می توانند بر نحوه ارتباط فرد با دیگران و محیط اطراف و تصمیم انجام یا عدم انجام رفتار او تأثیر بگذارند. نگرش نسبت به رفتار معمولاً حاصل باورهای فرد در مورد مزایا و مضرات انجام کار است. نتایج حاصل از فرضیه اول پژوهش نشان داد که ویژگی های رفتاری حسابرس بر نگرش او نسبت به رفتار تردید حرفه ای موثر است. هنجارهای ذهنی بیانگر ادراک شخص در این

مورد هست که آیا افراد مهم از نظر فرد، یک رفتار معین را تایید می کنند یا خیر. نتایج حاصل از فرضیه دوم پژوهش نشان داد که ویژگی های رفتاری حسابرس بر هنجارهای ذهنی او موثر است. کنترل رفتاری ادراک شده، نشان می دهد که انگیزه یک فرد به وسیله درک او از میزان دشواری رفتارها و میزان موفقیت وی در انجام یا عدم انجام یک رفتار، تحت تأثیر قرار می گیرد. نتایج حاصل از فرضیه دوم پژوهش نشان داد که ویژگی های رفتاری حسابرس بر کنترل رفتاری ادراک شده او موثر است. مقایسه نتایج حاصل از فرضیه های اول تا سوم که صرفاً به ویژگی های رفتاری حسابرس به عنوان یک انسان پرداخته است، با تحقیقات پیشین در حوزه ویژگی های رفتاری و روانشناسی اجتماعی همچون واتسون (۱۹۲۸)، کتل (۱۹۵۰) و براهنی (۱۳۸۳) همخوانی دارد.

فرضیه های چهارم تا ششم این پژوهش به بررسی تاثیر سه عامل نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده که به عنوان عوامل اصلی نظریه رفتار برنامه ریزی شده بر قصد به کارگیری تردید حرفه ای حسابرس پرداخته است. بر اساس نظریه رفتار برنامه ریزی شده، برآیند سه عامل نگرش نسبت به رفتار (قدرت خواسته شخص)، هنجارهای ذهنی (حساسیت نسبت به فشار) و کنترل رفتاری درک شده (درک شخص از میزان دشواری یا آسانی رفتار در کسب نتایج موفقیت آمیز) منجر به تمایل فرد به تصمیم گیری برای انجام یک رفتار و تعهد و تداوم آن رفتار می باشد. این سه عامل به عنوان پیش زمینه های قصد رفتاری عمل می کنند. قصد رفتاری نشان دهنده توان و قدرت تلاش اراده شده برای انجام یک کار است (آجزن، ۱۹۹۱). بر اساس نتایج حاصل از فرضیه چهارم پژوهش، نگرش حسابرس نسبت به رفتار بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او موثر است. نگرش نسبت به رفتار نشان دهنده ارزیابی فرد از رفتار مورد نظر است. بر اساس نتایج فرضیه چهارم پژوهش حاضر، قصد و تمایل حسابرس در به کارگیری رفتار تردید حرفه ای متأثر از باورهای وی در خصوص پیامدهای مثبت یا منفی انجام آن است. نتایج حاصل از فرضیه پنجم پژوهش حاکی از آن است که هنجارهای ذهنی حسابرس بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او موثر می باشد. هنجارهای ذهنی یعنی ادراک شخص از فشارهای هنجاری اجتماعی یا باورهای دیگران است که مشخص می کند آیا شخص باید آن رفتار را انجام دهد یا نه. نتایج حاصل از فرضیه پنجم نشان می دهد که قصد و تمایل حسابرس در به کارگیری رفتار تردید حرفه ای از ادراک او از فشارهای هنجاری اجتماعی یا باورهای افراد مهم تاثیر می پذیرد. بر اساس نتایج حاصل از فرضیه ششم پژوهش، کنترل رفتار ادراک شده حسابرس بر قصد به کارگیری رفتار تردید حرفه ای او موثر است. بدین معنا که قصد و تمایل حسابرس در به کارگیری رفتار تردید حرفه ای متأثر از میزان درک او از سهولت یا دشواری و موفقیت یا عدم موفقیت وی در انجام یا عدم انجام این رفتار می باشد. نتایج حاصل از فرضیه های سوم الی ششم با نظریه رفتار برنامه ریزی شده آجزن (۱۹۹۱) و همچنین تحقیقات نولدر و کادوس (۲۰۱۸) و تروتمن و دانکن (۲۰۱۷) سازگاری دارد.

در پژوهش های پیشین، هر چند عوامل موثر بر رفتار حرفه ای مورد توجه قرار گرفته و تحقیقاتی در این حوزه نیز انجام شده است، اما هیچگاه بر تمایل و قصد حسابرس در به کارگیری رفتار تردید حرفه ای و ویژگی های

رفتاری که می تواند بر این قصد رفتاری موثر باشد توجه نشده است. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش های پیشین می توان نتیجه گیری کرد که تردید حرفه ای حسابرس تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار دارد، از جمله فشارهای مدیریتی، آموزش و فرهنگ سازمانی، تجربیات قبلی و ارتباط با ذینفعان. همچنین، در حالی که تردید مثبت می تواند به بهبود کیفیت حسابرسی کمک کند، فشارهای خارجی ممکن است به کاهش تردید و در نتیجه به خطر افتادن کیفیت حسابرسی منجر شود. نتایج این مطالعه در مقایسه با تحقیقات پیشین نشان می دهد که مفهوم رفتار مفهومی گسترده است که شامل سه بعد نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده است. بنابراین بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، تئوری های مبتنی بر تمایل و قصد انجام رفتار، از جمله تئوری رفتار برنامه ریزی شده، اجازه می دهد که مفهوم ویژگی های رفتاری به عنوان عاملی بسیار مهم و تاثیر گذار بر حرفه حسابرسی، در حوزه تردید حرفه ای به عنوان یکی از مفاهیم بسیار مهم در حسابرسی که به کارگیری صحیح و به موقع آن برای دستیابی به نتیجه گیری نهایی که مبنای اظهار نظر حسابرس قرار می گیرد ضروری است، معرفی شود.

بر اساس نتایج پژوهش، پیشنهاد می شود که کسب شناخت کافی از باور ها و هنجارهای ذهنی و رفتاری افراد متقاضی تصدی شغل حسابرسی از طریق به کارگیری روش ها و آزمون های مختلف از سوی نهاد های مرتبط با حوزه حسابرسی از جمله سازمان حسابرسی، دیوان محاسبات و موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی در دستور کار قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می شود تردید حرفه ای حسابرس به عنوان یک برنامه توسعه محور در حرفه حسابرسی از سوی سازمان ها و نهادهای مربوطه مورد توجه قرار گیرد و برنامه های آموزش رفتاری و ارزیابی های دوره ای به عنوان بخشی از استاندارد های شغلی حسابرسان مدون شود تا از این طریق، در کنار ارتقای سطح اخلاق گرایی حرفه ای، کیفیت گزارش های حسابرسی نیز بهبود یابد. به موسسات حسابرسی نیز پیشنهاد می شود برای حمایت از سرمایه سهامداران و منافع سایر ذینفعان، با شناخت عمیق ویژگی های رفتاری حسابرسان، مفاهیمی همچون تردید حرفه ای را به نحو مطلوب به ایشان آموزش دهند تا ضمن بهبود در کیفیت ارائه خدمات حرفه ای و اعتبار موسسه، زمینه تقویت بیشتر اخلاق حرفه ای در حسابرسان فراهم گردد. به متولیان آموزش در حرفه حسابرسی پیشنهاد می شود با برگزاری کارگاه های آموزشی مناسب تردید حرفه ای حسابرس به عنوان عامل تاثیر گذار بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان مورد توجه قرار گیرد و بر گزاری دوره های آموزشی رفتار حرفه ای به عنوان یکی از الزامات ارتقای شغلی قرار گیرد.

فهرست منابع

- اکبری نفت چالی، عیسی، پورحیدری، امید، خدای پور، احمد. (۱۳۹۸). تاثیر تجربه بر رفتارهای غیر ارادی حسابرسان. *پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۲۱(۱۱)، ۱۹۷-۲۲۸.
- امانی کوروش؛ نیکو مرام هاشم؛ بنی مهد بهمن. (۱۳۹۹). عواطف فردی و تردید حرفه ای حسابرس. *دوفصلنامه حسابداری/ارزشی و رفتاری*، ۵ (۹): ۳۵-۵۳.
- باقری، خسرو؛ خسروی، زهره (۱۳۸۷). نظریه های روانشناسی معاصر (به سوی سازگرایبی واقع گرایانه)، تهران، علم، چاپ اول.
- براهنی، محمدتقی. (۱۳۸۳) زمینه روانشناسی، جلد دهم، تهران، رشد، چاپ اول
- بنی مهد، بهمن؛ مهرانی، نیوشا. (۱۴۰۰). تاثیرسبک های شناخت نوگرا و نوگریز بر تردید حرفه ای حسابرس. *پژوهش های حسابرسی حرفه ای*، ۱۱(۴۴): ۵۶-۶۹.
- بیرجندی، حمید؛ فتحی، زهرا. (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین چرخش اجباری مؤسسات حسابرسی و ویژگی های تردید حرفه ای حسابرس. *مجله دانش حسابداری*، ۱۳(۱): ۲۰۳-۲۲۸.
- حاجی عظیمی، فرزاد؛ کرمی، غلامرضا؛ مرادی، محمد. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر تمایلات رفتاری و باورهای گزارشگری مالی متقلبان. *پژوهش های کاربردی در گزارشگری مالی*، ۹(۱): ۷-۳۳.
- حیدر، مجتبی؛ نیکومرام، هاشم. (۱۳۹۷). سبک های تفکر و تردید حرفه ای در حسابرسی (آزمون نظریه خود حکومتی ذهن). *دوفصلنامه حسابداری/ارزشی و رفتاری*، ۳ (۵) ۱۵۱-۱۸۵.
- حیدری رسول؛ خواجوی شکراله؛ تهرانی رضا؛ بغزبان آلبرت. (۱۳۹۸). نظریه رفتار برنامه ریزی شده و مدل ارائه گزارشگری پایداری توسط مدیران. *حسابداری مالی*، ۱۱ (۴۲) ۲۴-۵۱.
- رجب دری، حسین، وکیلی فرد، حمیدرضا، سالاری، حجت الله، امیری، علی. (۱۴۰۱). رابطه نظریه های اخلاقی و رفتار اخلاقی در قضاوت حسابرسان. *قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری*، ۱ (۱): ۱۱۳-۱۴۲.
- رضائی، ناهید، دیبانتی دیلمی، زهرا، غلامی جمکرانی، رضا، رهنمای رودپشتی، فریدون. (۱۴۰۳). بررسی اثر سبکهای شناختی بر توانایی حسابرسان در کشف تقلب. *پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۶۲(۱۶)، ۲۰۱-۲۴۲.
- رضایی، نرگس؛ بنی مهد، بهمن؛ حسینی، سید حسین. (۱۳۹۷). تأثیر هویت سازمانی و حرف های بر تردید حرفه ای حسابرس مستقل. *دانش حسابرسی*، ۱۸ (۷۱) ۱۷۵-۱۹۹.
- شمس، امیر. (۱۴۰۱). نقش شک سازمانی در رابطه ریسک کشف تقلب و شک و تردید حرفه ای حسابرس. *قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری*، ۲ (۱): ۹۹-۱۱۶.
- صفی خانی، رضا؛ صفرزاده، محمدحسین؛ اثنی عشری، حمیده. (۱۴۰۱). بررسی رابطه تردید حرفه ای، شناخت صاحب کار و قضاوت حسابرس. *مجله دانش حسابداری*، ۱۳(۱): ۵۹-۸۲.

- کازمپی، سید پوری؛ غلامرضا پور، محمد، عرب، روح الله؛ شمگانی، رضا. (۱۴۰۰). تاثیر جنسیت شریک موسسه حسابرسی بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام. پژوهش های حسابرسی حرفه ای، ۱(۴): ۵۰-۶۹.
- کریم آبادی، محمد، حاجیهها، زهره، جهانگیرنیا، حسین، غلامی جمکرانی، رضا، (۱۴۰۳). الگوی آئین رفتار حرفه ای حسابرسان مستقل بر اساس دیدگاه انتقادی. قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری، ۹(۳): ۱۰۵-۱۲۴.
- علی زاده گان، لیلا، صمدی، محمود، ایمنی، محسن. (۱۴۰۲). تحلیل توانایی حسابرسان در کشف تقلب با استفاده از تئوری رفتار برنامه ریزی شده: تاثیر تجربه حسابرس و تیپ شخصیتی با نقش تردید حرفه ای. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۵۷(۱۵): ۱۴۹-۱۸۴.
- غلامرضایی، محسن؛ حسنی، محمد. (۱۳۹۷). تاثیر اختلالات شخصیت بر تردید حرفه ای حسابرسان مستقل. مجله دانش حسابداری، ۱۰(۲): ۴۳-۷۶.
- قاسمی نژاد، احسان؛ بنی مهد، بهمن. (۱۳۹۹). تاثیر محافظه کاری اجتماعی بر تردید حرفه ای حسابرسان مستقل: آزمونی از نظریه روانشناختی شخصیتی. دانش حسابداری مالی، ۷(۳): ۱-۲۷.
- قاسمی نژاد احسان؛ بنی مهد بهمن؛ بشکوه مهدی. (۱۳۹۹). تاثیر جنسیت، تحصیلات و ذهنیت توطئه بر تردید حرفه ای حسابرس: آزمونی از نظریه نگرش. دانش حسابرسی، ۲۰(۷۸): ۲۶۱-۲۸۱.
- گلپایگانی، آیدا؛ رحمانی نیا، احسان. (۱۴۰۰). بررسی تاثیرپذیری تصمیم گیری اخلاقی حسابداران حرفه ای از ویژگی های شخصیتی و رفتاریشان. پژوهش های حسابرسی حرفه ای، ۱(۲): ۵۶-۸۳.
- ولیان، حسن؛ صفری گرایلی، مهدی. (۱۳۹۷). ارائه الگویی برای درک تردید حرفه ای حسابرسان با رویکرد تحلیل محتوا. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۷(۲۵): ۱۱-۲۸.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. (2006). Behavioural Interventions Based on the Theory of Planned Behaviour, [Http://People.Umass.Edu/Aizen/Pdf/Tpb.Intervention.Pdf](http://People.Umass.Edu/Aizen/Pdf/Tpb.Intervention.Pdf) (Accessed 8 April 2007).
- Ajzen, I., Driver, B.L. (1992). Application of the Theory of Planned Behaviour to Leisure Choice, *Journal of Leisure Research* 24(3): 207-224.
- Cattell, R. B. (1965). *The Scientific Analysis of Personality* (p. 55). Baltimore, MD: Penguin.
- Fehrenbachera, D.D., Trihib, & A., Weisner, M.M., (2021) Can multitasking influence professional scepticism? *Accounting & Finance*, Vol.61(1) : 1277-1306.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*, Addison-Wesley, Reading, MA.
- Fullerton, R. R. & Durtschi, C. (2004). The Effect of Professional Skepticism on the Fraud Detection Skills of Internal Auditors, 18(1), 39-50.
- Glover, S. M., and D. F. Prawitt (2013). Enhancing Auditor Professional Skepticism. Available at: <http://www.thecaq.org/docs/research/skepticismreport.pdf>
- Hasan, B.T., Chand, P., Lu, M., (2021) Influence of auditor's gender, experience, rule observance attitudes and critical thinking disposition on materiality judgements, *International Journal of Auditing*, Vol.25(1) : 188-205

- Hawkins, D.I., & Mothersbaugh, D.I. (2010). *Consumer behavior: Building Marketing Strategy*. 11 edition, McGraw-Hill? Irwin.
- Hurt, R. K., Brown-Liburd, H., Earley, C. E., & Krishnamoorthy, G (2013). Research on auditor professional skepticism: literature synthesis and opportunities for future research. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 45-97.
- Hurt, R. K (2010). Development of a scale to measure professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(1), 149-171.
- Lamboglia, R., Mancini, D., (2021) The relationship between auditors' human capital attributes and the assessment of the control environment. *Journal of Management and Governance Forthcoming*, 25:1211-1239.
- Nolder, C., Kadous, K., (2018) Grounding the professional skepticism construct in mindset and attitude theory: A way forward, *Accounting, Organizations and Society*, Vol.67(1) : 1-14.
- Quadackers, L. M., T. L. C. M. Groot and A. Wright (2014). Auditors' Skeptical Characteristics and Their Relationship to Skeptical Judgments and Decisions. Working paper. VU University Amsterdam.
- Rosman. (2012). "Training Auditors to Think Skeptically". Working paper, The University of Utah, and University of Connecticut.
- Rotter, J.B., *Journal Psychological Monographs* (1967), Social Learning Theory.
- Sekerka, L. E., Bagozzi, R. P. & Charnigo, R. (2009), Facing ethical challenges in the workplace: Conceptualizing and measuring professional moral courage, *Journal of Business Ethics*, 89(4): 565-579.
- Sorensen, K., Ortegren, M., (2021) The next best thing: Social presence and accountability's impact on auditor professional skepticism, *The Journal of Corporate Accounting and Finance*, Forthcoming, <https://doi.org/10.1002/jcaf.22484>.
- Trotman, A.J. & Duncan, K. (2017). Internal Audit Quality: Insights from Audit Committee Members, Senior Management and Internal Auditors, *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 37 (4): 235-259.
- Watson, J., (1958). *Psychology From The Standpoint Of A Behaviorist*, Published July 25, 2007, Kessinger Publishing.

The effect of behavioral characteristics on the intention to use auditors' professional skepticism

Payam salami¹
Mohammad Alipour²
Meysam Arabzadeh³
Hossein Panahian⁴
Mehdi Safari Gerayli⁵

Received: 01/ October /2024 Accepted: 30/ November /2024

Abstract

Professional skepticism is one of the most important concepts in auditing and means critical evaluation of audit evidence. Professional skepticism is necessary to reach the final conclusion that is the basis of the auditor's opinion, and failure to apply it correctly and on time can have inappropriate consequences. The purpose of this research is to investigate the effect of auditors' behavioral characteristics on their intention to use professional doubt. This research is a survey type with a qualitative and quantitative approach. In the qualitative part, a targeted non-probability sampling of 25 accounting and auditing professors, managers and experts was done. In the quantitative part of the research, the statistical population included 142 professors and experts in the field of accounting and auditing who were randomly selected. The required data were collected through a questionnaire and the results were analyzed using Smart PLS software. According to the results of the research, 19 items were determined as the behavioral characteristics of qualitative dimension auditors. The results showed that auditors' behavioral characteristics are effective on auditors' intention to use professional skepticism with the influence of three factors: attitude towards behavior, mental norms and perceived behavioral control. Therefore, a detailed understanding of auditors' behavioral components can reveal their level of willingness to use professional skepticism.

Keywords: Professional skepticism, behavioral characteristics, attitude towards behavior, mental norms, perceived behavioral control

¹ Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran. paysalimi@gmail.com

² Department of Accounting, Khalkhal Branch, Islamic Azad University, Khalkhal, Iran. (Corresponding author). uniclass.alipour@gmail.com

³ Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran. meysam.arabzadeh@iau.ac.ir

⁴ Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran. panahian@yahoo.com

⁵ Department of Accounting, Bandargaz Branch, Islamic Azad University, Bandargaz, Iran. mehdi.safari83@yahoo.com

Doi:

تأثیر محیط اطلاعاتی بر رابطه بین شدت هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام

مهناز مدنی^۱

مسعود فولادی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱

چکیده

خطر سقوط آتی قیمت سهام، رخداد نامطلوبی است که به شکل بازده منفی شدید سهام، تعریف می‌شود. ریزش شدید قیمت سهام یکی از مهم‌ترین ریسک‌های سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه است. یکی از مهم‌ترین عوامل موثر بر خطر سقوط قیمت سهام، تبلیغات می‌باشد. همانگونه که تبلیغات تنها اطلاعات مثبت در مورد یک شرکت را فراهم می‌کند، این احتمال وجود دارد که عدم تقارن اطلاعات بین سرمایه‌گذاران بازار سهام و شرکت افزایش یابد و در نتیجه احساسات خوش بینانه‌ای را درباره شرکت در میان سرمایه‌گذاران، به خصوص سرمایه‌گذاران خرده‌فروشی افزایش دهد. این امر همچنین می‌تواند باعث شود که سرمایه‌گذاران اخبار بد شرکت تبلیغاتی را نادیده بگیرند و سهام شرکت را تغییر دهند. لذا هدف پژوهش حاضر تأثیر محیط اطلاعاتی بر شدت اثر هزینه تبلیغات بازار محصول بر ریسک سقوط قیمت سهام است. جهت آزمون فرضیه پژوهش با استفاده از روش حذف سیستماتیک نمونه‌ای شامل ۱۱۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ انتخاب و از مدل رگرسیون چندگانه به روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان می‌دهد که شدت هزینه تبلیغات تأثیر منفی معنادار بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام دارد ولی عدم اطمینان محیطی (اطلاعاتی) بر رابطه بین شدت هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر ندارد.

واژه‌های کلیدی: هزینه تبلیغات، عدم اطمینان محیطی، ریسک سقوط قیمت سهام.

۱ گروه حسابداری، واحد شاهین شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهین شهر، اصفهان، ایران. mahnazmadani1368@gmail.com
۲ گروه حسابداری، واحد شاهین شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهین شهر، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول) foladim57@gmail.com

۱- مقدمه

خطر سقوط آتی قیمت سهام، رخداد نامطلوبی است که به شکل بازده منفی شدید سهام، تعریف می‌شود. چنین رخدادی که نگرانی‌های زیادی در بازارهای سرمایه در خصوص تصمیمات سرمایه‌گذاری ایجاد کرده است، به زیان قابل توجه ثروت سهامداران و کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران می‌انجامد. در این راستا، شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش ریسک سقوط آتی قیمت سهام به یکی از مسائل مهم امروزی در بازارهای سرمایه تبدیل شده است (اندرو و همکاران^۱، ۲۰۱۳). خطر سقوط قیمت سهام، عدم تقارن در ریسک، به ویژه کاهش ریسک را اندازه‌گیری می‌کند. بنابراین مسئله مهمی در تحلیل پرتفوی و قیمت‌گذاری دارایی‌ها است. درک ریسک سقوط برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و مدیریت ریسک‌ها ضروری است (لی و همکاران، ۲۰۱۶).

بحران‌های مالی اخیر، انگیزه بررسی و پیش‌بینی مناسب فرایند خطر سقوط قیمت سهام را افزایش داده است. مطالعات گذشته دلیل اصلی برای سقوط قیمت سهام را تضادهای نمایندگی دانسته‌اند که باعث انگیزه عدم انتشار اخبار بد به مدت طولانی در مدیران ایجاد می‌شود. ادبیات در مورد خطر سقوط به شدت وابسته به چارچوب تئوری نمایندگی است که توسط جین و مایرز^۲ (۲۰۰۶) پیشنهاد شده است (جبران و همکاران^۳، ۲۰۲۰).

از آنجا که سقوط آتی قیمت سهام به یکی از نگرانی‌های اصلی سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه مبدل گردیده است، پژوهش در این زمینه می‌تواند برای بازار سرمایه حائز اهمیت باشد. چراکه افزایش پدیده ریسک سقوط قیمت سهام، سبب بدبینی سرمایه‌گذاران در خصوص سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار می‌شود که این موضوع در نهایت می‌تواند خارج ساختن منابع مالی سرمایه‌گذاران توسط آن‌ها از بورس اوراق بهادار را در پی داشته باشد. بنابراین شناسایی علل شکل‌گیری این پدیده، راه‌کارهایی که از بروز این پدیده در بازارهای سرمایه جلوگیری به عمل می‌آورد و نیز مدل‌هایی که بتوانند این پدیده را پیش‌بینی کنند، از اهمیت بسزایی برای اداره‌کنندگان بازار سرمایه که همواره در پی رونق این بازار از طریق جذب سرمایه‌های راکد هستند، برخوردار است (تنانی و همکاران، ۱۳۹۴). این پژوهش می‌کوشد به این پرسش، پاسخ دهد که آیا محیط اطلاعاتی بر رابطه بین شدت هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیرگذار است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ریسک سقوط قیمت سهام

سقوط قیمت سهام پدیده‌ای است که در آن قیمت سهام دچار تعدیل شدید منفی و ناگهانی می‌شود (هاتون و همکاران، ۲۰۰۹). تغییرات ناگهانی قیمت سهام به دو صورت سقوط و جهش در قیمت سهام رخ می‌دهد (فروغی

¹ Andreou et al.

² Jin & Myers

³ Jebran et al

و قاسم زاده، ۱۳۹۴). به طور کلی چنانچه قیمت سهم شرکتی در دوره تحت بررسی دچار کاهش شدید شده باشد، قیمت سهم آن شرکت در آن دوره سقوط کرده است (کیم و همکاران^۱، ۲۰۱۱). سقوط قیمت سهام یک تغییر منفی بسیار بزرگ و غیرمعمول در قیمت سهام است که بدون وقوع یک حادثه مهم اقتصادی رخ می دهد و به عنوان پدیده ای مترادف با چولگی منفی در بازده سهام در نظر گرفته می شود (هاتن و همکاران^۲، ۲۰۰۹). سقوط قیمت سهام طی سال های اخیر و به ویژه بعد از بحران مالی و اقتصادی سال ۲۰۰۸، توجه بسیاری را به خود معطوف کرده است. این تغییرات در حالت کلی به دو صورت سقوط و رشد قیمت سهام رخ می دهد. با توجه به اهمیتی که سرمایه گذاران برای بازده سهام خود قائل اند، پدیده سقوط قیمت سهام که منتهی به کاهش شدید بازده می شود، در مقایسه با رشد قیمت سهام، بیشتر توجه پژوهشگران را جلب کرده است (دیانتی دیلمی، مرادزاده و محمودی، ۱۳۹۱). هاتن و همکارانش (۲۰۰۹) معتقدند که در شرایط نبود شفافیت کامل در گزارشگری مالی، مدیران انگیزه دارند برای حفظ شغل خود، بخشی از زیان ها را پنهان کنند. این فرایند یعنی افشا نکردن زیان های واقعی تا زمان حضور مدیر در شرکت ادامه می یابد. پس از ترک شرکت توسط مدیر، حجم عظیمی از زیان های افشا نشده وارد بازار شده و به سقوط قیمت سهام منجر می شود (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶).

سقوط آتی قیمت سهام به یکی از نگرانی های اصلی سرمایه گذاران در بازار سرمایه مبدل گردیده است، پژوهش در این زمینه می تواند برای بازار سرمایه حائز اهمیت باشد. از جمله عواملی که نقش با اهمیتی در کاهش خطر سقوط آتی قیمت سهام دارند، بررسی کارکرد سهام داران نهادی در بازار است. یکی از بارزترین تعارض های موجود در روابط نمایندگی، تعارض بین مدیران و سهامداران شرکت است. طیف وسیعی از انگیزه ها نظیر قراردادهای پاداش و مسائل مربوط به دوره ی تصدی وجود دارد که مدیران را تشویق می کند از افشای اطلاعات منفی خودداری و آن ها را در داخل شرکت انباشت کنند. چنانچه مدیران برای یک دوره ی طولانی، اقدام به نگهداری و انباشت اخبار بد در داخل شرکت کنند، بین قیمت ذاتی سهام و ارزش تعیین شده برای آن به وسیله ی سرمایه گذاران، یک شکاف بزرگ ایجاد می شود که در اصطلاح «حباب قیمتی سهام» نام دارد. هنگامی که توده ی اخبار منفی انباشت شده به نقطه ی انفجار می رسد، این اخبار منفی به یکباره وارد بازار سرمایه شده و باعث ترکیدن حباب های قیمتی و سقوط قیمت سهام می گردد. بر اساس مفاهیم تئوری نمایندگی، مدیران انگیزه هایی برای پنهان سازی اطلاعات منفی از بازار به دلایل مالی، از جمله انگیزه های شغلی و جبران خسارت های شرکت دارند. از طرفی نیز، مدیران ممکن است به دلایل غیرمالی از جمله ایجاد حاکمیت و نگهداری عزت نفس، انگیزه ای برای خودداری از مخابره ی اخبار بد به بازار سرمایه داشته باشند. احتکار اخبار بد برای مدت طولانی تحمل ناپذیر است و با ورود یکباره اطلاعات به بازار سرمایه که تاکنون پنهان بوده اند، ارزش ذاتی سهام مشخص می گردد و مقدمات سقوط قیمت سهام در بازار سرمایه فراهم می گردد (پنایاتس و همکاران^۳، ۲۰۱۵).

¹ Kim & et al

² Hutton & et al

³ Panayiotis et al

از دیدگاه اقتصادی با فرض منطقی بودن رفتار افراد، فرض بر این است که همه در وهله اول به امید به دست آوردن ثروت بیشتر، سرمایه‌گذاری می‌کنند. یکی از عوامل مهمی که سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری خود مد نظر قرار می‌دهند، نرخ بازدهی سهام است (انجین و چن^۱، ۲۰۰۸). در واقع، هر سرمایه‌گذار، باید ابتدا این اطمینان را کسب کند که در وهله اول، سرمایه اولیه بازگشت دارد و سپس بازده مورد انتظار به دست می‌آید تا بتواند تصمیم‌گیری لازم را برای سرمایه‌گذاری اتخاذ کند (ببر و پاگانو^۲، ۲۰۱۳). سرمایه‌گذاران نگران از افت شدید بازدهی تلاش می‌کنند از منابع خود محافظت کنند. قیمت سهام در برابر هر گونه اطلاعات منفی منتشر شده آسیب‌پذیر است. پویایی قیمت سهام توسط عوامل بسیاری تعیین می‌شود. سقوط قیمت سهام، وقوع یک تغییر منفی بسیار بزرگ و غیرمعمول در قیمت سهام است و بدون اینکه یک حادثه مهم اقتصادی رخ دهد، اتفاق می‌افتد (هاتن^۳، ۲۰۰۹). خطر سقوط قیمت سهام، رویداد نامطلوبی است که به عنوان بازده منفی شدید سهام، تعریف می‌شود. چنین رویدادی که نگرانی زیادی در بازارهای سرمایه در خصوص تصمیمات سرمایه‌گذاری ایجاد کرده است، می‌تواند منجر به زیان قابل توجه سهامداران و کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران شود (اندرو^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). در ادبیات مالی دیدگاه‌های متعددی پیرامون توضیح پدیده سقوط قیمت سهام ارائه شده است. سازوکار زیربنایی خطر سقوط قیمت سهام که توسط پژوهشگران قبلی بررسی شده است به دو دسته تقسیم می‌شوند: (۱) عدم تجانس در اعتقادات سرمایه‌گذاران در مورد ارزش‌های اساسی شرکت و (۲) رفتارهای فرصت طلبانه مدیر (چین و مایرز^۵، ۲۰۰۶). همچنین در توضیح چگونگی بروز پدیده سقوط قیمت سهام، نظریه اثرات اهرمی توسط بلک و کریستی^۶ (۲۰۰۷) ارائه شده و بلانچارد و واتسون^۷ (۱۹۸۲) در توضیح پدیده چولگی منفی بازده سهام، الگوی حباب تصادفی قیمت سهام را مطرح نموده‌اند (ملکیان و همکاران، ۱۳۹۷). البته بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها، نشان می‌دهد که تمایل مدیران به حفظ ثروت و سرمایه انسانی، منجر می‌شود تا انتظارات سرمایه‌گذاران در سطوح غیرقابل توجه نگه داشته شود و قیمت سهام بالاتر از ارزش ذاتی آن قرار گیرد (کیم^۸ و همکاران، ۲۰۱۱). همچنین نبود شفافیت کامل در گزارشگری مالی به طور طبیعی در درازمدت ناپایدار است و زمانی که حجم اطلاعات منفی زیاد می‌شود، مدیران تمایل دارند تسلیم شوند (اندرو و همکاران، ۲۰۲۱). عدم افشای این اخبار بد برای مدتی طولانی، بین ارزش ذاتی و ارزش بازار سهام، یک شکاف یا حباب قیمتی ایجاد می‌کند. هنگامی که توده اخبار منفی انباشت شده به نقطه اوج می‌رسد، به یکباره وارد بازار می‌شود و به ترکیدن حباب قیمتی و سقوط

¹ -Nguyen and Chen

² -Beber and Pagano

³ -Hutton

⁴ -Andreou

⁵ - Jin & Myers

⁶ -Black & Cherstie

⁷ -Blanchard & Watson

⁸ -Kim

قیمت سهام می انجامد (جین و مایرز، ۲۰۰۶). ادبیات رو به رشد، سقوط قیمت سهام خاص شرکت را ناشی از استراتژی فرصت‌طلبی مدیریتی و نگرانی شغلی مدیران، مرتبط می‌داند (کالن و فانگ^۱، ۲۰۱۵).

ارتباط بین محیط اطلاعاتی و ریسک سقوط قیمت سهام

ارائه‌ی اطلاعات در خصوص عملیات و سایر فعالیت‌های شرکت، از جمله وظایف مهم مدیران تلقی می‌شود. ارائه‌ی این اطلاعات به سرمایه‌گذاران کمک می‌کند به ارزیابی وظیفه‌ی مباشرت یا حسابدگی مدیران در مورد منابع در اختیار آنها بپردازند. این موضوع سبب می‌شود مدیر که مسئول تهیه‌ی اطلاعات مالی است، باید همواره بکوشد عملکرد مالی شرکت را به بهترین شکل ممکن گزارش کند.

در این راستا مدیران به منظور حفظ سمت و اعتبار خود، برای افشا نکردن اطلاعات و اخبار منفی انگیزه خواهند داشت. این اطلاعات منفی به مرور زمان در داخل شرکت انباشت خواهد شد و هنگامی که به نقطه‌ی اوج خود می‌رسد، ناگهان وارد بازار می‌شود و به افت شدید یا سقوط قیمت سهام می‌انجامد.

ارتباط بین شدت هزینه تبلیغات با ریسک سقوط قیمت سهام با توجه به محیط اطلاعاتی

پژوهش‌های رویچودهیوری و اسلیتین^۲ (۲۰۱۲)؛ کالن و فانگ^۳ (۲۰۱۵)؛ آن^۴ و همکاران (۲۰۲۰) و دنگ^۵ و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد مخفی نگه‌داشتن اخبار بد، دلیل اصلی ایجاد ارتباط مثبت بین تغییرات کوتاه‌مدت در ریسک درماندگی و سقوط قیمت سهام آتی است. در صورتی که ریسک درماندگی مالی بالا باشد و در الگوی قیمت‌گذاری دارایی‌ها، نادیده گرفته شود، اعمال صرف ریسک مثبت یا منفی در سهام‌های درمانده روی خواهد داد. در صورتی که بازار در مواجهه با ریسک درماندگی از خود واکنش نشان دهد، در این صورت شرکت‌های درمانده، بازده پایین‌تری کسب خواهند کرد و بازده پایین‌تر برای دوره‌های آتی ادامه خواهد یافت (صالحی و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به موارد فوق و اهمیت عواقب سقوط قیمت آتی سهام برای سهامداران که منجر به کاهش شدید بازده می‌شود، عوامل مؤثر بر سقوط قیمت سهام را باید در نظر گرفت. از دیدگاه مالی رفتاری، یکی از این عوامل تبلیغات است.

تبلیغات توجه مشتریان را به خود جلب می‌کند، عدم تقارن اطلاعات مربوط به محصول تبلیغ‌شده را کاهش می‌دهد، تصویر برند و شهرت شرکت تبلیغاتی را ارتقا می‌دهد و منجر به موفقیت‌های تجاری می‌شود (ژانگ و همکاران^۶، ۲۰۲۲). تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که تبلیغات می‌تواند توجه سرمایه‌گذار را در بازار سرمایه جلب

¹ - Callen & Fang

² - Roychowdhury and Sletten

³ - Callen and Fang

⁴ - An

⁵ - Deng

⁶ - Zhang et al

کند (مانند پژوهش گرو لون و همکاران^۱، ۲۰۰۴؛ فریدر و سابرامانیام^۲، ۲۰۰۵؛ مادسن و نیسن^۳، ۲۰۱۹). با این حال، تبلیغات بازار محصول همچنین دارای برخی اثرات جانبی منفی بخصوص در بازار سرمایه است. اول، تبلیغات بازار محصولات می‌تواند توجهات را به خود جلب کند (مادسن و نیسن، ۲۰۱۹)؛ سرمایه‌گذاران را از اخبار بد منحرف و باعث تشدید عدم تقارن اطلاعاتی گردد. دوم اینکه، تبلیغات می‌تواند توسط مدیران برای پوشش اخبار بد شرکت مورد استفاده قرار گیرد. به عنوان مثال رویتر و زیتزویز^۴ (۲۰۰۶)، گرون و باتلر^۵ (۲۰۱۲) شواهدی را نشان می‌دهند که شرکت‌ها ممکن است از تبلیغات به عنوان ابزاری برای نفوذ در رسانه‌ها برای گزارش اخبار خوب و یا حذف اخبار بد در مورد شرکت استفاده کنند. سوم اینکه، تبلیغات بازار محصول می‌تواند باعث ایجاد گرایش در ادراک سرمایه‌گذار شود که منجر به بازده سود سهام کوتاه‌مدت و برگشت قیمت در دوره بعدی می‌شود. از دیدگاه رفتاری، تمام تبلیغات تلاش می‌کنند تا تصاویر گلگون از شرکت تبلیغاتی و محصولات آن را به نمایش بگذارند، که می‌تواند احساسات سرمایه‌گذار خوش بین را برای شرکت و سهام آن پرورش دهد. همان طور که تبلیغات هیچ اطلاعات منفی درباره محصول تبلیغ شده ارایه نمی‌کنند، آن‌ها ممکن است عدم تقارن اطلاعات یا عدم شفافیت را برای شرکت تبلیغاتی افزایش دهند، حتی اگر مدیران از رشوه دادن به رسانه‌ها برای آگهی استفاده نکنند. به علاوه، سرمایه‌گذاران که با تبلیغات بمباران می‌شوند احتمالاً آشنایی بیشتری با تصویر خوب شرکت دارند، اما اطلاعات منفی در مورد آن را نادیده می‌گیرند، که به احتمال زیاد حباب‌ها را ایجاد می‌کند. تبلیغات بیشتر تمایل به پرورش احساسات خوش بینانه سرمایه‌گذاران دارد. همه اینها می‌تواند منجر به احتکار اخبار بد شود و در نتیجه می‌تواند ریسک سقوط قیمت سهام شرکت را افزایش دهد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲).

بنابراین می‌توان بیان نمود که تبلیغات گسترده بازار محصول احتمالاً منجر به ریسک سقوط قیمت سهام بیشتر می‌شود. اول اینکه، مدیران می‌توانند از آگهی استفاده کنند تا اطلاعات مربوط به شرکت خود را دستکاری کنند. برای مثال، شرکت‌ها می‌توانند با پرداخت هزینه‌های تبلیغات، خروجی‌های خوب رسانه‌ای را از طریق تبلیغات ایجاد کنند. رویتر و زیتزویز (۲۰۰۶) شواهدی را نشان می‌دهند که ویراستاران رسانه‌ای تحت تأثیر برخی شرکت‌های تجاری قرار می‌گیرند تا اخبار خوب را نسبت به اخبار بد گزارش دهند، یا اصلاً خبر بدی در مورد این شرکت‌ها نداشته باشند. دوم تبلیغات بازار محصول که مصرف‌کنندگان را هدف قرار می‌دهد نیز می‌تواند سرمایه‌گذاران فعلی و بالقوه را وادار به توجه بیشتر به سهام شرکت خاصی کند. علاوه بر این، همانطور که تبلیغات تنها اطلاعات مثبت در مورد یک شرکت را فراهم می‌کند، این احتمال وجود دارد که عدم تقارن اطلاعات بین سرمایه‌گذاران بازار سهام و شرکت افزایش یابد و در نتیجه احساسات خوش بینانه‌ای را درباره شرکت در میان سرمایه‌

^۱- Grullon et al

^۲Frieder and Subrahmanyam-

^۳- Madsen and Niessen,

^۴- Reuter and Zitzewitz

^۵-Gurun and Butler

گذاران، به خصوص سرمایه گذاران خرد افزایش دهد. این امر همچنین می‌تواند باعث شود که سرمایه گذاران اخبار بد شرکت تبلیغاتی را نادیده بگیرند. این به طور موثر شکل دیگری از احتکار اخبار بد است که می‌تواند ریسک سقوط قیمت سهام شرکت را افزایش دهد. توجه سرمایه‌گذار حاصل از تبلیغات و عدم تقارن اطلاعات ناشی از آن، حاکی از ارتباط مثبت بین تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام است. همچنین یکی از عوامل موثر بر رابطه بین تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام، عدم اطمینان محیطی است. براساس نظریه نمایندگی و نظریه های رفتاری، با افزایش عدم اطمینان محیطی، عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و سهام داران افزایش یافته و افزایش ابهام (عدم شفافیت) در نتیجه عدم تقارن اطلاعاتی منجر به تشدید رابطه بین هزینه تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام خواهد شد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲).

شروتی و تنموژی^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان ثبات مالکیت نهادی خارجی و ریسک سقوط قیمت سهام به بررسی تأثیر پایداری مالکیت نهادی خارجی بر ریسک سقوط قیمت سهام در هند پرداخته‌اند. نتایج و یافته های پژوهش نشان می‌دهد که با افزایش مالکیت نهادی خارجی ریسک سقوط قیمت سهام نیز افزایش می‌یابد. چن و چن^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان تأثیر توجه سهامداران بر ریسک سقوط قیمت سهام به بررسی تأثیر توجه سهام داران بر ریسک سقوط قیمت سهام پرداخته‌اند. نتایج و یافته های پژوهش نشان می‌دهد که با افزایش توجه سرمایه گذاران نهادی ریسک سقوط قیمت سهام نیز افزایش می‌یابد.

یوانگ و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان "عدم اطمینان سیاست های اقتصادی و ریسک سقوط قیمت سهام در بانک های تجاری: شواهدی از چین" به بررسی تأثیر عدم اطمینان سیاست اقتصادی بر ریسک سقوط قیمت سهام ۳۲ بانک تجاری در چین پرداخته‌اند. نتایج و یافته های پژوهش نشان می‌دهد عدم اطمینان سیاست های اقتصادی بر ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر منفی دارد.

ژانگ و همکاران^۴ (۲۰۲۲) پژوهشی تحت عنوان "تبلیغات در بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام" انجام داده‌اند. این مطالعه در ۱۲۴۸۹ سال-شرکت انجام شد. آنها دریافتند که افزایش انحراف معیار در تبلیغات بازار محصول می‌تواند منجر به افزایش ۷.۴۳ درصدی در ریسک سقوط آتی شود. همچنین رابطه مثبت بین تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط بیشتر برای شرکت‌ها با محیط اطلاعاتی ضعیف‌تر مشخص‌تر است. تجزیه و تحلیل بیشتر نشان می‌دهد که تبلیغات شدید بازار محصول با منحرف کردن توجه سرمایه‌گذار از اخبار بد و تقویت احساسات خوش بینانه یا حباب‌ها، بر ریسک سقوط آتی تأثیر می‌گذارد.

¹ Shruti and Thenmozhi

² Chen and Chen

³ Yuang et al

⁴ Zhang et al

هوانگ و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان سرمایه‌گذار خارجی و ریسک سقوط قیمت سهام (شواهدی از چین) به بررسی این موضوع پرداختند که چگونه سرمایه‌گذاران خارجی بر روی ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها تأثیر دارند، نمونه مورد مطالعه آنان شامل بازار سهام چین و ۱۸.۷۲۷ مشاهده طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۰۶ است. یافته‌ها و نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران خارجی به طرز معناداری ریسک سقوط قیمت سهام را افزایش داده و این رابطه مثبت در شرکت‌های با عدم تقارن اطلاعاتی بالاتر قویتر است.

رضائی و تامرادی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین شیوع کوید ۱۹ و خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر نقش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران بررسی رابطه بین شیوع کوید ۱۹ و خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر نقش مسئولیت اجتماعی در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ با استفاده از اطلاعات ۱۳۰ شرکت منتخب پرداخته است. نتایج نشان داد که مسئولیت اجتماعی بر خطر سقوط قیمت سهام تأثیر منفی و معناداری دارد. همچنین نتایج نشان داد که با افزایش و همه‌گیری بیماری کوید ۱۹ میزان خطر سقوط قیمت سهام افزایش یافته است. در چنین شرایطی مدیران سعی می‌کنند تا اخبار منفی شرکت که ناشی از شرایط احتمالی کرونا است را تا حد امکان مخفی نگه دارند و بدین ترتیب شیوع بیماری کوید ۱۹ منجر به افزایش خطر سقوط قیمت سهام می‌شود. همچنین نتایج بیانگر این موضوع بود که اثرگذاری مسئولیت اجتماعی بر خطر سقوط قیمت سهام در شرایط قبل و بعد از شیوع کوید ۱۹ تفاوت معناداری داشته است.

فیل سرایی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان کارایی مدیریت، تأخیر در تعدیل قیمت سهام و کارایی اطلاعاتی قیمت سهام جهت سنجش کارایی اطلاعاتی قیمت سهام، از کارایی اطلاعاتی قیمت سهام استفاده گردیده و با عنایت به اهمیت کارایی و توانایی مدیران، به بررسی تأثیر کارایی مدیران بر کارایی اطلاعاتی قیمت سهام و تأخیر در تعدیل قیمت سهام پرداخته شده است. با استفاده از نمونه‌ای شامل ۱۱۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و استفاده از رگرسیون چندمتغیره جهت آزمون فرضیه‌ها، نتایج تحقیق مبین این موضوع است که افزایش کارایی مدیران سبب کاهش تأخیر در تعدیل قیمت سهام می‌شود. ضمن این‌که نتایج مبین تأثیر معنی‌دار مثبت کارایی مدیران بر کارایی اطلاعاتی قیمت سهام بوده است.

پژوهی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تأثیر ریسک بر قیمت سهام بانک‌ها و شرکت‌های بیمه با توجه به نقش سازوکارهای راهبری شرکتی به بررسی تأثیر ریسک بر قیمت سهام بانک‌ها و شرکت‌های بیمه با توجه به نقش تعدیلی سازوکارهای راهبری شرکتی پرداخته‌اند. نتایج و یافته‌های پژوهش نشان داد که در بانک‌ها، ریسک بازار بر قیمت سهام تأثیر مثبت و معنادار و متغیرهای ریسک اعتباری و ریسک نقدینگی بر قیمت سهام صنعت بانکداری تأثیر منفی و معنادار دارند. در شرکت‌های بیمه، ریسک بازار و ریسک نقدینگی بر قیمت سهام تأثیر مثبت و معنادار و ریسک اعتباری بر قیمت سهام این صنعت تأثیر منفی و معنادار دارد.

^۱ Huang et al.

همچنین در بین منابع داخلی، ندیری و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی تجزیه و تحلیل تأثیر نقدشوندگی بر ریسک سقوط قیمت سهام در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. یافته ها نشان می دهد که از بین شاخص های نقدشوندگی تنها معاملات حجم صفر بر ریسک سقوط سهام تأثیر مثبت و معنی داری دارد، در حالیکه شاخص های گردش مالی معاملات سهام و معیار عدم نقدشوندگی آمیهود و اندازه شرکت تأثیر معنی داری بر ریسک سقوط قیمت سهام ندارند. همچنین نتایج به دست آمده نشان داد که اندازه شرکت بر ارتباط بین شاخصهای نقد شونگی و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر معنی داری ندارد.

آزادی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان اثر خوانائی صورت های مالی بر ریسک سقوط قیمت سهام و رفتار سهامداران به بررسی تأثیرات مثبت خوانائی صورت های مالی بر رفتار سهامداران پرداخته اند. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است و نمونه آماری آن شامل ۸۹ واحد در طی بازه زمانی ۱۳۹۷-۱۳۹۰ است. نتایج یافته های پژوهش نشان می دهد که بین خوانائی گزارش های مالی با ریسک سقوط قیمت سهام و هم چنین رفتار سهامداران، ارتباط معناداری وجود دارد.

ندیری و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی تجزیه و تحلیل تأثیر نقدشوندگی بر ریسک سقوط قیمت سهام در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با روش SLS2PANEL پرداختند. دین منظور ۶۰ شرکت از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۶ به عنوان نمونه انتخاب گردید. یافته ها نشان می دهد که از بین شاخص های نقدشوندگی تنها معاملات حجم صفر بر ریسک سقوط سهام تأثیر مثبت و معنی داری دارد، در حالیکه شاخص های گردش مالی معاملات سهام و معیار عدم نقدشوندگی آمیهود و اندازه شرکت تأثیر معنی داری بر ریسک سقوط قیمت سهام ندارند. همچنین نتایج به دست آمده نشان داد که اندازه شرکت بر ارتباط بین شاخصهای نقد شونگی و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر معنی داری ندارد. سهام دارد.

با توجه به مبانی نظری پژوهش فرضیه های پژوهش به شرح زیر تدوین شده اند:

فرضیه اول: افزایش شدت هزینه تبلیغات باعث افزایش ریسک سقوط قیمت سهام می شود.

فرضیه دوم: عدم اطمینان اطلاعاتی منجر به تشدید رابطه مثبت بین شدت هزینه تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام می گردد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع پژوهش های کاربردی و مبتنی بر پژوهش های میدانی، از نظر روش، از نوع همبستگی و از نظر روش، در زمره پژوهش های پس رویدادی است. روش مورد استفاده جمع آوری داده ها، روش اسناد کاوی و کتابخانه ای است. برای جمع آوری داده ها از اطلاعات صورت های مالی و یادداشت های همراه استفاده شده است. بدین منظور از نرم افزار ره آورد نوین و همچنین از طریق کاوش اینترنتی (سایت کدال وابسته به شرکت

بورس اوراق بهادار تهران) استفاده شده است. همچنین برای انجام محاسبات لازم و جهت تجزیه و تحلیل نهایی، از اکسل و نرم‌افزار استتا استفاده شده است. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها از رگرسیون چند متغیره با به کارگیری داده‌های ترکیبی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که سال مالی شرکت‌ها به پایان اسفند ختم شود، جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی و لیزینگ نباشند، کلیه متغیرهای لازم برای بررسی و آزمون در دسترس باشد و از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ در بورس تهران حضور داشته باشند. با توجه به شرایطی که بیان شد، از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در مجموع ۱۱۰ شرکت انتخاب شد.

متغیرهای پژوهش

الف. متغیر وابسته

متغیر وابسته پژوهش شامل ریسک سقوط قیمت سهام است که در این پژوهش، به پیرو مطالعات قبلی مثل چن و همکاران (۲۰۰۱)، هاتون و همکاران (۲۰۰۹)، برادشاو و همکاران^۱ (۲۰۱۰)، کیم و همکاران (۲۰۱۱)، اندرو و همکاران (۲۰۱۳)، فروغی و ساکیانی (۱۳۹۷) از معیار چولگی منفی بازده سهام برای اندازه‌گیری ریسک سقوط قیمت سهام استفاده شده است.

برای اندازه‌گیری ریسک سقوط قیمت سهام، ابتدا با استفاده از رابطه (۱) بازده ماهانه خاص شرکت محاسبه می‌شود:

$$W_{j,t} = \ln(I + \varepsilon_{j,t}) \quad \text{رابطه (۱)}$$

$W_{j,t}$: بازده ماهانه خاص شرکت ز در ماه t طی سال مالی؛

$\varepsilon_{j,t}$: بازده باقیمانده سهام شرکت ز در ماه t و عبارت است از باقیمانده مدل (۱). این مدل به روش سری زمانی برازش می‌شود:

$$r_{j,t} = \alpha_j + \beta_{1j} r_{m,t-1} + \beta_{2j} r_{m,t-2} + \beta_{3j} r_{m,t-3} + \beta_{4j} r_{m,t-4} + \beta_{5j} r_{m,t-5} + \beta_{6j} r_{m,t-6} + \beta_{7j} r_{m,t-7} + \beta_{8j} r_{m,t-8} + \beta_{9j} r_{m,t-9} + \beta_{10j} r_{m,t-10} + \varepsilon_{j,t}$$

مدل (۱)

$r_{j,t}$: بازده سهام شرکت ز در ماه t طی سال مالی؛

$r_{m,t}$: بازده بازار در ماه t است. برای محاسبه بازده ماهانه بازار، شاخص ابتدای ماه از شاخص پایان ماه کسر شده و حاصل بر شاخص ابتدای ماه تقسیم می‌شود.

سپس با استفاده از بازده ماهانه خاص شرکت، چولگی منفی بازده سهام و سقوط به شیوه‌های زیر محاسبه می‌شود:
- چولگی منفی بازده سهام (NCSKEW):

¹ Bradshaw et al

چن و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند که نشانه‌های سقوط قیمت سهام از یک سال قبل از وقوع این پدیده شکل می‌گیرد و یکی از این نشانه‌ها وجود چولگی منفی در بازده سهام شرکت است. بنابراین شرکت‌هایی که در سال گذشته چولگی منفی بازده سهام را تجربه کرده‌اند، با احتمال بیشتری در سال آینده با پدیده سقوط قیمت سهام مواجه خواهند بود. هانگ و استین (۲۰۰۳) نیز بیان کردند که چولگی منفی بازده سهام یک‌راه جایگزین برای اندازه‌گیری عدم تقارن در توزیع بازده است. برای محاسبه چولگی منفی بازده سهام از رابطه (۲) استفاده خواهد شد:

$$NCSKEW_{j,t} = -[N(N-1)^{3/2} \sum W_{j,t}^3] / [(N-1)(N-2)(\sum W_{j,t}^2)^{3/2}]$$

رابطه (۲)

$NCSKEW_{j,t}$: چولگی منفی بازده ماهانه سهام شرکت طی سال مالی t .

$W_{j,t}$: بازده ماهانه خاص شرکت j در ماه t .

N : تعداد ماه‌هایی که بازده آن‌ها محاسبه شده است.

متغیر مستقل: متغیر مستقل پژوهش شدت هزینه تبلیغات است. جهت اندازه‌گیری متغیر شدت هزینه تبلیغات و با در نظر گرفتن این موضوع که هزینه تبلیغات شرکت‌های هر صنعت متفاوت است، به پیروی از پژوهش ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) از رابطه زیر استفاده می‌شود:

رابطه (۳)

$$AD\ INTENSITY_{i,t} = \ln \frac{AD_{i,t}/AD\ INDUSTRY_{i,t}}{SALES_{i,t}/SALES-INDUSTRY_{i,t}}$$

$AD\ INTENSITY_{i,t}$ شدت هزینه تبلیغات برای شرکت i در سال t

$AD\ industry_{i,t}$ هزینه تبلیغات کل شرکت‌های صنعت i در سال t

$SALES$: درآمد فروش برای شرکت در سال t

$SALES-INDUSTRY$: فروش صنعت

نسبت هزینه تبلیغات شرکت به کل هزینه تبلیغات صنعت، نشان دهنده میزان هزینه تبلیغات انجام شده شرکت در مقایسه با کل صنعت است. نسبت فروش شرکت به کل فروش صنعت نیز بیانگر سهم بازار شرکت در صنعت مربوط می‌باشد. هر چه نسبت $AD-Intensity$ بالاتر باشد، تبلیغات بیشتر می‌شود.

متغیر تعدیلگر

محیط اطلاعاتی: گارسیا و همکاران (۲۰۱۴)، فخاری و رضائی پسته نوئی (۱۳۹۶)، مدبر (۱۳۹۱) از معیار تغییرپذیری بازده سهام برای سنجش محیط اطلاعاتی شرکتها استفاده نموده‌اند. جهت اندازه‌گیری تغییرپذیری بازده سهام از انحراف معیار بازده ماهانه سهام شرکت استفاده شده است.

$$\sigma_{it} = \sqrt{\frac{\sum_{k=1}^n (R_{itk} - \bar{R}_{it})^2}{n-1}}$$

رابطه (۴)

σ_{it} : انحراف معیار ماهانه بازده سهام شرکت i در سال t

R_{itk} : بازده سهام شرکت i در ماه k از سال t

\bar{R}_{it} : میانگین بازده ماهانه سهام شرکت i در سال t

n : تعداد دوره (۱۲ ماه)

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت: این متغیر از لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت حاصل می‌شود.

نسبت بازده دارایی: این متغیر از تقسیم سود خالص بر مجموع دارایی‌ها حاصل می‌گردد.

اهرم مالی: این متغیر نسبت بدهی‌ها به دارایی‌های شرکت را نشان می‌دهد.

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام: این متغیر از تقسیم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام (حاصل ضرب

تعداد سهام در پایان دوره بر ارزش بازار هر سهم در پایان سال) بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام حاصل

می‌گردد.

بازده سهام: بازده سالیانه سهام هر شرکت در هر سال از طریق رابطه (۵) به شرح زیر اندازه‌گیری خواهد شد:

$$RET_{i,t} = \frac{p_{1-p} + DPS + ((p_1 - 1) \cdot \alpha) + (p_1 \cdot \beta)}{p_1} \quad \text{رابطه (۵)}$$

RET : بازده سهام شرکت

P_1 : قیمت سهام در انتهای دوره

P_0 : قیمت سهام در ابتدای دوره

DPS : سود نقدی ناخالص هر سهم

α : درصد افزایش سرمایه از محل مطالبات و آورده نقدی

β : افزایش سرمایه از محل سود انباشته و اندوخته

جهت آزمون فرضیه اول پژوهش، براساس پژوهش ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) از مدل رگرسیون داده ترکیبی طبق مدل (۶) به شرح زیر استفاده خواهد شد:

مدل (۶)

$$CRASH\ RISK_{i,t+\gamma} = \beta_0 + \beta_1 AD\ INTENSITY_{i,t} + \beta_2 * X_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

CRASH RISK_{i,t+}: ریسک سقوط آتی قیمت سهام

AD INTENSITY_i: شدت هزینه تبلیغات

X_{i,t}: متغیرهای کنترلی

جهت آزمون فرضیه دوم پژوهش از مدل (۷) به شرح زیر استفاده خواهد شد:

مدل (۷)

$$CRASH\ RISK_{i,t+\gamma} = \beta_0 + \beta_1 * AD\ INTENSITY_{i,t} + \beta_2 AD\ INTENSITY_{i,t} * IU_{i,t} + \beta_3 IU_{i,t} + \beta_4 X_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

در مدل فوق:

IU: عدم اطمینان محیطی

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو قسمت آمار توصیفی و آمار استنباطی ارائه شده است. در جدول ۱ آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش، شامل شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، نشان داده شده است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد متغیر	معیار اندازه گیری	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
ریسک سقوط آتی قیمت سهام	NCSKEW	درصد	۰/۰۱۸	۰/۶۶۰	-۱/۸۶	۲/۱۰
شدت هزینه تبلیغات	AD-Int	درصد	۰/۳۳۷	۰/۳۵۴	۰/۰۰۰	۱
عدم اطمینان اطلاعاتی	IU	درصد	۰/۶۰۹	۲/۱۴۶	۰/۰۰۰	۳۳/۲۰۹
بازده سهام	RET	درصد	۹۶/۰۱۵	۲۲/۳۵۶	-۸۷/۷۰	۲۴۲۳/۴۲۳
اندازه شرکت	Size	عدد طبیعی	۱۴/۵۸	۱/۴۴۰	۱۱/۳۰۳	۲۰/۱۴۰
نرخ بازده دارایی‌ها	ROA	درصد	۱۱/۱۲	۱۴/۱۲	۴۰/۱۴	۶۰/۱۳
اهرم مالی	LEV	نسبت	۰/۵۸۶	۰/۲۰۰	۰/۰۳۶	۱/۳۲
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	MTB	درصد	۴/۲۹	۶/۹۱۷	۰	۱۲۱/۵۰۹

منبع: یافته‌های پژوهشگر

همان‌گونه که در جدول ۱ نشان داده شده است، میانگین متغیر «ریسک سقوط آتی قیمت سهام» در شرکت‌های بازار سرمایه ایران برابر با ۰/۰۱۸ است؛ که نشان می‌دهد بیشتر مشاهدات صورت گرفته در خصوص این متغیر، حول نقطه‌ی عنوان شده بوده است. از طرفی نیز، میانگین متغیر «اهرم مالی» برابر با ۰/۵۸۶ است که نشان می‌دهد به طور متوسط بدهی‌های شرکت‌های نمونه معادل ۵۸/۶٪ دارایی‌ها است.

قبل از آزمون فرضیه‌های پژوهش فروض کلاسیک رگرسیون شامل فرض عدم وجود خودهمبستگی سریالی باقیمانده‌ها و فرض برابری واریانس باقیمانده‌ها بررسی شده است. نتایج مربوط به آزمون خودهمبستگی سریالی باقیمانده‌ها در جدول (۲) و نتایج آزمون ناهمسانی واریانس جملات خطا در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول (۲) - نتایج آزمون خودهمبستگی سریالی

مدل پژوهش	آماره	معناداری	نتیجه
مدل اول پژوهش	۱۴۹۸/۳۷	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی
مدل دوم پژوهش	۱۴۸۲/۶۳۴	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج جدول (۲)، از آنجاکه سطح معناداری به‌دست‌آمده آماره آزمون والد ریج در مدل‌های پژوهش از سطح خطای مورد انتظار ۰/۰۵ کوچک‌تر است، فرض صفر این آزمون مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها رد می‌شود.

جدول (۳) - نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل پژوهش	آماره	معناداری	نتیجه
مدل اول	8.0e+08	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم	2.8e+07	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که در جدول (۳) نشان داده شده است، معنی‌دار بودن آماره‌ی آزمون والد تعدیل‌شده در مدل‌های پژوهش، حاکی از وجود مشکل ناهمسانی واریانس در مدل‌های مذکور است.

آمار استنباطی

نوع داده‌های پژوهش حاضر داده‌های ترکیبی است. در این نوع داده‌ها، به‌منظور انتخاب بین روش داده‌های تابلویی و تلفیقی، از آزمون F لیمر و هاسمن و براش پاگان استفاده شده است. با توجه به نتایج، سطح معناداری

به دست آمده از آماره آزمون چاو در مدل پژوهش، از سطح خطای مورد انتظار ۰/۰۵ کوچکتر است، بنابراین الگوی اثرهای ثابت پذیرفته می‌شود. به منظور انتخاب بین الگوی اثرهای تصادفی و الگوی اثرهای ثابت، آزمون هاسمن به اجرا درآمد. نتایج این آزمون نشان داد که در مدل پژوهش، سطح معناداری از سطح خطای مورد انتظار ۰/۰۵ بزرگتر است، از این رو، استفاده از الگوی اثرهای تصادفی پذیرفته می‌شود.

جدول ۴- نتایج آزمون چاو و هاسمن

نام آزمون	فروض آزمون	آماره	معناداری	الگوی انتخابی
چاو	.H الگوی اثرات مقید	۱۰۱/۵۷	۰/۰۰۰	الگوی داده های تابلویی
	۱H الگوی اثرات تابلویی			
هاسمن	.H الگوی اثرات تصادفی	۱/۰۲	۰/۱	الگوی اثرات تصادفی
	۱H الگوی اثرات ثابت			
چاو	.H الگوی اثرات مقید	۱۰۳/۱۰	۰/۰۰۰	الگوی داده های تابلویی
	۱H الگوی داده های تابلویی			
	۱H الگوی اثرات تصادفی			
هاسمن	.H الگوی اثرات ثابت	۰/۱۹	۰/۱	الگوی اثرات تصادفی

منبع: یافته های پژوهشگر

در این پژوهش برای کشف هم خطی بین متغیرهای توضیحی، از معیار عامل تورم واریانس^۱ استفاده شده است. طبق نتایج این آزمون، مقادیر عوامل تورم واریانس در همه مدل‌های پژوهش، از ۵ کمتر است، بنابراین، نتیجه می‌شود که میزان هم خطی در بین متغیرهای توضیحی، در حد مطلوب است و خللی در نتایج رگرسیون ایجاد نخواهد کرد.

باتوجه به اینکه نتایج آزمون فروض کلاسیک نشان داد در مدل های پژوهش مشکل ناهمسانی و خود همبستگی سریالی وجود دارد از این رو، به منظور رفع مشکل خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس، برای آزمون فرضیه های پژوهش از مدل رگرسیون پرایس-وینستن^۲ استفاده شده است.

¹ Variance Inflation Factor (VIF)

² Price-Winston regression

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش

متغیر وابسته: ریسک سقوط آتی قیمت سهام					
$RET_{it} + \varepsilon_{it} = \beta_0 MB_{it} + \beta_1 LEV_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 AD-Intensity_{it} + \beta_5 XtpcseNCSKEW_{it} + \beta_6$					
روش برآورد: رگرسیون پرایس-وینستن (جهت رفع مشکل خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس)					
نام متغیر	نماد	ضریب	انحراف معیار	آماره z	سطح معناداری
شدت هزینه تبلیغات	AD-In	-۰/۰۴۴	۰/۰۱۶	-۲/۷۲	۰/۰۰۶
نرخ بازده دارایی ها	ROA	-۳/۲۳	۳/۴۱	-۰/۹۵	۰/۳۴۴
اندازه شرکت	Size	-۰/۰۰۷	۰/۰۰۱	-۳/۹۵	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۰/۰۹۷	۰/۰۳۷	-۲/۵۹	۰/۰۱۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	BTM	-۰/۲۳۹	۰/۲۶۵	-۰/۹۰	۰/۳۶۷
بازده سهام	RET	۰/۷۲۰	۰/۱۰۵	۶/۸۵	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	β	۰/۰۳۶	۰/۲۵۴	۰/۱۵	۰/۸۸۴
ضریب تعیین تعدیل شده:	۳۳/۵۳	آماره والد:		۱۱۴/۶۴	
		سطح معناداری:		۰/۰۰۰۰	

منبع: یافته های پژوهشگر

در فرضیه پژوهش، تأثیر شدت هزینه تبلیغات بر ریسک سقوط قیمت سهام آزمون شده است. با توجه به نتایج جدول مذکور، سطح معناداری به دست آمده برای آماره متغیرهای « شدت هزینه تبلیغات » برابر با ۰/۰۰۰ و کوچک تر از سطح خطای مورد انتظار ۰/۰۵ است؛ و حاکی از این موضوع است که شدت هزینه تبلیغات تأثیر معناداری بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام دارند. لذا، با توجه به ضریب منفی به دست آمده برای این متغیر که برابر با -۰/۰۴۴ است، با عدم رد فرض صفر، فرضیه پژوهش مبنی بر تأثیر مثبت شدت هزینه تبلیغات بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام رد می شود. از طرفی نیز، ضریب تعیین تعدیل شده نیز برابر با ۳۳/۵۳ است که حاکی از این است که متغیرهای مستقل و کنترلی قادر به تبیین و پیش بینی ۳۳/۵۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته هستند. مضافاً، سطح معناداری آماره والد برابر با ۰/۰۰۰ است که نشان می دهد مدل رگرسیونی به طور مناسب برازش شده است.

نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

همان گونه که در بخش های قبل نیز گفته شد، در فرضیه دوم پژوهش حاضر، تأثیر محیط اطلاعاتی بر رابطه بین هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد آزمون قرار گرفته است.

جدول (۶) - نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم پژوهش

متغیر وابسته: ریسک سقوط آتی قیمت سهام					
$RET_{it} = \beta_0 + \beta_1 MB_{it} + \beta_2 LEV_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 AD-Intensity_{it} + \beta_6 XtpcseNCSKEW_{it} + \varepsilon_{it}$					
روش برآورد: رگرسیون پرایس-وینستن					
نام متغیر	نماد	ضریب	انحراف معیار	آماره z	سطح معناداری
شدت هزینه تبلیغات	AD-In	-۰/۰۴۵	۰/۱۶	-۲/۷۴	۰/۰۰۶
عدم اطمینان اطلاعات	Iu	۰/۰۸۴	۰/۱۵۵	۰/۵۴	۰/۵۸۷
عدم اطمینان اطلاعات* شدت هزینه	ADinIU	-۰/۲۶۷	۰/۱۹۴	-۱/۳۸	۰/۱۶۹
نرخ بازده دارایی‌ها	ROA	-۳/۶۱	۳/۲۷	-۱/۱۰	۰/۲۷۰
اندازه شرکت	SizE	-۰/۰۰۷۸	۰/۰۰۱۹	-۳/۹۴	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۰/۱۰۰	۰/۰۳۸	-۲/۶۳	۰/۰۰۹
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	BTM	-۰/۲۷۵	۰/۲۷۵	-۱/۰۰	۰/۳۱۸
بازده سهام	RET	۰/۷۲۷	۰/۱۰۹	۶/۶۴	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	.β	۰/۰۳۹	۰/۲۹۰	۰/۱۴	۰/۸۹۴
ضریب تعیین تعدیل‌شده:	۳۳٪/۳۸			آماره والد:	۱۱۴/۳۹
			سطح معناداری:	۰/۰۰۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

با توجه به نتایج جدول مذکور، سطح معناداری به‌دست‌آمده برای آماره متغیر «عدم اطمینان اطلاعات* شدت هزینه» برابر با ۰/۱۶۹ و بزرگ‌تر از سطح خطای مورد انتظار ۰/۰۵ است؛ و حاکی از این موضوع است که محیط اطلاعاتی بر رابطه بین هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر معناداری ندارد. لذا، فرضیه دوم پژوهش رد می‌شود. از طرفی نیز، ضریب تعیین تعدیل‌شده نیز برابر با ۳۳/۳۸ است که حاکی از این است که متغیرهای مستقل و کنترلی قادر به تبیین و پیش‌بینی ۳۳/۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته هستند. مضافاً، سطح معناداری آماره والد برابر با ۰/۰۰۰ است که نشان می‌دهد مدل رگرسیونی به‌طور مناسب برازش شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که بیان شد، هدف پژوهش حاضر که آیا محیط اطلاعاتی بر رابطه بین هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد؟

در فرضیه‌ی اول پژوهش، تأثیر هزینه تبلیغات بازار محصول بر ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد آزمون واقع گردید. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی پژوهش حاکی از آن بود که هزینه تبلیغات بازار محصول بر ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر منفی دارد. نتایج و یافته‌های پژوهش اولاً موید این مطلب است که تبلیغات توجه مشتریان را به خود جلب می‌کند، عدم تقارن اطلاعات مربوط به محصول تبلیغ‌شده را کاهش می‌دهد، تصویر برند و شهرت شرکت تبلیغاتی را ارتقا می‌دهد و منجر به موفقیت‌های تجاری می‌شود. همچنین نتایج و یافته‌های پژوهش با نتایج پژوهش ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) مغایر می‌باشد.

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که محیط اطلاعاتی بر رابطه بین شدت هزینه تبلیغات بازار محصول و ریسک سقوط قیمت سهام تأثیر معناداری ندارد.

براساس نظریه نمایندگی و نظریه‌های رفتاری، با افزایش عدم اطمینان محیطی، عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و سهام داران افزایش یافته و افزایش ابهام (عدم شفافیت) در نتیجه عدم تقارن اطلاعاتی منجر به تشدید رابطه بین هزینه تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام خواهد شد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲). نتایج و یافته‌های فرضیه حاضر با نظریه‌های نمایندگی، عدم تقارن اطلاعاتی و نظریه‌های رفتاری مغایر است. همچنین نتایج و یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) در تضاد است. نتایج ژانگ و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد عدم اطمینان محیطی منجر به تشدید رابطه بین شدت هزینه تبلیغات و ریسک سقوط قیمت سهام می‌گردد. از جمله مهمترین شرایط غیر قابل کنترل محیطی که عملکرد و سودآوری سازمان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، عدم اطمینان‌های محیطی سازمان بوده که به معنی قابل پیش بینی نبودن عملکرد مشتریان، فروشندگان مواد اولیه، رقبا، و گروه‌های نظارتی می‌باشد (گوین درجان^۱، ۱۹۸۴). به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی توانایی سنجش عدم اطمینان محیطی شرکت را به دلیل پیچیدگی‌های مربوط نداشته و به همین خاطر در تصمیمات خود مبنی بر آگاهی از تأثیر شدت هزینه تبلیغات بر ریسک سقوط قیمت سهام بر آن اتکاء نمی‌نمایند.

پیشنهاد‌های کاربردی

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- (۱) با توجه به تأثیر منفی هزینه تبلیغات بازار محصول بر ریسک سقوط قیمت سهام، به سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی پیشنهاد می‌گردد در تحلیل‌های خود به عامل هزینه تبلیغات شرکت‌ها به عنوان یک فاکتور موثر بر ریزش قیمت سهام توجه نمایند.

^۱. Govindarajan

۲) به متولیان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌گردد با ارائه مکانیزمی نظارتی قوی؛ به طرز بهتری بر نحوه گزارشگری و افشاء هزینه‌های تبلیغات شرکت‌ها نظارت داشته تا علاوه بر ارتقاء کارایی بازار سرمایه از خطر سقوط (اصلاح شدید) قیمت سهام شرکت‌ها و زیان رساندن به سهام‌داران خرد و حقیقی جلوگیری نماید.

فهرست منابع

- احمد پور، احمد، زارع بهنمیری، محمد جواد، و حیدری رستمی، کرامت الله، (۱۳۹۳). بررسی تأثیر ویژگی‌های شرکت بر ریسک سقوط قیمت سهام. فصلنامه بورس اوراق بهادار، شماره ۲۸، صص ۲۹-۴۵.
- احمدی، محمدرضا؛ قلمبر، محمدحسین و سید صابر درسه، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر اندازه مؤسسه-ی حسابرسی و اظهارنظر حسابرس بر خطر سقوط آتی قیمت سهام، بررسی‌های حسابداری، ۴: ۳۷-۵۹.
- برادران حسن زاده، رسول و وحید تقی زاده خانقاه، (۱۳۹۷)، تأثیر استراتژی متنوع-سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر هزینه-های نمایندگی در بورس اوراق بهادار تهران، ۹ (۱): ۶۳-۹۰.
- تنانی، محسن؛ صدیقی، علیرضا و عباس امیری، (۱۳۹۴)، بررسی نقش سازوکارهای حاکمیت شرکتی در کاهش خطر ریزش قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته-شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، ۴: ۳۱-۵۰.
- حساس یگانه، یحیی، مرادی، محمد و هدی اسکندر (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین سرمایه‌گذاران نهادی و ارزش شرکت"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۲، صص ۱۰۷-۱۲۲.
- حساسی یگانه، یحیی و ایمان داداشی، (۱۳۸۹)، بررسی اثر حاکمیت شرکتی بر اظهار نظر حسابرسان مستقل، مجله حسابداری مدیریت، ۵: ۶۵-۷۳.
- حسینی، محمد و محمد بشیر حسینی، (۱۳۸۹)، بررسی رابطه-ی سطح افشاء اطلاعات حسابداری و نوسانات قیمت سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار، ۲: ۷۵-۸۴.
- پژوهی، سحر، ناظمی، امین و نمازی، نویدرضا. (۱۴۰۱). تأثیر ریسک بر قیمت سهام بانک‌ها و شرکت‌های بیمه با توجه به نقش سازوکارهای راهبری شرکتی. قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری 27-57, I(2), رضائی، زینب & تامرادی، علی. (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین شیوع کوید ۱۹ و خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر نقش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران. قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری. I(4), 51-82. doi: 10.30495/jdaa.2023.698892
- دارابی، رؤیا و مریم ریاضی. (۱۳۹۴). ارتباط بین ریسک سقوط آتی قیمت سهام با گزارشگری مالی غیرشفاف در شرکت‌های با درصد سهام شناور آزاد پایین. پژوهشنامه اقتصاد و کسب و کار. ش ۱۲، صص ۲۳-۳۳

دارایی، رویا؛ چناری بوکت، حسن و مرجان محمودی خاتمی، (۱۳۹۵). تأثیر تخصص در صنعت، دوره تصدی حسابرسی و استقلال حسابرس بر ریزش سقوط قیمت سهام. فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، شماره ۳۲، صص ۱۱۹-۱۳۸.

دیانتی دیلمی، لطفی، محسن، آزاد بخش، کسری، (۱۳۹۱). تأثیر مدیریت سرمایه در گردش مبتنی بر چرخه تبدیل نقدی گیتمان بر کاهش ریسک سقوط قیمت سهام. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، (۴)، صص ۴۴-۵۵.

دیانتی زهرا، مرادزاده مهدی، محمودی سعید (۱۳۹۱). بررسی تأثیر سرمایه‌گذاران نهادی بر کاهش ریسک سقوط در ریزش ارزش سهام. فصلنامه دانش سرمایه‌گذاری شماره دوم، سال اول.

فیل سرائی، مهدی. (۱۴۰۲). کارایی مدیریت، تأخیر در تعدیل قیمت سهام و کارایی اطلاعاتی قیمت سهام قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری 43-66، 2(7).

رحمانی، علی، حسینی، سید علی، رضا پور، نرگس، (۱۳۸۹). رابطه مالکیت نهادی و نقد شوندگی سهام در ایران. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۷، شماره ۶۱، صص ۳۹ تا ۵۴.

Ak, B., Rossi, S., Sloan, R., & Tracy, S. (۲۰۱۵). Navigating stock price crashes. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=۲۵۸۵۸۱۱>.

Andreou, E., Matsi, M., & Savvides, A. (2013). Stock & foreign exchange market linkages in emerging economies. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, Agarwal P. Institutional Ownership and Stock Liquidity ۲۰۰۸; Working paper. <http://ssrn.com>.

Andreou, P.C., Antoniou, C., Horton, J., and Louca, C. (۲۰۱۳). "Corporate Governance and Firm-Specific Stock Price Crashes." Available At URL: <http://www.ssrn.com>.

Ball, R. (۲۰۰۱). Market and political/regulatory perspectives on the recent accounting scandals. *Journal of Accounting Research*, ۴۷, ۲۷۷-۳۲۳.

Bleck A., Liu, X., (۲۰۰۷). Market Transparency and the Accounting Regime. *Journal of Accounting Research*, ۴۵, ۲۲۹-۲۵۶.

Callen, J. L. and X. Fang. (۲۰۱۱). Institutional Investors and Crash Risk: Monitoring or Expropriation?. Available at www.ssrn.com.

Callen, J.L., Fang, X., (۲۰۱۳). Institutional Investors and Crashes: Monitoring or Expropriation? *Journal of Banking and Finance*. Forthcoming.

Chang, x. and y.chen. (۲۰۱۴). Stock Liquidity and Stock Price Crash Risk. working paper,[online]. www.ssrn.com

Chauhan, x. and y.chen. (۲۰۱۷). Stock Liquidity and Stock Price Crash Risk. working paper,[online]. www.ssrn.com

Chauhan, Yogesh, Satish Kumar & Rajesh Pathak. (۲۰۱۷). Stock liquidity and stock prices crash-risk: Evidence from India. *North American Journal of Economics and Finance* ۴۱ (۲۰۱۷) ۷۰-۸۱

Chen, T.S and K.Sh.Chen.(2024). The effect of investor attention on stock price crash risk. [Journal of Empirical Finance](https://doi.org/10.1016/j.jempfin.2024.101010).

Chen, x., Zhanf., F.Zhang., s.(۲۰۱۵). CEO Duality and stock price crash risk. , working paper,[online]. www.ssrn.com.

Cheng, C.S. Agnes. Li, Shuo. Zhang, Eliza Xia. (۲۰۲۰). Operating cash flow opacity and stock price crash risk, *J. Account. Public Policy*, ۱-۲۲.

- Cueto Diego C. Market Liquidity and Ownership Structure with weak protection for minority shareholders: evidence from Brazil and Chile ۲۰۰۹; Working paper. <http://ssrn.com/>
- Gopalan, Radhakrishnan. Kadan, Ohad & Pevzner, Mikhail (۲۰۰۹). Managerial Decisions, Asset Liquidity, and Stock Liquidity. www.ssrn.com
- Hamm, S., Li, E., & Ng, J. (۲۰۱۲). Management earnings guidance and stock price crash risk. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=۲۰۵۵۰۰۸>.
- Hutton, A., Marcus, A., Tehranian, H., (۲۰۰۹). Opaque Financial Reports and the Distribution of Stock Returns. *Journal of Financial Economics*, ۹۴, ۶۷-۸۶.
- Jin, L., Myers, S., (۲۰۰۶). R² around the World: New Theory and New Tests. *Journal of Financial Economics*, ۲۵, ۲۵۷-۲۹۲.
- Kim, J.B., and Zhang, L. (۲۰۱۰). Does accounting conservatism reduce stock price crash risk? Working paper, Online ;<http://www.ssrn.com>.
- Kim, J.-B., Li, Y., Zhang, L., (۲۰۱۱b). Corporate Tax Avoidance and stock Price Crash Risk: Firm-Level Analysis. *Journal of Financial Economics*, ۱۰۰, ۶۳۹-۶۶۲.
- Kothari, S.P., Shu S., Wysocki, P., (۲۰۰۹). Do Managers Withhold Bad News? *Journal of Accounting Research*, ۴۷, ۲۴۱-۲۷۶.
- Kothari, S.P., Shu, S., Wysocki, P.D. (۲۰۱۰). Do Managers Withhold Bad News? *Journal of Accounting Research*. ۴۷:۲۴۱-۲۷۶.
- Robin, A., and Zhang, H. (۲۰۱۴). Do industry-specialist auditors influence stock price crash risk? Forthcoming *Auditing: A Journal of Practice & Theory*.
- Rubin A. (۲۰۰۷). Ownership level, ownership concentration and liquidity. *Journal of Financial Markets*; ۱۰(۳): ۲۱۹-۲۴۸.
- Shruti, R and M. Thenmozhi (2024). Foreign institutional ownership stability and stock price crash risk. [Journal of International Financial Markets, Institutions and Money](#) 91.
- Yu, S. (2021). The impact of investor sentiment for the US stock market based on Fama-French 3-factor model. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 275, p. 01055). EDP Sciences.
- The Effect of Information Interaction on the Relationship between the Intensity of the cost of the product market and the risk of stock price

The Effect of Informatin Environment on impact of between Advertising Expenses and Stock Price Crash Risk

Mahnaz Madani¹

Masood Fooladi²

Received: 02/ October /2024 Accepted: 30/ November /2024

Abstract

A severe fall in the stock price is one of the most important risks of investing in the capital market. One of the most important factors affecting the risk of a fall in the stock price is advertising. As advertising only provides positive information about a company, there is a possibility that the information asymmetry between stock market investors and the company will increase, thereby increasing optimistic feelings about the company among investors, especially retail investors. increase sales This can also cause investors to ignore the bad news of the advertising company and change the company's shares. Therefore, the aim of the current research is the effect of the information environment on the intensity of the effect of product market advertising costs on the risk of falling stock prices. In order to achieve the aim of the research, a hypothesis was formulated. direction To test this hypothesis, a sample consisting of 110 companies admitted to the Tehran Stock Exchange between 2015 and 2019 was selected using the method of systematic elimination. To test the research hypothesis, a multiple regression model was used using the combined data method. The results of the research show that the intensity of advertising costs has a significant negative effect on the risk of future fall in stock prices, and environmental uncertainty (information) does not affect the relationship between the intensity of product market advertising costs and the risk of falling stock prices.

Keywords: Advertising expenses ; Environmental uncertainty ; Stock price crash risk

¹ Department of Accounting, Shahin Shahr Branch, Islamic Azad University, Shahin Shahr, Isfahan, Iran. mahnazmadani1368@gmail.com

² Department of Accounting, Shahin Shahr Branch, Islamic Azad University, Shahin Shahr, Isfahan, Iran. (Corresponding author) foladim57@gmail.com

Content

• The effects of corporate social responsibility (CSR) on auditors' mental well-being Shahnaz Mashayekh & Nasrin Ghadamyari	18
• Explaining the auditor's understanding of the responsibility against the detection of fraud from a liberal and conservative point of view Alireza Razi , Bahram Hemmati & Maryam Gavara	38
• Investigating the relationship between agency cost and earnings management with emphasis on the mediating role of social responsibility Kaveh Parandin , Somayeh Hosseini Aghdaei , Tayebeh Jamshidi & Shahriar Porshad	64
• The optimal capital structure based on the golden ratio and its effect on the return rate of investors Zainab Rasti & Ali Sattary	88
• Identifying and ranking factors affecting human resource accounting Narges Nejadrasoul , Babak pourbahrami & AmirReza Alizadeh Majd	119
• The effect of behavioral characteristics on the intention to use auditors' professional skepticism Payam salami , Mohammad Alipour , Meysam Arabzadeh , Hossein Panahian & Mehdi Safari Gerayli	145
• The Effect of Information Environment on impact of between Advertising Expenses and Stock Price Crash Risk Mahnaz Madani & Masood Fooladi	168

In the Name of God

*Judgment and
Decision
Making in
Accounting*

License Holder: Islamic Azad University-Central Tehran Branch

Executive Director: Dr. Farzaneh Heidarpoor

Editor-in-Chief: Dr. Zahra Pourzamani

Managing Director: Dr. Amir Reza Keyghobadi

Editors: Dr. Zohreh Hajiha & Dr. Amir Reza Keyghobadi

January 2025

Volume 3. No. 12

ISSN: 2821-1707

Editorial Board:

Dr. S. Mehrani

Professor of Accounting, Tehran University.

Dr. Z. Pourzamani

Professor of Accounting, Islamic Azad University-Central Tehran Branch

Dr. Y. Kamyabi

Professor of Accounting, Mazandaran University.

Dr. F. Heidarpoor

Professor of Financial Management, Islamic Azad University-Central Tehran Branch.

Dr. A. Jahanshad

Associate Professor of Accounting, Islamic Azad University-Central Tehran Branch.

Dr. Gh. Mahdavi

Professor of Accounting, Shiraz University.

Dr. M. Salehi

Professor of Accounting, Ferdosi University of Mashhad.

- **Postal Coad:** 1955847881
- **Tel& Fax:** (+9821)73681452
- **Web:** jdaa.iauctb.ac.ir
- **E-mail:** jdaa@iauctb.ac.ir & jdaa.iau@gmail.com
- Opinions Expressed in this quarterly do not necessarily reflect the views of The Journal and University

Address:

Tehran- End of Artesh Blvd- Shahid
Sohani Street- above Sohanak Square-
Velayat University Complex- Azad
University- Central Tehran Branch
Tehran, Iran.